

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**Η ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΨΥΧΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΗ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΜΑΡΙΝΑ ΡΩΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΣ, Μ.Δ. ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ – ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ - ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΜΕΛΟΣ

ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ - ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ, ΜΕΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2014

“We balance probabilities and choose the most likely.

It is the scientific use of the imagination.”

Sherlock Holmes

Sir Arthur Conan Doyle -“The Hound of the Baskervilles”, 1902

Ευχαριστίες

Τις θερμότερες ευχαριστίες μου οφείλω στον Καθηγητή Αντώνη Μαγγανά, για την επιστημονική του καθοδήγηση, την εμπιστοσύνη του, την υπομονή του και κυρίως τη στήριξη του, όταν τα πράγματα ήταν δύσκολα. Επίσης στα μέλη της τριμελούς επιτροπής, Ομότιμο Καθηγητή κο Ιάκωβο Φαρσεδάκη και Καθηγήτρια κα Χριστίνα Ζαραφωνίτου. Τα σχόλια και οι στοχευμένες παρατηρήσεις τους οδήγησαν την παρούσα διατριβή στην ολοκληρωμένη μορφή της.

Για την πολύτιμη βοήθεια τους στην εκπόνηση της μελέτης μου θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κο Ιωσήφ Καμπανάκη, Αστυνομικό Διευθυντή ΕΛ.ΑΣ, τη Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών, ΕΛ.ΑΣ, τον κο Carlo Schippers, Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police, τον Prof. Dr. Willy Bruggeman, Co-initiator, Chairman of the Belgian Federal Police Council and former Deputy Director of Europol, την κα Carla Verbandt και την κα Sandrine Kuypers, Psychologists/ Behavioural analysts, Belgian Federal Police General Directorate Judicial Police Directorate of Technical and Scientific Police, Behavioural Science Unit, τη Dr. Μαρία Ιωάννου, Senior Lecturer & Deputy Course Director MSc Investigative Psychology International Research Centre for Investigative Psychology, School of Human and Health Sciences University of Huddersfield.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης στα άτομα τα οποία υπήρξαν ανθρωποκλειδιά για την προσέγγιση εμπειρογνομώνων: τη φίλη και συνάδερφο Ilse Derluyn, Professor Ghent University, το φίλο και συνεργάτη σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων Tony Verachtert, Chief Commissioner – Belgian Federal Police, Seconded officer to the Council of Europe – Pompidou Group, co-operation group to combat drug abuse and illicit trafficking in drugs, τη Δρ. Σταυρούλα Σουκαρά, δικαστική ψυχολόγο, εξειδικευμένη στην ερευνητική ανάκριση υπόπτων και την Κέλλυ Σωτηροπούλου για τη φιλολογική επιμέλεια και τη διόρθωση του κειμένου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, τους γονείς μου Παναγιώτη και Πηνελόπη, τα αδέρφια μου Μαγδαληνή και Νικηφόρο, τα ανίψια μου Παναγιώτη, Μαρία, Μαρία-Νεφέλη, Δήμητρα και Λυδία, τους Γιάννη, Νέλλυ και Πέτρο Σπυράκο και στον Dr. K.E.Zubulini για τη διαρκή στήριξη των προσπαθειών μου.

Η διδακτορική διατριβή μου αφιερώνεται εξ' ολοκλήρου στο σύντροφο μου Κώστα Ευμορφιάδη για την υλική και συναισθηματική στήριξη των προσπαθειών μου, την ανεξάντλητη υπομονή του, τις ιδέες και τις υποδείξεις του και την ικανότητα να μη

χάνει το χιούμορ του μετά από πολύωρες αναλύσεις σειριακών εγκλημάτων. Το μεγαλύτερο ευχαριστώ μου του ανήκει.

Περιεχόμενα

Περίληψη	8
Εισαγωγή	9
Πρώτο Μέρος: Θεωρητικές προσεγγίσεις της σκιαγράφησης προφίλ δράστη	14
Κεφάλαιο 1. Ορισμός σκιαγράφησης προφίλ δράστη	14
1.1. Το σκεπτικό πίσω από τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη	16
1.2. Ο σκοπός και οι στόχοι της σκιαγράφησης προφίλ δράστη	17
1.3. Modus Operandi και σκιαγράφηση προφίλ δράστη	20
1.4. Η υπογραφή του δράστη	21
1.5. Τα κίνητρα του εγκλήματος	22
1.6. Ανάλυση συσχετισμών	23
1.7. Σε ποια εγκλήματα χρησιμοποιείται η σκιαγράφηση προφίλ;	23
Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή	25
2.1. Ιστορικά παραδείγματα	25
2.1.1. Λίβελος Αίματος	25
2.1.2. Μάγισσες και Ιερά Εξέταση στο Μεσαίωνα	26
2.1.3. Η Ισπανική Ιερά Εξέταση (1478-1834)	30
2.2. Οι πρώτοι σκιαγράφοι προφίλ δράστη	31
2.2.1. Τα φυσικά χαρακτηριστικά του εγκληματία	32
2.2.2. Sir Arthur Conan Doyle (1859-1930) – Συσχετισμός δράστη με τόπο εγκλήματος και modus operandi	37
2.2.3. Dr. Hans Gustav Adolf Gross (1847-1925) – Η κατανόηση του δράστη μέσω του εγκλήματός του	42
2.2.4. Τόπος εγκλήματος και modus operandi	44
Κεφάλαιο 3. Οι φόνοι του Whitechapel – Η περίπτωση του Jack the Ripper	46
Κεφάλαιο 4. Διαχωρίζοντας το μύθο από την πραγματικότητα	55
4.1. Πώς λειτουργεί η σκιαγράφηση του προφίλ στην πράξη	58
4.1.1. Ο βιαστής των σιδηροδρόμων – στατιστική προσέγγιση	59
4.1.2. Η υπόθεση του Paul Kenneth Bostock – κλινική προσέγγιση	60
Κεφάλαιο 5. Σύγχρονες μελέτες	63
5.1. Γενετικοί και ατομικοί παράγοντες	64
5.1.1. Το «χρωμόσωμα του εγκληματία»	64
5.1.2. Μελέτες σε διδύμους	69

5.1.3.Μελέτες υιοθεσιών	72
5.2. Οικογενειακοί παράγοντες	76
5.3. Θεωρίες προσωπικότητας	78
5.4. Ψυχολογικές θεωρίες – η θεωρία της ψυχολογικής ή νέο-λομπροζιανής Σχολής	81
5.5. Κοινωνιολογικές θεωρίες	85
5.5.1. Οι θεωρίες των Sutherland και Bandura	85
5.5.2. Οι θεωρίες των Durkheim και Merton	90
5.5.3.Θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης για την αποκλίνουσα συμπεριφορά	91
Δεύτερο Μέρος: Η σκιαγράφηση προφίλ του δράστη στην πράξη	94
Κεφάλαιο 1. Ο τόπος του εγκλήματος - Συγκεντρώνοντας τις αποδείξεις	94
1.1.Έννοια και διακρίσεις των ενδείξεων	95
1.2.Η φωτογράφιση του τόπου του εγκλήματος	97
1.3. Συλλογή πραγματικών ενδείξεων	100
1.3.1.Τα δακτυλικά αποτυπώματα	100
1.3.2.Τα αποτυπώματα ποδιών, τροχών, κ.ά	101
1.3.3.Τρίχες και ίνες ως αποδεικτικά στοιχεία	102
1.3.4.Αποτυπώματα οδόντων	103
1.3.5.Ανάλυση αίματος	104
1.3.6.Ανάλυση DNA	105
1.3.7.Η γραφολογία	107
1.4.Τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος	108
Κεφάλαιο 2. Μέθοδοι και τεχνικές της σκιαγράφησης προφίλ δράστη	110
2.1.Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος	110
2.2.Η Κλινική Προσέγγιση	117
2.3.Η Στατιστική Προσέγγιση – Ανακριτική Ψυχολογία	121
2.4.Γεωγραφικό προφίλ	124
2.4.1.Μείωση με την Απόσταση (Distance Decay Effect)	128
2.4.2.Η θεωρία του Kim Rossmo	129
2.4.3.Η θεωρία του David Cante	134
2.4.4.Η θεωρία του Ned Levine	138
2.4.5.Κριτική για την ακρίβεια των διαθέσιμων συστημάτων γεωγραφικού προφίλ	139
2.4.6.Περιορισμοί στο γεωγραφικό προφίλ	140

Κεφάλαιο 3. Η μέθοδος σκιαγράφησης προφίλ του δράστη στην Ευρώπη	143
3.1 Σκιαγράφηση προφίλ δράστη στην Ολλανδία – Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος	143
3.1.1. Τρόπος λειτουργίας σκιαγράφησης προφίλ στην Ολλανδία	148
3.1.2. Γεωγραφικό προφίλ στην Ολλανδία	155
3.2. Σκιαγράφηση προφίλ δράστη στο Βέλγιο – Κλινική προσέγγιση	157
3.3. Σκιαγράφηση προφίλ στη Μεγάλη Βρετανία – Στατιστική Ανάλυση / Ανακριτική Ψυχολογία	162
3.3.1. Η σχολή του David Canter	166
3.3.2. Η δημιουργία νοητικών χαρτών	173
3.4. Σκιαγράφηση προφίλ στην Ελλάδα – Γεωγραφικό προφίλ	176
3.4.1. Η υπόθεση του «Κατσαβιδάκια»	177
3.4.2. Η υπόθεση του «Ελεύθερου Σκοπευτή»	190
3.4.3. Οι προοπτικές στην Ελλάδα σε σχέση με τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη	192
Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα	196
4.1. Εγκυρότητα	197
4.2. Χρησιμότητα	199
4.3. Δεοντολογία	201
4.4. Σκιαγράφηση προφίλ και ανθρώπινα δικαιώματα	202
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	205

Περίληψη

Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή αφορά τη σκιαγράφηση προφίλ δρατών εγκληματικών ενεργειών ως ανακριτική τεχνική. Η σημασία, η ιστορική εξέλιξη και η χρήση της σκιαγράφησης προφίλ εξετάζεται στα επιμέρους κεφάλαια.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η αποσαφήνιση του τι είναι η σκιαγράφηση προφίλ δράστη, πώς χρησιμοποιείται, πού χρησιμοποιείται και από ποιους. Επίσης, εξετάζεται η αξιοπιστία και η επιστημονική εγκυρότητα της μεθόδου.

Πιο συγκεκριμένα, στο γενικό-θεωρητικό μέρος παρουσιάζεται η σημασία και η φύση της σκιαγράφησης προφίλ δράστη. Μέσα από ιστορικά παραδείγματα περιγράφεται βήμα-βήμα η εξέλιξη της μεθόδου, ενώ ταυτόχρονα γίνεται διαχωρισμός των μύθων γύρω από τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη και της πραγματικότητας.

Το δεύτερο μέρος της μελέτης αφορά τη σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη στην πράξη. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις της μεθόδου συζητούνται, εστιάζοντας στα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες τους και αναλύεται η χρήση της σκιαγράφησης στην Ολλανδία, το Βέλγιο, τη Μεγάλη Βρετανία και την Ελλάδα.

Ως επίλογος της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε μια επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών της σκιαγράφησης προφίλ του δράστη με όρους εγκυρότητας, χρησιμότητας και δεοντολογίας.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η μελέτη αυτή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σκιαγράφηση προφίλ δράστη αποτελεί ένα σημαντικό ανακριτικό εργαλείο, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά με άλλες ανακριτικές μεθόδους και τεχνικές και έχει ως στόχο τη μείωση της λίστας υπόπτων και όχι την υπόδειξη ενός συγκεκριμένου δράστη.

Λέξεις κλειδιά: σκιαγράφηση προφίλ δράστη, σκιαγράφος, ανακριτική διαδικασία, ανάλυση τόπου εγκλήματος, ανακριτική ψυχολογία, κλινική προσέγγιση, γεωγραφικό προφίλ.

Εισαγωγή

Μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες των ανακριτικών αρχών υπήρξε πάντα η κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς, των κινήτρων και των χαρακτηριστικών της¹. Παρά τις πολλές προσπάθειες να συνδέσουν συγκεκριμένους τύπους ανθρώπων με συγκεκριμένους τύπους εγκλημάτων, συχνά αδυνατούσαν να το υποστηρίξουν επιστημονικά. Σε κάποιες περιπτώσεις ψυχολόγοι μπόρεσαν να βοηθήσουν τις αστυνομικές αρχές αναλύοντας τις επαναλαμβανόμενες μορφές συγκεκριμένων εγκλημάτων ή συμβουλευοντας τους αστυνομικούς για το τι ενδείξεις μπορούν να συλλέξουν από συγκεκριμένες μορφές εγκλημάτων σε σχέση με την προσωπικότητα του δράστη². Αυτό υπήρξε και η ραχοκοκαλιά της μεθόδου σκιαγράφησης προφίλ του δράστη. Αν και, όπως θα δούμε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για τη σκιαγράφηση προφίλ, μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για «μια επιστημονική προσπάθεια για την παροχή στους αστυνομικούς ερευνητές συγκεκριμένων πληροφοριών σε σχέση με τον τύπο του ατόμου που ενδέχεται να έχει διαπράξει ένα συγκεκριμένο έγκλημα»³.

Η εικόνα ενός σκιαγράφου προφίλ δράστη, ο οποίος μελετάει τα αποδεικτικά στοιχεία από τη σκηνή του εγκλήματος και υποδεικνύει με βεβαιότητα τον ένοχο δράστη, είναι ιδιαίτερα δημοφιλής σε μυθιστορήματα, τηλεοπτικές σειρές και ταινίες. Ωστόσο, αυτή η εικόνα απέχει από την πραγματικότητα και η πραγματική διαδικασία και τα όρια της σκιαγράφησης προφίλ συχνά παρεξηγούνται. Η σκιαγράφηση προφίλ του δράστη είναι η διαδικασία χρήσης στοιχείων συμπεριφοράς που είναι ορατά σε μια σκηνή εγκλήματος, ώστε να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα σε σχέση με το δράστη, συμπεριλαμβανομένων πιθανών στοιχείων για την προσωπικότητά του. Στην πιο βασική μορφή της, η σκιαγράφηση προφίλ είναι απλά η ερμηνεία μιας συμπεριφοράς, αφού αυτή λάβει χώρα, δηλαδή «μία πράξη έχει συμβεί με τέτοιο τρόπο που επιτρέπει στους ερευνητές να κάνουν υποθέσεις για το άτομο που ευθύνεται για αυτήν»⁴. Σύμφωνα με τους Douglas & Olshaker, «ο πραγματικός στόχος της σκιαγράφησης προφίλ του

¹ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 2.

² *Ibid*

³ Geberth J.V., *Practical Homicide Investigation: Tactics, procedures and forensic techniques*, CRC Press/Taylor and Francis, 4th ed., Boca Raton, 2006, σελ. 46.

⁴ Davis D. & Follette W.C., *Rethinking the Probative Value of Evidence: Base rates, intuitive profiling, and the "postdiction" of behavior*, Law and Human Behavior, 26, 2002, σελ. 133-158.

δράστη σε πραγματικές αστυνομικές έρευνες είναι η μείωση της λίστας των υπόπτων και όχι η αναγνώριση ενός συγκεκριμένου ενόχου»⁵.

Στόχος της συγκεκριμένης διατριβής είναι να παρουσιάσει τη σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη ως ανακριτική τεχνική, χρησιμοποιώντας μια «ποιοτική» ανάλυση της εφαρμογής του μοντέλου της σκιαγράφησης μέσα από την ιστορική της εξέλιξη.

Οι υποθέσεις εργασίας της συγκεκριμένης μελέτης αφορούσαν την εγκυρότητα, την χρησιμότητα και τη δεοντολογία της. Πιο συγκεκριμένα:

- Εάν η σκιαγράφηση προφίλ αποτελεί αποδεδειγμένα επιτυχημένο ερευνητικό εργαλείο, τότε θα πρέπει να είναι γενικά αποδεκτή.
- Η σκιαγράφηση προφίλ δράστη μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο σε συγκεκριμένες μορφές εγκλημάτων.
- Η σκιαγράφηση προφίλ δράστη έχει κανόνες που συνιστούν τη δέουσα επαγγελματική συμπεριφορά των επαγγελματιών του κλάδου και αντανακλούν το κοινό αίσθημα περί σωστής άσκησης του επαγγέλματος.

Η προσέγγιση του πραγματευόμενου θέματος υπό το πρίσμα της εγκυρότητας, της χρησιμότητας και της δεοντολογίας της ανακριτικής αυτής μεθόδου χρησιμοποιώντας εκτενή διεθνή και ελληνική συναφή βιβλιογραφία καταδεικνύει την πρωτοτυπία της μελέτης αυτής.

Από τις παραπάνω υποθέσεις εργασίας προέκυψαν δύο κεντρικά ερωτήματα: Πρώτον, είναι η σκιαγράφηση προφίλ δράστη επαρκώς αξιόπιστη ώστε να είναι γενικά παραδεκτή; Η σκιαγράφηση προφίλ δράστη περιλαμβάνει τη συλλογή πληροφοριών από τη σκηνή του εγκλήματος, τους μάρτυρες, τις καταθέσεις των θυμάτων, της ιατροδικαστικές αναφορές, τις περιγραφές της εξωτερικής εμφάνισης του δράστη, τη φυλή, την ηλικία, κοκ. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι πόσο ακριβείς είναι οι πληροφορίες που συλλέγονται με τον τρόπο αυτό. Η σκιαγράφηση προφίλ δεν υποδεικνύει συγκεκριμένους δράστες. Δεν καθορίζει εάν ένας συγκεκριμένος δράστης διέπραξε μια συγκεκριμένη εγκληματική πράξη. Το δεύτερο ερώτημα είναι: η σκιαγράφηση προφίλ δράστη είναι μία τεχνική που στηρίζεται περισσότερο στη διαίσθηση ή στην επιστημονική αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων; Αυτό το ερώτημα εγείρεται διότι σε πολλές περιπτώσεις η επιστημονικότητα και η ακρίβεια της σκιαγράφησης προφίλ ως ανακριτική μέθοδος έχει αμφισβητηθεί.

⁵ Douglas E.J. and Olshaker M., *Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*, Pocket Books, New York, 1996.

Στη μελέτη αυτή αναλύονται οι διαφορετικές μέθοδοι σκιαγράφησης προφίλ δράστη, καθώς επίσης και περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιήθηκε η κάθε μέθοδος. Τα βασικά ερωτήματα που τίθενται είναι «Τι; Πώς; Ποιος;» και πιο συγκεκριμένα:

1. Τι ορίζεται ως σκιαγράφηση προφίλ δράστη;
2. Πώς χρησιμοποιείται;
3. Είναι η μέθοδος αυτή επαρκώς αξιόπιστη;
4. Ποια η εγκυρότητα και η χρησιμότητά της;
5. Από ποιους χρησιμοποιείται η σκιαγράφηση προφίλ δράστη;

Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους συζητείται η σημασία και η φύση της σκιαγράφησης προφίλ δράστη. Επίσης, παρουσιάζονται οι στόχοι της μεθόδου αυτής. Τα δύο επόμενα κεφάλαια αφορούν παραδείγματα σε σχέση με την ιστορική εξέλιξή της. Όπως ήδη αναφέραμε, η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται κυρίως από την αστυνομία για να μειώσει τη λίστα των πιθανών υπόπτων, σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις στη σκηνή του εγκλήματος. Σε πολλές περιπτώσεις, η αξιοπιστία και η επιστημονική βάση της μεθόδου αμφισβητείται. Για το λόγο αυτό, στο κεφάλαιο τέσσερα γίνεται μια προσπάθεια διαχωρισμού του μύθου από την πραγματικότητα, κάνοντας μια πρώτη αναφορά στις μορφές σκιαγράφησης και αναλύοντας τις αρχές και τις πρακτικές της μεθόδου μέσα από παραδείγματα. Η αιτιολογική προσέγγιση του εγκλήματος παρουσιάζεται στο πέμπτο κεφάλαιο ολοκληρώνοντας έτσι το πρώτο μέρος με τις βασικότερες θεωρίες που βοηθούν τους σκιαγράφους να κατανοήσουν την εγκληματική συμπεριφορά.

Το δεύτερο μέρος της παρούσας μελέτης αφορά τη σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη στην πράξη. Έτσι στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων από τη σκηνή του εγκλήματος. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις της μεθόδου συζητούνται στο δεύτερο κεφάλαιο, εστιάζοντας στα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες τους. Ένας από τους στόχους της μελέτης αυτής είναι να αναδείξει τη μέθοδο της σκιαγράφησης μέσα από την ανάλυση συγκεκριμένων περιπτώσεων. Για το λόγο αυτό στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η χρήση της σκιαγράφησης στην Ολλανδία, το Βέλγιο και τη Μεγάλη Βρετανία, ως παραδείγματα των διαφορετικών προσεγγίσεων της μεθόδου. Επίσης, αναλύονται για πρώτη φορά σε επίπεδο διδακτορικής διατριβής οι πρώτες απόπειρες σκιαγράφησης γεωγραφικού προφίλ στην Ελλάδα. Επιχειρείται έτσι μια συγκριτική μελέτη της μεθόδου στην πράξη σε τέσσερις διαφορετικές χώρες, με τον παράλληλο εντοπισμό ελλείψεων και αδυναμιών, με σκοπό την ενίσχυση μελλοντικών ερευνητικών εγχειρημάτων και τη συνεισφορά στον επιστημονικό διάλογο.

Τέλος, στην παρούσα διδακτορική διατριβή υποστηρίζεται ότι η σκιαγράφηση προφίλ ενός άγνωστου δράστη αποτελεί έναν μη εξειδικευμένο τομέα γνώσης, ο οποίος δεν έχει ακόμα φτάσει στο επιθυμητό επίπεδο αξιοπιστίας ώστε να γίνει ευρέως αποδεκτή. Η μελέτη αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη είναι μια τεχνική η οποία βασίζεται σε ενδείξεις και πιθανότητες, λειτουργώντας ως συμπληρωματικό εργαλείο κατά την ανακριτική διαδικασία.

Μεθοδολογία

Η μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν ποιοτική έρευνα καθώς «στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί»⁶.

Ακολουθήθηκαν δύο ερευνητικές μέθοδοι: βιβλιογραφική επισκόπηση και ημιδομημένες συνεντεύξεις. Επίσης, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη και ξενάγηση στη Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών Αθηνών.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση στηρίχτηκε σε αναζήτηση και επιλογή βιβλιογραφίας από έντυπες και ηλεκτρονικές επιστημονικά έγκυρες πηγές. Αρχικά έγινε αποδελτίωση της βιβλιογραφίας χρησιμοποιώντας καρτέλες αποδελτίωσης οι οποίες περιλάμβαναν βασικά βιβλιογραφικά στοιχεία της ταυτότητας του βιβλίου, του άρθρου ή της μελέτης καθώς και πληροφορίες για το συγγραφέα, μια σύντομη περιγραφή των χαρακτηριστικών απόψεων του κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα αντιγραμμένα αυτολεξεί, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως παραθέματα, προσωπικές σκέψεις και παρατηρήσεις, που εμφανίστηκαν κατά τη μελέτη της βιβλιογραφικής πηγής.

Ακολούθησε η ταξινόμηση και διευθέτηση του συσσωρευμένου υλικού σε θεματικές ενότητες και η ανάλυση, οργάνωση, κατηγοριοποίηση και μετασχηματισμός του.

Στην συγκεκριμένη διατριβή με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής επισκόπησης μελετήθηκαν τα γενικά χαρακτηριστικά του υπό μελέτη θέματος, οι επιμέρους διαστάσεις του, οι βασικές κατευθύνσεις, τάσεις και προσεγγίσεις του, τα σημαντικότερα συμπεράσματα από την πρακτική εφαρμογή των διαφόρων μορφών του, οι ομοιότητες και οι διαφορές τους, τα κενά, οι ελλείψεις, τα αμφιλεγόμενα σημεία τους, όπως επίσης και ανοικτά θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα και οι προοπτικές περαιτέρω έρευνας.

⁶Ιωσηφίδης, Θ. «Η Μέθοδος των Focus Groups στην Κοινωνική Έρευνα: η Περίπτωση του Ερευνητικού Προγράμματος MEDACTION». Εισήγηση στο «Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο: Κοινωνικές Εξελίξεις στην Σύγχρονη Ελλάδα και Ευρώπη», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Σύλλογος Ελλήνων Κοινωνιολόγων (ΣΕΚ). Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο. 24-26 Μαΐου 2001

Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με ειδικούς στη σκιαγράφηση προφίλ, σε Ολλανδία, Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία και Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, στην Ολλανδία συνέντευξη δόθηκε από τον κο Carlo Schippers, Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police και τον Prof. Dr. Willy Bruggeman, Co-initiator, Chairman of the Belgian Federal Police Council and former Deputy Director of Europol, στο Βέλγιο από την κα Carla Verbandt και την κα Sandrine Kuypers Psychologists/ behavioural analysts, Belgian Federal Police General Directorate Judicial Police Directorate of Technical and Scientific Police, Behavioural Science Unit, στη Μεγάλη Βρετανία από την Dr. Μαρία Ιωάννου, Senior Lecturer & Deputy Course Director MSc Investigative Psychology International Research Centre for Investigative Psychology, School of Human and Health Sciences University of Huddersfield και στην Ελλάδα από τον κο Ιωσήφ Καμπανάκη, Αστυνομικό Διευθυντή ΕΛ.ΑΣ. Η μέθοδος αυτή παρείχε άμεσες πληροφορίες σχετικά με τις διαφορετικές προσεγγίσεις της σκιαγράφησης προφίλ του δράστη. Οι ερωτήσεις ήταν γενικές, από πριν καθορισμένες χωρίς όμως συγκεκριμένη σειρά και χωρίς να τίθενται με τον ίδιο τρόπο σε κάθε συνέντευξη. Έτσι δόθηκε η δυνατότητα στους ερωτώμενους να αναπτύξουν οι ίδιοι το θέμα βάσει της εμπειρίας τους.

Η δυσκολία αυτής της μεθόδου στην συγκεκριμένη έρευνα έγκειται στην απροθυμία περισσότερων ειδικών στη σκιαγράφηση προφίλ να συμμετέχουν στις συνεντεύξεις και να μοιραστούν τη γνώση τους. Τέλος, η επίσκεψη στη Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών Αθηνών έλαβε χώρα στα πλαίσια του μαθήματος Αντεγκληματική Πολιτική, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Χειμερινό Εξάμηνο 2005. Το υλικό από την ξενάγηση παρουσιάζεται στο Δεύτερο Μέρος, κεφάλαιο 1, «Ο τόπος του εγκλήματος: Συγκεντρώνοντας τις αποδείξεις».

Πρώτο Μέρος

Θεωρητικές προσεγγίσεις της σκιαγράφησης προφίλ δράστη

Κεφάλαιο 1. Ορισμός σκιαγράφησης προφίλ δράστη

Σύμφωνα με τον David Canter, ο όρος «προφίλ του δράστη» (“offender profiling”) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το FBI τη δεκαετία του ’70, για να περιγράψει τη δουλειά τους στην ανάλυση εγκληματολογικών ερευνών⁷. Ο Canter υποστηρίζει ότι «όταν οι πράκτορες ξεκίνησαν για πρώτη φορά αυτή την εργασία εφεύραν ένα νέο όρο για τις δράσεις τους: “προφίλ δράστη”. Με τον τρόπο αυτό δημιούργησαν την αίσθηση ενός συνόλου, ενός συστήματος που περίμενε να τεθεί σε λειτουργία, αντί για το μίγμα της τεχνογνωσίας, εμπειρίας και πνευματικής ενέργειας που, σύμφωνα με τους ίδιους, βρίσκεται στο κέντρο των ενεργειών τους»⁸.

Ο Canter βλέπει τη σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη ως «σκιά του εγκληματία». Υποστηρίζει ότι ένας εγκληματίας «αφήνει ψυχολογικά ίχνη, ενδεικτικά πρότυπα συμπεριφοράς, που υποδεικνύουν το τι άτομο είναι. Αντίθετα από τα στοιχεία που συλλέγονται στον τόπο του εγκλήματος και τις καταθέσεις των μαρτύρων, αυτά τα ίχνη είναι πιο διφορούμενα από εκείνα που εξετάζει ένας βιολόγος ή ένας φυσικός. Δεν μπορούν να μεταφερθούν στο εργαστήριο και να εξεταστούν κάτω από ένα μικροσκόπιο. Είναι περισσότερο σαν σκιά που αναμίβεται συνδέονται με το δράστη που τις δημιουργεί αλλά τρεμοπαίζουν και αλλάζουν και μπορεί να μην είναι πάντα προφανές από πού προέρχονται. Όμως, εάν μπορούν να καθοριστούν και να ερμηνευθούν, οι σκιά του εγκληματία μπορούν να υποδείξουν στους ερευνητές προς τα πού να στρέψουν τις έρευνές τους και τι είδους άτομο θα πρέπει να αναζητούν»⁹.

Οι Canter και Heritage υποστήριξαν επίσης ότι «ένας εγκληματίας αφήνει αποδεικτικά στοιχεία της προσωπικότητάς του μέσω των ενεργειών του σε σχέση με το έγκλημα. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς, τα οποία είναι μοναδικά για κάθε άτομο, όπως επίσης πρότυπα και συνοχή συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν την υποομάδα στην οποία ο/η δράστης ανήκει»¹⁰.

Ο Ainsworth όρισε τη σκιαγράφηση προφίλ του δράστη ως τη «διαδικασία της χρήσης όλων των διαθέσιμων πληροφοριών για ένα έγκλημα, μιας σκληρής εγκλήματος

⁷ Canter D., *Criminal Shadows: Inside the mind of the serial killer*, Haper Collins, London, 1994, σελ. 12.

⁸ *Ibid*

⁹ *Ibid*

¹⁰ Canter D., and Heritage R, “A Multivariate Model of Sexual Offence Behaviour: Developments in Offender Profiling”; *Journal of Forensic Psychiatry*, Volume 1, Number 2, 1990, σελ. 185-212.

και ενός θύματος, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα προφίλ του (ακόμα) άγνωστου δράστη»¹¹. Για τον Davies «η σκιαγράφηση προφίλ ενός δράστη (γνωστή ως Ανάλυση Εγκληματολογικών Ερευνών) είναι το όνομα που δίνεται σε μια ποικιλία από τεχνικές, όπου οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από μια σκηνή εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένων εκθέσεων σε σχέση με τη συμπεριφορά του δράστη, χρησιμοποιούνται τόσο για να συναχθεί το κίνητρο για μια παράβαση όσο και για να παραχθεί μια περιγραφή του ατόμου που πιθανώς ευθύνεται για την πράξη αυτή»¹².

Οι Ressler & Shachtman από τη μεριά τους ενσωματώνουν την έννοια της σκιαγράφησης του προφίλ στην παρακάτω φράση:

«Μαθαίνουμε ό,τι μπορούμε από το τι έγινε, χρησιμοποιούμε την εμπειρία μας για να φανταστούμε τους πιθανούς λόγους του γιατί έγινε και από αυτά τα στοιχεία σκιαγραφούμε το πορτρέτο του δράστη του εγκλήματος»¹³.

Ο Geberth θεωρεί το προφίλ μιας εγκληματικής προσωπικότητας ως «μια επιστημονική προσπάθεια για την παροχή στους αστυνομικούς ερευνητές συγκεκριμένων πληροφοριών σε σχέση με τον τύπο του ατόμου που ενδέχεται να έχει διαπράξει ένα συγκεκριμένο έγκλημα»¹⁴, ενώ ο Turvey, γράφοντας από την οπτική της Ανάλυσης Αποδείξεων Συμπεριφοράς (Behavioral Evidence Analysis), ορίζει τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη ως «τη διαδικασία συναγωγής των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας ενός ατόμου υπεύθυνου για τη διάπραξη μιας εγκληματικής ενέργειας»¹⁵.

Για τον Grubin η σκιαγράφηση προφίλ ενός δράστη αναφέρεται σε «πληροφορίες που συλλέγονται στη σκηνή του εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένων εκθέσεων για τη συμπεριφορά του δράστη και οι οποίες χρησιμοποιούνται για να αναδείξουν το κίνητρο για μία παράβαση και για να παράξουν μια περιγραφή του τύπου του ατόμου που πιθανώς ευθύνεται για αυτή»¹⁶.

Με απλά λόγια, η σκιαγράφηση του προφίλ ενός δράστη είναι μια τεχνική διερεύνησης του εγκλήματος, κατά την οποία πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από τη

¹¹ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*; Devon, Willan Publishing, 2001, σελ.7.

¹² Davies A., "Rapists Behaviour: A Three Aspect Model as a Basis for Analysis and Identification of a Serial Crime", *Forensic Science International*, 1992, σελ. 173.

¹³ Ressler, R.K. & Shachtman, T., *Whoever fights monsters*. New York, NY: St. Martin's Press, 1992.

¹⁴ Geberth J.V., *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques*, CRC Press/Taylor and Francis, 4th ed., Boca Raton, 2006, σελ. 46.

¹⁵ Turvey B., *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, Academic Press, 2nd ed., San Diego, 2002.

¹⁶ Grubin D., "Offender Profiling"; *Journal of Forensic Psychology*, Volume 6, Number 2, 259-263 1995, σελ. 259.

σκηνή του εγκλήματος, από τους μάρτυρες, τα θύματα, τις ιατροδικαστικές εκθέσεις και πληροφορίες που σχετίζονται με τη συμπεριφορά του δράστη χρησιμοποιούνται για να σχεδιαστεί ένα προφίλ για τον τύπο του ατόμου που ενδέχεται να διαπράξει ένα παρόμοιο έγκλημα. Είναι μια συμπληρωματική τεχνική και συνήθως χρησιμοποιείται όταν δεν υπάρχουν επαρκή φυσικά ενδεικτικά στοιχεία στον τόπο του εγκλήματος. Η σκιαγράφηση του προφίλ δεν υποδεικνύει συγκεκριμένο δράστη. Στηρίζεται στην πιθανότητα ότι κάποιος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ενδέχεται να διαπράξει ένα συγκεκριμένο είδος εγκλήματος.

1.1. Το σκεπτικό πίσω από τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη

Υπάρχουν δύο βασικές έννοιες στη σκιαγράφηση προφίλ ενός δράστη: *modus operandi* και *συμπεριφορά*. Το *modus operandi* μπορεί να οδηγήσει σε ενδείξεις για τον πιθανό δράστη. Υπάρχει η ιδέα ότι ένας δράστης είναι πιθανό να διαπράξει συγκεκριμένο τύπο εγκλημάτων με συγκεκριμένο ή παρόμοιο μοτίβο. Έτσι η σκιαγράφηση στηρίζεται στην παραδοχή ότι το *modus operandi* μπορεί να οδηγήσει σε ενδεικτικά στοιχεία σε σχέση με το δράστη και ότι τα χαρακτηριστικά της σκηνής του εγκλήματος μπορούν να υποδεικνύουν την προσωπικότητά του. Για το λόγο αυτό, το πιο σημαντικό στοιχείο που αναζητά ένας σκιαγράφος στη σκηνή του εγκλήματος είναι οτιδήποτε μπορεί να υποδείξει την προσωπικότητα του δράστη.

Το σκεπτικό πίσω από αυτή την προσέγγιση είναι ότι η συμπεριφορά αντανακλά την προσωπικότητα και μελετώντας τη συμπεριφορά ο ερευνητής μπορεί να είναι σε θέση να προσδιορίσει τον τύπο του ατόμου που ευθύνεται για μια εγκληματική ενέργεια¹⁷.

Κατά τη σκιαγράφηση, ο ειδικός εμπειρογνώμονας σημειώνει τη φυσική περιγραφή του δράστη εάν υπάρχει, οποιαδήποτε παράξενη συμπεριφορά και παρατηρήσεις ή ηχογραφημένα αρχεία από κάτι που είπε ή έκανε ο δράστης κατά την επίθεση. Εξίσου σημαντικές είναι πληροφορίες για τα μέτρα που πήρε ο δράστης ώστε να αποφύγει να γίνει αντιληπτός, η μέθοδος που χρησιμοποίησε σε περίπτωση φόνου ή ο τρόπος που προσέγγισε τα θύματά του, καθώς και πληροφορίες σε σχέση με το φύλο του δράστη, ηλικιακή ομάδα, φυλή, επάγγελμα και τυχόν ποινικό μητρώο¹⁸.

¹⁷ Douglas E.J., Ressler K.R., Burgess W.A, and Hartman R. c., “Criminal Profiling from Crime Scene Analysis”; *Behavioral Sciences and the Law*, Volume 4, Number 4, 1986, σελ. 401-421.

¹⁸ Ebisike N., *An Appraisal of Forensic Science Evidence in Criminal Proceedings*, Greenway Press, London, 2001, σελ. 44.

1.2. Ο σκοπός και οι στόχοι της σκιαγράφησης προφίλ δράστη

Η σκιαγράφηση προφίλ χρησιμοποιείται κυρίως όταν ο δράστης δεν αφήνει βιολογικά ίχνη στη σκηνή του εγκλήματος, με στόχο να περιοριστεί η λίστα υπόπτων. Όπως οι Douglas και Olshaker έχουν επισημάνει «η σκιαγράφηση προφίλ εγκληματία χρησιμοποιείται κυρίως από ειδικούς επιστήμονες συμπεριφοράς και την αστυνομία, για να περιορίσουν μια έρευνα σε εκείνους που παρουσιάζουν συγκεκριμένα συμπεριφορικά στοιχεία και χαρακτηριστικά προσωπικότητας, έτσι όπως αυτά εμφανίζονται από τον τρόπο διάπραξης ενός εγκλήματος»¹⁹. Συνεχίζοντας οι Douglas και Olshaker υποστήριζαν ότι «ο πρωταρχικός στόχος είναι να βοηθηθεί η τοπική αστυνομία στο να περιορίσει τη λίστα υπόπτων της, έτσι ώστε να στραφούν σε πόρους όπου πιθανώς να είναι πιο προσοδοφόροι. Μια άλλη βασική χρήση του προφίλ αφορά, όταν αυτό είναι απαραίτητο, τη συμμετοχή του κοινού στην επίλυση του εγκλήματος. Ο άγνωστος ύποπτος μπορεί να έχει επιδείξει κάποιου είδους παράξενη συμπεριφορά στους οικείους του, η οποία θα υποδεικνύει τη συμμετοχή του στο έγκλημα. Πηγαίνοντας στο κοινό και, ελπίζοντας ότι αυτοί οι άνθρωποι έχουν συνείδηση του τι έχουν δει και σκοπεύουν να μιλήσουν γι' αυτό, μπορεί να λύσει την υπόθεση»²⁰.

Ο Egger υποστήριξε ότι «ο σκοπός της σκιαγράφησης προφίλ είναι να αναπτύξει μία σύνθεση συμπεριφοράς, συνδυάζοντας κοινωνιολογικές και ψυχολογικές αξιολογήσεις του δράστη. Η σκιαγράφηση βασίζεται γενικότερα στην παραδοχή ότι μία ακριβής ανάλυση και ερμηνεία της σκηνής του εγκλήματος και άλλων τοποθεσιών που σχετίζονται με το έγκλημα μπορούν να προβλέψουν τον τύπο του ατόμου που το διέπραξε»²¹. Ως εκ τούτου, «επειδή συγκεκριμένοι τύποι προσωπικότητας παρουσιάζουν παρόμοια πρότυπα συμπεριφοράς (με άλλα λόγια, συμπεριφορά που γίνεται ρουτίνα), η γνώση και η κατανόηση των προτύπων μπορεί να οδηγήσει τους ερευνητές σε πιθανούς υπόπτους»²².

Ομοίως, οι Jackson και Bekerian υποστήριζαν ότι «ένα προφίλ βασίζεται στην παραδοχή ότι η σωστή ερμηνεία των στοιχείων από τον τόπο του εγκλήματος μπορεί να προσδιορίσει τον τύπο προσωπικότητας του ατόμου που διέπραξε το αδίκημα. Εικάζεται ότι συγκεκριμένοι τύποι προσωπικότητας παρουσιάζουν παρόμοια μοντέλα

¹⁹ Douglas E.J. and Olshaker M., *Mindhunter: Inside the FBI's Elite Serial Crime Unit*, Pocket Books, New York, 1996.

²⁰ *Ibid*

²¹ Egger A.S., "Psychological Profiling: Past, Present, and Future"; *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Volume 15, Number 3, 242-261, 1999, σελ. 243.

²² *Ibid*

συμπεριφοράς και ότι η γνώση αυτών των μοντέλων μπορεί να βοηθήσει στη διερεύνηση του εγκλήματος και την εκτίμηση πιθανών υπόπτων»²³.

Οι Holmes και Holmes²⁴ θεωρούν ότι η σκιαγράφηση του προφίλ του εγκληματία έχει τρεις βασικούς στόχους. Μέσω αυτών γίνεται η προσπάθεια να παρέχουν στο σύστημα δικαιοσύνης τις απαραίτητες πληροφορίες. Πιο συγκεκριμένα:

1. Κοινωνική και ψυχολογική αξιολόγηση του δράστη

Αυτή περιλαμβάνει μια αξιολόγηση των κοινωνικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών του δράστη. Στην πραγματικότητα, «ένα προφίλ πρέπει να περιλαμβάνει βασικές και έγκυρες πληροφορίες σε σχέση με κοινωνικές και ψυχολογικές μεταβλητές της προσωπικότητας του δράστη, συμπεριλαμβανομένων της φυλής του δράστη, της ηλικίας, της επαγγελματικής του κατάστασης, της θρησκείας, της οικογενειακής του κατάστασης και του επιπέδου μόρφωσης. Αυτές οι πληροφορίες θα βοηθήσουν την αστυνομία να περιορίσει το φάσμα υπόπτων με άμεσο αποτέλεσμα στο χρόνο που οι αρχές θα δαπανήσουν για την επίλυση του εγκλήματος»²⁵.

2. Ψυχολογική εκτίμηση ευρημάτων που είχαν στην κατοχή τους ύποπτοι δράστες

Αυτό περιλαμβάνει την αξιολόγηση όλων των στοιχείων που βρίσκονται στο σπίτι του υπόπτου, όπως αναμνηστικά από τους τόπους του εγκλήματος, φωτογραφίες, βίντεο, βιβλία, περιοδικά και άλλα αντικείμενα τα οποία μπορεί να σχετίζονται με τα κίνητρα του εγκλήματος, καθώς και να συνδέουν τον ύποπτο με αυτό. Οι Holmes και Holmes επισημαίνουν την περίπτωση του Jerry Brudos, ενός σαδιστή σειριακού δολοφόνου στις ΗΠΑ, ο οποίος είχε φετίχ με τις γόβες των θυμάτων του. Έπαιρνε τα παπούτσια τους, τα φορούσε και τα αποθήκευε στο σπίτι του²⁶.

3. Συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές για την καλύτερη στρατηγική κατά τη διάρκεια της ανάκρισης

Ένας ακόμα βασικός στόχος της σκιαγράφησης είναι να προτείνει την καλύτερη ανακριτική στρατηγική μετά τη σύλληψη του υπόπτου. Καθώς υπάρχουν διαφορετικοί τύποι δραστών, μία κοινή στρατηγική ανάκρισης ίσως να μην ενδείκνυται, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις βιαστών. Όπως οι Holmes και Holmes επισήμαναν «δεν αντιδρούν όλοι οι άνθρωποι σε ερωτήσεις με τον ίδιο τρόπο. Για έναν τύπο δράστη, μία στρατηγική μπορεί να είναι αποτελεσματική αλλά είναι λάθος να θεωρούμε ότι όσοι διαπράττουν

²³ Jackson L.J., and Bekerian A.D., (Eds.), *Offender Profiling: Theory, Research and Practice*, John Wiley, Chichester, 1997, σελ. 3.

²⁴ Holmes M.R. and Holmes T.S., *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*, Thousand Oaks, Sage Publications, 2nd ed., 1996, σελ. 156.

²⁵ *Ibid*,

²⁶ *Ibid*, σελ. 157.

παρόμοια εγκλήματα θα ανταποκριθούν με τον ίδιο τρόπο στην ίδια ανακριτική στρατηγική. Οι βίαιοι δράστες διαφοροποιούνται τόσο στα κίνητρα όσο και στην ανταπόκρισή τους στην ανάκριση»²⁷.

Έχει παρατηρηθεί ότι η σκιαγράφιση προφίλ ενός δράστη αποτελεί εναλλακτική όταν δεν μπορεί να υπάρξει προφίλ με βάση γενετικό υλικό (DNA), λόγω έλλειψης στοιχείων στη σκηνή του εγκλήματος²⁸. Αυτή η προσέγγιση ενέχει συγκεκριμένους κινδύνους. Για το λόγο αυτό προτείνεται, σε σοβαρά εγκλήματα, να χρησιμοποιείται εξ αρχής η σκιαγράφιση μαζί με άλλες ανακριτικές τεχνικές. Δεν πρέπει να αφήνεται για αργότερα όταν υπάρχει η βεβαιότητα μη ανεύρεσης γενετικού υλικού, έχοντας πάντα κατά νου ότι η σκηνή του εγκλήματος μπορεί να έχει σκηνοθετηθεί. «Σκηνοθετημένη σκηνή εγκλήματος» υπάρχει όταν ο δράστης αλλοιώνει τον τόπο του εγκλήματος με στόχο να αποκρύψει την αρχική πρόθεση. Στην πραγματικότητα, ένας δράστης σκηνοθετεί τη σκηνή του εγκλήματος ώστε να παραπλανήσει τις αρχές και να αποπροσανατολίσει την αστυνομική έρευνα²⁹. Ο Geberth έχει περιγράψει τρεις τύπους σκηνοθεσίας³⁰:

1. Ο πιο κοινός τύπος είναι όταν ο δράστης αλλάζει στοιχεία της σκηνής του εγκλήματος, ώστε να φαίνεται πως ο θάνατος προκλήθηκε από ατύχημα ή αυτοκτονία, προκειμένου να καλύψει μια δολοφονία.
2. Ο δεύτερος πιο κοινός τύπος είναι όταν ο δράστης προσπαθεί να αποπροσανατολίσει την έρευνα, κάνοντας το έγκλημα να μοιάζει με σεξουαλική επίθεση με φόνο.
3. Ο εμπρησμός αποτελεί τον τρίτο συχνότερο τύπο σκηνοθεσίας. Ο δράστης πυρπολεί τη σκηνή του εγκλήματος για να καταστρέψει στοιχεία ή να κάνει το φόνο να φανεί ως θάνατος σε ατύχημα από πυρκαγιά.

Σημαντικές λεπτομέρειες μπορεί να χαθούν και κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας και, φυσικά, ο τρόπος του εγκλήματος μπορεί να αλλοιωθεί τόσο από καιρικές συνθήκες όσο και από ανθρώπινη παρέμβαση.

²⁷ *Ibid*,

²⁸ Ebisike N., *An appraisal of Forensic Science Evidence in Criminal Proceedings*, Greenway Press, London, 2001, σελ. 48.

²⁹ Geberth J.V., *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques*, CRC Press/Taylor and Francis, 4th ed., Boca Raton, 2006.

³⁰ *Ibid*, σελ. 23.

1.3. Modus Operandi και σκιαγράφηση προφίλ δράστη

Η μέθοδος δράσης ενός εγκληματία (modus operandi) περιλαμβάνει στοιχεία όπως ο τύπος του θύματος που επέλεξε, η τοποθεσία της επίθεσης, η ώρα της επίθεσης, ο τύπος του όπλου που χρησιμοποιήθηκε καθώς και η μέθοδος πρόσβασης.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το modus operandi μπορεί να αλλάξει. Οι Douglas και Munn υποστήριξαν ότι «οι πράξεις του δράστη κατά την τέλεση ενός εγκλήματος αποτελούν το modus operandi. Ο δράστης αναπτύσσει και χρησιμοποιεί με την πάροδο του χρόνου μία μέθοδο δράσης επειδή απλά λειτουργεί, αλλά συνεχίζει να εξελίσσεται. Το modus operandi είναι πολύ δυναμικό και εύπλαστο. Κατά τη διάρκεια της εγκληματικής του καριέρας, ένας δράστης συνήθως μεταβάλλει τη μέθοδο δράσης του, καθώς κερδίζει σε εμπειρία. Ο διαρρηκτής τελειοποιεί τον τρόπο δράσης του για να μειώσει τον κίνδυνο να συλληφθεί και ταυτόχρονα να αυξήσει το κέρδος του από τη διάρρηξη. Η εμπειρία και η αυτοπεποίθηση θα διαμορφώσουν το modus operandi ενός δράστη. Η σύλληψη συνήθως επηρεάζει το μελλοντικό modus operandi ενός δράστη, ιδιαίτερα σε σειριακούς εγκληματίες. Αλλάζει τη μέθοδο δράσης του, καθώς μαθαίνει από τα λάθη που οδήγησαν στη σύλληψή του»³¹.

Με όρους σκιαγράφησης προφίλ, η μελέτη του modus operandi είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς μπορεί να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για τον άγνωστο δράστη σε σχέση με την επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου δράσης, τη διαδικασία τέλεσης της εγκληματικής ενέργειας ή ακόμα και τεχνικών που χρησιμοποίησε, οι οποίες μπορεί να είναι αποκαλυπτικές για:

- συγκεκριμένη ιδιότητα, επάγγελμα ή γνωστικό αντικείμενο
- προηγούμενη γνωριμία με το θύμα
- οικειότητα με τον τόπο του εγκλήματος.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να γίνει διακριτή η διαφορά του modus operandi από το κίνητρο ή την υπογραφή ενός εγκληματία. Όπως ήδη αναφέραμε, το modus operandi αποτελεί τον τρόπο τέλεσης της εγκληματικής πράξης, ενώ το κίνητρο αποτελεί το λόγο για την τέλεση αυτής. Η υπογραφή (signature) ενός δράστη, από την άλλη, αφορά πράξεις και συμπεριφορές άμεσα συνδεδεμένες με την ψυχосύνθεση του δράστη ή κάποιας προσωπικής του εσωτερικής ανάγκης ή φαντασίωσης. Κάθε ενέργεια που

³¹ Douglas E.J. and Munn C., “Violent Crime Scene Analysis: Modus Operandi, Signature, and Staging”, 61 *FBI Law Enforcement Bulletin*, 1 - 10, 1992.

συνιστά κομμάτι της υπογραφής φέρει συνήθως ένα συμβολικό χαρακτήρα που πολύ συχνά τη σημασία του μπορεί να την αντιληφθεί μόνο ο ίδιος ο δράστης³².

Τόσο το *modus operandi* όσο και η υπογραφή και το πιθανό κίνητρο του άγνωστου δράστη αποτελούν σημαντικά εργαλεία για τους σκιαγράφους στην προσπάθεια δημιουργίας προφίλ, δεν είναι όμως πάντα εύκολα διακριτά. Ο σκιαγράφος πρέπει να προχωρά με προσοχή, έχοντας κατά νου πως στην ανάλυση της ανθρώπινης συμπεριφοράς δεν υπάρχουν απόλυτοι κανόνες.

1.4. Η υπογραφή του δράστη

Οι Holmes και Holmes υποστηρίζουν ότι «η υπογραφή ενός δράστη αποτελεί το δικό του μοναδικό τρόπο με τον οποίο διέπραξε ένα έγκλημα. Η υπογραφή μπορεί να είναι ο τρόπος που κάποιος σκοτώνει, συγκεκριμένες λέξεις που μπορεί ο βιαστής να πει στο θύμα, ένας συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο ο δράστης αφήνει κάτι πίσω του στη σκηνή του εγκλήματος ή κάποια άλλη ένδειξη»³³.

Ο Geberth θεωρεί ότι «η υπογραφή σε ένα βίαιο έγκλημα αποτελεί ένα μοναδικό και αναπόσπαστο στοιχείο από τη συμπεριφορά του δράστη. Η υπογραφή αναφέρεται σε ψυχοδυναμική που αποτελεί την πνευματική και συναισθηματική διεργασία που διέπει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τα κίνητρά της»³⁴.

Η υπογραφή ενός εγκλήματος ή αλλιώς το σημάδι του δράστη μπορεί να αποτελεί ένα στοιχείο της συμπεριφοράς ενός εγκληματία το οποίο στις περισσότερες περιπτώσεις βρίσκεται και αναγνωρίζεται στη σκηνή του εγκλήματος, αλλά αυτό μπορεί να αλλάξει. Είναι η πρωταρχική ψυχολογική ανάγκη ενός δράστη. Είναι αυτό που οδηγεί ένα δολοφόνο σε μία επίθεση και η συγκεκριμένη μέθοδος που επιλέγει για την επίθεση αυτή. Η υπογραφή του δράστη αποκαλύπτει τις βαθιές συναισθηματικές ανάγκες που πρέπει να πραγματοποιήσει ώστε να εκπληρώσει τη φαντασίωσή του.

Με άλλα λόγια, η υπογραφή ενός εγκλήματος αναφέρεται σε συγκεκριμένα πράγματα που ο δράστης τείνει να πράττει στη σκηνή του εγκλήματος. Μπορεί να αφορούν στον ακρωτηριασμό συγκεκριμένων σημείων του ανθρώπινου σώματος, τα οποία χρησιμοποιεί ως αναμνηστικά, την τοποθέτηση του πτώματος σε μια συγκεκριμένη στάση μετά το φόνο, κ.ο.κ. Ως εκ τούτου, η υπογραφή ενός δράστη τον

³² Turvey B., *Criminal Profiling: An introduction to Behavioral Evidence Analysis*, (3rd ed.), Academic Press, San Diego, CA, 2008, σελ. 313.

³³ Holmes M.R. and Holmes T. S., *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*, Sage Publications, 2nd ed., Thousand Oaks, 1996, σελ. 42.

³⁴ Geberth J.V., “The Signature Aspect in Criminal Investigations”, *Law and Order*, Volume 43, Number 11, November 1995.

διαφοροποιεί από έναν άλλο. Σημαντική για τη σκιαγράφηση προφίλ αποτελεί η γνώση ότι η υπογραφή μπορεί να διαφοροποιηθεί ή να υπάρξουν μιμητές, οι οποίοι γνωρίζοντας λεπτομέρειες από τα MME για τη συγκεκριμένη ένδειξη, μπορεί να τη χρησιμοποιήσουν είτε από θαυμασμό για τον αρχικό δράστη είτε ως μέσο σκηνοθεσίας της σκηνής του εγκλήματος.

1.5. Τα κίνητρα του εγκλήματος

Το κίνητρο ενός εγκλήματος αναφέρεται στο λόγο για τον οποίο ένας δράστης διαπράττει το συγκεκριμένο έγκλημα. Αποτελεί ένα από τα στοιχεία ταυτοποίησης του εγκληματία. Ένας δράστης μπορεί να έχει παραπάνω από ένα κίνητρα για διαφορετικά εγκλήματα.

Ο Turvey παρατήρησε ότι «τα κίνητρα ενός δράστη τεκμηριώνονται είτε από την υπογραφή του δράστη είτε από την προσωπική του σχέση με το συγκεκριμένο έγκλημα»³⁵.

1.6. Ανάλυση συσχετισμών

Η ανάλυση συσχετισμών αναφέρεται στη μέθοδο με την οποία συμπεριφορικά πρότυπα, πρότυπα τραυμάτων, χαρακτηριστικά της σκηνής του εγκλήματος, θυματολογία και άλλες πτυχές δύο ή περισσότερων εγκλημάτων, που έχουν διαπραχθεί σε διαφορετικούς τόπους, εξετάζονται σε μια προσπάθεια να διαπιστωθεί εάν έχουν διαπραχθεί από τον ίδιο δράστη. Η ανάλυση συσχετισμών δεν είναι γενικά παραδεκτή. Οι καθηγητές Risinger και Loop, για παράδειγμα, θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή «εμφανίζεται να έχει αναπτυχθεί όχι ως ερευνητικό εργαλείο, αλλά πρωταρχικά ως μέσο για την απόκτηση ή την αποδοχή άλλων αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία μπορεί και να μη γίνονταν δεκτά ή / και ως ένα μέσο για να πείσουν τους ενόρκους και το δικαστήριο ότι κάποια αποδεικτικά στοιχεία έχουν μεγαλύτερη σημασία από αυτήν που θα πίστευαν σε άλλη περίπτωση. Εν ολίγοις, δεν αποτελεί έναν τρόπο αναγνώρισης του άγνωστου δράστη, αλλά ένα εργαλείο για να χτιστεί μια υπόθεση εναντίον κατηγορούμενων, οι οποίοι θεωρούνται ήδη ένοχοι»³⁶.

³⁵ Turvey B., *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, Academic Press, 2nd ed., San Diego, 2002, σελ. 153.

³⁶ Risinger D.M., and Loop, L. J., “Three Card Monte, Monty Hall, Modus Operandi and ‘Offender Profiling’: Some Lessons of Modern Cognitive Science for the Law of Evidence”, 24 *Cardozo Law Review*, November 2002, σελ. 193-285.

1.7. Σε ποια εγκλήματα χρησιμοποιείται η σκιαγράφιση προφίλ;

Έχει καταστεί σαφές ότι η σκιαγράφιση προφίλ δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλα τα εγκλήματα. Στην πραγματικότητα, υπάρχει η γενική παραδοχή ότι οι καταλληλότερες υποθέσεις για σκιαγράφιση αφορούν

1. εγκλήματα στα οποία ο δράστης δείχνει σημάδια ψυχοπαθολογίας
2. εγκλήματα για τα οποία υπάρχει η πεποίθηση ότι είναι σειριακά
3. βίαια εγκλήματα
4. επιθέσεις σε αγνώστους
5. εγκλήματα στα οποία ο δράστης επικοινωνεί με το θύμα και έχει πολύωρες συζητήσεις μαζί του.

Οι σειριακοί δολοφόνοι, οι σειριακοί βιαστές, οι δολοφονίες που ενέχουν και σεξουαλική επίθεση, καθώς και οι απαγωγές αποτελούν μορφές εγκλήματος για τις οποίες η σκιαγράφιση προφίλ έχει θεωρηθεί κατάλληλη τεχνική. Έρευνα των Holmes και Holmes έχει δείξει ότι «τα εγκλήματα στα οποία η σκιαγράφιση προφίλ ενδείκνυται αφορούν σαδιστικά βασανιστήρια σε σεξουαλικές επιθέσεις, εκσπλαχνισμό, μεταθανάτιο τεμαχισμό, εμπρησμό χωρίς κίνητρο, φόνο με ακρωτηριασμό, σατανιστικά και αποκρυφιστικά εγκλήματα και παιδοφιλία»³⁷.

Θεωρείται επίσης ότι «υποθέσεις που αφορούν αποκλειστικά την καταστροφή περιουσίας, επίθεση ή φόνο κατά τη διάπραξη ληστείας είναι γενικά μη κατάλληλες για σκιαγράφιση προφίλ, καθώς η προσωπικότητα του δράστη δεν προκύπτει από τέτοιου είδους σκηνές εγκλήματος. Για τον ίδιο λόγο, εγκλήματα σε σχέση με ναρκωτικές ουσίες αφήνουν λίγα στοιχεία για σκιαγράφιση προφίλ, καθώς η πραγματική προσωπικότητα του δράστη είναι συχνά μεταβαλλόμενη»³⁸.

Τα εγκλήματα που περιλαμβάνουν επικοινωνία του δράστη με το θύμα είναι επίσης κατάλληλα για σκιαγράφιση προφίλ. Στην πραγματικότητα, «αυτού του είδους τα εγκλήματα θεωρείται ότι είναι αυτά στα οποία οι πτυχές της υποβόσκουσας προσωπικότητας και τα κίνητρα του δράστη είναι πιο πιθανό να αποκαλυφθούν από τον τρόπο με τον οποίο μια επίθεση ή μια σειρά επιθέσεων έχει διαπραχθεί»³⁹.

Η Schurman-Kauflin σημείωσε ότι «οι σειριακοί δολοφόνοι είναι οι πιο διαταραγμένοι από όλους τους βίαιους εγκληματίες, αλλά είναι και οι πιο κατάλληλοι

³⁷ Holmes M.R. and Holmes T.S., *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*, Sage Publications, 2nd ed., Thousand Oaks, 1996, σελ. 2.

³⁸ McCann J.T., "Criminal Personality Profiling in the Investigation of Violent Crime: Recent advances and future directions", *Behavioral Sciences and the Law*, vol. 10, 1992, σελ. 476.

³⁹ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 9.

για σκιαγράφηση προφίλ. Γιατί; Επειδή όταν σκοτώνουν νιώθουν σύνθετες ψυχολογικές ανάγκες. Κάποιες φορές μπορεί να κλέψουν κατά τη διάρκεια του φόνου αλλά, κρίνοντας από την εικοσαετή εμπειρία μου μελετώντας κατά συρροή δράστες και κάνοντας συνεντεύξεις με περισσότερους από 25 από αυτούς, τα κίνητρά τους είναι στο μυαλό τους και όχι στις τσέπες τους. Επειδή σκοτώνουν για ψυχολογικούς λόγους, πολλές φορές αφήνουν πίσω στοιχεία για τους σκιαγράφους»⁴⁰.

Ο Geberth υποστήριξε επίσης ότι «πρακτικά μιλώντας, σε κάθε έγκλημα στο οποίο διαθέσιμα στοιχεία υποδεικνύουν ψυχική ή συναισθηματική εκτροπή ή διαταραχή προσωπικότητας από έναν άγνωστο δράστη, το προφίλ εγκληματικής προσωπικότητας μπορεί να είναι καθοριστικό στο να παρέχει στον ερευνητή πληροφορίες που μειώνουν τους υπόπτους. Τα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά του δράστη ως στοιχεία στη σκηνή του εγκλήματος –όχι του αδικήματος καθαυτού– προσδιορίζουν το βαθμό της καταλληλότητας της υπόθεσης για σκιαγράφηση προφίλ»⁴¹.

Η σκιαγράφηση προφίλ δράστη χρησιμοποιείται και στην επιχειρησιακή ανάλυση του εγκλήματος. Ως επιχειρησιακή ανάλυση εγκλήματος ορίζεται από τον Γραμματικάκη «η επεξεργασία δεδομένων με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την περιοχή, τον χρόνο και τον τρόπο με τον οποίο διαπράττονται εγκλήματα, ώστε οι αστυνομικοί ερευνητές να προβούν στην άμεση αναγνώριση και κατανόηση τους»⁴² και συνεχίζει «σε κάθε έκθεση επιχειρησιακής ανάλυσης θα πρέπει να εμπεριέχεται το προφίλ, τόσο του δράστη, όσο και των πιθανών θυμάτων, καθώς και τυχόν ευάλωτων περιοχών. Η έκθεση σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να περαιώνεται με τις απαραίτητες προτάσεις για περαιτέρω δράση των αστυνομικών αρχών, που θα οδηγήσουν, είτε στην σύλληψη του εγκληματία, είτε στην πρόληψη νέων αδικημάτων»⁴³.

⁴⁰ Schurman-Kauflin D., *Vulture: Profiling Sadistic Serial Killers*, Universal Publishers, Boca Raton, 2005, σελ. 10.

⁴¹ Geberth J.V., *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques*, CRC Press/Taylor and Francis, 4th ed., Boca Raton, 2006, σελ. 774.

⁴² Γραμματικάκης Γ.: «Νέες τάσεις διερεύνησης του οργανωμένου εγκλήματος: η ανάλυση εγκληματολογικών πληροφοριών σύμφωνα με την θεωρία των κοινωνικών δικτύων», Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Μ.Π.Σ. Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπιση της, 2010, σελ.28

⁴³ *Ibid*

Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή

2.1. Ιστορικά παραδείγματα

Η προσπάθεια ανεύρεσης των χαρακτηριστικών των ατόμων που προβαίνουν σε εγκληματικές ενέργειες αναφέρεται συχνά ως σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη. Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με την πρακτική αυτή, προέρχονται από ένα ευρύ φάσμα επιστημών, όπως επιστήμες της συμπεριφοράς, κοινωνικές και νομικές επιστήμες. Η συμμετοχή τους σε άλυτες υποθέσεις έχει κυρίως επικεντρωθεί στην ανακριτική διαδικασία. Ιστορικά, υπήρξε πάντα μια σημαντική και δύσκολη σχέση μεταξύ της σκιαγράφησης του προφίλ του δράστη, της πολιτικής, της θρησκείας και των προκαταλήψεων. Ερευνητές που εργάζονταν υπό την καθοδήγηση θρησκευτικών ηγετών ή κυβερνήσεων έχουν χρησιμοποιήσει σκιαγράφους για να δαιμονοποιήσουν συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων, συχνά με την κυριολεκτική έννοια του όρου.

2.1.1. Λίβελος Αίματος

Μία από τις πρώτες καταγεγραμμένες χρήσεις της σκιαγράφησης του προφίλ περιλαμβάνει τη δαιμονοποίηση των Εβραίων.

Οι ρίζες της βρίσκονται σε μία αναφορά του λογίου Απίωνος προς τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Καλιγούλα. Ο Απίων θεωρούσε ότι οι Εβραίοι της Αλεξάνδρειας, όπου είχε σπουδάσει, είχαν πολλά δικαιώματα και προνόμια. Οι απόψεις του εμφανίζονται στα γραπτά του Φλάβιου Ιώσηπου⁴⁴, σύμφωνα με τον οποίον ο Απίων φέρεται να ανέφερε στον Καλιγούλα ότι οι Εβραίοι ήταν συχνά υπεύθυνοι για τελετουργικές δολοφονίες Ελλήνων, τους οποίους και έτρωγαν ως μέρος των τελετών του Πάσχα.

Η ιδέα τελετουργικών απαγωγών και δολοφονιών από διεφθαρμένους Εβραίους εμφανίστηκε γύρω στα 1100 μ.Χ., λόγω τόσο της αύξησης του αντισημιτισμού στην Ευρώπη όσο και λόγω της επιθυμίας ενός μοναχού να κάνει μάρτυρα ένα δολοφονημένο παιδί. Όπως αναφέρει ο Levinson⁴⁵:

«Οι ρίζες αυτού του αντισημιτικού μύθου, γνωστού και ως λίβελος του αίματος, βρίσκονται στη μεσαιωνική Αγγλία. Το 1144 ένας μαθητευόμενος μοναχός που ονομαζόταν William χάθηκε στο Norwich. Όταν το σώμα του βρέθηκε, ο μοναχός που εξέτασε το πτώμα ισχυρίστηκε ότι το κεφάλι του αγοριού είχε διάτρηση από ακάνθινο στεφάνι.

⁴⁴ Ιώσηπος Φλάβιος ή απλά Ιώσηπος (περ. 37-100 μ.Χ.) υπήρξε Ιουδαίος ιστορικός, συγγραφέας και μέλος της Ιουδαϊκής θρησκευτικής παράταξης των Φαρισαίων. Ο Ιώσηπος φοίτησε σε διάφορες σχολές του Ιουδαϊσμού, ενώ αργότερα έγινε Ρωμαίος πολίτης και αφιερώθηκε στις σπουδές και στη λογοτεχνία. Σημαντικά έργα του είναι η επτάτομη *Ιστορία των Ιουδαϊκών Πολέμων* και το εικοστόμο έργο *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*.

⁴⁵ Levinson Hugh. "A Dark Lie Through the Ages", BBC News, January 23, 2004.

Μερικά χρόνια αργότερα, ένας μοναχός που ονομαζόταν Thomas άρχισε να συγκεντρώνει στοιχεία σχετικά με το θάνατο του William. Κύριος στόχος του ήταν να καθορίσει το αγόρι μάρτυρα έτσι ώστε, να αρχίσουν να συρρέουν προσκυνητές στον καθεδρικό ναό. Παρεμπιπτόντως, κατηγορήσε τους Εβραίους του Norwich για το θάνατο του αγοριού».

«Η απρόβλεπτη έκβαση των πράξεων του Thomas ήταν η δημιουργία του “λίβελου αίματος” λέει ο Dr Victor Morgan, του Πανεπιστημίου της Ανατολικής Αγγλίας»⁴⁶.

Ο «Λίβελος Αίματος» ή αλλιώς η ψευδής κατηγορία των τελετουργικών δολοφονιών, αποτελεί μια πρώιμη και επίμονη μορφή σκιαγράφησης εγκληματικού προφίλ, καθώς δημιουργεί ένα προκαθορισμένο πλαίσιο χαρακτηριστικών που σχετίζονται με την εγκληματική συμπεριφορά, το οποίο χρησιμοποιείται για να εμπλακεί και στη συνέχεια κατηγορηθεί μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, οι Εβραίοι. Λίγο ή πολύ τα στοιχεία που καθόριζαν το προφίλ ήταν⁴⁷:

- Εξαφάνιση ενός νέου χριστιανού άνδρα.
- Κοντά στην περιοχή βρίσκεται εβραϊκή κοινότητα.
- Η εξαφάνιση λαμβάνει χώρα λίγο πριν ή κατά τη διάρκεια του Πάσχα.
- Το πτώμα φέρεται να έχει τραύματα ως αποτέλεσμα τελετουργίας.
- Το πτώμα έχει χάσει πολύ αίμα.

Το συμπέρασμα ήταν ότι η εβραϊκή κοινότητα είχε διαπράξει μία απαγωγή με σκοπό το βασανισμό και την τελετουργική δολοφονία του θύματος. Ο φόβος ενισχύθηκε και από ένα προϋπάρχον αντισημιτικό αίσθημα. Όπως συνεπάγεται, οι κατηγορίες ήταν εκ προθέσεως κατασκευασμένες. Ο «Λίβελος Αίματος» δεν αποτελεί μόνο μία από τις πρώτες χρήσεις της σκιαγράφησης προφίλ δράστη, αλλά και από τις πιο τεκμηριωμένες μορφές ψευδών αναφορών.

2.1.2. Μάγισσες και Ιερά Εξέταση στο Μεσαίωνα

Ένα από τα πρώτα δημοσιευμένα συγγράμματα, το οποίο προσφέρει επεξηγηματικές οδηγίες στο αντικείμενο και την πρακτική της σκιαγράφησης εγκληματικής συμπεριφοράς, είναι το *The Malleus Maleficarum*⁴⁸ (Η Σφύρα των Μαγισσών),

⁴⁶ Turvey E.B., *Criminal profiling. An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, Third Edition, ed. Elsevier, California USA, 2008.

⁴⁷ *Ibid*

⁴⁸ Το κείμενο αυτό ήταν τόσο δημοφιλές, ώστε πούλησε περισσότερα αντίτυπα από οποιοδήποτε άλλο έργο, εκτός της Βίβλου, μέχρι την έκδοση του *The Pilgrims Progress* του John Bunyan το 1678.

Το έργο αυτό συντάχθηκε το 1486 από δύο Δομινικανούς μοναχούς, καθηγητές θεολογίας και ιεροεξεταστές, τον Heinrich Kramer και τον Jacob Sprenger, οι οποίοι ισχυρίζονταν στο βιβλίο ότι είχαν εξουσιοδοτηθεί από τον Πάπα Ιννοκέντιο Η΄ να ασκήσουν διώξεις κατά των μαγισσών σε όλη τη Γερμανία, μέσω του παπικού διατάγματος της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1484⁴⁹. Δουλεύοντας λοιπόν με εξουσιοδότηση του Πάπα, της Καθολικής Εκκλησίας και, πιο συγκεκριμένα, του Θεού, ο οποιοσδήποτε στεκόταν στο δρόμο τους θα παρεμπόδιζε θεϊκό έργο και θα θεωρείτο αιρετικός.

Γραμμένο στα λατινικά, προοριζόταν ως οδηγός για όσους ασχολούνταν με την Ιερά Εξέταση, για να τους βοηθήσει στην αναγνώριση, τη δίωξη και την τιμωρία των μαγισσών.

Από την πρώτη στιγμή της έκδοσής του, το *Malleus Maleficarum* είχε την ανεπίσημη στήριξη της Καθολικής Εκκλησίας, από το φόβο του να φανούν ανίκανοι μπροστά στην ύπαρξη αιρετικών και απίστων.

Από τη στιγμή που γράφτηκε το *Malleus Maleficarum* και στα χρόνια που ακολούθησαν, η Καθολική Εκκλησία θεωρούσε ότι οι μάγισσες και οι υπόλοιποι αιρετικοί συμμαχούσαν με το Διάβολο ώστε να επιφέρουν την καταστροφή του Θεού, της Καθολικής Εκκλησίας και του δυτικού πολιτισμού.

Σύμφωνα λοιπόν με το *Malleus Maleficarum*, οι μάγισσες και οι άλλοι εγκληματίες μπορούσαν να ανακαλυφθούν μέσα από συγκεκριμένες καταστάσεις, ικανότητες και χαρακτηριστικά.

Οι μάγισσες συγκεκριμένα περιγράφονταν ως γυναίκες οι οποίες⁵⁰:

- Είχαν κάποια κηλίδα, ουλή ή εκ γενετής σημάδι, πολλές φορές στα γεννητικά τους όργανα και, συχνά, αόρατο στους ιεροεξεταστές. Το σημάδι αυτό αναφερόταν ως «Το Σημάδι του Διαβόλου».
- Ζούσαν μόνες τους.
- Είχαν κατοικίδια – δαίμονες με τη μορφή ζώου τα οποία ονόμαζαν familiar.
- Υπέφεραν από συμπτώματα ψυχικής ασθένειας – ακουστικές ή οπτικές παραισθήσεις.

Οι επιδράσεις του *Malleus Maleficarum* εξαπλώθηκαν πολύ πέρα από τη Γερμανία, επηρεάζοντας πολύ τη Γαλλία και την Ιταλία και, σε μικρότερο βαθμό, την Αγγλία.

Παρ' όλη τη δημοφιλή αντίληψη ότι το *Malleus Maleficarum* ήταν το κλασικό ρωμαιοκαθολικό κείμενο για τη μαγεία, δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ επίσημα από την Καθολική Εκκλησία. Επιπρόσθετα, χρησιμοποιήθηκε και από τους Προτεστάντες σε κάποιες από τις δίκες τους κατά των μαγισσών. (ΣτΣ)

⁴⁹ Το συγκεκριμένο διάταγμα επεξηγούσε τη δύναμη και τη δικαιοδοσία των ιεροεξεταστών στην προσπάθειά τους να ανακαλύψουν και να τιμωρήσουν αιρετικούς και άπιστους (ΣτΣ).

⁵⁰ Kramer H, & Sprenger J., *The Malleus Maleficarum*, reprint, New York, Dover, 1971, Section I.

- Καλλιεργούσαν βότανα.
- Δεν είχαν παιδιά.

Οι συγγραφείς ανέφεραν αρκετά παραδείγματα, τα οποία μέσα από προσεκτική παρατήρηση εμφανίζονταν περισσότερο ως μύθοι δημιουργημένοι από κάποιον μισογύνη. Για παράδειγμα, θεωρούσαν ότι οι γυναίκες που θα είναι εριστικές απέναντι σε κάποιον τίμιο άνδρα θα πρέπει να υποστούν συνέπειες.

Συγκεκριμένες περιγραφές για μάγισσες, δαίμονες και φόνους που βρίσκουμε μέσα στο *Malleus Maleficarum* μάς πληροφορούν για τον τρόπο με τον οποίο οι ιεροεξεταστές σκιαγραφούσαν το προφίλ, το οποίο στηριζόταν εξ ολοκλήρου σε θέματα πίστης. Κάποια παραδείγματα είναι τα ακόλουθα⁵¹:

- Οι μάγισσες έχουν τη δύναμη να προκαλέσουν σεξουαλική ανικανότητα στους άνδρες.
- Οι μάγισσες χρησιμοποιούν ξόρκια, φιγούρες και φυλαχτά.
- Οι μάγισσες δεν μπορούν να κάνουν παιδιά.

Σε ό,τι αφορά στο φόνο, το *Malleus Maleficarum* εξηγεί ότι τα δολοφονημένα σώματα θα στάζουν αίμα από τις πληγές τους όταν ο δολοφόνος τους είναι κοντά. Ακόμα, ότι οι αθώοι θα νιώθουν φόβο στην παρουσία ενός πτώματος, ακόμα κι αν δεν γνωρίζουν ότι είναι εκεί.

Επιπλέον, δεν επιτρεπόταν σε κανέναν να υπερασπιστεί μια μάγισσα, ούτε μέσω μαρτύρων ούτε μέσω νομικής συμβουλευτικής. Η ενοχή ήταν δεδομένη και το αποτέλεσμα της δίκης προδιαγεγραμμένο.

Οι ποινές για αίρεση και πρακτική μαγείας, όπως αναφέρουν οι Kramer και Sprenger⁵², ήταν συγκεκριμένες και σκληρές, ώστε να φανερώνουν την εναντίωση απέναντι σε οποιαδήποτε μορφή απιστίας στο Θεό ή την Καθολική Εκκλησία. Οι κατηγορούμενοι βασανίζονταν και εκτελούνταν είτε ομολογούσαν είτε όχι.

Σε ό,τι αφορά δε σε πιθανές αμφιβολίες που μπορεί να εγείρονταν απέναντι στις υπερβολικές απαιτήσεις σχετικά με τις μάγισσες και τις δυνάμεις τους, οι Kramer και Sprenger αναφέρουν ένα μικρό απόσπασμα που ρίχνει φως στη δυνατότητα του χρήστη του *Malleus Maleficarum* να υπερασπιστεί τις μεθόδους και τεχνικές του.

⁵¹ *Ibid*, Section III

⁵² Kramer H., & Sprenger J., *The Malleus Maleficarum*, reprint, New York, Dover, 1971, σελ. 5-6, 89.

«Προσευχόμαστε στο Θεό, ο αναγνώστης να μην ψάχνει για αποδείξεις σε κάθε υπόθεση, καθώς είναι αρκετό να παράγει συμπεράσματα από όσα ο ίδιος έχει δει και έχει ακούσει, ή από όσα στηρίζονται σε μαρτυρίες αξιοπιστών ατόμων»⁵³.

Η οδηγία δηλαδή που δινόταν στους αναγνώστες του *Malleus Maleficarum* ήταν ότι έπρεπε να χειριστούν τα δεδομένα με βάση μόνο τη δική τους εμπειρία και την αξιοπιστία των μαρτύρων, χωρίς να κάνουν κανέναν έλεγχο. Οι μέθοδοί τους βασίζονταν στην πίστη, τα συμπεράσματα τους ήταν αδιαμφισβήτητα και η εξουσία τους Ελέω Θεού.

Οι μέθοδοι σκιαγράφησης προφίλ που χρησιμοποιούσαν οι ιεροεξεταστές το Μεσαίωνα, για να αποδείξουν την ταυτότητα των μαγισσών και άλλων αιρετικών, στηρίζονταν σε παράλογους φόβους και ήταν λογικά σαθρές, με πολιτικά και προσωπικά κίνητρα πίσω από τις κατηγορίες και με θεϊκές κυρώσεις που είχαν ως σκοπό την κατάχρηση εξουσίας. Όταν γράφτηκε το *Malleus Maleficarum*, η Καθολική Εκκλησία μαχόταν σε πολλά μέτωπα προκειμένου να αποδείξει και να διατηρήσει την εξουσία και τη νομιμότητά της, οι οποίες για αιώνες ήταν αδιαμφισβήτητες. Οι ειδωλολάτρες, οι αιρετικοί, οι εβραίοι, οι μουσουλμάνοι, όλοι εμφανίζονταν να προκαλούν την Καθολική Εκκλησία, τόσο εκ των έσω όσο και εκ των έξω. Όποιος λοιπόν εμφανιζόταν να αμφισβητεί την ανώτερη κυριαρχία της, χαρακτηριζόταν ως εχθρός.

Το *Malleus Maleficarum* έδωσε στους ιεροεξεταστές μια θεϊκή εντολή εναντίον μιας συγκεκριμένης ομάδας ειδωλολατρών και αιρετικών. Στην Καθολική Εκκλησία, εμπνέοντας φόβο και υποταγή μέσω κατάχρησης εξουσίας και χειραγώγησης διαμέσου της πίστης, είχαν ως στόχο να της προσδώσουν απόλυτη κυριαρχία. Ως αποτέλεσμα, περίπου 30.000 ύποπτες για μαγεία στην Αγγλία και 100.000 στη Γερμανία θανατώθηκαν.

Το *Malleus Maleficarum* δεν ήταν όμως η πρώτη μέθοδος σκιαγράφησης προφίλ βασισμένου στη θρησκευτική πίστη. Το 1184, η Καθολική Εκκλησία εισήγαγε την πρώτη Μεσαιωνική Ιερά Εξέταση –τη λεγόμενη Επισκοπική Ιερά Εξέταση– προς απάντηση στους αιρετικούς που αυξάνονταν στο γαλλικό Νότο⁵⁴. Η Μεσαιωνική Ιερά

⁵³ *Ibid* σελ. 5-6, 89.

⁵⁴ Οι αιρετικοί της Επισκοπικής Ιεράς Εξέτασης ήταν οι Καθαροί. Αποτελούσαν μια χριστιανική θρησκεία η οποία στηριζόταν στα απόκρυφα ευαγγέλια του Πέρση Προφήτη Μάνη, ο οποίος εμφανιζόταν ως ένας από τους μαθητές του Χριστού. Η Καθολική Εκκλησία αντέδρασε βίαια στην εξάπλωση της συγκεκριμένης αίρεσης και, με αφορμή τη δολοφονία του Παπικού Έξαρχου, Pierre de Castelnau, από ιππότη που βρισκόταν στην υπηρεσία του κόμη Raymond της Τουλούζης, κάλεσε σε σταυροφορία, η οποία πραγματοποιήθηκε από ιππότες από τη βόρεια Γαλλία και Γερμανία και ήταν γνωστή ως η

Εξέταση εστίαζε σε κάθε ομάδα ή θρησκεία η οποία αποτελούσε απειλή της θείκης εξουσίας της Καθολικής Εκκλησίας και διήρκεσε πολλούς αιώνες. Η Μεσαιωνική Ιερά Εξέταση, η οποία διοικούταν από την Καθολική Εκκλησία, διαχωρίζεται από την Ισπανική Ιερά Εξέταση, η οποία βρισκόταν υπό τον έλεγχο της ισπανικής κυβέρνησης.

2.1.3. Η Ισπανική Ιερά Εξέταση (1478-1834)

Η Ισπανική Ιερά Εξέταση είχε αρχικά συντονιστεί από την Καθολική Εκκλησία ώστε να βοηθήσει την ισπανική κυβέρνηση να αποκαλύψει τους *conversos*⁵⁵, κυρίως Μουσουλμάνους και Εβραίους, οι οποίοι προσποιούνταν τους Χριστιανούς αλλά συνέχιζαν μυστικά την πρακτική των προηγούμενων θρησκειών τους. Για να βοηθηθούν οι Καθολικοί να μάθουν να ξεχωρίζουν τους αιρετικούς γείτονές τους, ένα από τα εργαλεία ήταν η σκιαγράφιση ενός συμπεριφοριστικού προφίλ⁵⁶.

Το 1469 οι δύο μεγαλύτερες χριστιανικές οικογένειες του Βορρά ενώνονται, με το γάμο του Ferdinand του Aragon και της Isabel της Castilla. Ο βασιλιάς Ferdinand και η βασίλισσα Isabel ήταν στρατευμένοι στην προσπάθεια του εκχριστιανισμού της Ισπανίας⁵⁷. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας τους, οι μουσουλμάνοι έχασαν και τα τελευταία εδάφη που είχαν στην κατοχή τους. Το βασιλικό ζεύγος, φοβούμενο ότι υπήρχαν προδότες ανάμεσά τους, οι οποίοι θα άνοιγαν τις πύλες σε μουσουλμανικούς στρατούς που θα διεκδικούσαν την Ιβηρική Χερσόνησο και που βρίσκονταν μόνο 16 μίλια μακριά, έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου. Στο μυαλό τους, οι Εβραίοι ήταν επίσης απειλή για την ισπανική αγνότητα και την επικράτηση της Καθολικής Εκκλησίας και δεν έπρεπε να τους εμπιστεύονται.

Το 1478, ο Πάπας Σίξτος IV, ύστερα από την πίεση των δύο βασιλιάδων, εξουσιοδότησε την Ισπανική Ιερά Εξέταση να προβεί σε διωγμούς κατά των Εβραίων, αφήνοντας τη διοίκησή της εξ ολοκλήρου στο βασιλικό ζεύγος. Στις 6 Φεβρουαρίου 1481, πραγματοποιήθηκε η πρώτη *auto-da-fé* στη Σεβίλλη όπου έξι άνθρωποι κήκκαν ζωντανοί⁵⁸. Το 1487 με εντολή του Πάπα Ιννοκέντιου VIII, ο Thomas de Torquemada, δομινικανός ιερέας και πνευματικός της βασίλισσας Isabel, χρίζεται Μεγάλος

Αλβιγενσιανή Σταυροφορία. Η δολοφονία είχε ελάχιστη σχέση με τους Καθαρούς, αλλά η Σταυροφορία και η ανάκριση που ακολούθησε τους εξάλειψε πλήρως. Η Αλβιγενσιανή Σταυροφορία είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση σε μεγάλο βαθμό των ημι-ανεξάρτητων ηγεμονιών στο γαλλικό νότο, όπως αυτή της Τουλούζης, και τελικά να τις φέρει υπό τον άμεσο έλεγχο του βασιλιά της Γαλλίας (ΣτΣ).

⁵⁵ Roth N., *Conversos, Inquisition, and the Expulsion of the Jews from Spain*, Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1995 Introduction.

⁵⁶ Turvey B., *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 3rd ed., Academic Press, San Diego, CA. 2008, σελ. 10.

⁵⁷ Kamen H., *The Spanish Inquisition: A Historical Revision*, Weidenfeld & Nicolson, UK, 1997, σελ. 49.

⁵⁸ Ben-Sasson H.H., *A History of the Jewish People*. Harvard University Press, 1976, σελ. 588-590.

Ιεροεξεταστής της Ισπανίας⁵⁹. Υπό τη διοίκησή του, η Ισπανική Ιερά Εξέταση χαρακτηρίστηκε από ωμή κτηνωδία και ατελείωτες αποστολές βασανιστηρίων εναντίον όλων όσων κατηγορούνταν.

Το Μάρτιο του 1492, εκδόθηκε το «Alhambra Decree» γνωστό και ως «Διάταγμα Απέλασης», με το οποίο διατάχθηκε η εξορία όλων των Ισπανών Εβραίων από την Καστίλλη και την Αραγονία, καθώς και η δήμευση των εδαφών και κτήσεών τους έως τις 31 Ιουλίου του ίδιου έτους. Το γραφείο του Torquemada σκιαγράφησε ένα προφίλ για τη συμπεριφορά των Εβραίων, έτσι ώστε να ενημερωθούν οι Καθολικοί πώς μπορούν να τους αναγνωρίσουν⁶⁰. Η σκιαγράφιση αυτή, η οποία υιοθετήθηκε από τον Torquemada, περιλάμβανε όλες τις πρακτικές του Ιουδαϊσμού (κάποιες όχι και τόσο αντικειμενικά περιγεγραμμένες), σε ένα εγκληματολογικό προφίλ, προορισμένο να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο συμπεριφοράς εναντίον όσων κατηγορούνταν για κρυφό Ιουδαϊσμό.

Η προσπάθεια του Torquemada ήταν η αρχή για τη Ισπανική Ιερά Εξέταση, η οποία προκάλεσε το θάνατο χιλιάδων αθώων.

2.2. Οι πρώτοι σκιαγράφοι προφίλ δράστη

Η σύγχρονη σκιαγράφιση του προφίλ ασχολείται με τη μελέτη του εγκλήματος και της εγκληματικής συμπεριφοράς (εγκληματολογία), τη μελέτη της ψυχικής υγείας (ψυχολογία και ψυχιατρική) και την εξέταση αποδεικτικών στοιχείων (ανακριτική και ιατροδικαστική). Σε όλες της τις μορφές, ενέπλεκε πάντα τη συναγωγή εγκληματικών χαρακτηριστικών, για λόγους ερευνητικούς και δικαστικούς. Η λογική, όμως, πίσω από αυτά τα συμπεράσματα δεν υπήρξε πάντα συνεπής. Κυμαίνεται από μια βάση στατιστικών επιχειρημάτων στη μελέτη συγκεκριμένων εγκληματικών συμπεριφορών, έως και σε υποκειμενικές διαισθητικές απόψεις, που βασίζονται σε προσωπικά πιστεύω και εμπειρίες.

Αναπόσπαστο κομμάτι της σκιαγράφησης του προφίλ όσο και γενικότερα της επιστήμης της εγκληματολογίας αποτέλεσε πάντα αφενός η κατανόηση της προέλευσης του εγκλήματος, αφετέρου η ταξινόμηση των εγκληματικών συμπεριφορών. Ως εγκληματολογία, σύμφωνα με τον Αλεξιάδη, ορίζεται η επιστήμη η οποία «έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης το έγκλημα ως ατομικό βιοκοινωνικό γεγονός και ως

⁵⁹ Kamen H., *The Spanish Inquisition: A Historical Revision*, Weidenfeld & Nicolson, UK, 1997, σελ. 157.

⁶⁰ *Ibid*, σελ. 238.

κοινωνικό φαινόμενο, τους πρωταγωνιστές του, δηλαδή τον εγκληματία και το θύμα, καθώς και τα μέτρα προς καταπολέμησή του (αντεγκληματική πολιτική)»⁶¹. Σε σχέση με τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη, οι πρώτες εγκληματολογικές προσεγγίσεις μελετούσαν τα βιολογικά χαρακτηριστικά του εγκληματία, τη σκηνή του εγκλήματος, αλλά και το *modus operandi* του δράστη.

2.2.1. Τα φυσικά χαρακτηριστικά του εγκληματία

Ο διάσημος Ιταλός στρατιωτικός γιατρός και ανθρωπολόγος, Cesare Lombroso (1835-1909), ήταν ένας από τους πρώτους που προσπάθησε να κατηγοριοποιήσει επίσημα τους εγκληματίες για στατιστικούς λόγους. Ο C. Lombroso, μαζί με τους E. Ferri⁶² και R. Garofalo⁶³ αποτελούν τους εκπροσώπους της ιταλικής θετικιστικής σχολής, της οποίας η εμφάνιση σηματοδοτεί τη γέννηση της επιστήμης της Εγκληματολογίας⁶⁴. Το 1876 ο Lombroso δημοσίευσε το βιβλίο του *Ο Εγκληματίας Άνθρωπος*⁶⁵. Σε αυτό, βασιζόμενος σε παρατηρήσεις του από τη συμπεριφορά των ζώων, των αρχαίων λαών και των άγριων φυλών, απέδωσε το έγκλημα σε αταβισμό, δηλαδή σε εμπλοκή στην εξελικτική διαδρομή προς τον σύγχρονο άνθρωπο και παραμονή σε προγενέστερες του εμφρόνους ανθρώπου υπάνθρωπες μορφές. Υποστήριζε ότι ανατομικές έρευνες σε σώματα εγκληματιών που είχαν πεθάνει, καθώς επίσης και εφαρμογές ανθρωπομετρικών μεθόδων πάνω σε κρατούμενους αποκάλυπταν ότι οι εγκληματίες ήταν σωματικά διαφοροποιημένοι από τους φυσιολογικούς ανθρώπους. Σύμφωνα με τον Lombroso η εγκληματική συμπεριφορά του «εκ γενετής» εγκληματία οφειλόταν στον αταβισμό, σε κληρονομικό εκφυλισμό ή σε ψυχική νόσο⁶⁶.

Πιο συγκεκριμένα, ο Lombroso μελέτησε 383 Ιταλούς κρατούμενους συγκρίνοντας τα κρανία τους με κρανία νεκρών στρατιωτών. Εξέτασε επίσης 5907 ζωντανούς εγκληματίες και αντίστοιχο πληθυσμιακό δείγμα «μη εγκληματιών»⁶⁷. Από τη μελέτη αυτή συμπέρανε ότι, αν η εγκληματικότητα είναι χαρακτηριστικό που μεταβιβάζεται μέσω κληρονομικότητας, τότε ο εκ γενετής εγκληματίας θα μπορούσε να γίνει αντιληπτός από σωματικά χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα τα μεγάλα

⁶¹ Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία*, Εκδ. Σάκουλα Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 9.

⁶² Ferri E., "The Positive School of Criminology Three Lectures Given at the University of Naples, Italy on April 22, 23 and 24, 1901", Translated by Ernest Untermann Chicago, Charles H. Kerr & Company, 1908.

⁶³ Garofalo R., *Criminology*, Little, Brown and Co., Boston, 1914.

⁶⁴ Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 87.

⁶⁵ Lombroso C., *Ο Εγκληματίας Άνθρωπος*, μετ. & ερμηνεία Άννινος Μπ., εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 2002.

⁶⁶ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., *Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α'*, Σάκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή, 1979, σελ. 34.

⁶⁷ Ζαραφώνιτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1998, σελ. 70.

σαγόνια, τα ψηλά ζυγωματικά, η γαμψή μύτη, τα σαρκώδη χείλη ή ψυχικά χαρακτηριστικά όπως η έλλειψη ηθικού συναισθήματος, δηλαδή της συνείδησης ότι το διαπραττόμενο παράπτωμα είναι ανήτικο ή σωματικά, κ.ο.κ.

Στο έργο αυτό προχώρησε ακόμα παραπέρα, σε διαχωρισμό των βιολογικών στιγμάτων ανάλογα με το είδος του εγκλήματος και κατέληξε ότι υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι εγκληματιών:

- Οι γεννημένοι εγκληματίες: Αυτοί ήταν εκφυλισμένοι, πρωτόγονοι εγκληματίες με μικρότερη εξελικτική πορεία σε σχέση με τα φυσικά χαρακτηριστικά τους.
- Οι παράφρονες εγκληματίες: Αυτοί ήταν δράστες εγκλημάτων λόγω κάποιας ψυχικής ή σωματικής ασθένειας.
- Οι περιστασιακοί εγκληματίες: Αυτοί αποτελούσαν μία μεγάλη ομάδα δραστών χωρίς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ωθούνταν στο έγκλημα κυρίως από περιβαλλοντικούς λόγους.

Ο Lombroso εξέθεσε «τα αποτελέσματα της μελέτης 6.034 εγκληματιών» τα οποία συνόψιζε ως εξής⁶⁸:

- «Οι δολοφόνοι έχουν προεξέχοντα σαγόνια, πολύ έντονα ζυγωματικά, πυκνά σκούρα μαλλιά, αραιά γένια και χλωμό πρόσωπο.
- Τα βιαίως επιτιθέμενα άτομα είναι βραχύκρανα (με στρογγυλό κρανίο) και έχουν μακριά χέρια. Τα στενά μέτωπα είναι σπάνια σε αυτά τα άτομα.
- Οι βιαστές έχουν κοντά χέρια και στενά μέτωπα. Συνήθως έχουν λίγα μαλλιά και δυσμορφίες στα γεννητικά τους όργανα και στη μύτη.
- Οι ληστές των δρόμων παρουσιάζουν ανωμαλίες στις διαστάσεις του κρανίου τους και έχουν πυκνά μαλλιά. Τα αραιά γένια είναι σπάνια.
- Οι εμπρηστές έχουν μακριά άκρα, μικρό κεφάλι και βάρος κάτω του συνηθισμένου.
- Οι απατεώνες ξεχωρίζουν από τα μεγάλα σαγόνια τους και τα έντονα ζυγωματικά. Είναι υπέρβαροι, με χλωμό και σκληρό πρόσωπο.
- Οι πορτοφολάδες έχουν μακριά χέρια. Είναι ψηλοί με μαύρα μαλλιά και αραιά γένια.»

Το πρώτο του βιβλίο «ο εγκληματίας άνθρωπος» εκδόθηκε το 1876.

⁶⁸ Gibson M., *Born to Crime: Cesare Lombroso and the origins of biological criminology*, Praeger Press, 2002, σελ. 10.

Στην πέμπτη έκδοση του έργου του το 1896 εστίασε και στα κοινωνικοοικονομικά αίτια του εγκλήματος. Όπως αναφέρει η Χαΐδου «αυτό οφείλεται και στο ότι η σκληρή κριτική που ασκήθηκε εναντίον του από τη Σχολή της Lyon τον έκανε να αποδυναμώσει τα επιχειρήματά του για το γεννημένο εγκληματία και αν παραδεχτεί ότι από τους εγκληματίες που είχαν επισημανθεί, μόνο το 1/3 ανήκε στους “εκ γενετής”. Σε αντίθεση με τους νομικούς και φιλοσόφους που υποστήριζαν ότι το έγκλημα είναι απόρροια ελεύθερης και κακής πρόσθεσης του ατόμου, ο C. Lombroso υποστηρίζει, ανεξάρτητα από το αν η μέθοδος προσέγγισης που χρησιμοποιεί είναι θεμιτή ή όχι, ότι το έγκλημα “προξενείται” από κάτι⁶⁹».

Αν και το έργο του Lombroso δέχτηκε πολλά πυρά, καθώς θεωρήθηκε υπεραπλουστευμένο, αποτέλεσε την αρχή για πολλούς εγκληματολόγους που προσπάθησαν να κατηγοριοποιήσουν τα φυσικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος. Επίσης ο Lombroso χρησιμοποίησε τη διαφορική μέθοδο ανάλυσης, χρησιμοποιώντας ομάδα ελέγχου από «μη εγκληματίες». Ακόμα όμως και αυτός ο διαχωρισμός δεν του επέτρεψε να βγάλει αξιόπιστα συμπεράσματα, καθώς βασικό κριτήριο για το διαχωρισμό εγκληματία από μη εγκληματία ήταν η επιβολή ποινής. Έτσι ως μη εγκληματίας θεωρήθηκε οποιοσδήποτε δεν είχε καταδικαστεί για κάποια αξιόποινη πράξη⁷⁰.

Το 1913 ο Άγγλος ιατρός και ακαδημαϊκός Charles Goring εξέδωσε το σύγγραμμά του *Ο Άγγλος Κατάδικος – μία στατιστική μελέτη*⁷¹. Ο Goring εργαζόμενος σε διάφορα σωφρονιστικά ιδρύματα ως ιατρός μελέτησε, μεταξύ 1901 και 1912, 3000 κατάδικους και μεγάλο αριθμό Άγγλων πολιτών (μη εγκληματίες)⁷². Συγκρίνοντας 96 χαρακτηριστικά των δύο αυτών ομάδων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η σωματική και ψυχική συγκρότηση τόσο των εγκληματιών όσο και των νομοταγών, με την ίδια ηλικία, ανάστημα, τάξη και νοημοσύνη, είναι πανομοιότυπα. Δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως ανθρωπολογικός τύπος εγκληματία»⁷³.

Το 1914, ο Αμερικανός φυσιολόγος Gerald Fosbroke δημοσίευσε την πρώτη έκδοση της δουλειάς του *Διαβάζοντας τους Χαρακτήρες μέσω της Ανάλυσης των*

⁶⁹ Χαΐδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 27.

⁷⁰ Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1998, σελ. 70.

⁷¹ Goring Charles B., *The English Convict: A Statistical Study*, London: H.M.S.O., 1913, επανέκδοση, Montclair, New Jersey: Patterson Smith, 1972.

⁷² Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1998, σελ. 71.

⁷³ Goring Charles B., *The English Convict: A Statistical Study*, London: H.M.S.O., 1913, επανέκδοση, Montclair, New Jersey: Patterson Smith, 1972 σελ. 370.

*Χαρακτηριστικών*⁷⁴. Η δουλειά του αυτή είχε στηριχτεί, όπως ο ίδιος ανέφερε, σε «τριάντα χρόνια παρατήρησης και μελέτης». Υποστήριζε ότι εξετάζοντας τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων μπορούσε με βεβαιότητα να διακρίνει το χαρακτήρα τους.

Ο Γερμανός ψυχίατρος Ernst Kretschmer στο βιβλίο του *Ιδιοσυστασία και Χαρακτήρας*⁷⁵ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ σωματικής κατασκευής και συμπεριφοράς. Επηρεασμένος από τη θεωρία του Lombroso, ο Kretschmer υποστήριξε ότι οι άνθρωποι κατατάσσονται σε τέσσερις βιολογικούς τύπους⁷⁶, τον πυκνικό (συναισθηματικός και κυκλοθυμικός), τον λεπτόσωμο (εσωστρεφής και σχιζοθυμικός, ασθενικός), τον αθλητικό(νευρικός και αιματώδης) και τον δυσπλασικό (μεικτός, μη-κανονικός τύπος). Καθένας από τους τύπους αυτούς αντιστοιχεί σε ορισμένους ψυχολογικούς τύπους και στην περίπτωση υπερβολών οδηγεί σε ορισμένες ψυχικές ασθένειες.

Το 1949, ο Αμερικανός ανθρωπολόγος William Sheldon, επηρεασμένος από τη θεωρία του Kretschmer, κατέγραψε τον πρώτο συσχετισμό των σωματότυπων με την εγκληματικότητα. Υποστήριξε ότι όλοι οι άνθρωποι ανήκουν σε τρεις βασικούς τύπους: Τον ενδόμορφο, το μεσόμορφο και τον εξώμορφο. Ο ενδόμορφος είναι γενικά ήρεμος και ειλικρινής, παχουλός, φιλικός και κοινωνικός και αγαπά την άνεση. Ο μεσόμορφος είναι τύπος σκληρός, μυώδης και αθλητικός, με ανεπτυγμένο σκελετό. Έχει ισχυρή προσωπικότητα και τείνει να είναι επιθετικός και εκρηκτικός. Τέλος, ο εξώμορφος είναι λεπτός και αδύναμος τύπος, με μικρό σκελετό και αδύναμους μυς. Είναι συνήθως υπερευαίσθητος, ντροπαλός, ψυχρός και αντικοινωνικός.

Ο Sheldon εξέτασε 200 ανήλικους σε αναμορφωτήριο της Βοστόνης και συνέκρινε τα συμπεράσματα του με μελέτη 4.000 μαθητών. Από αυτή τη μελέτη απεφάνθη ότι οι περισσότεροι ανήλικοι εγκληματίες είναι μεσόμορφοι⁷⁷.

Σύμφωνα με τον Φαρσεδάκη⁷⁸ «πολλές έρευνες έχουν γίνει με σκοπό να ανεύρουν και προσδιορίσουν ενδεχόμενη σχέση μεταξύ εμφανιζόμενης ανωμαλίας στη φυσιολογική λειτουργία του εγκεφάλου και παραβατικότητας» αναφερόμενος στις έρευνες των Ellenberger (1967) και Mednick & Volavka (1980) στις οποίες φαίνεται να

⁷⁴ Fosbroke G., *Character Reading Through Analysis of the Features*, G. P. Putnam's sons, 1914.

⁷⁵ Kretschmer E., *Physique and Character*, *International Library of Psychology*, Routledge, 1931.

⁷⁶ Φαρσεδάκης Ι., *Η Εγκληματολογική Σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Τόμος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, σελ. 410.

⁷⁷ Χάιδου Α., (1996), *Θετικιστική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 32.

⁷⁸ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985, σελ. 44-45.

υπάρχει συσχέτιση ανώμαλων εγκεφαλογραφημάτων με περιπτώσεις παραβατικής συμπεριφοράς. Επίσης στην έρευνα του Raine⁷⁹ χρησιμοποιήθηκαν PET τομογραφίες (Τομογραφίες Εκπομπής Ποζιτρονίων), ώστε να μελετηθούν οι εγκεφαλοι αρχικά 22 και μετέπειτα 41 ζωντανών δολοφόνων χρησιμοποιώντας αντίστοιχη ομάδα ελέγχου από μη παραβατικά άτομα. Στην έρευνα αυτή βρέθηκε βλάβη στον προμετωπιαίο φλοιό των παραβατικών ατόμων, ο οποίος ελέγχει την παρορμητική συμπεριφορά. Όταν ο Raine χώρισε τους δολοφόνους σε δύο ομάδες, σε εκείνους που διέπραξαν φόνο εκ προμελέτης και σε εκείνους που σκότωσαν ασυναίσθητα, ήταν οι παρορμητικοί δολοφόνοι που έδειξαν την φτωχότερη λειτουργία στον προμετωπιαίο φλοιό. Επιπλέον στον εγκέφαλο των δολοφόνων, το μεσολόβιο- μια ζώνη ιστού που συνδέει το δεξί με το αριστερό ημισφαίριο-επίσης λειτουργούσε ανεπαρκώς.

Σύμφωνα με τον Raine «οι περιορισμοί της μελέτης είναι αρκετοί. Το δείγμα ήταν εξαιρετικά επιλεκτικό καθώς αφορούσε δολοφόνους που είχαν δηλώσει αθώοι λόγω παραφροσύνης – μια ασυνήθιστη ομάδα ερευνητικών υποκειμένων εξαιρετικά σημαντικών όμως για την δικανική ψυχιατρική. Δεν γνωρίζουμε ακόμα εάν βίαιοι παραβάτες οι οποίοι διαπράττουν σοβαρά αλλά όχι θανατηφόρα εγκλήματα έχουν παρουσιάζουν επίσης βλάβη στον προμετωπιαίο φλοιό, ούτε καταφέραμε να εδραιώσουμε την αιτιότητα. Είναι δυνατόν, για παράδειγμα, βλάβη στον προμετωπιαίο φλοιό να μην προκαλεί βίαιη συμπεριφορά. Αντίθετα, μια βίαιη ζωή (συμπεριλαμβανομένης χρήσης ουσιών και κακοποίησης) μπορεί να οδηγήσει στην εγκεφαλική δυσλειτουργία που παρατηρήσαμε»⁸⁰.

Αν και στις μέρες μας συναντάται μία στροφή στο θετικισμό και στις έρευνες βιολογικού χαρακτήρα με μερίδα της επιστημονικής κοινότητας να συνεχίζει να ψάχνει για το «Σημάδι του Κάιν»⁸¹, οι μέθοδοι οι οποίες προσπαθούν να συσχετίσουν ανωμαλίες του εγκεφάλου ή τύπους προσωπικοτήτων με ενδεχόμενη εγκληματική συμπεριφορά, πρέπει να εξετάζονται με την ίδια κριτική που εξετάζεται το έργο του Lombroso.

⁷⁹ Raine, A, Buchsbaum, MS, and La Casse, L , Brain abnormalities in murderers indicated by positron emission tomography. *Biological Psychiatry*. 1997; 42:495-508.

⁸⁰ Raine, A., *Murderous Minds: Can We See the Mark of Cain?*, The DANA Foundation, New York, April 1999.

⁸¹ Shoham S., *The Mark of Cain: The Stigma Theory of Social Deviance and Crime*, Oceana Publications, New York & Israel Universities Press, 1970. 2^η έκδοση University of Queensland Press, Queensland, 1980.

2.2.2. Sir Arthur Conan Doyle (1859-1930) – Συσχετισμός δράστη με τόπο εγκλήματος και *modus operandi*

Ο Arthur Conan Doyle γεννήθηκε στο Εδιμβούργο στις 22 Μαΐου 1859. Έλαβε ιησουιτική εκπαίδευση και σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου το 1877, υπό την εποπτεία του Δρ. Joseph Bell, ο οποίος, σύμφωνα με τον Conan Doyle, αποτέλεσε την πηγή έμπνευσης για τον διάσημο ήρωα του Sherlock Holmes, λόγω των ιδιαίτερα αναλυτικών μεθόδων εργασίας του ⁸².

Το 1886 ο Conan Doyle μοιράζει το χρόνο του ανάμεσα στην ιατρική και στη συγγραφή της πρώτης του ιστορίας, με τίτλο *A Study in Scarlet* ⁸³, η οποία θα ήταν η απαρχή των περιπετειών του θρυλικού ντετέκτιβ Sherlock Holmes. Το όνομα του ντετέκτιβ προήλθε από τον συνάδελφο γιατρό και φίλο του Doyle, Oliver Wendell Holmes, και τον διάσημο βιολονίστα Alfred Sherlock.

Στο βιβλίο του *A Study in Scarlet*, ο Conan Doyle εισήγαγε τη μέθοδο της εξέτασης των αποδεικτικών στοιχείων ως μέσο εξαγωγής συμπερασμάτων, το οποίο θα γινόταν το σήμα κατατεθέν στη σκιαγράφιση του προφίλ, στις μετέπειτα περιπέτειες του Sherlock Holmes ⁸⁴.

Ο ήρωας του Conan Doyle ήταν επίσης υπέρμαχος της αρχής της εξάλειψης των στερεοτύπων και των προκατειλημμένων θεωριών που επιχειρούσαν να ερμηνεύσουν τα γεγονότα. Μέσω του Holmes, τιμωρούσε τους ανυπόμονους για αποτελέσματα όταν ακόμα δεν υπήρχαν στοιχεία, με σχόλια του τύπου «είναι τεράστιο λάθος να δημιουργείς θεωρία πριν να έχεις όλα τα στοιχεία. Με τον τρόπο αυτό προκαταλαμβάνεις την κρίση σου» ⁸⁵.

Η δεύτερη ιστορία του Sherlock Holmes, *The Sign of the Four* ⁸⁶ γράφτηκε για το περιοδικό *Lippincott*, ενώ άλλες ιστορίες δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *The Strand Magazine*. Σε όλες τις ιστορίες του, ο Conan Doyle συνέχισε να αναφέρεται στην παρατήρηση, τη λογική και τη νηφαλιότητα ως ανεκτίμητες αρετές στην προσπάθεια ανίχνευσης στοιχείων, στην αναπαράσταση του εγκλήματος, στη σκιαγράφιση του προφίλ του δράστη και στην επικράτηση της αλήθειας και του δικαίου.

⁸² Lycett Andrew, *The Man Who Created Sherlock Holmes: The Life and Times of Sir Arthur Conan Doyle*, Free Press, 2007, σελ. 53-54, 190.

⁸³ Conan Doyle A., *A Study In Scarlet*, Ward Lock & Co, United Kingdom, 1887.

⁸⁴ “There is nothing like first-hand evidence”, *Ibid*, σελ. 15.

⁸⁵ “It is a capital mistake to theorize before you have all the evidence. It biases the judgment”, *Ibid*, σελ. 27.

⁸⁶ Conan Doyle A., “The Sign of the Four” *Lippincott's Monthly Magazine*, United Kingdom, 1890.

Το έργο του Arthur Conan Doyle στην αστυνομική λογοτεχνία δεν ενέπνευσε μόνο άλλους συγγραφείς αλλά επηρέασε βαθιά τις δικονομικές και ιατροδικαστικές επιστήμες, ιδιαίτερα στην αναπαράσταση του εγκλήματος και στη σκιαγράφηση του προφίλ^{87, 88}. Είχε επίσης και πρακτική εφαρμογή στη δική του εργασία εκτός από την άσκηση της ιατρικής και τη συγγραφή. Συχνά, λησμονείται το γεγονός ότι ο Arthur Conan Doyle ήταν, στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, ένας από τους αρχιτέκτονες της έννοιας της αναθεώρησης της απόφασης μετά την καταδίκη και στρατευμένος στην ανατροπή δικαστικών σφαλμάτων⁸⁹.

Αυτό περιλάμβανε και την υπόθεση του George Edalji⁹⁰, ενός Ινδού ο οποίος είχε λανθασμένα καταδικαστεί ότι ακρωτηρίαζε και σκότωνε πρόβατα, αγελάδες και άλογα. Το 1903, υπήρξαν επιθέσεις σε ζώα, κατά τη διάρκεια της νύχτας στην περιοχή Great Wyrley στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο άγνωστος δράστης έκανε βαθιές τομές με μαχαίρι στα ζώα και τα άφηνε να πεθάνουν από αιμορραγία, ενώ άφηνε και απειλητικά σημειώματα. Ανώνυμα γράμματα στην αστυνομία υποδείκνυαν ως δράστη τον George Edalji, έναν Ινδό, τοπικό δικηγόρο. Ο George Edalji συνελήφθη, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε επτά έτη φυλάκισης. Παρ' όλα αυτά, υπήρχε μια γενική κατακραυγή ότι ο Edalji ήταν αθώος και τον είχαν παγιδεύσει για ρατσιστικούς λόγους.

Το 1906, ο Conan Doyle έμαθε για την περίπτωση του Edalji και άρχισε να αναρωτιέται για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η καταδίκη του. Όταν αποφάσισε να μελετήσει τα αποδεικτικά στοιχεία, ανακάλυψε ότι δεν οδηγούσαν στην ενοχή του Edalji. Ο Arthur Conan Doyle ήταν αποφασισμένος να φέρει την υπόθεση στο φως:

«Καθώς ξανάβλεπε τα γεγονότα, ο Conan Doyle ήταν βέβαιος ότι τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν συντριπτικά: ο Edalji ήταν αθώος!

Οι ματωμένες λεπίδες που βρέθηκαν στο σπίτι του αποκαλύφθηκε αργότερα ότι ήταν σκουριασμένες. Ο εμπειρογνώμονας-γραφολόγος που κλήθηκε για να καταθέσει ότι ο γραφικός χαρακτήρας του Edalji ταίριαζε με τα απειλητικά σημειώματα, αποκαλύφθηκε ότι, σε προηγούμενη κατάθεσή του, είχε κάνει λάθος εκτίμηση, καταδικάζοντας έναν αθώο. Η λάσπη από τα παπούτσια του Edalji ήταν από

⁸⁷ Nickell J., Fischer, J.F. *Crime Science: Methods of Forensic Detection*, University Press of Kentucky, 1999, σελ. 6-7.

⁸⁸ "NI chemist honours Sherlock Holmes", *BBC News*, 16 October 2002. Retrieved 19 June 2011.

⁸⁹ Booth M., *The Doctor, the Detective & Arthur Conan Doyle: A biography of Arthur Conan Doyle*, Hodder & Stoughton, London, England, 1997.

⁹⁰ *Ibid*

διαφορετικό είδος εδάφους από το χωράφι όπου έγιναν οι σφαγές. Οι σφαγές και τα απειλητικά σημειώματα συνεχίστηκαν και μετά τη προσαγωγή του Edalji»⁹¹.

Και, έπειτα, ήταν το τελευταίο κομμάτι του παζλ των αποδεικτικών στοιχείων που συνέλεξε ο Conan Doyle. Η παρατήρηση που έκανε στον George Edalji, όταν συναντήθηκαν για πρώτη φορά: «ήρθε στο ξενοδοχείο μου ύστερα από ραντεβού, αλλά εγώ καθυστέρησα και εκείνος με περίμενε διαβάζοντας μια εφημερίδα. Κατάλαβα ότι ήταν εκείνος από το σκούρο δέρμα του προσώπου του, οπότε αποφάσισα να τον παρατηρήσω. Κρατούσε την εφημερίδα κοντά στα μάτια του και σχεδόν πλαγίως, κάτι που αποδείκνυε όχι μόνο μεγάλη μυωπία, αλλά και αστιγματισμό. Η ιδέα ότι θα μπορούσε να διασχίζει λιβάδια τα βράδια και να επιτίθεται σε ζώα αποφεύγοντας ταυτόχρονα την αστυνομία ήταν γελοία... Εκεί, λοιπόν, σε ένα μικρό φυσικό ελάττωμα στηρίζεται η ηθική βεβαιότητα ότι είναι αθώος»⁹².

Ο Conan Doyle έγραψε σειρά άρθρων στην *Daily Telegraph* για την υπόθεση Edalji, παρουσιάζοντας τα πάντα με μεγάλη λεπτομέρεια. Τα άρθρα αυτά έπεσαν στην αντίληψη του κοινού και με τη σειρά της, στην αντίληψη τις βρετανικής κυβέρνησης. Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε διαδικασία επανάληψης δίκης, οπότε συγκλήθηκε μια ιδιωτική επιτροπή για να αποφασίσει για το θέμα αυτό. Την Άνοιξη του 1907, η επιτροπή αποφάσισε ότι ο Edalji ήταν αθώος για τις σφαγές, συνεχίζοντας να τον θεωρούν ένοχο για τα απειλητικά σημειώματα.

Ο Conan Doyle ανακάλυψε μέσω της εξέτασης των στοιχείων ότι ο Edalji ήταν αθώος σε όλες τις κατηγορίες και ότι είχε προκληθεί κακοδικία εις βάρος του. Παρ' όλα αυτά, η απόφαση της επιτροπής, αν και δεν ήταν απόλυτα αθωωτική, έκανε μεγάλη διαφορά στην ζωή του Edalji. Ο Δικηγορικός Σύλλογος τον ξαναδέχτηκε και ο Edalji μπορούσε να συνεχίσει να εξασκεί το επάγγελμά του. Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι μερικώς, ως αποτέλεσμα της υπόθεσης αυτής, δημιουργήθηκε το 1907 το Εφετείο για αποφάσεις που αφορούσαν εγκλήματα. Έτσι, όχι μόνο ο Conan Doyle βοήθησε στην αθώωση του Edalji αλλά, μέσω της δικής του δουλειάς, συνέβαλε στη θεσμοθέτηση ενός τρόπου διόρθωσης των λαθών της δικαιοσύνης.⁹³

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι όταν ο Conan Doyle γνωστοποίησε την άποψή του για τον πραγματικό ένοχο (ένα μαθητή, ο οποίος ήταν μαθητευόμενος και σε

⁹¹The George Edalji case, *The Chronicles of Sir Arthur Conan Doyle*, from http://www.siracd.com/life_case1.shtml

⁹² *Ibid*

⁹³ *Ibid*

κρεοπωλείο), άρχισε να δέχεται ανώνυμες απειλητικές επιστολές. Επίσης, η επιτροπή που δημιουργήθηκε για να επανεξετάσει την υπόθεση αποτελούταν από τρία μέλη, ένα εκ των οποίων ήταν πρώτος ξάδερφος του αρχικού ανακριτή της υπόθεσης. Ο Conan Doyle δήλωσε αηδιασμένος από τη συκοφαντία εναντίον του Edalji και την προσπάθειά τους να προστατέψουν ο ένας την φήμη του άλλου, ακόμα και όταν τα στοιχεία τούς ανάγκαζαν να τον αθωώσουν για ένα έγκλημα που δεν είχε διαπράξει. Η ενασχόλησή του με την υπόθεση άφησε τον Conan Doyle εμφανώς απογοητευμένο.

Το 1909, ένας Γερμανός ονόματι Oscar Slater δικάστηκε και καταδικάστηκε στο Εδιμβούργο για ένα φόνο που είχε γίνει ένα χρόνο νωρίτερα και αφορούσε μια ηλικιωμένη γυναίκα, τη Marion Gilchrist, η οποία είχε δολοφονηθεί με σφυρί.

Η Gilchrist είχε χτυπηθεί μέχρι θανάτου, τα προσωπικά της έγγραφα είχαν ανακατωθεί και μια διαμαντένια καρφίτσα είχε κλαπεί. Η υπόθεση αυτή έπese, επίσης, στην αντίληψη του Conan Doyle⁹⁴ και για μια ακόμη φορά ένιωσε υποχρεωμένος να την ερευνήσει. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε δεν απαιτούσαν ιδιαίτερες ικανότητες, παρά μόνο παρατήρηση και τη δύναμη της επιμονής..

Αν και ήταν γεγονός ότι ο Slater είχε στην κατοχή του ένα μικρό σφυρί, δεν ήταν αρκετά μεγάλο για να προκαλέσει το είδος των χτυπημάτων που είχε δεχθεί η κυρία Gilchrist. Ο Conan Doyle επισήμανε ότι ο ιατροδικαστής, όταν έφτασε στη σκηνή του εγκλήματος, δήλωσε ότι μία μεγάλη καρέκλα, η οποία έσταζε αίμα, φαινόταν να είναι το όπλο του εγκλήματος.

Συμπεράνε, επίσης, ότι η κυρία Gilchrist άνοιξε την πόρτα της στον δολοφόνο της, κάτι το οποίο υποδήλωνε ότι τον γνώριζε. Παρά το γεγονός ότι η κύρια Gilchrist και ο Oscar Slater έμεναν κοντά, δεν είχαν ποτέ γνωριστεί.

Η υπόθεση του Oscar Slater, απαιτούσε επανάληψη της δίκης. Όμως οι αρχές θεώρησαν ότι τα νέα στοιχεία δεν είναι αρκετά για να ξανανοίξει η υπόθεση. Το 1914 υπήρξε νέα προσπάθεια για επανεξέταση της υπόθεσης, καθώς είχαν εμφανιστεί νέα στοιχεία. Μία ακόμα μάρτυρας είχε βρεθεί, η οποία έδινε άλλοθι στον Oscar Slater, επιβεβαιώνοντας το πού βρισκόταν τη στιγμή του εγκλήματος. Επίσης, είχε μαθευτεί ότι η Helen Lambie, η υπηρέτρια της κυρίας Gilchrist, πριν αναγνωρίσει τον Slater ως τον άνθρωπο που είδε στην είσοδο του σπιτιού την ημέρα του φόνου, είχε δώσει στην

⁹⁴ The Oscar Slater case, *The Chronicles of Sir Arthur Conan Doyle*, from http://www.siracd.com/life/life_case2.shtml

αστυνομία ένα άλλο όνομα. Παραδόξως, οι αστυνομικοί αποφάσισαν να μη δώσουν καμία σημασία στην πρώτη υπόδειξη.

Ο Conan Doyle ήταν εξοργισμένος: «το πώς είναι δυνατό να θεωρούν ότι δεν υπάρχει λόγος να επανεξεταστεί η ετυμηγορία είναι ακατανόητο. Η όλη υπόθεση, κατά τη γνώμη μου, παραμένει αθάνατη στα χρονικά του εγκλήματος, ως το απόλυτο παράδειγμα ισχυρογνωμοσύνης και ανικανότητας των αρχών»⁹⁵.

Το θέμα μάλλον θα είχε λήξει το 1914, αλλά το 1925 ο Oscar Slater κατάφερε να στείλει κρυφά, από τη φυλακή, ένα μήνυμα στον Conan Doyle, στο οποίο τον ικέτευε να μην ξεχάσει την υπόθεσή του και να κάνει μία τελευταία προσπάθεια να τον ελευθερώσει. Αναζωογονημένος, ο Conan Doyle άρχισε να πιέζει προς όλες τις μεριές, στέλνοντας επιστολές τόσο στην κυβέρνηση όσο και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ως αποτέλεσμα αυτού του νέου ενδιαφέροντος, ένας ερευνητής δημοσιογράφος στη Γλασκόβη, ονόματι William Park, εξέδωσε ένα βιβλίο για την υπόθεση, αναζωπυρώνοντας το ενδιαφέρον του κοινού για τον Oscar Slater⁹⁶. Η υπόθεση άρχισε να εμφανίζεται σε όλες τις εφημερίδες. Η Helen Lambie αναζητήθηκε και βρέθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου και ομολόγησε ότι γνώριζε ποιος ήταν ο πραγματικός δολοφόνος, όπως ακριβώς είχε υποθέσει ο Conan Doyle 11 χρόνια πριν. Ομολόγησε, επίσης, ότι η αστυνομία την έπεισε ότι η αρχική της κατάθεση ήταν λανθασμένη και την κατεύθυναν να κατηγορήσει τον Oscar Slater, για ένα έγκλημα το οποίο εκείνη γνώριζε ότι δεν είχε διαπράξει. Το έκανε όμως, ώστε να προστατεύσει με τον τρόπο αυτό τον πραγματικό δράστη, τον οποίο γνώριζε προσωπικά αλλά δεν αποκάλυπτε το όνομά του.

Ένα δεκατετράχρονο κορίτσι την εποχή του φόνου, η Mary Barrowman, είχε καταθέσει ότι ένας άνδρας, που έφευγε τρέχοντας από το σπίτι της Gilchrist, έπεσε πάνω της κάτω από ένα φανοστάτη. Με το νέο ενδιαφέρον γύρω από την υπόθεση, εμφανίστηκε και η ίδια, ενήλικη πλέον, να δηλώσει ότι υπό την πίεση της αστυνομίας αναγκάστηκε να αναγνωρίσει τον άνδρα αυτόν στο πρόσωπο του Oscar Slater.

Το 1927, έχοντας ενημερωθεί από τον Conan Doyle, ο υφυπουργός Δικαιοσύνης της Σκωτίας διέταξε την απελευθέρωση του Oscar Slater. Τελικά, η υπόθεση κερδήθηκε από τον Slater στο Εφετείο. Παρ' όλα αυτά, οι αξιωματικοί της αστυνομίας συνέχιζαν να αρνούνται οποιαδήποτε κακοδιαχείριση της υπόθεσης και δεν έκαναν καμία έρευνα για διαφθορά ή αμελή άσκηση καθήκοντος για κάποιον από τους εμπλεκόμενους. Η

⁹⁵ *Ibid*

⁹⁶ Park W., *The Truth About Oscar Slater*, Psychic PR, UK, 1926.

καταδίκη του Slater τελικά ανατράπηκε λόγω κάποιου τεχνικού σφάλματος, επιτρέποντας στις αρχές να σώσουν το γόητρό τους.

Παρά το γεγονός ότι δεν ήταν μια απόλυτη απαλλαγή, οι προσπάθειες του Conan Doyle βοήθησαν έναν αθώο να αποφυλακιστεί και ώθησαν την κοινή γνώμη να ασκήσει πιέσεις για βελτίωση του ποινικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

Ο Sir Arthur Conan Doyle ήταν πολλά περισσότερα από τον δημιουργό ενός από τους διασημότερους ήρωες στη λογοτεχνία. Ήταν γιατρός και επιστήμονας. Ήταν πρακτικός εγκληματολόγος και αναμορφωτής της ανακριτικής επιστήμης. Πίστευε στη λογική και την επιστημονική ερμηνεία των αποδεικτικών στοιχείων και δίδαξε αυτήν τη φιλοσοφία μέσω των ιστοριών του, οι οποίες παραμένουν ακόμα και σήμερα πηγή έμπνευσης ανάμεσα στους μοντέρνους εγκληματολόγους και σκιαγράφους. Όταν το 1930 απεβίωσε από καρδιακή νόσο, είχε ήδη βοηθήσει στη δημιουργία της φιλοσοφίας της ανακριτικής διαδικασίας μέσω των αποδεικτικών στοιχείων, όπως την ξέρουμε σήμερα⁹⁷.

2.2.3. Dr. Hans Gustav Adolf Gross (1847-1925) – Η κατανόηση του δράστη μέσω του εγκλήματός του

Ο Hans Gross γεννήθηκε στις 26 Δεκεμβρίου στο Graz της Αυστρίας. Σπούδασε εγκληματολογία και δίκαιο και έφτασε να υπηρετεί ως ανακριτής στο Ποινικό Δικαστήριο του Czernovitz. Ήταν εκεί όπου ο Gross παρατήρησε για πρώτη φορά τα κενά της ανακριτικής διαδικασίας, καθώς και του τρόπου εύρεσης των δραστών, κυρίως μέσα από αυτόπτες μάρτυρες. Άρχισε επίσης να εξοικειώνεται με τη συνεχή ροή λάθος υπόπτων, ψευδών μαρτυριών και ισχυρισμών από τη μεριά των θυμάτων, που κατέκλυζαν το γραφείο του κάθε μέρα. Αυτές οι εμπειρίες τον οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι, επειδή οι άνθρωποι είναι ουσιαστικά αναξιόπιστοι και οι ανακριτές αντιμετωπίζονται συχνά ως ο χειρότερος εχθρός τους, χρειαζόταν ένας μεθοδικός και συστηματικός τρόπος για να προσδιορίζονται τα γεγονότα.

Δεν είναι γνωστό εάν οι δουλειά του Conan Doyle ενέπνευσε αρχικά τον Gross, αλλά και οι δύο εργάζονταν προς την ίδια κατεύθυνση την ίδια ακριβώς χρονική στιγμή. Το 1893, την ίδια χρονιά που ο Conan Doyle «σκότωνε» τον Sherlock Holmes, ο Gross

⁹⁷ Booth M., *The Doctor, the Detective & Arthur Conan Doyle: A biography of Arthur Conan Doyle*, Hodder & Stoughton, London, England, 1997.

ολοκλήρωνε έναν οδηγό με τίτλο *Ανακριτική Εγκλημάτων, εγχειρίδιο για ανακριτές, αστυνομικούς και δικηγόρους*.⁹⁸

Ήταν ένα σύστημα ανακριτικής στο οποίο ο Gross διακήρυττε τις αρετές της επιστήμης εναντίον της διαίσθησης και μία συστηματική προσέγγιση στην ολιστική αναπαράσταση του εγκλήματος και της σκιαγράφησης, εναντίον της μη ενημερωμένης εμπειρίας.

Η επιτυχία του οδηγού αυτού ήταν ασύγκριτη με οτιδήποτε άλλο στην ιστορία της ανακριτικής επιστήμης, της αναπαράστασης του εγκλήματος και της σκιαγράφησης του προφίλ. Μέχρι το 1907 είχε μεταφραστεί σε 8 γλώσσες, στα γαλλικά, ισπανικά, δανέζικα, ρωσικά, ουγγρικά, σέρβικα, αγγλικά και γιαπωνέζικα.

Ο Gross έγινε καθηγητής ποινικού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Czernovitz, καθηγητής εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο της Πράγας και, αργότερα, καθηγητής ποινικού δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Graz. Με σημείο αφετηρίας τη μεγάλη ανταπόκριση που είχε ο οδηγός του, ο Gross συνέχισε να εκδίδει άρθρα και βιβλία, αναφορικά με την ανακριτική επιστήμη. Το 1898 συμμετείχε στην εκδοτική ομάδα ενός επιστημονικού περιοδικού σχετικά με την εγκληματολογία, το *Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik*⁹⁹, στο οποίο έγραφε συχνά και ο ίδιος. Το 1913, ο Gross δημιούργησε το Ινστιτούτο Εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο του Graz, στο οποίο υπάγεται και το Μουσείο Εγκληματολογίας¹⁰⁰.

Ο Gross ήταν θερμός υποστηρικτής της άποψης ότι μπορούμε να κατανοήσουμε τους δράστες μέσα από τα εγκλήματά τους. Εκτός από τη σκιαγράφηση του προφίλ, εισήγαγε τη σημασία της συμπεριφοράς του δράστη, παραθέτοντας διάφορες μεθόδους με τις οποίες μπορούσε να γίνει η σκιαγράφηση ενός δολοφόνου, ενός κλέφτη ή ακόμα και γυναικών που καταγγέλλουν ψευδώς βιασμό.

Η σημασία της δουλειάς του δεν μπορεί να μην εκτιμηθεί, καθώς θεωρείται ο πρώτος που συνέταξε έναν ολοκληρωμένο οδηγό και εισήγαγε τη θεωρία και την πρακτική της ανακριτικής επιστήμης, της αναπαράστασης του εγκλήματος, της ερμηνείας των αποδεικτικών στοιχείων και της σκιαγράφησης του προφίλ.

⁹⁸ Gross H., *Handbuch für Untersuchungsrichter, als System der Kriminalistik*, 1893, Madras: G. Pamasawmy Chetty.

⁹⁹ <http://www.archivfuerkriminalogie.de/>

¹⁰⁰ <http://www.uni-graz.at/kriminalmuseum/>

2.2.4. Τόπος εγκλήματος και *modus operandi*

Modus operandi είναι λατινική φράση που σημαίνει *τρόπος δράσης* και συνοψίζει όλες τις εφαρμοσμένες αρχές, μεθόδους, πρακτικές λειτουργίας που ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο (π.χ. μια επιχείρηση) χρησιμοποιεί στον εργασιακό χώρο ή στην προσέγγιση της επαγγελματικής και κοινωνικής του ζωής, που το χαρακτηρίζουν.

Στην εγκληματολογία, όπως ήδη αναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο, χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει τη μεθοδολογία ενός εγκληματία, όσον αφορά την εκτέλεση των εγκλημάτων, αποτελεί δηλαδή το σύνολο των ενεργειών που απαιτούνται για την τέλεση της σκοπούμενης πράξης. Η μέθοδος εξακρίβωσης της ταυτότητας του δράστη με βάση το *modus operandi* «αποδίδεται στον Άγγλο L. Atcherly, ο οποίος οργάνωσε ειδικό τμήμα στη Scotland Yard, που άρχισε να λειτουργεί από το 1912»¹⁰¹.

Το 1935 πραγματοποιήθηκε η πρώτη έκδοση του *Modern Criminal Investigation* από τον υπαρχηγό επιθεωρητή της αστυνομίας της Νέας Υόρκης, John O'Connell, και τον υπεύθυνο του Ινστιτούτου Αστυνομικών Επιστημών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης, Harry Soderman. Η δεύτερη έκδοση ξεκινούσε με την παρακάτω συμβουλή στους ερευνητές:

«Η γνώση του *modus operandi* των εγκληματιών και των μεθόδων τους, των φόβων τους, των ικανοτήτων τους, της υπομονής τους, των εργαλείων τους, των περιέργων συμπεριφορών τους, αποτελεί πρωτογενές στοιχείο για τη δουλειά του ερευνητή»¹⁰².

Οι O'Connell και Soderman παρείχαν αρκετά λεπτομερή προφίλ για διάφορους τύπους εγκληματιών, όπως κλοπές, ληστείες, εμπρησμούς, κλπ.

Στο αδίκημα του φόνου, όμως, δίνουν μια πιο συστηματική οπτική στο θέμα του προφίλ. Δεν μιλούν για τυπικούς δράστες αλλά κυρίως για το πώς η εξέταση των στοιχείων και των ενεργειών του δράστη μπορεί να οδηγήσει σε υπόπτους. Η έμφασή τους παραμένει στην αναγνώριση και αναπαράσταση των στοιχείων από τον τόπο του εγκλήματος. Στις οδηγίες τους για την αστυνομική έρευνα, είναι απόλυτοι στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των δραστών μέσω της εγκληματολογικής ανάλυσης.

Για τη χρήση της μεθόδου εξακρίβωσης της ταυτότητας του δράστη με βάση το *modus operandi* είναι απαραίτητη η δημιουργία αρχείων. Σήμερα τα αρχεία αυτά είναι ηλεκτρονικά και υπάρχει διασύνδεση μεταξύ των αστυνομικών αρχών παγκοσμίως,

¹⁰¹ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 207.

¹⁰² O'Connell J. and Soderman H., *Modern Criminal Investigation*, edited reprint Funk & Wangalls, New York, 1936, σελ. 1.

κυρίως για περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος. Τα αρχεία αυτά αφορούν μόνο καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματίες και περιλαμβάνουν τυχόν υπάρχουσες προσωπικές πληροφορίες (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, κλπ.), ορισμένα ανθρωπομετρικά χαρακτηριστικά, με έμφαση σε διακριτά σημάδια (ουλές, αναπηρίες, κλπ.), καθώς και τη μέθοδο δράσης. Η συλλογή, αποθήκευση και εξέταση των στοιχείων που καθορίζουν το *modus operandi* ενός εγκληματία έχει αποδειχθεί σημαντικό για την πορεία της ανακριτικής διαδικασίας, κυρίως για λόγους όπως:

- Ταχύτερη ανακάλυψη άγνωστων δραστών.
- Εξέταση πιθανής σύνδεσης μεταξύ άλλων υποθέσεων λόγω κοινού *modus operandi*.
- Σύνδεση συλληφθέντων με προηγούμενες άλλες υποθέσεις μέσω σύγκρισης *modus operandi*.
- Δημιουργία λίστας υπόπτων.

Κεφάλαιο 3. Οι φόντοι του Whitechapel – Η περίπτωση του Jack the Ripper

Η υπόθεση του Jack the Ripper (Τζακ του Αντεροβγάλτη) θεωρείται ως η πρώτη τεκμηριωμένη προσπάθεια σκιαγράφησης του ψυχολογικού προφίλ, ενός κατά συρροή δολοφόνου¹⁰³.

Από τον Αύγουστο έως το Νοέμβριο του 1888, στην περιοχή East End του Λονδίνου, πέντε γυναίκες, οι οποίες εργάζονταν ως εκδιδόμενες και ζούσαν στους δρόμους κοντά στο Whitechapel –συγκεκριμένα στο Spitalfields– βρέθηκαν άγρια δολοφονημένες. Οι τέσσερις από αυτές είχαν ακρωτηριαστεί.

Δεν είναι ξεκάθαρο ακόμη και σήμερα πόσες ακριβώς γυναίκες σκότωσε ο Τζακ ο Αντεροβγάλτης. Είναι γενικά παραδεκτό ότι δολοφόνησε πέντε, αν και κάποιοι υποστηρίζουν πως ήταν τέσσερις και κάποιοι άλλοι επτά ή περισσότερες. Το κοινό, ο Τύπος και κάποια κατώτερα στελέχη της αστυνομίας πίστευαν ότι ο Αντεροβγάλτης ήταν υπεύθυνος για εννέα σφαγές. Οι πέντε γυναίκες που επίσημα θεωρούνται θύματα του Αντεροβγάλτη είναι:

1. Mary Ann (Polly) Nichols, δολοφονήθηκε Παρασκευή, 31 Αυγούστου, 1888.
2. Annie Chapman, δολοφονήθηκε Σάββατο, 8 Σεπτεμβρίου, 1888.
3. Elizabeth Stride, δολοφονήθηκε Κυριακή, 30 Σεπτεμβρίου, 1888.
4. Catherine Eddowes, δολοφονήθηκε επίσης την ίδια μέρα.
5. Mary Jane (Marie Jeanette) Kelly, δολοφονήθηκε Παρασκευή, 9 Νοεμβρίου, 1888.

Εκτός από αυτές τις πέντε, υπάρχουν αρκετά καλοί λόγοι να πιστέψουμε ότι το πρώτο θύμα ήταν, στην πραγματικότητα, η Martha Tabram, η οποία δολοφονήθηκε την Τρίτη 7 Αυγούστου, 1888, όπως και υπάρχουν αρκετές αμφιβολίες για το κατά πόσον η Stride ήταν, όντως, θύμα του Αντεροβγάλτη. Για τον ακριβή αριθμό των θυμάτων του, όπως γράφει και ο Philip Sugden στο βιβλίο του *The Complete History of Jack the Ripper*¹⁰⁴, δεν υπάρχει σαφής απάντηση. Με μια πρόταση θα λέγαμε: τουλάχιστον τέσσερις, πιθανότατα έξι, ίσως οκτώ. Και οι πέντε, όπως και η Tabram, εργάζονταν ως εκδιδόμενες και δολοφονήθηκαν μεταξύ Αυγούστου και αρχών Νοέμβρη 1888. Όλες, εκτός τις Tabram και Kelly δολοφονήθηκαν στην ύπαιθρο και δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι γνώριζαν η μία την άλλη. Διαφορές υπήρχαν τόσο στην ηλικία όσο και στο

¹⁰³ Ogan J. & Alison L., “Jack the Ripper and the Whitechapel murders: A very Victorian critical incident”, in *The Forensic Psychologist’s Casebook, Psychological profiling and criminal investigation*, William Publishing, UK, 2005, σελ. 23-44.

¹⁰⁴ Sugden P., *The Complete History of Jack the Ripper*, Constable & Robinson Ltd., 2002.

παρουσιαστικό τους. Οι περισσότερες ήταν μεθυσμένες, ή έτσι τουλάχιστον εικάζεται, την ώρα που δολοφονήθηκαν¹⁰⁵.

Ο πρώτος φόνος που ήρθε στο φως της δημοσιότητας έγινε στις 31 Αυγούστου 1888¹⁰⁶. Ένας άνδρας, ο George Cross, στο δρόμο για τη δουλειά του, ανακάλυψε το σώμα μιας γυναίκας να κείτεται νεκρό στο δρόμο, στην περιοχή του Spitalfields. Η ώρα ήταν 3:40 τα ξημερώματα και ο Cross έσπευσε να φωνάξει σε βοήθεια έναν ακόμα περαστικό εργάτη, τον Robert Paul. Ο Cross θεώρησε ότι η γυναίκα είχε βιαστεί, καθώς τα ρούχα της ήταν σκισμένα. Τράβηξε το φόρεμά της προς τα πάνω, σε μια προσπάθεια να καλύψει το κάτω μέρος του γυμνού της σώματος. Αποφάσισαν ότι πρέπει να αφήσουν τη γυναίκα στο σημείο που βρισκόταν και να πάνε να καλέσουν την αστυνομία. Την ίδια στιγμή που οι δύο άνδρες έφευγαν από τη σκηνή του εγκλήματος, ένας αστυνομικός που τελείωνε τη βάρδιά του, πέρασε από το σημείο και είδε το πτώμα. Κατάλαβε ότι επρόκειτο για νεκρή γυναίκα, καθώς ο λαιμός της ήταν κομμένος, ενώ υπήρχε αίμα στο σημείο. Αμέσως κάλεσε με τη σφυρίχτρα του συναδέλφους του που περιπολούσαν στα γύρω στενά.

Ο ιατροδικαστής Ralph R. Llewellyn εξέτασε το πτώμα επιτόπου και απεφάνθη ότι η γυναίκα είχε πεθάνει από τραύμα στο λαιμό. Εκτίμησε ότι ο θάνατός της είχε επέλθει περίπου μισή ώρα πριν την εξέτασή του, δηλαδή λίγο μετά τις 4:00 το πρωί. Όταν όμως το σώμα της γυναίκας μεταφέρθηκε στο νεκροτομείο, όπου αφαίρεσαν τα ρούχα και το έπλυναν, αποκαλύφθηκαν και τα υπόλοιπα τραύματά της. Τα ρούχα της είχαν σκιστεί λόγω πολλαπλών χτυπημάτων με μαχαίρι, στην κάτω κοιλιακή χώρα και στην περιοχή των γεννητικών οργάνων.

Η ταυτότητα του θύματος ανακαλύφθηκε μέσω της σφραγίδας του πτωχοκομείου που έφερε στα εσώρουχά της. Το όνομά της ήταν Mary Ann Nichols, γνωστή ως Polly. Ήταν, σύμφωνα με την εκτίμηση της αστυνομίας, 45 ετών, εκδιδόμενη και θαμώνας των πτωχοκομείων.

Ο φόνος έκανε αίσθηση σε όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της εποχής, κυρίως λόγω της αγριότητας των τραυμάτων από το δράστη. Ήταν, επίσης, διαφορετικός από άλλους που προκαλούνταν από φιλονικίες μεθυσμένων ή από διαφωνίες σχετικά με τις πορνικές υπηρεσίες.

Όμως, το έγκλημα αυτό δεν ήταν το πρώτο που λάμβανε χώρα στην περιοχή του Whitechapel εκείνο το μήνα. Στις 7 Αυγούστου 1888, μία άλλη εκδιδόμενη, η Martha

¹⁰⁵ *Ibid*, Εισαγωγή.

¹⁰⁶ *Ibid*, σελ 14.

Turner ή Tabram είχε βρεθεί δολοφονημένη. Το θύμα έφερε πολλαπλά χτυπήματα με μαχαίρι στο λαιμό, το στήθος και την κοιλιακή χώρα. Μια συνάδελφός της κατέθεσε ότι ήταν μαζί μέχρι την ώρα που και οι δύο βρήκαν πελάτες ανάμεσα σε κάποιους στρατιώτες. Περπάτησαν λίγο μαζί και χωρίστηκαν κοντά στο σημείο που βρέθηκε το σώμα της. Παρά τις προσπάθειες της αστυνομίας, δεν κατάφεραν να βρουν τους στρατιώτες και οι δύο αυτοί φόννοι δεν συνδέθηκαν ποτέ¹⁰⁷.

Ο άνδρας που την ανακάλυψε φώναζε έναν αστυνομικό περιπολίας στη σκηνή του εγκλήματος. Το σώμα της ήταν ανάσκελα, με σκισμένα ρούχα και μέσα σε μία λίμνη αίματος. Συνολικά έφερε 39 μαχαιριές. Ο γιατρός που την εξέτασε εκτίμησε την ηλικία της γύρω στα 37 έτη και θεώρησε ότι ο φόνος είχε διαπραχθεί ανάμεσα στις 2:00 και 3:30 το πρωί.

Ο τρόπος που κάλυψαν οι εφημερίδες τους φόνους έπαιξε μεγάλο ρόλο στις υποθέσεις, καθώς έγιναν εκτενείς αναφορές, τόσο στον εσωτερικό όσο και στο διεθνή τύπο για τις δολοφονίες στο Whitechapel. Η από νωρίς εμπλοκή του τύπου στις πληροφορίες γύρω από τους δύο φόνους έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των ερευνών και, δημιούργησε ένα «προηγούμενο» για πολλές περιπτώσεις που ακολούθησαν αυτή του Αντεροβγάλτη.

Μία εβδομάδα μετά το δεύτερο φόνο, στις 8 Σεπτεμβρίου, λίγο πριν τις 6:00 τα ξημερώματα, ανακαλύφθηκε ένα ακόμα πτώμα¹⁰⁸. Ο John Davis, κάτοικος της οδού Hanbury Street 29, μπαίνοντας στο σπίτι του από την πίσω αυλή, είδε να κείται μπροστά του στο χώμα το σώμα μιας γυναίκας. Η γυναίκα ήταν ανάσκελα, με το πρόσωπο προς το σκαλί που οδηγούσε στην αυλή και δίπλα στο φράχτη που τη χώριζε από το διπλανό σπίτι.

Αυτή τη φορά το σώμα ήταν εμφανώς ακρωτηριασμένο. Ο λαιμός της είχε κοπεί βαθιά, το φόρεμά της είχε τραβηχτεί προς τα πάνω και, αποκάλυπτε ακρωτηριασμό στην κοιλιακή χώρα. Το λεπτό έντερο είχε τραβηχτεί έξω από το σώμα και είχε τοποθετηθεί δίπλα στον ώμο του θύματος. Ένα μέρος του κόλπου είχε κοπεί και η μήτρα του θύματος έλειπε, πιθανώς την είχε πάρει μαζί του ο δράστης. Τα προσωπικά αντικείμενα της γυναίκας είχαν τοποθετηθεί κοντά στα πόδια της. Ο ιατροδικαστής εκτίμησε ότι ο θάνατος επήλθε πριν από δύο ή τρεις ώρες από τη στιγμή που εξετάσε το θύμα, δηλαδή τις περίπου στις 3 ή 4 το πρωί. Όμως, εμφανίστηκε ένας μάρτυρας ο

¹⁰⁷ Martin F. *The Crimes, Death and Detection of Jack the Ripper*, Vermont: Trafalgar Square, 1987.

¹⁰⁸ Evans S. P.; Skinner K., *The Ultimate Jack the Ripper Sourcebook: An illustrated encyclopedia*. London: Constable and Robinson, 2000, σελ.71.

οποίος δήλωσε ότι είχε δει το θύμα με έναν άνδρα να μπαίνουν στο δρομάκι που οδηγούσε στην αυλή, γύρω στις 5:30. Επίσης, ένας ενοικιαστής του σπιτιού, ανέφερε ότι διέσχισε την αυλή γύρω στις 4:30 το πρωί και το πτώμα δεν ήταν εκεί.

Σημάδια στα δάχτυλά της υποδήλωναν ότι φορούσε δαχτυλίδια, τα οποία είχαν πρόσφατα αφαιρεθεί. Ο υπεύθυνος επιθεωρητής, Donald Swanson, θεώρησε ότι ο φόνος είχε ως κίνητρο τη ληστεία και διέταξε να γίνουν έρευνες σε κοσμηματοπωλεία και ενεχυροδανειστήρια για τα δαχτυλίδια. Φυσικά, οι έρευνες αυτές αποδείχθηκαν άκαρπες και ανέδειξαν την αδυναμία της αστυνομίας να φέρει εις πέρας έρευνα για φόνους κατά συρροή. Το θύμα αναγνωρίστηκε ως Annie Chapman, επίσης εκδιδόμενη στην περιοχή του Whitechapel.

Λίγες μέρες αργότερα, δύο ακόμα πτώματα ανακαλύφθηκαν, σχεδόν ταυτόχρονα, στην ίδια περιοχή.

Στις 30 Σεπτεμβρίου, λίγο πριν τη 1 το πρωί, ο Louis Diemshutz, πήγαινε με το άλογό του προς το μπαρ Working Man's Club. Το άλογο φάνηκε να δίστασε μπροστά σε αυτό που ο Diemshutz θεώρησε μια μεθυσμένη γυναίκα. Όταν, όμως, μπήκε στο μπαρ και διηγήθηκε στους υπόλοιπους τι είχε δει, αποφάσισαν να πάνε και να δουν τι συμβαίνει. Βρήκαν μια γυναίκα να είναι ξαπλωμένη ανάσκελα στην αυλή, με το λαιμό της κομμένο. Ένα μαντίλι ήταν δεμένο σφιχτά στο λαιμό της και η αστυνομία θεώρησε ότι ο δολοφόνος το έβαλε, ώστε τραβώντας το δυνατά προς μία κατεύθυνση, ο λαιμός του θύματος να κοπεί. Δεν υπήρχαν άλλα τραύματα στο θύμα και θεώρησαν ότι ο φόνος έγινε ανάμεσα στις 12:45 με 12:55 τα μεσάνυχτα.

Περίπου στη 1:45 τα ξημερώματα της ίδιας ημέρας, ο αστυνομικός George Morris βρήκε το δεύτερο θύμα εκείνης της βραδιάς. Ήταν τοποθετημένη ανάσκελα, με κατεστραμμένα τα ρούχα και με το λαιμό της βαθιά κομμένο. Στην περίπτωση αυτή, τα έντερά της ήταν τοποθετημένα γύρω από το σώμα της, ενώ ο δράστης είχε πάρει τον ένα νεφρό. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο ήταν ότι ένα κομμάτι από την ποδιά της είχε κοπεί, αλλά δεν υπήρχε πουθενά στη σκηνή του εγκλήματος.

Ένας άλλος αστυνομικός, ο Alfred Long βρήκε ένα κομμάτι ύφασμα στην αυλόπορτα ενός συγκροτήματος κατοικιών. Το ύφασμα αποδείχθηκε ότι ήταν το κομμάτι που έλειπε από την ποδιά του δεύτερου θύματος. Στον τοίχο υπήρχε γραμμένο με κιμωλία ένα μήνυμα το οποίο έλεγε «Οι Εβραίοι είναι αυτοί που δεν θα κατηγορηθούν άδικα»¹⁰⁹.

¹⁰⁹ *Ibid*, σελ. 214-215, 234.

Το συγκρότημα κατοικούταν κυρίως από Εβραίους, οι οποίοι αποτελούσαν και ένα μεγάλο ποσοστό κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Whitechapel. Την περίοδο εκείνη το κλίμα αντισημιτισμού απασχολούσε πολύ την αστυνομία. Νωρίτερα, μια εφημερίδα είχε ονομάσει τον πιθανό δράστη των δολοφονιών της Nichols και της Chapman, Jack Pizer. Pizer, όμως, ονομαζόταν και ένας Εβραίος υποδηματοποιός, ο οποίος μετά τη δημοσίευση είχε δεχθεί απειλές. Λόγω της λανθασμένης αρχικής υποψίας για τον Pizer και μέσα σε έντονο κλίμα ανησυχίας για αντισημιτικές αντιλήψεις από αστυνομικούς, το μήνυμα αυτό θεωρήθηκε τόσο εμπρηστικό ώστε ο Επίτροπος της Μητροπολιτικής Αστυνομίας, Sir Charles Warren, ο οποίος ήταν παρών στη σκηνή εκείνο το πρωί, διέταξε προσωπικά να αφαιρεθεί από τα αποδεικτικά στοιχεία.

Το στοιχείο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για την υπόθεση, κυρίως επειδή δείχνει για ακόμα μία φορά, πόσο επηρεάστηκε η αστυνομία από παράγοντες έξω από την ερευνητική διαδικασία, στην περίπτωση αυτή από το τι θα πίστευε η κοινή γνώμη.

Το πρώτο θύμα αναγνωρίστηκε ως η Elizabeth Stride¹¹⁰, 44 ετών, γνωστή με το όνομα Long Liz, ενώ το δεύτερο ήταν η Catherine Eddowes¹¹¹, 43 ετών, γνωστή ως Kate Kelly. Και οι δύο γυναίκες ήταν εκδιδόμενες και, όπως και στα άλλα θύματα, δεν υπήρχαν βασικοί ύποπτοι. Επειδή η Catherine Eddowes είχε δολοφονηθεί στα όρια με το κέντρο του Λονδίνου, την υπόθεση της την ανέλαβε το τοπικό αστυνομικό τμήμα. Νωρίτερα το βράδυ το φόνου, η Eddowes είχε συλληφθεί από την αστυνομία για μέθη και ανάρμοστη συμπεριφορά και αφέθηκε ελεύθερη αφού ξεμέθυσε. Μια ομάδα ανδρών είδε μια γυναίκα την οποία αναγνώρισαν ως την Eddowes να συνοδεύεται από έναν άνδρα, γύρω στα 30, με ημίψηλο καπέλο και μαντίλι γύρω από το λαιμό. Δυστυχώς δεν είχαν δει καλά το πρόσωπό του και δεν μπορούσαν να δώσουν περισσότερες λεπτομέρειες. Η ιατροδικαστική εξέταση στο πτώμα διεξήχθη από τον Δρ. Gordon Brown¹¹², ο οποίος συμπέρανε ότι ο δράστης ήταν συνηθισμένος να χειρίζεται μαχαίρι αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι είχε χειρουργικές γνώσεις. Απέρριπτε έτσι τη θεωρία του μανιακού γιατρού, που γύριζε με μια ιατρική τσάντα και δολοφονούσε εκδιδόμενες. Ύστερα από τη νεκροψία, ο Brown υπέθεσε ότι ο δράστης μπορεί να ήταν σφαγέας,

¹¹⁰ Martin F., *The Crimes, Death and Detection of Jack the Ripper*, Vermont, Trafalgar Square, 1987 σελ. 41, 59, 61.

¹¹¹ *Ibid*, σελ. 45-47.

¹¹² Marriott T., *Jack the Ripper: The 21st Century Investigation*, London, John Blake, 2005, σελ. 145.

χασάπης ή κάτι παρόμοιο¹¹³. Και η Stride, όμως, σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, εθεάθη με έναν άνδρα 28-30 ετών, λίγη ώρα πριν από το φόνο της.

Πριν από τη διπλή δολοφονία, στις 27 Σεπτεμβρίου, το Κεντρικό Πρακτορείο Ειδήσεων έλαβε μία επιστολή, στην οποία ο φερόμενος ως δράστης έγραφε¹¹⁴:

«25 Σεπτεμβρίου 1888

Αγαπητέ προϊστάμενε,

Συνέχεια ακούω ότι μ' έπιασε η αστυνομία, θ' αργήσουν όμως να με κανονίσουν. Γελώ όταν καμώνονται τόσο πολύ τους έξυπνους και λένε ότι βρίσκονται στο σωστό δρόμο. [...] Τα 'χω βάλει με τις πόρνες και δε θα σταματήσω να τις σφάζω μέχρι να με τσακώσουν. Σπουδαία δουλειά η τελευταία. Η κυρία δεν πρόλαβε καν να τσιρίξει. Άντε να με πιάσουν τώρα. Αγαπώ τη δουλειά μου και θέλω να ξαναρχίσω.

Σύντομα θ' ακούσετε για μένα και τα παράξενα παιχνιδάκια μου. Ύστερα από την τελευταία δουλειά κράτησα λίγο αίμα σε ένα μπουκάλι μπίρας για να σας γράψω με αυτό, έγινε όμως πηχτό σαν κόλλα και δεν μπορώ να το χρησιμοποιήσω. Ελπίζω το κόκκινο μελάνι να είναι αρκετό. Χα, χα. Στην επόμενη δουλειά μου θα κόψω το αυτί της κυρίας και θα το στείλω στους αστυνομικούς, δεν θα σας άρεσε; Το μαχαίρι μου είναι τόσο καλό και κοφτερό που θέλω να ξαναπιάσω αμέσως δουλειά αν βρω ευκαιρία.

Καλή τύχη.

Με εκτίμηση

Τζακ ο Αντεροβγάλτης»

Ύστερα από τη δολοφονία των Stride και Eddowes, η αστυνομία αποφάσισε να δημοσιεύσει την επιστολή, με την ελπίδα ότι κάποιος θα αναγνώριζε το γραφικό χαρακτήρα. Την επόμενη μέρα από τις δολοφονίες, μία καρτ ποστάλ, η οποία μεταξύ άλλων ανέφερε «...θα ακούσετε για διπλό γεγονός αυτή τη φορά...» έφτασε στο Κεντρικό Πρακτορείο Ειδήσεων. Ήταν γραμμένη με τον ίδιο γραφικό χαρακτήρα και είχε επάνω της κηλίδες αίματος¹¹⁵.

Είναι πλέον κοινά αποδεκτό, από τους ειδικούς στην υπόθεση, ότι καμία από τις επιστολές, που υποτίθεται ότι στάλθηκαν από τον Αντεροβγάλτη, δεν ήταν γραμμένη από εκείνον. Ούτε το γράμμα με ημερομηνία 25 Σεπτεμβρίου που έφτασε στο ειδησεογραφικό πρακτορείο Central News δύο μέρες αργότερα και ήταν το πρώτο που

¹¹³ Evans S.P.; Skinner K., *The Ultimate Jack the Ripper Sourcebook: An Illustrated Encyclopedia*, London, Constable and Robinson, 2000, σελ. 205-207.

¹¹⁴ *Ibid*

¹¹⁵ Evans S.P., Skinner K., *The Ultimate Jack the Ripper Sourcebook: An illustrated encyclopedia*, Constable and Robinson, London, 2000, σελ. 118.

έφερε την υπογραφή «Jack the Ripper», ούτε η καρτ ποστάλ με ημερομηνία 1 Οκτωβρίου που ακολούθησε. Επειδή αναφερόταν σε «διπλό γεγονός», η αστυνομία υπέθεσε ότι ήταν σταλμένη από τον ίδιο τον Αντεροβγάλη, επειδή την προηγούμενη μέρα είχε δολοφονήσει δύο γυναίκες. Η κάρτα, επίσης, έκανε μνεία και για το γράμμα, η αποστολή του οποίου δεν είχε, ακόμη, ανακοινωθεί στο κοινό. Ωστόσο, η αστυνομία είχε πειστεί ότι τόσο η επιστολή, όσο και η κάρτα ήταν δουλειά κάποιου δημοσιογράφου. Ένα έγγραφο που ανακαλύφθηκε πρόσφατα βεβαιώνει ότι ένας δημοσιογράφος του *Central News*, ονόματι Tom Bulling¹¹⁶, ήταν ο συγγραφέας και των δύο.

Μια άλλη επιστολή, όμως, που ακολούθησε θα μπορούσε να είχε γραφτεί από το δολοφόνο.

Λίγες μέρες μετά τη διπλή δολοφονία, ένας κάτοικος της περιοχής, ο George Lusk, ο οποίος ήταν υπεύθυνος της Επιτροπής Επαγρύπνησης στο Whitechapel, δέχτηκε ένα δέμα, μέσα στο οποίο υπήρχε ένας νεφρός. Το δέμα συνοδευόταν από μία επιστολή που έγραφε:

«Από την Κόλαση

Κύριε Lusk,

σας στέλνω μισό νεφρό που αφαίρεσα από μία γυναίκα και τον οποίο φύλαξα για εσάς.

Το άλλο κομμάτι το τηγάνισα και το έφαγα και ήταν πολύ ωραίο. Μπορεί να σας στείλω το ματωμένο μαχαίρι που πήρα, εάν κάνετε λίγη ακόμα υπομονή.

Υπογραφή: Πιάστε με αν μπορείτε Κύριε Lusk»¹¹⁷.

Η πέμπτη δολοφονία –η τελευταία που αποδίδεται στον Τζακ τον Αντεροβγάλη– έλαβε χώρα την 9^η Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου¹¹⁸. Η εκδιδόμενη Mary Jane Kelly ή αλλιώς Marie Jeanette, μόλις 25 ετών, δολοφονήθηκε στο σπίτι της, δίνοντας χρόνο στο δολοφόνο να κατακρεουργήσει το σώμα της. Το πτώμα της ανακαλύφθηκε από έναν εισπράκτορα ενοικίων, όταν, επειδή δεν άνοιγαν την πόρτα, προσπάθησε να κοιτάξει από το παράθυρο. Το κεφάλι ήταν σχεδόν διαλυμένο, μέλη του σώματος είχαν τεμαχιστεί και μεγάλα κομμάτια σάρκας που είχαν γδαρθεί, βρέθηκαν σε ένα τραπέζι, μέσα σε μια λίμνη αίματος. Ο ιατροδικαστής της αστυνομίας που παρίστατο στη νεκροψία του πέμπτου θύματος, ο Thomas Bond, αρχικά κλήθηκε για να εκτιμήσει τις ιατρικές γνώσεις του δολοφόνου. Εκείνος, όμως, προσπάθησε να βοηθήσει

¹¹⁶ *Ibid*

¹¹⁷ Evans S.P., Rumbelow D., *Jack the Ripper: Scotland Yard investigates*, Stroud, Sutton Publishing, Gloucestershire, 2006, σελ. 167-168.

¹¹⁸ *Ibid*, σελ 181.

την αστυνομία σκιαγραφώντας το προφίλ του δράστη¹¹⁹. Επιβεβαιώνοντας ότι και οι πέντε φόνοι είχαν διαπραχθεί από το ίδιο άτομο, ο Bond είπε στους αστυνομικούς ότι:

«Ο δολοφόνος πρέπει να είναι άτομο με σωματική δύναμη, μεγάλη αυτοπεποίθηση και τόλμη. Δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει κάποιον συνεργάτη. Πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να είναι ένας άνθρωπος, ο οποίος διαπράττει περιοδικά επιθέσεις με δολοφονική και ερωτική μανία. Ο χαρακτήρας των ακρωτηριασμών υποδεικνύει πως μπορεί να βρίσκεται σε μια σεξουαλική κατάσταση που καλείται σατυρίαση. Είναι, φυσικά, πιθανό η δολοφονική του παρόρμηση να οφείλεται σε εκδικητική ή θρησκευτική μανία ή σε διανοητική διαταραχή, όμως δεν θεωρώ πιθανή καμία από αυτές τις υποθέσεις.

Όσον αφορά την εξωτερική του εμφάνιση, μπορεί να είναι ένας ήσυχος, άκακος άνθρωπος, πιθανότατα μέσης ηλικίας, περιποιημένος και αξιοπρεπώς ενδεδυμένος. Πιστεύω πως συνηθίζει να φορά κάπα ή παλτό, καθώς δύσκολα δεν θα γινόταν αντιληπτός στους δρόμους αν το αίμα στα χέρια και τα ρούχα του ήταν εμφανές.

Υποθέτοντας πως ο δολοφόνος είναι όπως τον περιέγραψα, πρόκειται για μοναχικό και εκκεντρικό τύπο όσον αφορά στις συνήθειές του, χωρίς μόνιμη απασχόληση, όμως με κάποιο μικρό εισόδημα ή σύνταξη. Πιθανότατα ζει ανάμεσα σε ευυπόληπτα άτομα τα οποία γνωρίζουν κάπως το χαρακτήρα και τις συνήθειές του και, μπορεί να έχουν κάποιες υποψίες για την πνευματική αστάθεια που εμφανίζει κατά περιόδους. Τα άτομα αυτά είναι απρόθυμα να αναφέρουν τις υποψίες τους στην αστυνομία, από φόβο μήπως μπλεχτούν σε φασαρίες ή μήπως αποκτήσουν κακό όνομα, ενώ, αν υπήρχε κάποια αμοιβή, ίσως να ξεπερνούσαν τους ενδοιασμούς τους.»¹²⁰

Στην περίπτωση να είχε ο δράστης ιατρικές γνώσεις ή γνώσεις τεμαχισμού κρέατος, ο Δρ. Bond υποστήριξε ότι:

«Σε κάθε περίπτωση ο ακρωτηριασμός έγινε από άτομο το οποίο δεν έχει ιατρικές ή ανατομικές γνώσεις. Κατά τη γνώμη μου, δεν έχει ούτε τις τεχνικές γνώσεις ενός χασάπη ή ενός σφαγέα ή ενός ατόμου που γνωρίζει πώς να τεμαχίζει νεκρά ζώα»¹²¹.

Παρά την παραίνεση του Bond, οι αρχές αρνήθηκαν να ορίσουν αμοιβή για οποιονδήποτε είχε πληροφορίες για το δράστη των φόνων. Υπήρξαν κι άλλες δολοφονίες, καμία όμως δεν έφερε τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου δράστη, ο

¹¹⁹ *Ibid*, σελ 188.

¹²⁰ Innes B., *Το Προφίλ του Εγκληματικού Νου*, μετ.: Αγγελική Βάσιλα, Κοχλίας, Αθήνα, 2004, σελ. 22.

¹²¹ *Ibid*, σελ. 22.

οποίος παρέμεινε ασύλληπτος. Στο πέρασμα των χρόνων, αναφέρθηκαν τα ονόματα δεκάδων υπόπτων, από μία μαία έως τον πρίγκιπα Αλβέρτο, εγγονό της Βασίλισσας Βικτορίας. Ακόμα και μετά από περισσότερα από 100 χρόνια, η υπόθεση του Τζακ του Αντεροβγάλτη συνεχίζει να προκαλεί το ενδιαφέρον τόσο της τέχνης όσο και της επιστήμης. Χαρακτηριστικό είναι ότι το FBI διοργάνωσε εκδήλωση για την εκατονταετηρίδα του Τζακ, στην οποία προσπάθησαν να σκιαγραφήσουν το προφίλ του¹²². Η τελική τους εκτίμηση έμοιαζε πολύ με αυτήν του Bond.

¹²² <http://www.scribd.com/doc/17118312/FBI-Profile-of-Jack-the-Ripper>

Κεφάλαιο 4. Διαχωρίζοντας το μύθο από την πραγματικότητα

Η σκιαγράφηση του προφίλ του εγκληματία (offender profiling) έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον τόσο των μέσων μαζικής επικοινωνίας όσο και της κοινής γνώμης. Ένας μεγάλος αριθμός βιβλίων, ταινιών, τηλεοπτικών προγραμμάτων που αφορούν την επίλυση εγκλημάτων εμφανίζεται χρόνο με το χρόνο, ενώ συναφή μαθήματα εγκληματολογίας και ψυχολογίας σε Πανεπιστήμια φαίνεται να αποτελούν όλο και περισσότερο την επιλογή πολλών φοιτητών¹²³.

Στη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο, συνήθως, ένα σοβαρό έγκλημα εξιχνιάζεται από έναν έξυπνο ντετέκτιβ. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η υπόθεση αφορά σ' έναν επικίνδυνο εγκληματία, μία φιγούρα απρόσωπη και απειλητική. Παράλληλα με αυτά τα ήδη ελκυστικά «υλικά», εμφανίζεται κάποιο τρίτο άτομο, το οποίο χρησιμοποιώντας τις γνώσεις του περί ψυχολογίας δημιουργεί το προφίλ του εγκληματία και βοηθάει στην επίλυση μιας ειδήλλως άλυτης υπόθεσης.

Το πιο γνωστό κινηματογραφικό παράδειγμα χρήσης σκιαγράφησης προφίλ παραμένει η ταινία *Η Σιωπή των Αμνών*¹²⁴, βασισμένη στο ομότιτλο βιβλίο του Thomas Harris¹²⁵. Αρκετά τηλεοπτικά προγράμματα έχουν επίσης στηριχτεί στη μέθοδο της σκιαγράφησης προφίλ, όπως για παράδειγμα οι σειρές *Profiler*¹²⁶ και *Criminal Minds*¹²⁷.

Στην πραγματικότητα, η σκιαγράφηση του προφίλ είναι πολύ διαφορετική από τους μύθους που εμφανίζονται στα MME. Οι θαυμαστές του φανταστικού ήρωα του Sir Arthur Conan Doyle, Sherlock Holmes, θα βρουν πολλές ομοιότητες ανάμεσα στις μεθόδους του θρυλικού ντετέκτιβ με τη μέθοδο της σκιαγράφησης. Η προσεκτική έρευνα της σκηνής του εγκλήματος αποτελεί για πολλούς σκιαγράφους το πιο σημαντικό στοιχείο που μπορεί να βοηθήσει να κατανοήσουν τα κίνητρα του δράστη. Παρ' όλα αυτά, το επόμενο βήμα στη διαδικασία –το οποίο για τον Sherlock Holmes ήταν να εμπιστευτεί σε ένα βαθμό τη διαίσθησή του– διαφέρει πολύ. Η στιγμή όπου ο Sherlock Holmes λύνει το έγκλημα και γυρίζοντας προς τον συνεργάτη του Δρ. Watson

¹²³ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, USA, 2001, σελ. 5.

¹²⁴ *The Silence of the Lambs*, 1991, με τους Jodie Foster, Anthony Hopkins, Lawrence A. Bonney, [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Silence_of_the_Lambs_\(film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Silence_of_the_Lambs_(film))

¹²⁵ Harris T., *The Silence of the Lambs*, St. Martin's Press, United States, 1988.

¹²⁶ Η σειρά *Profiler* ήταν αμερικανικής παραγωγής και παίχτηκε στο κανάλι NBC από το 1996 έως το 2000. Η σειρά αφορούσε έναν σκιαγράφο προφίλ παραβατών που εργαζόταν για το FBI. [http://en.wikipedia.org/wiki/Profiler_\(TV_series\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Profiler_(TV_series))

¹²⁷ Η σειρά *Criminal Minds* είναι αμερικανικής παραγωγής και παίχτηκε για πρώτη φορά το 2005 από το κανάλι CBS. Οι πρωταγωνιστές της σειράς αποτελούν μια ομάδα σκιαγράφων προφίλ παραβατών, με βάση την Μονάδα Ανάλυσης Συμπεριφοράς του FBI. http://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_Minds

του ανακοινώνει ότι «είναι στοιχειώδες¹²⁸» είναι συναρπαστική για τον αναγνώστη ή τον θεατή. Από την άλλη, ένας μοντέρνος σκιαγράφος, ο οποίος θα κάνει τέτοιες δηλώσεις χωρίς να στηρίζεται σε εμπειρικά δεδομένα, τυγχάνει μικρής αξιοπιστίας.

Επειδή, λοιπόν, η σκιαγράφηση του προφίλ είναι μια έννοια τόσο συχνά παρεξηγημένη, είναι χρήσιμο να προσπαθήσουμε να γνωρίσουμε τι περιλαμβάνει.

Πολλοί αναρωτιούνται εάν η σκιαγράφηση του προφίλ βασίζεται στο ένστικτο και σε εικασίες ή σε αντικειμενικά και επιστημονικά κριτήρια. Ο ψυχολόγος Harvey Schlossberg, PhD, πρώην διευθυντής των ψυχολογικών υπηρεσιών του Αστυνομικού Τμήματος της Νέας Υόρκης αναφέρει: «Κατά κάποιο τρόπο, (το προφίλ) εξακολουθεί να είναι πραγματικά τόσο μια τέχνη όσο και μια επιστήμη»¹²⁹.

Μία από τις συζητήσεις γύρω από τη σκιαγράφηση του προφίλ αναλώνεται στο εάν αποτελεί επιστημονική προσπάθεια ή περισσότερο μια περίπτωση εκπαιδευμένης –ή σε κάποιες περιπτώσεις ανεκπαίδευτης– εικασίας.

Στις μέρες μας, η μέθοδος αυτή, αν και διεπιστημονική, στηρίζεται κυρίως στα πεδία της ψυχολογίας και της εφαρμογής του νόμου. Όπως θα δούμε και παρακάτω, ως επιστήμη είναι ακόμη στις αρχές, χωρίς καθορισμένα όρια ή ορισμό. Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τη μέθοδο αυτή, συχνά, διαφωνούν γύρω από τη μεθοδολογία και ακόμα συχνότερα γύρω από τον ορισμό. Ο όρος «profiling» έγινε γνωστός στο ευρύ κοινό μέσα κυρίως από ταινίες και τηλεοπτικές σειρές¹³⁰, το FBI όμως χρησιμοποιεί τον όρο «Ανάλυση Εγκληματολογικών Ερευνών» (Criminal Investigative Analysis¹³¹), προκειμένου να περιγράψει τη μέθοδό του, τη στιγμή που ο David Canter ορίζει τη μέθοδό του ως «Ανακριτική Ψυχολογία» (Investigative Psychology¹³²), ενώ ο Richard Kocsis και οι συνεργάτες του το αναφέρουν ως «Προφίλ Εγκληματικής Ενέργειας» (Crime Action Profiling¹³³).

¹²⁸ Conan Doyle A., *The Memoirs of Sherlock Holmes*, Watson and Holmes in "The Crooked Man" Doubleday, 1893, σελ. 412.

¹²⁹ Winerman L., *Criminal Profiling: The reality behind the myth*, Apa Monitor - Volume 35, No. 7 July/August 2004 (Forensics Edition).

¹³⁰ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, USA, 2001, σελ 6.

¹³¹ O'Toole M.E., *Criminal Profiling: The FBI uses criminal investigative analysis to solve crimes*, Corrections Today, Vol. 61, No. 1, February, 1999.

¹³² Canter D. and Youngs, *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, Wiley, Chichester, 2009.

¹³³ Kocsis N.R., *Criminal Profiling: Principles and practice*, Springer, 2006.

Παρά τους διαφορετικούς όρους, στο βάθος κάθε θεωρίας ή μεθόδου σκιαγράφησης υπάρχει η πεποίθηση ότι ένας παραβάτης μπορεί να βρεθεί μέσα από την προσεκτική εξέταση των χαρακτηριστικών της πράξης¹³⁴.

Όλες δε οι μέθοδοι μοιράζονται έναν κοινό στόχο: να βοηθήσουν τους αστυνομικούς ερευνητές στη διαλεύκανση του εγκλήματος, εξετάζοντας κάθε στοιχείο από τη σκηνή του εγκλήματος, τις αναφορές των θυμάτων και των μαρτύρων και τα ιατροδικαστικά συμπεράσματα. Με άλλα λόγια, η σκιαγράφηση γενικά αναφέρεται στη διαδικασία της χρήσης όλων των διαθέσιμων πληροφοριών γύρω από ένα έγκλημα, από τον τόπο του εγκλήματος και το θύμα, έτσι ώστε να γίνει σύνθεση του προφίλ του αγνώστου δράστη.

Η περιγραφή αυτή μπορεί να περιλαμβάνει ψυχολογικές μεταβλητές, όπως ψυχοπαθολογία και πρότυπα συμπεριφοράς ή και δημογραφικές μεταβλητές, όπως η ηλικία, η φυλή ή η γεωγραφική περιοχή.

Η σκιαγράφηση προφίλ δεν αποτελεί ανακριτικό εργαλείο για κάθε εγκληματική πράξη. Χρησιμοποιείται κυρίως σε εγκλήματα όπου η αστυνομία έχει λίγα στοιχεία για να λύσει την υπόθεση. Συνήθως, αν και όχι αποκλειστικά, χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις σειριακών εγκλημάτων¹³⁵.

Τρεις είναι οι λόγοι για τους οποίους το προφίλ είναι χρήσιμο σε αυτές τις περιπτώσεις¹³⁶:

1. Αυτού του είδους τα εγκλήματα, αν και στατιστικά δεν είναι συχνά, είναι ιδιαίτερα ειδική και δημιουργούν μεγάλη σύγχυση στην κοινωνία. Για το λόγο αυτό, είναι πάντα έντονη η πίεση για άμεση σύλληψη και φυλάκιση του δράστη. Παρά το γεγονός ότι οι πιο βίαιες επιθέσεις γίνονται μεταξύ ατόμων που γνωρίζονται, πολλοί άνθρωποι ζουν με το φόβο της απρόκλητης επίθεσης από κάποιον ξένο. Για το λόγο αυτό, τα εγκλήματα για τα οποία τα προφίλ είναι πιο πιθανό να ζητηθούν είναι αυτά που τυγχάνουν μεγάλης κάλυψης από τα ΜΜΕ και δημιουργούν αισθήματα αγωνίας στο κοινωνικό σύνολο.
2. Εγκλήματα τέτοιου τύπου, τα οποία είναι αποτέλεσμα επίθεσης αγνώστου, είναι πιο δύσκολο να επιλυθούν με τις παραδοσιακές αστυνομικές μεθόδους. Στις περισσότερες υποθέσεις φόνων για παράδειγμα, η αστυνομία δεν θα χρειαστεί να ψάξει έξω από τον κύκλο γνωριμιών του θύματος, π.χ. οικογένεια, φίλοι,

¹³⁴ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, 2001, USA, σελ. 8.

¹³⁵ Ebisike N., "The Use of Offender Profiling Evidence in Criminal Cases", *Theses and Dissertations*, Paper 23, 2007, σελ. 27.

¹³⁶ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, 2001, USA, σελ. 8.

συνάδελφοι. Η πλειονότητα τέτοιων εγκλημάτων διαπράττεται από μέλος της οικογένειας ή του φιλικού περιβάλλοντος. Στις περιπτώσεις επιθέσεων από αγνώστους, η πηγή πιθανών υπόπτων αυξάνεται σημαντικά και οι έρευνες είναι ασύγκριτα πιο διευρυμένες.

3. Αυτού του είδους τα εγκλήματα, από ψυχολογικής άποψης, θεωρούνται ως τα εγκλήματα στα οποία είναι πιο πιθανό να αποκαλυφθούν πτυχές της προσωπικότητας και των κινήτρων του δράστη, από τον τρόπο με τον οποίο η πράξη ή μία σειρά πράξεων έχουν διαπραχθεί.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η συμβολή του προφίλ δεν αφορά στο να υποδείξει συγκεκριμένο δράστη στην αστυνομία. Πρόκειται κυρίως για μια μέθοδο πρόβλεψης των πιο πιθανών χαρακτηριστικών τα οποία ο δράστης ενδέχεται να έχει¹³⁷. Οι ερευνητές μπορούν να το χρησιμοποιήσουν για να μειώσουν τις λίστες πιθανών υπόπτων ή για να αποφασίσουν πώς θα ανακρίνουν κάποιον ύποπτο που βρίσκεται ήδη υπό κράτηση¹³⁸.

4.1. Πώς λειτουργεί η σκιαγράφιση του προφίλ στην πράξη

Ανεπίσημα, η σκιαγράφιση του προφίλ έχει μακρά ιστορία. Όπως ήδη αναφέραμε, μέθοδος παρόμοια με τις σημερινές μεθόδους και τεχνικές σκιαγράφησης χρησιμοποιήθηκε ήδη από το 1880, όταν δύο γιατροί, ο George Phillips¹³⁹ και ο Thomas Bond¹⁴⁰ χρησιμοποίησαν στοιχεία από τις σκηνές των εγκλημάτων για να κάνουν κάποιες προβλέψεις για την προσωπικότητα του Τζακ του Αντεροβγάλτη.

Ταυτόχρονα η σκιαγράφιση του προφίλ άρχισε να αποκτά ρίζες στις ΗΠΑ, όπου μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες οι σκιαγράφοι στηρίζονταν κυρίως στην προσωπική τους διαίσθηση και σε άτυπες μελέτες¹⁴¹. Ο Δρ. Harvey Schlossberg, ο οποίος κατά τη διάρκεια της καριέρας του σκιαγράφησε το προφίλ πολλών εγκληματιών της Νέας Υόρκης, συμπεριλαμβανομένου του David Berkowitz¹⁴² –γνωστός ως «Ο Γιος του Σαμ»– περιγράφει την προσέγγιση που χρησιμοποιούσε στα τέλη της δεκαετίας του '60 και του '70: «Αυτό που έκανα ήταν να μελετήσω υποθέσεις που οι δράστες είχαν

¹³⁷ *Ibid*, σελ 8.

¹³⁸ *Ibid*, σελ. 134.

¹³⁹ Kendall C., *Jack the Ripper - The Theories and The Facts*, Amberley Publishing, 2010.

¹⁴⁰ Evans S.P., Rumbelow D., *Jack the Ripper: Scotland Yard investigates*, Stroud, Gloucestershire, Sutton Publishing, 2006, σελ. 167-168.

¹⁴¹ Muller A.D., «Criminal Profiling Real Science or Just Wishful Thinking? », *Homicide Studies*, Vol. 4, No. 3, August 2000, Sage Publications, Inc. 2000, σελ. 234-264.

¹⁴² Douglas J. and Olshaker M., *Mindhunter*, Arrow Books, 1995.

συλληφθεί. Έκανα μια λίστα στην οποία σημείωνα την ηλικία τους, το φύλο τους, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Επίσης, αν προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες, εάν είχαν προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο. Σημείωνα όσα περισσότερα στοιχεία μπορούσα να βρω και ύστερα προσπαθούσα να βρω τα κοινά τους σημεία»¹⁴³.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό στο σημείο αυτό να αναφέρουμε κάποια παραδείγματα της τεχνικής της σκιαγράφησης.

4.1.1. Ο βιαστής των σιδηροδρόμων – στατιστική προσέγγιση

Το πρώτο παράδειγμα αφορά μία από τις πιο γνωστές υποθέσεις στη Μεγάλη Βρετανία. Την υπόθεση του επονομαζόμενου βιαστή των σιδηροδρόμων, John Duffy¹⁴⁴. Ο Duffy διέπραξε μια σειρά βιασμών και τρεις φόνους στην ευρύτερη περιοχή του Λονδίνου, την περίοδο 1983-1986. Η αστυνομία δεν κατάφερνε, παρά τις προσπάθειες της, να βρει το δράστη.

Το 1985, ο David Canter ήταν καθηγητής εφαρμοσμένης ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Surrey, όταν σε γεύμα στη Scotland Yard συζήτησε την υπόθεση μιας σειράς ανεξιχνίαστων βιασμών τα τελευταία 5 χρόνια στο Λονδίνο. Λίγους μήνες αργότερα, του ζητήθηκε να συνδράμει την υπόθεση, η οποία περιλάμβανε πλέον και δύο φόνους¹⁴⁵. Μην έχοντας συγκεκριμένη μεθοδολογία για τη σκιαγράφηση του προφίλ, ο Canter χρησιμοποίησε μια σειρά αρχών ψυχολογίας και, φυσικά, τα δεδομένα που είχε συλλέξει μέχρι τότε η αστυνομία από τους τόπους των εγκλημάτων. Όλα τα θύματα είχαν δεμένους τους αντίχειρές τους με τον ίδιο τύπου σπάγκο και ο δράστης είχε βάλει φωτιά στα μαντίλια τα οποία χρησιμοποιούσε για να σκουπίσει τα θύματά του. Το πιο σημαντικό στοιχείο, όμως, που συνέδεε τους βιασμούς με τον δράστη των δολοφονιών ήταν η ομάδα αίματός του, η οποία βρέθηκε στο ένα θύμα δολοφονίας και ήταν ίδια με αυτή που είχε βρεθεί στα θύματα βιασμών.

Ο Canter κατέληξε να σκιαγραφήσει ένα προφίλ του δράστη, το οποίο η αστυνομία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει στην αναζήτησή του.

Παρά το γεγονός ότι ο Canter, σύμφωνα και με τη δική του παραδοχή, «έπλεε σε άγνωστα βαθιά νερά»¹⁴⁶, πολλές από τις προβλέψεις του αποδείχθηκαν εξαιρετικά ακριβείς. Εξετάζοντας το προφίλ διαπιστώνει κανείς ότι κάποιες από τις λεπτομέρειες

¹⁴³ Klausner Lawrence D., *Son of Sam: Based on the authorized transcription of the tapes, official documents and diaries of David Berkowitz*, McGraw-Hill, 1980, σελ. 33.

¹⁴⁴ Adler R.J. *Forensic Psychology: Concepts, Debates, and Practice*, Willan Publishing, 2004.

¹⁴⁵ Canter D., *Criminal Shadows: Inside the mind of the serial killer*, Harper Collins, London, 1994.

¹⁴⁶ *Ibid*, σελ. 17.

προήλθαν κατευθείαν από τα στοιχεία της αστυνομίας για την υπόθεση. Το αποτέλεσμα ήταν ένας συνδυασμός αποδεικτικών στοιχείων με ψυχολογικές θεωρίες συμπεριφοράς.

Ο Canter πίστευε ότι κάποια από τα λεγόμενά του ήταν τόσο προφανή για την αστυνομία, που δεν θα μπορούσαν να τους προσθέσουν κάτι σε αυτά που ήδη γνώριζαν. Κάποιες όμως από τις επισημάνσεις του, όσο προφανείς κι αν ήταν, δεν είχαν πέσει στην αντίληψη της αστυνομίας. Για παράδειγμα, η υπόθεσή του ότι ο δράστης ζούσε στην περιοχή κοντά στις τρεις πρώτες επιθέσεις δεν είχε αξιολογηθεί πιο πριν από την αστυνομία. Οι πληροφορίες του Canter οδήγησαν την αστυνομία να επικεντρώσει την προσοχή της στα άτομα εκείνα που ταίριαζαν με το προφίλ. Ο John Duffy ήταν ένα από αυτά τα άτομα. Με τη βοήθεια των αποδεικτικών στοιχείων που είχε συλλέξει η αστυνομία και των ευρημάτων στο σπίτι της μητέρας του, κατάφεραν να ταυτίσουν τον Duffy με το βιαστή των σιδηροδρόμων.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι στην υπόθεση αυτή η αστυνομία χρησιμοποίησε το προφίλ του Canter για να μειώσει τη λίστα των υπόπτων και όχι ως αποδεικτικό στοιχείο για την ενοχή του Duffy. Ήταν σημαντικό γιατί, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Duffy ήταν μόλις ένας από χιλιάδες υπόπτους και το προφίλ βοήθησε την αστυνομία να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της σε αυτόν¹⁴⁷.

Η υπόθεση του Βιαστή των Σιδηροδρόμων αναλύεται στο δεύτερο μέρος, κεφάλαιο 3 της παρούσας μελέτης, καθώς αποτελεί μία από τις πιο αντιπροσωπευτικές της μεθόδου του David Canter.

4.1.2. Η υπόθεση του Paul Kenneth Bostock – κλινική προσέγγιση

Ένα ακόμα παράδειγμα σκιαγράφησης προφίλ που ήταν βοηθητικό στην ανακριτική διαδικασία αποτελεί το πρώτο προφίλ με το οποίο ασχολήθηκε ο Paul Britton¹⁴⁸, ένας από τους πιο γνωστούς ψυχολόγους-εγκληματολόγους στη Μεγάλη Βρετανία.

Ο Britton προσεγγίστηκε από την αστυνομία στο Leicestershire και του ζητήθηκε να βοηθήσει σε μία μάλλον ασυνήθιστη περίπτωση δολοφονίας. Το θύμα ήταν μία γυναίκα 33 ετών, η Caroline Osborne. Όταν η αστυνομία ανακάλυψε το πτώμα της, τα χέρια και τα πόδια της ήταν δεμένα με σπάγκο και είχε μαχαιρωθεί πέντε φορές στο λαιμό και δύο στο στήθος. Δεν υπήρχαν σημάδια ληστείας ή σεξουαλικής κακοποίησης, αλλά δίπλα στο πτώμα της βρέθηκε ένα κομμάτι χαρτί στο οποίο ήταν σχεδιασμένη μια

¹⁴⁷ Wilson C. and Damon W., *Written in Blood: A history of forensic detection*, Carroll & Graf Publishers, New York, 2003.

¹⁴⁸ Britton P., *The Jigsaw Man*, Bantam Press, London, 1997.

πεντάλφα σε κύκλο – σύμβολο συχνά εμφανιζόμενο σε σατανιστικές τελετές ή τελετές μαύρης μαγείας. Ο Britton εξέτασε φωτογραφίες από τον τόπο του εγκλήματος και στοιχεία της ιατροδικαστικής έρευνας, προσπαθώντας να καταλάβει τις συνθήκες του εγκλήματος και την επιλογή του θύματος. Ο ίδιος περιγράφει πώς τελικά σκιαγράφησε το προφίλ. «Έχοντας μία γενική εικόνα, άρχισα να γράφω μια λίστα με τα ψυχολογικά στοιχεία, εκείνα που μπορούσα να αντλήσω από το υπάρχον υλικό»¹⁴⁹.

Από τις τυχαίες μαχαιριές κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για έναν σεξουαλικά ανώριμο νέο άνδρα γύρω στα 20, μοναχικό, με μικρή ή και καθόλου σεξουαλική εμπειρία. Ο Britton θεώρησε ότι ο δράστης πιθανόν να ήθελε να συνάψει σχέσεις με κάποια γυναίκα αλλά λόγω έλλειψης κοινωνικών δεξιοτήτων δεν το κατάφερνε. Επίσης, σημείωσε ότι μάλλον ζούσε με τους γονείς του ή με έναν από αυτούς κοντά στο σημείο που έγινε ο φόνος και ίσως να γνώριζε εξ όψεως το θύμα. Θεώρησε εξαιρετικά πιθανό να ασχολείται με χειρωνακτική εργασία στην οποία να χρησιμοποιεί κοφτερά μαχαίρια, καθώς φαινόταν να είναι εξοικειωμένος με αυτά. Το γεγονός ότι κατάφερε να εξουδετερώσει το θύμα εύκολα και τα τραύματα που του προκάλεσε υποδείκνυαν ότι ήταν δυνατός και αθλητικός τύπος. Ο Britton θεώρησε επίσης ότι ο δολοφόνος έχει βίαιες σεξουαλικές φαντασιώσεις και κατείχε πορνογραφικό υλικό το οποίο αναπαριστούσε βίαια θέματα. Σημείωσε, τέλος, το γεγονός ότι δεν βρέθηκε το όπλο του εγκλήματος μπορεί να σημαίνει απροσεξία στη συλλογή των στοιχείων από την αστυνομία, μπορεί όμως κάλλιστα να σημαίνει ότι ο δράστης το έχει κρατήσει ως αναμνηστικό.

Ο Britton αναφέρει ότι από τη στιγμή που σκιαγράφησε το προφίλ δεν είχε καμία περαιτέρω ενημέρωση από την αστυνομία, έως 14 μήνες αργότερα, όταν διεπράχθη παρόμοιος φόνος στην περιοχή. Ο Britton συμφώνησε ότι οι φόνοι είχαν διαπραχθεί από το ίδιο άτομο. Θεώρησε, όμως, ότι στη δεύτερη περίπτωση δεν πρέπει να γνώριζε το θύμα του, η επίθεση ήταν ξαφνική, τη στιγμή που πιθανώς βρισκόταν σε σεξουαλική διέγερση.

Στηριζόμενοι σε μαρτυρίες ατόμων και στο προφίλ του Britton, η αστυνομία κατέληξε στον Paul Kenneth Bostock ως βασικό ύποπτο για τους δύο φόνους. Τον είχαν ανακρίνει και στο παρελθόν, αλλά η σχεδόν ταύτισή του με το προφίλ του Britton τους έκανε να επιμείνουν. Ο Bostock ήταν 19 ετών και εργαζόταν ως διανομέας κρεάτων. Ζούσε με τους γονείς του και η αστυνομία βρήκε στο υπνοδωμάτιό του συλλογή

¹⁴⁹ *Ibid*, σελ. 32.

μαχαιριών, όπλα πολεμικών τεχνών και περιοδικά πορνό με σαδομαζοχιστικό περιεχόμενο. Όσο ο Bostock ήταν υπό κράτηση, ο Britton συνέστησε στους αστυνομικούς τις καταλληλότερες ανακριτικές μεθόδους. Τελικά, ο Bostock ομολόγησε και τους δύο φόνους και καταδικάστηκε σε ισόβια φυλάκιση.

Και οι δύο παραπάνω υποθέσεις αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα για το πώς η σκιαγράφηση προφίλ δράστη μπορεί να συνδράμει στις αστυνομικές έρευνες, δεν πρέπει όμως να συμπεραίνουμε ότι τα αποτελέσματα είναι πάντα τόσο επιτυχημένα. Αν και αρκετές σοβαρές υποθέσεις έχουν επιλυθεί με τη συνδρομή και της σκιαγράφησης προφίλ, μεταξύ άλλων τεχνικών, υπάρχουν αντίστοιχα περιπτώσεις όπου τα λάθη των σκιαγράφων έβλαψαν σοβαρά την ανακριτική διαδικασία. Το πρόβλημα είναι ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να ξέρει κανείς ακριβώς σε πόσες και ποιες περιπτώσεις το προφίλ ήταν πραγματικά βοηθητικό.

Όπως αναφέρουν οι Jackson και Bekerian, «η επιστημονική βιβλιογραφία που ασχολείται με τη διερεύνηση της σκιαγράφησης του προφίλ και με την αξιολόγησή της έρχεται δυστυχώς δεύτερη μετά τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης»¹⁵⁰.

Είναι μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα διαπίστωση καθώς, όπως ήδη αναφέρθηκε, εμφανίζεται να υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα ανάμεσα στην εντύπωση της κοινής γνώμης για τη σκιαγράφηση του προφίλ και της πραγματικότητας. Μεγάλο μερίδιο αυτής της παρεξήγησης φαίνεται να έχουν τα MME, εξαιτίας του τρόπου που παρουσιάζουν τους σκιαγράφους. Από την άλλη μεριά, και οι ίδιοι οι ειδικοί δεν βοηθούν στην κατανόηση από το κοινό της δουλειάς τους, γράφοντας βιβλία που περιέχουν ενθουσιώδεις λεπτομέρειες για υποθέσεις στις οποίες συμμετείχαν, τις οποίες όμως έχουν προσεκτικά επιλέξει. Τέτοιου είδους «απομνημονεύματα» δημιουργούν οπωσδήποτε ενδιαφέρον υλικό για ανάγνωση αλλά δεν προσφέρουν τίποτα στην κατανόηση της σκιαγράφησης του προφίλ¹⁵¹.

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε μια προσπάθεια να διαχωρίσουμε τους μύθους από την πραγματικότητα στο θέμα της σκιαγράφησης του προφίλ του εγκληματία. Υπάρχει πραγματικά μεγάλη παρεξήγηση γύρω από το τι περιλαμβάνει η σκιαγράφηση του προφίλ, η οποία εντείνεται από τον τρόπο που τα MME παρουσιάζουν τη μέθοδο αυτή. Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός ορισμός για τη σκιαγράφηση και το επιστημονικό πεδίο είναι εξαιρετικά ευρύ και πολύπλοκο.

¹⁵⁰ Jackson J.L. & Bekerian D.A., *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester, 1997.

¹⁵¹ Muller A.D., «Criminal Profiling Real Science or Just Wishful Thinking? », *Homicide Studies*, Vol. 4, No. 3, August 2000, Sage Publications Inc., 2000, σελ. 234-264.

Κεφάλαιο 5. Σύγχρονες μελέτες

Οποιαδήποτε προσπάθεια κατανόησης των κινήτρων και των μεθόδων κάποιου εγκληματία θα πρέπει να ξεκινήσει με την ερώτηση: γιατί οι άνθρωποι εγκληματούν; Η ερώτηση αυτή έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης εγκληματολόγων, ψυχολόγων και κοινωνιολόγων για πολλά χρόνια και για το οποίο, όπως για πολλά παρόμοια ερωτήματα, δεν υπάρχει μία απλή απάντηση. Εάν η ερώτηση αυτή απευθυνόταν σε απλούς, καθημερινούς ανθρώπους, ο καθένας θα είχε τη δική του θεωρία. Αυτές οι απόψεις συνήθως δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν μέσα από κοινωνικές έρευνες, ενώ αντίθετα βρίσκουν έδαφος και παίρνουν μορφή μέσα κυρίως από τα ΜΜΕ. Είναι τα ΜΜΕ συνήθως που παρέχουν πολλές πληροφορίες ώστε να τροφοδοτήσουν την κοινή γνώμη για τις αιτίες που υπάρχει τόσο αυξημένη εγκληματικότητα στις μέρες μας¹⁵². Δυστυχώς, στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν τα θέματα εγκληματικότητας, τα ΜΜΕ είναι πολλές φορές ένοχα για την προβολή παραπλανητικών πληροφοριών και τη διαιώνιση αναληθών στερεοτύπων.

Το λάθος που κάνουν συχνά, τόσο οι καθημερινοί άνθρωποι όσο και τα ΜΜΕ είναι ότι δεν υπάρχει στην πραγματικότητα μία απλή απάντηση στο γιατί οι άνθρωποι διαπράττουν εγκλήματα. Δεν υπάρχει ένας μόνο αιτιώδης παράγοντας που να επιδρά με τέτοιο τρόπο στους ανθρώπους που να τους μετατρέπει σε εγκληματίες. Όπως αναφέραμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, κάθε προσπάθεια να καταχωριστούν άτομα σε προϋπάρχουσες κατηγορίες ή τυπολογίες οδηγεί στην πεποίθηση ότι η θέση του ατόμου αυτού μέσα στη συγκεκριμένη κατηγορία μπορεί να εξηγήσει τα πάντα για τη συμπεριφορά του. Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να αποδείξει ότι μία τέτοια αντίληψη είναι το λιγότερο ανακριβής. Το γεγονός ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος ένας μόνο αιτιώδης παράγοντας για την εγκληματική συμπεριφορά δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να προσπαθήσουμε να αναγνωρίσουμε κάποιους από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που μπορεί να συνδέονται με την εγκληματογένεση.

Ένα βασικό πρόβλημα που εμφανίζεται είναι ότι η μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς αποτελεί πεδίο έρευνας για επιστήμονες με διαφορετικό ακαδημαϊκό υπόβαθρο. Έτσι οι ψυχολόγοι είναι πιθανό ότι θα προσπαθήσουν να ανακαλύψουν τους ψυχολογικούς παράγοντες, ενώ οι κοινωνιολόγοι έχουν την τάση να επικεντρώνονται στις κοινωνικές επιδράσεις.

¹⁵² Howitt D., *Crime, the Media and the Law*, Chichester, Wiley, 1998.

Μία από τις συνηθέστερες αντιπαραθέσεις στις κοινωνικές επιστήμες¹⁵³ αφορά τα στοιχεία που επηρεάζουν την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα, εάν οι γενετικοί παράγοντες παίζουν μεγαλύτερο ρόλο από τους κοινωνικούς ή περιβαλλοντικούς παράγοντες ή το αντίθετο. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα διαδραστικής διαδικασίας πολλών παραγόντων, κάποιοι από τους οποίους μπορεί να είναι ατομικοί και κάποιοι άλλοι κοινωνικοί ή περιβαλλοντικοί. Για το λόγο αυτό σήμερα, μεγαλύτερη σημασία έχει όχι τόσο η σημαντικότητα της μίας ή της άλλης ομάδας παραγόντων όσο αυτή ακριβώς η διαδραστική διαδικασία και το αποτέλεσμα αυτής.

Είναι σημαντικό να προσπαθήσουμε να λάβουμε υπόψη μας κάποιες από τις πιο εξέχουσες θεωρίες σε σχέση με την εγκληματική συμπεριφορά, εάν θέλουμε να κατανοήσουμε τα θεωρητικά εργαλεία που χρησιμοποιούν οι σκιαγράφοι.

5.1. Γενετικοί και ατομικοί παράγοντες

5.1.1. Το «χρωμόσωμα του εγκληματία»

Για πρώτη φορά εμφανίστηκε στη δεκαετία του 60' η θεωρία ότι οι φορείς του 47^{ου} χρωμοσώματος πάσχουν από μια διανοητική καθυστέρηση που τους προδιαθέτει στο βίαιο έγκλημα¹⁵⁴. Σύμφωνα με τον Φαρσεδάκη «οι έρευνες αυτές βασίζονται σε διάφορες παρατηρήσεις. Πρώτα – πρώτα στην πιθανή επίδραση των χρωμοσωματικών ανωμαλιών που παρουσιάζονται τόσο στο “γονόσωμα” (23^ο ζεύγος) όσο και στο “αυτόσωμα” (τα 22 πρώτα ζεύγη)»¹⁵⁵.

Όπως αναφέρει ο Πανούσης Γ, «’το σύνδρομο του Klinefelter” (XXY), που συναντάμε κυρίως στους «σπανούς», ή “το σύνδρομο του «διπλού Y»” (XYY), που συναντάμε στους «φαλακρούς», δεν είναι αρκετά για να εξηγήσουν την εγκληματική συμπεριφορά. Αφενός γιατί υπάρχουν άτομα με 47 χρωμοσώματα που δεν εγκληματούν, αφετέρου γιατί τα εξωτερικά γνωρίσματα των ατόμων αυτών (σπανός-νάνος ή ψηλός-φαλακρός) επιτρέπουν ευκολότερα τον εντοπισμό και τη σύλληψή τους. Δεν είναι δηλαδή ο βιολογικός τυχαίος συνδυασμός αλλά ο κοινωνικός του αντίκτυπος που επηρεάζει τη συμπεριφορά του φορέα»¹⁵⁶.

¹⁵³ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 21.

¹⁵⁴ Price WH., Strong J.A., Whatmore P.B. and McClellmont W.F., “Criminal Patients with XYY Sex-Chromosome Complement”, *The Lancet*, 1, 1966, σελ. 565-566.

¹⁵⁵ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985, σελ. 38

¹⁵⁶ Πανούσης Γ., *Φυσιογνωμική. Μια σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 182.

Η θεωρία του υπεράριθμου χρωμοσώματος εξυπηρέτησε μια κοινωνία απεγνωσμένη στο να εξηγήσει την εγκληματική συμπεριφορά. Η ιδέα ότι τα άτομα αυτά ήταν γενετικά διαφορετικά από τους «κανονικούς» ανθρώπους επέτρεπε στον κόσμο να πιστέψει ότι υπάρχει ένα διακριτό όριο ανάμεσα στους εγκληματίες και στους μη εγκληματίες και η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να αποδειχθεί «επιστημονικά» εξετάζοντας τα χρωμοσώματα των ατόμων. Υπό αυτήν την έννοια, η θεωρία των χρωμοσωμάτων δεν διέφερε και πολύ από τη θεωρία του Lombroso περί εκ γενετής εγκληματία.

Αν και η θεωρία του εκ γενετής εγκληματία λόγω χρωμοσωμάτων έχει ήδη απορριφθεί, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι γενετικά χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με περιβαλλοντικούς παράγοντες μπορούν να προκαλέσουν βίαιες πράξεις. Οι δε γενετικοί παράγοντες μπορεί να είναι σχετικοί, όχι τόσο επειδή επηρεάζουν άμεσα το υποκείμενο και το ωθούν σε εγκληματική συμπεριφορά όσο επειδή παίζουν ρόλο στις αντιδράσεις του υποκειμένου σε περιβαλλοντικά ερεθίσματα, όπως για παράδειγμα ο δείκτης νοημοσύνης.

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια στροφή στην εγκληματολογική θεωρία προς την απόδειξη της σχέσης γενετικών χαρακτηριστικών και εγκληματικής συμπεριφοράς.

Μία από τις πρόσφατες θεωρίες αφορά νευροχημικές ουσίες (νευροδιαβιβαστές), οι οποίες θεωρούνται υπεύθυνες για την ενεργοποίηση των προτύπων συμπεριφοράς σε συγκεκριμένες περιοχές του εγκεφάλου¹⁵⁷. Όπως φαίνεται και από την έρευνα των Brunner et al¹⁵⁸, έχουν γίνει προσπάθειες να προσδιοριστεί ο ρόλος των νευροχημικών ουσιών στην παραβατική ή αντικοινωνική συμπεριφορά. Στον κατάλογο των νευροχημικών ουσιών που ήδη έχει συνταχθεί από τους ερευνητές είναι οι αναστολείς της μονοαμινοξειδάσης (MAO), η επινεφρίνη, η νορεπινεφρίνη, η σεροτονίνη και η ντοπαμίνη¹⁵⁹.

Οι αναστολείς της μονοαμινοξειδάσης (MAO) σχετίζονται με αντικοινωνική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, η χαμηλή δραστηριότητα MAO μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την άρση αναστολών, κάτι που μπορεί με τη σειρά του να οδηγήσει στην

¹⁵⁷ Elliot F.A., "A Neurological Perspective of Violent Behavior", In D. H. Fishbein (Ed.), *The Science, Treatment, and Prevention of Antisocial Behaviors: Application to the criminal justice system*, Civic Research Institute, Kingston, NJ, 2000, σελ. 19-21.

¹⁵⁸ Brunner H.G., Nelen M., Breakefield X.O., Ropers H.H. & Van Oost B.A., "Abnormal Behavior Associated with a Point Mutation in the Structural Gene for Monoamine Oxidase A", *Science*, 1993, σελ. 262, 578-580.

¹⁵⁹ *Ibid*

παρορμητική συμπεριφορά και την επιθετικότητα. Η έρευνα των Brunner et al. είναι η πρώτη που αναφέρει στα συμπεράσματά της μία σχέση μεταξύ ενός σημείου μετάλλαξης στο γονίδιο MAOA και της επιθετικότητας. Μελέτη του Βασιλικού Κολεγίου του Λονδίνου το 2002¹⁶⁰ έδειχνε ότι η υπολειτουργία του γονιδίου MAOA συνδέεται με επιθετική συμπεριφορά και τάση για εγκληματικότητα μεταξύ αγοριών που έχουν υποστεί κακομεταχείριση.

Το 2009 δικαστήριο στην Ιταλία μείωσε την ποινή φυλάκισης ενός Αλγερινού, που είχε καταδικαστεί για φόνο, επειδή έφερε γονίδια τα οποία έχουν συνδεθεί με βίαιη συμπεριφορά¹⁶¹. Όμως πολλοί ανεξάρτητοι ειδικοί αμφισβητούν την επιστημονική ορθότητα της απόφασης.

Ο καταδικασθείς Abdelmalek Bayout, Αλγερινός ο οποίος ζούσε στην Ιταλία από το 1993, ομολόγησε το 2007 ότι μαχαίρωσε και σκότωσε έναν άνδρα στις 10 Μαρτίου του ίδιου έτους, επειδή τον προσέβαλε για το παραδοσιακό αλγερινό μακιγιάζ που φορούσε. Πρωτόδικα, η ψυχική πάθηση από την οποία έπασχε ο Bayout την περίοδο που εκτέλεσε το έγκλημα αναγνωρίστηκε ως ελαφρυντικό και η ποινή καθορίστηκε σε κάθειρξη 9 ετών και δύο μηνών – περίπου τρία χρόνια λιγότερο απ' ό,τι θα ήταν εάν ο ένοχος ήταν ψυχικά υγιής. Όταν η υπόθεση έφτασε στο εφετείο της Τριέστης, ο δικαστής Pier Valerio Reinotti ζήτησε από τους εγκληματολόγους νέα, ανεξάρτητη ψυχιατρική έκθεση.

Για τις ανάγκες της νέας έκθεσης, η ομάδα των Pietro Pietrini, μοριακού νευροεπιστήμονα στο Πανεπιστήμιο της Pisa και Giuseppe Sartori, μοριακού νευροεπιστήμονα στο Πανεπιστήμιο της Padova, εντόπισε ανωμαλίες σε τομογραφίες του εγκεφάλου του Bayout, και διαπίστωσαν ότι ο κατηγορούμενος έφερε πέντε γονιδιακές ποικιλίες που έχουν συνδεθεί με την επιθετικότητα. Το σημαντικότερο από τα γονίδια αυτά είναι το γονίδιο της Οξειδάσης Α των Μονοαμινών (MAOA), Στηριζόμενη στην προαναφερθείσα μελέτη του Βασιλικού Κολεγίου του Λονδίνου, η έκθεση των επιστημόνων κατέληγε στο συμπέρασμα ότι ο Abdelmalek Bayout είναι γενετικά προδιατεθειμένος να αντιδρά βίαια όταν δεχθεί κάποια πρόκληση.

Αποδεχόμενος το πόρισμα, ο δικαστής μείωσε την ποινή φυλάκισης κατά ακόμα ένα έτος. Ωστόσο, ανεξάρτητοι γενετιστές και εγκληματολόγοι, που κλήθηκαν να

¹⁶⁰ Caspi A., McClay J., Moffitt T.E., Mill J., Martin J., Craig I.W., Taylor A. and Poulton R., "Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children", *Science*, 2002, 297, σελ. 851-854.

¹⁶¹ <http://www.eanda.gr/nomikos-logos/dikastirio-kanei-dekta-ta-gonidia-tis-epithetikotitas>

σχολιάσουν την υπόθεση στο περιοδικό *Nature*¹⁶², εκτίμησαν ότι τα επιστημονικά ευρήματα δεν υποστηρίζουν τα συμπεράσματα του δικαστηρίου, καθώς ακόμα και σήμερα οι επιστήμονες δεν γνωρίζουν πώς τα μεμονωμένα γονίδια αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και με το περιβάλλον, οπότε η εξέταση μεμονωμένων γονιδίων δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα για τη συμπεριφορά του φορέα.

Σύμφωνα με μία εκ των επιστημόνων του Βασιλικού Κολεγίου του Λονδίνου, την καθηγήτρια Terrie E Moffitt¹⁶³, ένα ακόμα πρόβλημα είναι ότι το γονίδιο MAOA ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων εθνοτικών ομάδων. Μια μελέτη του 2006 στις Ηνωμένες Πολιτείες διαπίστωσε ότι πρώην θύματα παιδικής κακοποίησης με υψηλά επίπεδα MAOA ήταν λιγότερο πιθανό να διαπράξουν βίαια εγκλήματα – αλλά μόνο αν ήταν λευκά. Το αποτέλεσμα δεν ήταν εμφανές σε μη λευκά παιδιά. Για το λόγο αυτό, η Moffitt θεωρεί ότι πρέπει να αντιμετωπίζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με σκεπτικισμό και κατά περίπτωση, ώστε να μην οδηγηθούμε σε εκ των προτέρων υποθέσεις λόγω της εθνικότητας κάποιου υπόπτου.

Οι Pietrini και Sartori, ωστόσο, δεν εξέτασαν τον Bayout με βάση την εθνικότητά του. «*Η εθνικότητα του κατηγορουμένου δεν έχει σημασία*» ανέφερε ο Pietrini στο περιοδικό *Nature*¹⁶⁴. Υποστηρίζει ότι ο κατηγορούμενος δεν ανήκει σε καμία από τις μη-λευκές εθνοτικές ομάδες που εξετάστηκαν στη μελέτη του 2006. «Εκτός αυτού, το MAOA είναι μόνο ένα από τα υποψήφια γονίδια που αναλύσαμε» συμπλήρωσε. Άλλα γονίδια, όπως αυτά που κωδικοποιούν τον μεταφορέα της σεροτονίνης, έχουν επίσης συνδεθεί με διάφορες αντιδράσεις στο στρες. Αλλά όλα αυτά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από περιβαλλοντικούς παράγοντες. «Το θέμα είναι ότι η συμπεριφορά που καθορίζεται εξ ολοκλήρου από τη γενετική δεν έχει ανακαλυφθεί ακόμα, δεν μπορούμε να εξηγήσουμε την ατομική συμπεριφορά, μπορούμε μόνο να μελετήσουμε στατιστικά στοιχεία μεγάλου πληθυσμού» λέει η Nita Farahany, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Vanderbilt στο Nashville, Tennessee¹⁶⁵, η οποία ειδικεύεται στα νομικά και ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από τη συμπεριφορική γενετική και νευρολογία.

¹⁶² Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050
<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

¹⁶³ Caspi A., McClay J., Moffitt T.E., Mill J., Martin J., Craig I.W., Taylor A. and Poulton R. “Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children”, *Science*, 2002, 297, σελ. 851-854.

¹⁶⁴ Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050
<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

¹⁶⁵ Farahany N.A., Bernet W., “Behavioural Genetics in Criminal Cases: Past, present and future”, *Genomics, Society and Policy*, Vol. 2, No.1, 2006, σελ. 72-79.

Ο δικηγόρος του Bayout υποστηρίζει ότι όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με την ψυχική κατάσταση του πελάτη του θα πρέπει να εξετάζονται από το δικαστήριο. Ο ίδιος λέει ότι «ο πελάτης μου είναι σαφώς ένα άρρωστο άτομο και κάθε τι που επιτρέπει στο δικαστή να αξιολογήσει καλύτερα την υπόθεση και να αποφασίσει τη σωστή ποινή θα πρέπει να διερευνηθεί»¹⁶⁶.

Από το 1994 και την υπόθεση Stephen Mobley¹⁶⁷ στις Ηνωμένες Πολιτείες –την πρώτη περίπτωση στον κόσμο στην οποία η υπεράσπιση ζήτησε οι πελάτες της να ελεγχθούν για έλλειψη MAOA– δικηγόροι σε όλο τον κόσμο προσπαθούν όλο και περισσότερο να φέρουν την έλλειψη MAOA και παρόμοια γενετικά στοιχεία στις δικαστικές αίθουσες. Σύμφωνα με την Farahany, η οποία διαθέτει μια προσωπική βάση δεδομένων για τις ποινές που επιβλήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, κατά τα τελευταία πέντε χρόνια υπήρξαν τουλάχιστον 200 περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δικηγόροι προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν γενετικά στοιχεία που στήριζαν την ιδέα ότι οι πελάτες τους έχουν προδιάθεση για βίαιη συμπεριφορά, κατάθλιψη ή κατάχρηση ουσιών. Στη Βρετανία, υπήρξαν τουλάχιστον 20 τέτοιες περιπτώσεις τα τελευταία πέντε χρόνια¹⁶⁸.

Μέχρι τώρα οι περισσότερες τέτοιες προσπάθειες έχουν αποτύχει στο δικαστήριο. «Οι δικαστές έχουν την τάση να απορρίπτουν την ιδέα ότι ένα πρόσωπο δεν έχει κανέναν έλεγχο των επιλογών του, λόγω των γονιδίων του» λέει η Farahany¹⁶⁹.

Υπάρχει βέβαια ο φόβος ότι τέτοιες περιπτώσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποδοχή του γενετικού ντετερμινισμού –την ιδέα δηλαδή ότι τα γονίδια καθορίζουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου– σε ποινικές υποθέσεις.

Στη μελέτη της η Farahany επισημαίνει ότι οι εισαγγελείς θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τις ίδιες γενετικές αποδείξεις για να υποστηρίξουν αυστηρότερες ποινές, θεωρώντας εκ των προτέρων ότι τα άτομα με αυτό το γονίδιο είναι εκ γενετής «κακά»¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050
<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

¹⁶⁷ Michelangelo Delfino and Mary E. Day, *Death Penalty USA 2005 -2006*, 2008, σελ. 37-38.

¹⁶⁸ Farahany N.A., Bernet W., “Behavioural Genetics in Criminal Cases: Past, present and future” *Genomics, Society and Policy*, Vol. 2, No.1, 2006, σελ. 72-79.

¹⁶⁹ Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050
<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

¹⁷⁰ Farahany N.A., Bernet W., “Behavioural Genetics in Criminal Cases: Past, present and future” *Genomics, Society and Policy*, Vol. 2, No.1, 2006, σελ. 72-79.

5.1.2. Μελέτες σε διδύμους

Οι μελέτες διδύμων διεξάγονται επί τη βάσει της σύγκρισης των μονοζυγωτικών διδύμων και τα ποσοστά τους εγκληματικής συμπεριφοράς με τα ποσοστά της εγκληματικής συμπεριφοράς των διζυγωτικών διδύμων¹⁷¹. Συνήθως αυτές οι μελέτες χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση του ρόλου των γενετικών και περιβαλλοντικών στοιχείων σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά. Η διάκριση σε μονοζυγωτικούς και διζυγωτικούς διδύμους έχει να κάνει όχι τόσο με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους αλλά με τον τρόπο με τον οποίο έγινε η σύλληψή τους. Στην περίπτωση των μονοζυγωτικών διδύμων, ένα μόνο ωάριο διασπάται στα δύο αμέσως μετά τη γονιμοποίησή του. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η ταύτιση του γενετικού υλικού των διδύμων. Αντίθετα, οι διζυγωτικοί δίδυμοι προέρχονται από τη γονιμοποίηση δύο ξεχωριστών ωαρίων. Παρά το γεγονός ότι η σύλληψή τους γίνεται την ίδια ακριβώς στιγμή, τα διζυγωτικά δίδυμα έχουν τις ίδιες ομοιότητες γενετικού υλικού όπως οποιαδήποτε άλλα αδέρφια, γεννημένα από τους ίδιους γονείς¹⁷².

Ο λόγος για τον οποίο τα μονοζυγωτικά δίδυμα προκαλούν το ενδιαφέρον των επιστημόνων είναι ακριβώς η ταύτιση του γενετικού υλικού τους και οι πιθανές συμπεριφορές που προέρχονται αποκλειστικά από αυτό. Έτσι, ψάχνοντας τη γενετική προέλευση της εγκληματικής συμπεριφοράς πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι αρκεί να μελετήσουν τα μονοζυγωτικά δίδυμα, και συγκεκριμένα τις περιπτώσεις εκείνες όπου η εγκληματική συμπεριφορά ενός από τους διδύμους ταυτίζεται με εκείνη του έτερου διδύμου.

Μία από τις πρώτες έρευνες αποτέλεσε αυτή του Βαυαρού ψυχίατρου Johannes Lange¹⁷³, ο οποίος εξέτασε 30 ζεύγη διδύμων από τα οποία ο ένας τουλάχιστον βρισκόταν στη φυλακή. Από τα 30 ζεύγη, τα 13 ήταν μονοζυγωτικά και τα 17 διζυγωτικά. Από την έρευνα αυτή βρήκε ότι το «ποσοστό αντιστοιχίας» των μονοζυγωτικών διδύμων, σε σχέση με την εγκληματική συμπεριφορά, ήταν 77/100, ενώ αντίθετα για τους διζυγωτικούς διδύμους το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 12/100. Κατέληξε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα οφείλεται στην ιδιοσυστασία του ατόμου, όπως αυτή διαμορφώνεται από την κληρονομικότητα. Αυτό το συμπέρασμα διατύπωσε και στον τίτλο της μελέτης του *Το Έγκλημα ως Πεπρωμένο*.

¹⁷¹ Ainsworth, B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 26.

¹⁷² Luigi G., "The Role of Research in Twin Medicine", στο Louis G. Keith, Emile Papiernik, Donald M. Keith and Barbara Luke *Multiple Pregnancy: Epidemiology, Gestation & Perinatal Outcome*, Taylor and Francis, 1995, σελ. 4.

¹⁷³ Lange, J.S., *Crime as Destiny*, Allen and Unwin, London, 1931, σελ. 31-32.

Το παράδειγμα του Lange ακολούθησαν και άλλοι ερευνητές. Ο Δανός καθηγητής εγκληματολογίας Christiansen, στη μελέτη που εξέδωσε το 1977¹⁷⁴ ανέφερε ότι, σύμφωνα με τα ευρήματά του, το «ποσοστό αντιστοιχίας» για τους μονοζυγωτικούς διδύμους ήταν περίπου 60, ενώ για τους διζυγωτικούς διδύμους δεν ξεπερνούσε το 30. Τόσο μεγάλες διαφορές δεν έχουν βέβαια παρατηρηθεί σε όλες τις μελέτες. Για παράδειγμα η έρευνα του Kranz όπως παρατίθεται στη μελέτη του Christiansen, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το «ποσοστό αντιστοιχίας» για τους μονοζυγωτικούς διδύμους ήταν περίπου 65 ενώ για τους διζυγωτικούς διδύμους 53.

Παραθέτουμε στη συνέχεια τον πίνακα που συνέταξε ο σοβιετικός γενετιστής V.E. Froïmson, όπως αυτός εμφανίζεται στο έργο του Γ. Πανούση¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Christiansen K.O., “A preliminary Study of Criminallity Among Twins” in S. Mednick and K.O. Christiansen (eds) *Biological Bases of Criminal Behaviour*, Gardner Press, New York, 1977.

¹⁷⁵ Πανούσης Γ. *Φυσιογνωμική. Μια σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ 179.

**Πίνακας 1. Συχνότητα εγκληματικότητας δεύτερου διδύμου,
όταν ο πρώτος είναι εγκληματίας**

Συγγραφέας και έτος έρευνας	Χώρα	Μονοζυγωτικοί			Διζυγωτικοί		
		Αριθμ. ζευγών	Δεύτερος δίδυμος		Αριθμ. ζευγών	Δεύτερος δίδυμος	
			εγκλη- ματίας	όχι εγκλη- ματίας		εγκλη- ματίας	όχι εγκλη- ματίας
Lange (1929)	Γερμανία	13	10	3	17	2	15
Legras (1932)	Ολλανδία	4	4	0	5	0	5
Kranz (1936)	Γερμανία	31	20	11	43	23	20
Stumpfl (1939)	Γερμανία	18	11	7	19	7	12
Borgström (1939)	Φιλανδία Η.Π.Α.	4 45	3 35	1 10	5 27	2 6	3 21
Rosanoff, κ.ά. (1941)	Ιαπωνία Ιαπωνία	28 15	14 11	26 4	0	26 Λίγοι	
Yoshimasu (1967)	Δανία	91	48	43	122	29	93
Christiansen (1968)							
			62,6%			25,4%	

Η μεθοδολογία λήψης των αποτελεσμάτων αυτών έχει γίνει αντικείμενο κριτικής, ενώ οι κοινωνικοί παράμετροι (τρόποι αγωγής) και τα εγκληματολογικά στοιχεία (είδος εγκλημάτων) αγνοούνται.

Το γεγονός ότι οι μέχρι τώρα έρευνες δείχνουν να υπάρχει σαφώς μεγαλύτερο «ποσοστό αντιστοιχίας» για τους μονοζυγωτικούς διδύμους απ' ό,τι για τους διζυγωτικούς μπορεί να οδηγήσει στην εντύπωση ότι η εγκληματική συμπεριφορά έχει γενετική προέλευση. Στην πραγματικότητα, διάφοροι παράγοντες μπορεί να επηρεάζουν τα αποτελέσματα αυτά και να μην αποδεικνύουν απαραίτητα τη σχέση ανάμεσα στο γενετικό υλικό και την εγκληματικότητα.

Για παράδειγμα θα πρέπει να έχουμε πάντα κατά νου ότι η μεγαλύτερη πλειονότητα των διδύμων έχει μεγαλώσει μαζί, στο ίδιο σπίτι, από τους ίδιους γονείς και

με τα ίδια αδέρφια. Το περιβάλλον, δηλαδή, στο οποίο μεγάλωσαν είναι ακριβώς το ίδιο. Έτσι τα υψηλά ποσοστά αντιστοιχίας εγκληματικής συμπεριφοράς και διδύμων μπορεί απλά να οφείλονται στο περιβάλλον τους. Είναι δύσκολο, για παράδειγμα, οι γονείς να ενθάρρυναν το ένα από τα δίδυμα να έχει παραβατική συμπεριφορά και το άλλο να το αποθάρρυναν από αντίστοιχες ενέργειες.

Βέβαια, αυτό δεν εξηγεί το γιατί τα μονοζυγωτικά δίδυμα που μεγάλωσαν στο ίδιο περιβάλλον έχουν υψηλότερο ποσοστό αντιστοιχίας σε σχέση με τα διζυγωτικά στις ίδιες συνθήκες. Μία εξήγηση είναι ότι τα μονοζυγωτικά δίδυμα είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίζουν απαράλλακτη συμπεριφορά σε σχέση με τις εγκληματικές τάσεις του περιβάλλοντός τους, ενώ τα διζυγωτικά δίδυμα ενδέχεται να έχουν ελαφρώς διαφορετικές εμπειρίες¹⁷⁶. Επιπροσθέτως, γνωρίζουμε ότι οι άνδρες είναι πιο πιθανό να έχουν ποινικό μητρώο σε σχέση με τις γυναίκες. Αυτό σημαίνει ότι μονοζυγωτικά δίδυμα αγόρια είναι πιο πιθανό να έχουν παραβατική συμπεριφορά σε σχέση με ζευγάρια διδύμων του αντίθετου φύλου.

Ένα ακόμα στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι τα μονοζυγωτικά δίδυμα τείνουν να αναπτύσσουν μια έντονη, προσωπική σχέση μεταξύ τους σε αντίθεση με τα διζυγωτικά, όπου οι σχέσεις είναι συνήθως όπως ανάμεσα σε μη δίδυμα αδέρφια. Σε πολλές περιπτώσεις, ο ένας μονοζυγωτικός δίδυμος εμφανίζεται να διαπράττει παραβατικές πράξεις απλά προσπαθώντας να αντιγράψει τον άλλο.

5.1.3. Μελέτες υιοθεσιών

Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο οι ερευνητές προσπαθούν να συσχετίσουν την παραβατική συμπεριφορά με τα γονίδια ή με το περιβάλλον είναι μέσα από μελέτες υιοθετημένων παιδιών. Η υπόθεση εργασίας εδώ αφορούσε εάν τα παιδιά τα οποία είχαν υιοθετηθεί σε μικρή ηλικία έχουν περισσότερες ομοιότητες –σε σχέση με την εγκληματική συμπεριφορά– με τους θετούς ή τους φυσικούς τους γονείς.

Εξάλλου, οι έρευνες αυτές αδυνατούν να εξηγήσουν πώς, σε ένα σημαντικό ποσοστό μονοζυγωτικών διδύμων, η εγκληματική συμπεριφορά του ενός δεν οδήγησε σε αντίστοιχη συμπεριφορά τον άλλο.

Σε μια προσπάθεια να διευρύνουν τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών, επιστήμονες προσπάθησαν να μελετήσουν μονοζυγωτικούς διδύμους οι οποίοι μεγάλωσαν ξεχωριστά¹⁷⁷. Η υπόθεση εργασίας εδώ είναι ότι εάν μονοζυγωτικά δίδυμα,

¹⁷⁶ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 28.

¹⁷⁷ Rushton J.P. *Genetic and Environmental Contributions to Pro-Social Attitudes: A twin study of social responsibility*, Proc. R. Soc. Lond. B 22, December 2004, vol. 271, no. 1557 2583-2585.

τα οποία μεγάλωσαν σε διαφορετικό περιβάλλον, εμφανίζουν επίσης υψηλό ποσοστό αντιστοιχίας, αυτό τότε μπορεί να εξηγηθεί από γενετικούς παράγοντες. Το πρόβλημα στις έρευνες αυτές παραμένει ο μικρός αριθμός του δείγματος, καθώς δεν είναι πολλές οι περιπτώσεις διδύμων οι οποίοι να χωρίστηκαν στη γέννα και είναι ακόμα λιγότερες αυτές οι οποίες το ένα ή και τα δύο παιδιά εμφάνισαν παραβατική συμπεριφορά.

Κάποιοι ερευνητές θεωρούν, επίσης, ότι εάν τα δίδυμα που έχουν χωριστεί δείξουν ομοιότητες στην εξυπνάδα, την προσωπικότητα ή την εγκληματικότητα, αυτό αποδεικνύει ότι υπάρχει ισχυρή γενετική επιρροή. Αυτό όμως το συμπέρασμα στηρίζεται σε αμφίβολες υποθέσεις¹⁷⁸. Για παράδειγμα, οι δίδυμοι όχι μόνο θα έχουν χωριστεί στη γέννα αλλά θα έχουν μεγαλώσει και σε περιβάλλοντα εντελώς διαφορετικά. Στην πραγματικότητα είναι σχεδόν αδύνατο να συμβεί αυτό. Στις περισσότερες περιπτώσεις κάθε δίδυμος θα έχει μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον με πολλά κοινά χαρακτηριστικά με το αντίστοιχο του άλλου διδύμου. Ακόμα και εάν τα δίδυμα δοθούν για υιοθεσία, οι οικογένειες που θα κριθούν ικανές θα έχουν σε μεγάλο βαθμό παρόμοια δημογραφικά, προσωπικά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό πρέπει να έχουμε κατά νου ότι ακόμα και μονοζυγωτικά δίδυμα που μεγάλωσαν σε διαφορετικό περιβάλλον και που ενδέχεται να μην έχουν συναντηθεί ποτέ, θα έχουν πιθανώς παρόμοιες εμπειρίες μεγαλώνοντας¹⁷⁹. Θα ήταν αφελές να υποθέσουμε ότι κάθε ομοιότητα ανάμεσα σε μονοζυγωτικά δίδυμα που μεγάλωσαν χωριστά οφείλεται στο γενετικό υλικό τους.

Όπως αναφέρει ο Φαρσεδάκης «πρόδρομος αυτών των ερευνών αν και δεν αφορούσε υιοθετημένα παιδιά, ήταν η έρευνα του Kuttner στη Γερμανία. Σύγκρινε τη συμπεριφορά 159 κρατουμένων μ' εκείνη των παιδιών τους, φυσικών (352) ή προγονικών (157, της γυναίκας τους από προγενέστερο γάμο ή ένωση). Η σύγκριση έδειξε πολύ μεγαλύτερη ταύτιση της παραβατικής συμπεριφοράς των φυσικών παιδιών (πραγματικά αγοριών μετεφηβικής ηλικίας) με τους πατέρες τους, από εκείνη των προγονικών με τους πατριούς τους (47% έναντι 20% και μεγαλύτερη ακόμα σε περίπτωση υποτροπής, 19% έναντι μόνο 4%) παρ' ότι και οι δυο κατηγορίες νέων ζούσαν μαζί»¹⁸⁰.

¹⁷⁸ *Ibid*

¹⁷⁹ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan Publishing, Devon, 2001, σελ. 28.

¹⁸⁰ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985, σελ.40

Τόσο ο Φαρσεδάκης¹⁸¹ όσο και ο Πανούσης¹⁸² αναφέρουν την κλασική έρευνα των S.A. Mednick, W.F. Gabrielli (J) and B. Hutchings, με θέμα τις υιοθεσίες στη Δανία (1924-1947) και δείγμα 14.427 παιδιά με ποινικό παρελθόν, η οποία έδωσε τα εξής αποτελέσματα:

Πίνακας 2.

	Είναι οι φυσικοί γονείς εγκληματίες;	
	NAI	OXI
Είναι οι θετοί γονείς εγκληματίες;		
NAI	24,5%	14,7%
OXI	20,0%	13,5%

Από τον πίνακα συνάγεται ότι το 13,5% των αγοριών των οποίων ούτε οι φυσικοί γονείς ούτε οι θετοί γονείς είχαν εγκληματήσει, τα ίδια παραβιάζουν το νόμο. Το ποσοστό ανεβαίνει στο 14,7% όταν ο θετός γονιός (πατέρας ή μητέρα) έχει εγκληματήσει, στο 20% όταν ο φυσικός γονιός (αλλά όχι ο θετός) έχει εγκληματήσει και στο 24,5% όταν τόσο ο φυσικός όσο και θετός γονιός έχουν ποινικό παρελθόν.

Σε μία ανάλυση 13 τέτοιων υποθέσεων¹⁸³, ο Walters θεώρησε ότι φαίνεται να υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στο ποινικό μητρώο των φυσικών γονέων και τους απογόνους του, αλλά αυτή η σχέση δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα δυνατή. Πηγαίνοντας παραπέρα, ο Bohman¹⁸⁴, εξετάζοντας 862 υιοθετημένα αγόρια και 913 υιοθετημένα κορίτσια, επιβεβαιώνει τη σχέση «εγκληματίας φυσικός γονιός - εγκληματικότητα υιοθετημένου παιδιού», αναφέρει, ωστόσο, ότι κάθε τάση προς εγκληματική

¹⁸¹ *Ibid*, σελ. 40

¹⁸² Πανούσης Γ. *Φυσιογνωμική. Μια σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 180-181.

¹⁸³ Walters G.D., "A Meta-Analysis of the Gene-Crime Relationship", *Criminology*, 30, 1992, σελ. 595-613.

¹⁸⁴ Bohman M., "Predisposition to Criminality; Swedish Adoption Studies in Retrospect", in *Genetics of Criminal and Antisocial Behaviour*. Ciba Foundation Symposium 194, Wiley, Chichester, 1995.

συμπεριφορά θα πρέπει να δηλώνεται ως τέτοια μόνο εάν το άτομο είναι εκτεθειμένο σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές συνθήκες.

Στην Iowa των Η.Π.Α., σε παρόμοια μελέτη υιοθεσιών, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι, σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου, υιοθετημένα παιδιά τα οποία γεννήθηκαν από έγκλειστες γυναίκες για παραβατική συμπεριφορά, είχαν υψηλότερο ποσοστό ποινικών διώξεων ως ενήλικες¹⁸⁵. Τα στοιχεία αυτά υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας κληρονομικής συνιστώσας για την αντικοινωνική ή εγκληματική συμπεριφορά. Σύμφωνα με άρθρο του ερευνητή Jay Joseph¹⁸⁶, ο οποίος έχει μελετήσει έρευνες υιοθετημένων παιδιών, η πλειονότητα των επιστημόνων συμφωνεί ότι δεν έχουν σημασία τα γονίδια στα βίαια εγκλήματα και θεωρούν ότι η σύνδεση του γενετικού υλικού των ατόμων με την εγκληματική συμπεριφορά δεν έχει αποδειχθεί.

Ακόμα και εάν οι έρευνες σε υιοθετημένα παιδιά δείχνουν να υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην παραβατική συμπεριφορά και την κληρονομικότητα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι εμπεριέχουν όλα τα μειονεκτήματα των ερευνών με διδύμους. Είναι δύσκολο να φανταστεί κάποιος πώς ακριβώς κάποιο γονίδιο μπορεί να μετατρέψει ένα άτομο σε εγκληματία, ενώ την ίδια στιγμή η απουσία τού να βεβαιώνει ότι ένα άτομο δεν θα εγκληματήσει. Αν και η γενετική επιστήμη εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς, φαίνεται σχεδόν απίθανο οι ερευνητές να ανακαλύψουν μια μέρα αυτό το ένα και μοναδικό γονίδιο που θα εξηγεί πέραν πάσης αμφιβολίας τη μετάδοση από το γονιό στο παιδί μιας εγκληματικής τάσης. Προς το παρόν, η συμπεριφορά θεωρείται αποτέλεσμα μιας σύνθετης διάδρασης ανάμεσα στα εσωτερικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου και του περιβάλλοντος στο οποίο το άτομο αυτό ζει. Σε κάποιες περιπτώσεις το περιβάλλον μπορεί να βοηθάει στην εκδήλωση μιας γενετικής προδιάθεσης, αλλά σε άλλες περιπτώσεις η γενετική αυτή προδιάθεση μπορεί να μην εκδηλωθεί ποτέ. Ακόμα πιο πέρα, η γενετική προδιάθεση μπορεί να εκδηλωθεί αλλά το άτομο να μάθει να ελέγχει τις πιθανές τάσεις που μπορεί να απορρέουν από αυτήν.

¹⁸⁵ Tehrani J. & Mednick S., *Genetic Factors and Criminal Behavior*, Federal Probation, 64, 2000, σελ. 24-28.

¹⁸⁶ Joseph J., "Is Crime in the Genes? A critical review of twin and adoption studies of criminality and antisocial behaviour", *The Journal of Mind and Behavior*, 22, 2000, σελ. 179-218.

5.2. Οικογενειακοί παράγοντες

Ο Sigmund Freud¹⁸⁷ πίστευε ότι τα πρώτα πέντε χρόνια στη ζωή ενός παιδιού ήταν κρίσιμα για τη δημιουργία της προσωπικότητάς του. Πίστευε, επίσης, ότι ένα παιδί πρέπει να διαπραγματευτεί με διάφορα στάδια της ψυχοσεξουαλικής του ανάπτυξης στα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής του και κάθε διαταραχή ή δυσκολία που θα αντιμετώπιζε θα άφηναν ένα μόνιμο σημάδι στη ζωή του ατόμου. Ο Freud υπήρξε ο πρώτος που υποστήριξε τη θεωρία ότι σχεδόν όλα τα προβλήματα ενός ενήλικα μπορούν να ανιχνευθούν σε κάποιο τραυματικό επεισόδιο της πρώτης παιδικής του ηλικίας.

Ο Freud ήταν από τους πρώτους επιστήμονες που προσπάθησαν να αποδείξουν τη σημασία των πρώτων χρόνων της ζωής του ανθρώπου. Τα περισσότερα άτομα έχουν μεγαλώσει σε κάποιου είδους οικογενειακό περιβάλλον και είναι κατανοητό οι ψυχολόγοι να μελετούν την οικογένεια ως πιθανό παράγοντα επιρροής στην τάση του ατόμου προς την εγκληματική συμπεριφορά.

Όπως αναφέρει ο Φαρσεδάκης «...οι έρευνες έδειξαν πόσο σημαντικές είναι για την παραβατικότητα των ανηλίκων οι οικογενειακές μεταβλητές. Κυριότερες απ' αυτές είναι *η εγκληματικότητα των ίδιων των γονέων* (Johnson 1967 – Robins και Lewis, 1966 – Robins κλπ., 1975 – West και Farrington, 1973 – Farrington κλπ. 1975 – Knight και West, 1977 – Osborn και West 1979 – West, 1982), *η έλλειψη γονικής επίβλεψης των παιδιών* (Wilson 1980 – Patterson, 1982), *η σκληρή ή παθητική ή αδιάφορη αντιμετώπιση της παραβατικότητάς τους από τους γονείς* (Patterson, 1982), *ο ακανόνιστος ή σκληρός τρόπος επιβολής πειθαρχίας στα παιδιά, οι γαμικές συγκρούσεις, το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας* (Mc Cord και Mc Cord, 1959 – Mc Cord 1979 – West και Farrington, 1973 και 1977- Bahr, 1979 – Wadsworth 1979 – Wilson, 1980)» και συνεχίζει «Οι δε follow – up studies έδειξαν πως οι οικογενειακές αυτές μεταβλητές συσχετίζονται και με την εγκληματικότητα των ενηλίκων, γιατί δημιουργούν μορφές διαταραχών στα παιδιά που τείνουν να διατηρηθούν και στην ενήλικη ζωή (και όχι γιατί τα αποτελέσματα της δράσης τους εμφανίζονται καθυστερημένα, Rutter και Giller, 1985)»¹⁸⁸.

Μια από τις σημαντικότερες μελέτες που εξετάζουν τη σχέση οικογενειακού περιβάλλοντος και παραβατικότητας ανήκει στον καθηγητή David P. Farrington και

¹⁸⁷ Freud S., *Three Essays on the Theory of Sexuality*, trans, James Strachey, Basic Books, 1962, New York.

¹⁸⁸ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985, σελ.54-55

τους συνεργάτες του¹⁸⁹. Συγκεκριμένα, μελέτησε διαχρονικά 411 αγόρια που είχαν γεννηθεί σε οικογένειες εργατικής τάξης στο Λονδίνο το 1953. Ο Farrington και οι συνεργάτες του κατάφεραν να παρακολουθήσουν την πορεία των αγοριών μέσα από την παιδική ηλικία, την εφηβεία, τη νεότητα και την ενήλικη ζωή. Συγκρίνοντας αγόρια τα οποία εμφάνισαν παραβατική συμπεριφορά με εκείνα τα οποία δεν εμφάνισαν, ο Farrington μπόρεσε να διακρίνει έναν αριθμό σημαντικών παραγόντων στην ανάπτυξη της παραβατικότητας. Μεταξύ αυτών ήταν το χαμηλό οικογενειακό εισόδημα, εγκληματικότητα γονέων και μη προσεγμένη ανατροφή των παιδιών. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι ο Farrington συμπέρανε ότι αυτά τα παιδιά τα οποία έγιναν χρόνιοι παραβάτες έδειχναν συμπτώματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς, από μικρή ηλικία. Πολλά χαρακτηρίζονταν ως ενοχλητικά ή ανέντιμα στα πρώτα σχολικά τους χρόνια και μέχρι την ηλικία των 10 ετών θεωρούνταν χαμηλής νοημοσύνης, παρορμητικά, υπερκινητικά και μη δημοφιλή. Στην ηλικία των 14 ετών, τα περισσότερα περιγράφονταν ως πιο επιθετικά από τους συνομήλικούς τους και να συμμετέχουν σε παρέες με παραβατικές τάσεις. Στα 18 τους, τα ίδια αγόρια έδειχναν μια σειρά παρεκκλίσεων από τη φυσιολογική συμπεριφορά, όπως χρήση αλκοόλ, κάπνισμα, τζόγος και συμμετοχή σε συμμορίες. Η διαχρονική έρευνα του Farrington επέτρεψε σε άλλους ερευνητές να ελέγξουν την πορεία των ατόμων αυτών στην ενήλικη ζωή τους. Πολλά μέλη αυτής της ομάδας παραβατικών παιδιών βρέθηκαν στην ενήλικη ζωή τους να ζουν σε καταστάσεις φτώχειας, να έχουν μη επιτυχημένους γάμους και ψυχιατρικά νοσήματα, καθώς επίσης να έχουν μεγάλη δυσκολία να αντιμετωπίσουν τα δικά τους παιδιά. Αυτές οι πληροφορίες θεωρούνται εξαιρετικά σημαντικές για τους σκιαγράφους στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν μια εικόνα για το πιθανό παρελθόν του δράστη.

Η έρευνα του Farrington προσφέρει πληθώρα πληροφοριών σε σχέση με τις επιρροές στην ανάπτυξη της παραβατικότητας. Οι πιο πρόσφατες μελέτες του^{190, 191, 192}, περιλαμβάνουν σειρά προτάσεων για την μείωση της εγκληματικής συμπεριφοράς μέσα από πρόωπη διάγνωση των παραγόντων κινδύνου και βοήθεια των παιδιών που είναι

¹⁸⁹ Tonry M., Ohlin L.E. and Farrington D.P., *Human Development and Criminal Behaviour: New Ways of Advancing Knowledge*, Springer-Verlag, New York, 1991.

¹⁹⁰ Loeber R. and Farrington D.P., *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk factors and successful interventions*, Sage Eds, Thousand Oaks, California, 1998 (contains an Executive Summary by the editors, σελ. 19-25).

¹⁹¹ Loeber R. and Farrington D.P., *Child Delinquents: Development, intervention and service needs*, Sage Eds, Thousand Oaks, California, 2001 (contains an Executive Summary by the editors, σελ. 19- 32).

¹⁹² Loeber R. and Farrington D.P., *Young Homicide Offenders and Victims: Risk factors, prediction, and prevention from childhood*, Springer, New York, 2011.

πιθανότερο να υιοθετήσουν έναν παραβατικό τρόπο ζωής, λόγω του περιβάλλοντός τους.

5.3. Θεωρίες προσωπικότητας

Νωρίτερα θέσαμε το ερώτημα κατά πόσο τα γενετικά χαρακτηριστικά μπορούν να εξηγήσουν γιατί κάποιοι άνθρωποι εγκληματούν ενώ άλλοι όχι. Σύμφωνα με τις έρευνες που παραθέσαμε, γίνεται σαφές ότι η θεωρία των γονιδίων που έχουν άμεση σχέση με την τάση για εγκληματικότητα είναι μη ρεαλιστική. Ωστόσο, είναι αποδεκτό το γεγονός ότι τα γενετικά χαρακτηριστικά μπορούν να επηρεάσουν έμμεσα την προσωπικότητα του ατόμου σε σχέση με παραβατικές πράξεις.

Ίσως η πιο γνωστή θεωρία που συνδέει την προσωπικότητα με την εγκληματική συμπεριφορά είναι η θεωρία του Hans Eysenck¹⁹³. Ο Eysenck υποστήριξε ότι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που έχουν στην προσωπικότητά τους και δημιούργησε μια κλίμακα στην οποία υποστήριξε κάθε άνθρωπος μπορεί να ενταχθεί.

Τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων του Eysenck έδειξαν την ύπαρξη δύο σταθερών και ανεξαρτήτων «διαστάσεων» ή αξόνων της προσωπικότητας. Η μία διάσταση ονομάστηκε από τον ίδιο εσωστρέφεια-εξωστρέφεια και η άλλη νευρωτισμός ή αστάθεια ή συναισθηματικότητα σ' αντίθεση προς τη σταθερότητα της συμπεριφοράς.

Ο «τυπικός» εξωστρεφής είναι κοινωνικός, έχει πολλούς φίλους, έντονη επιθυμία για συγκινήσεις, αντιδρά αμέσως και γενικά είναι παρορμητικός. Είναι ανέμελος, αισιόδοξος, αγαπά την αλλαγή, δεν μπορεί να ελέγξει πάντα τα συναισθήματά του και δεν είναι πάντα αξιόπιστος.

Ο «τυπικός» εσωστρεφής είναι ήσυχος, απομονωμένος, ενορατικός. Προτιμά τα βιβλία από τους ανθρώπους, έχει την τάση να προγραμματίζει για το μέλλον και δεν εμπιστεύεται τις ενορμήσεις της στιγμής. Ελέγχει τα συναισθήματά του, είναι αξιόπιστος, κάπως απαισιόδοξος και δίνει μεγάλη σημασία στις ηθικές αξίες.

Οι εξωστρεφείς και εσωστρεφείς διαφέρουν στη συμπεριφορά τους, ιδιαίτερα στον κοινωνικό και πολιτικό τομέα.

Ο νευρωτισμός αναφέρεται στη γενική συναισθηματική αστάθεια του ατόμου, στη συναισθηματική του υπέρ-αντιδραστικότητα και την τάση του να αναπτύσσει νευρωτική συμπτωματολογία κάτω από συνθήκες άγχους. Άτομα με υψηλές τιμές

¹⁹³ Eysenck H.J., *Crime and Personality*, London RKP 3rd edition, 1977.

νευρωτισμού είναι αγχώδη, στενοχωριούνται εύκολα, είναι σκυθρωπά και συχνά θλιμμένα. Παραπονιούνται για αϋπνίες και ψυχοσωματικές διαταραχές.

Σημαντική για το παρόν κείμενο είναι η υπόθεση του Eysenck ότι τα άτομα που παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά από το μέσο όρο, από πλευράς τόσο εξωστρέφειας όσο και νευρωτισμού, είναι πιο πιθανό να γίνουν εγκληματίες. Όταν ο νευρωτισμός συνοδεύεται από υψηλή εξωστρέφεια, τότε το άτομο είναι ευερέθιστο, ανήσυχο, ακόμη και επιθετικό. Ο Eysenck υποστήριξε, επίσης, ότι τα περισσότερα στοιχεία της ανθρώπινης προσωπικότητας –συμπεριλαμβανομένων και άλλων παραμέτρων, όπως η ευφυΐα– καθορίζονται από γενετικούς παράγοντες. Θεωρούσε ότι οι παράγοντες αυτοί καθορίζουν το νευρικό σύστημα των ανθρώπων και αυτό με τη σειρά του καθορίζει τη συμπεριφορά του ατόμου σε σχέση με τα εξωτερικά ερεθίσματα.

Μερικά χρόνια αργότερα, ο Eysenck διατύπωσε την ύπαρξη μιας ακόμη διαστάσεως, στην οποία περιέλαβε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που δεν μπορούσαν να περιληφθούν στις άλλες δύο διαστάσεις¹⁹⁴. Τη διάσταση αυτή την ονόμασε ψυχωτισμό. Η λέξη ψυχωτισμός αναφέρεται σε ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας που υπάρχει σε διαφορετικό βαθμό σ' όλα τα άτομα. Η ύπαρξή του σε μεγάλο βαθμό προδιαθέτει το άτομο στο να αναπτύξει ψυχωτικές διαταραχές. Μια τέτοια προδιάθεση, πάντως, απέχει πολύ από την πραγματική ψύχωση. Άτομα με υψηλές τιμές ψυχωτισμού είναι μονήρη, ψυχρά, απρόσωπα και επιθετικά ακόμη και προς τα πρόσωπα που αγαπούν. Δεν δείχνουν συμπάθεια προς τους άλλους ούτε και τους εμπιστεύονται. Αγαπούν τα παράξενα και δεν λογαριάζουν τον κίνδυνο.

Η θεωρία του Eysenck αποτέλεσε το αντικείμενο πολλών συζητήσεων και ένας μεγάλος αριθμός επιστημόνων αμφισβήτησαν τα βασικά σημεία της θεωρίας αυτής¹⁹⁵. Βέβαια, δεν απορρίπτουν το γεγονός ότι η προσωπικότητα ενός ατόμου σχετίζεται με την παραβατική πράξη. Πολλοί σκιαγράφοι πιστεύουν ότι ο τρόπος με τον οποίο κάποιοι διαπράττουν το έγκλημά τους αποτελεί απεικόνιση της υποκείμενης προσωπικότητάς τους. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό οι σκιαγράφοι να γνωρίζουν τις υπάρχουσες θεωρίες προσωπικότητας.

¹⁹⁴ Eysenck J.H. and Gudjonsson H.G. *The Causes and Cures of Criminality*, Plenum Press, New York, 1989.

¹⁹⁵ Ainsworth P.B., *Psychology and Crime: Myths and reality*, Longman, Harlow, 2000, σελ. 76.

Από ό,τι μέχρι τώρα γνωρίζουμε, φαίνεται ότι συγκεκριμένοι τύποι προσωπικότητας είναι πιο πιθανό να αντιδράσουν στο περιβάλλον με συγκεκριμένο τρόπο και αυτό μπορεί να συνδέεται και με εγκληματική συμπεριφορά¹⁹⁶.

Πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη μας ότι κάποια άτομα εμφανίζονται να έχουν έναν τύπο προσωπικότητας που είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα τους φέρει σε αντιπαράθεση με τις αρχές. Άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται ως «ψυχοπαθείς» ή εμφανίζουν «αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας» –σύμφωνα πάντα και με τον τρόπο με τον οποίο έχει γίνει η διάγνωση αυτή– εμφανίζουν μια τάση προς εγκληματική συμπεριφορά, συχνά από μικρή ηλικία. Είναι σχεδόν σίγουρο ότι ένας μεγάλος αριθμός σειριακών δολοφόνων θα μπορούσαν σήμερα να διαγνωστούν ως ψυχοπαθητικοί.¹⁹⁷

Πρόσφατη έρευνα του King's College¹⁹⁸ αναφέρει ότι η ψυχοπάθεια συνδέεται με συγκεκριμένες δομικές ανωμαλίες του εγκεφάλου. Πρόκειται στην ουσία για μία έρευνα με στόχο να επιβεβαιώσει ότι η ψυχοπάθεια είναι μια ξεχωριστή νευροαναπτυξιακή υπο-ομάδα της αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας (ASPD).

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα των ερευνητών, τα περισσότερα βίαια εγκλήματα διαπράττονται από μια μικρή ομάδα ανδρών δραστών με αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας. Σχεδόν οι μισοί από τους άρρενες φυλακισμένους στην Αγγλία και την Ουαλία εμφανίζουν διαγνωστικά κριτήρια της διαταραχής αυτής. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν εμφανίζουν ταυτόχρονα και ψυχοπάθεια. Χαρακτηρίζονται από συναισθηματική ανισορροπία, παρορμητικότητα και υψηλά επίπεδα αγχώδους διαταραχής. Χρησιμοποιούν την επιθετικότητα, ως μέσο αντίδρασης σε μία αίσθηση απειλής ή απογοήτευσης. Ωστόσο, το ένα τρίτο από αυτούς τους άνδρες παρουσιάζει επιπλέον διαγνωστικά χαρακτηριστικά ψυχοπάθειας. Χαρακτηρίζονται από έλλειψη ενσυναίσθησης και τύψεων και χρησιμοποιούν την επιθετικότητα βάσει σχεδίου για να επιτύχουν αυτό που επιθυμούν.

Οι ερευνητές του King's College χρησιμοποίησαν μαγνητικές τομογραφίες για να σκανάρουν τους εγκεφάλους 44 βίαιων φυλακισμένων ανδρών, οι οποίοι είχαν διαγνωστεί με αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας. Τα εγκλήματα τα οποία είχαν διαπράξει αφορούσαν φόνους, βιασμούς, απόπειρες δολοφονίας και πρόκληση σοβαρής

¹⁹⁶ *Ibid*

¹⁹⁷ *Ibid*, chapter 5.

¹⁹⁸ Gregory S. et al. "The Antisocial Brain: Psychopathy matters – a structural MRI investigation of antisocial male offenders", *Archives of General Psychiatry* – a JAMA Network publication (7th May 2012).

σωματικής βλάβης. Από αυτούς, οι 17 έφεραν και χαρακτηριστικά ψυχοπάθειας. Ταυτόχρονα χρησιμοποίησαν τις μαγνητικές τομογραφίες 22 μη παραβατικών ατόμων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι 17 δράστες που έφεραν χαρακτηριστικά ψυχοπάθειας εμφάνιζαν λιγότερη φαιά ουσία στις περιοχές εκείνες του εγκεφάλου που είναι σημαντικές για την κατανόηση των συναισθημάτων και των προθέσεων των άλλων. Σύμφωνα πάντα με τους ερευνητές του King's College, πιθανή βλάβη στις περιοχές αυτές του εγκεφάλου συνδέεται με έλλειψη ενσυναίσθησης, μικρή ανταπόκριση στο φόβο και απουσία συναισθημάτων αυτογνωσίας, τύψεων και ντροπής.

Η έρευνα αυτή είναι πολύ πρόσφατη και η επιστημονική κοινότητα ακόμα δεν έχει εκφράσει την άποψή της γύρω από τα αποτελέσματα αυτά. Ωστόσο, πρέπει να έχουμε κατά νου ότι το δείγμα είναι εξαιρετικά μικρό για να αποτελέσει γενική παραδοχή. Αν και τα MME αρέσκονται συχνά σε κυνήγι μαγισσών με εντυπωσιακούς τίτλους για «γεννημένους δολοφόνους»¹⁹⁹, η επιστήμη έχει μέχρι στιγμής αποδείξει ότι η εγκληματογένεση δεν αποτελεί στοιχείο ενός και μόνο χαρακτηριστικού.

5.4. Ψυχολογικές θεωρίες – η θεωρία της ψυχολογικής ή νέο-λομπροζιανής σχολής

Η θεωρία ότι το έγκλημα οφείλεται σε ελαττωμένη διανοητική ανάπτυξη υποστηρίχθηκε κυρίως στις Η.Π.Α., από τους οπαδούς της ψυχολογικής ή νέο-λομπροζιανής σχολής²⁰⁰.

Η θεωρία αυτή στηρίχθηκε κυρίως στις εξής τρεις αρχές²⁰¹:

- i. Ότι η διανοητική καθυστέρηση κληρονομείται κατά τους νόμους του Mendel.²⁰²
- ii. Ότι η διανοητική καθυστέρηση οδηγεί στο έγκλημα, επειδή δεν επιτρέπει την ανάπτυξη ανασταλτικών ελατηρίων και ιδιαίτερα εκείνων που πηγάζουν από τον εκφοβιστικό ρόλο της ποινής.
- iii. Ότι όλοι σχεδόν οι εγκληματίες είναι διανοητικά καθυστερημένοι.

Ερευνήθηκαν, κυρίως, η επιρροή της διανοητικής καθυστέρησης στην εγκληματικότητα, μετρώντας μεταξύ άλλων την αναλογία των διανοητικά καθυστερημένων μεταξύ των εγκληματιών και το είδος των εγκλημάτων που

¹⁹⁹ <http://www.sigmalive.com/news/scitech/488100>

²⁰⁰ Η σχολή αυτή ονομάστηκε έτσι διότι οι ρίζες της ξεκινούν από παράλληλη αφετηρία με εκείνη του Lombroso (ΣτΣ.).

²⁰¹ Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 57.

²⁰² Με τον όρο Μεντελική Κληρονομικότητα εννοούμε μια σειρά νόμων που επιχειρούν να περιγράψουν τη μετάδοση κληρονομικών χαρακτηριστικών από γενιά σε γενιά. Οι νόμοι αυτοί διατυπώθηκαν για πρώτη φορά το 1864 από το βοτανολόγο και μοναχό Gregor Mendel, γι' αυτό είναι γνωστοί και ως νόμοι του Mendel. Οι νόμοι του Mendel αποτελούν την πρώτη εμπειριστατωμένη διαπραγμάτευση του ζητήματος της κληρονομικότητας και ταυτόχρονα τον πυρήνα ιδεών της κλασικής γενετικής (ΣτΣ.).

διαπράττουν συνήθως οι διανοητικά καθυστερημένοι. Επίσης, μελετήθηκε η εξέλιξη των «εγκληματικών οικογενειών», σε μια προσπάθεια σύνδεσης κληρονομικότητας, διανοητικής καθυστέρησης και εγκληματικότητας.

Μία από τις πιο σημαντικές μελέτες αποτελεί η έρευνα του Αμερικανού κοινωνιολόγου Richard Louis Dugdale²⁰³

Ο Dugdale ξεκίνησε την έρευνά του ως μέλος της εκτελεστικής επιτροπής της Ένωσης Φυλακών της Νέας Υόρκης. Κατά τη διάρκεια της θητείας του παρατήρησε έξι κρατούμενους οι οποίοι, μέσα από διαφορετικές οικογενειακές σχέσεις, ήταν συγγενείς εξ αίματος. Αυτή η πρώτη παρατήρηση οδήγησε τον Dugdale σε περαιτέρω έρευνα. Σχεδόν αμέσως, ξεκίνησε τη μελέτη της οικογένειας Jukes, ψευδώνυμο για μια πολύ γνωστή οικογένεια αποκλινόντων ατόμων, τα οποία ζούσαν στην ανατολική περιοχή της Νέας Υόρκης, στο Ulster County, υπό την υποστήριξη προνοιακών δομών και αποτελούσαν συνεχή απειλή για την κοινωνία. Πρωταρχικός στόχος του Dugdale ήταν να προσδιορίσει εάν η κληρονομικότητα και το περιβάλλον προκαλούν ή συμβάλλουν στο έγκλημα, στην επαιτεία, στις ασθένειες και γενικότερα στην κοινωνική παθογένεια.

Ο Dugdale πίστευε ότι η κληρονομικότητα και το περιβάλλον ήταν δύο όρια εντός των οποίων περιλαμβανόταν το όλο ζήτημα της εγκληματικότητας, οι ρίζες της, η φύση της και η θεραπεία της²⁰⁴.

Η αρχική του έρευνα ξεκίνησε με μια γενική παρατήρηση των χαρακτηριστικών της οικογένειας Jukes και με ερωτήσεις σχετικά με την κληρονομικότητα, την εκπαίδευση, την ευφυΐα, το εισόδημα και το εγκληματικό τους υπόβαθρο.

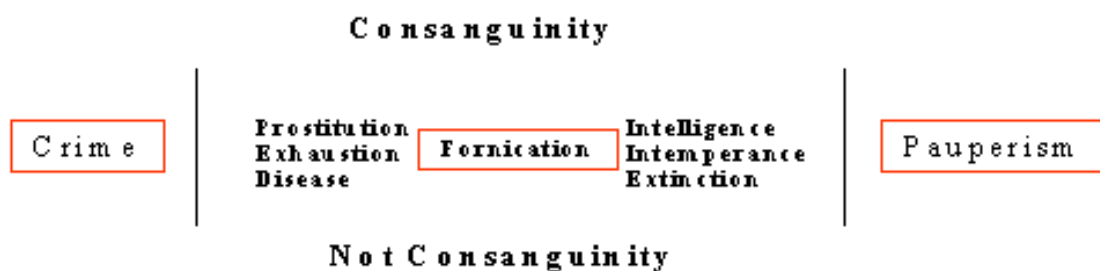
Μέσα από αρχικές μελέτες του, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εξωσυζυγικές σεξουαλικές σχέσεις ήταν η ραχοκοκαλιά των συνηθειών της οικογένειας Jukes και δημιούργησε το παρακάτω διάγραμμα, ώστε να διαμορφώσει ένα πλαίσιο για την έρευνά του²⁰⁵.

²⁰³ Dugdale R.L., *"The Jukes": A study in crime, pauperism, disease and heredity; also further studies of criminals*, G.P. Putnam's Sons, 1877.

²⁰⁴ Fink Arthur E., *Causes of Crime: Biological theories in the United States*, A.S. Barnes, 1962, c1938. σελ. 79.

²⁰⁵ Dugdale R.L., *"The Jukes": A study in crime, pauperism, disease and heredity; also further studies of criminals*, G.P. Putnam's Sons, 1877, σελ. 12-13.

Πίνακας 3.

Παραλλήλισε τις εκτός γάμου σχέσεις με το έγκλημα και την ανέχεια και πρόσθεσε δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Υπέθεσε ότι υπήρχε μια συσχέτιση μεταξύ πορνείας και γεννήσεων εκτός γάμου, με αποτέλεσμα παραμελημένους και αναλφάβητους νόθους απογόνους. Υπέθεσε, επίσης, μια συσχέτιση μεταξύ της φυσικής εξάντλησης και της έλλειψης αναστολών, τα αποτελέσματα της οποίας ήταν η ανικανότητα να λάβουν λογικές αποφάσεις, να σκεφτούν με καθαρό μυαλό. Τέλος, υπέθεσε έναν συσχετισμό μεταξύ ασθένειας και γενετικής εξαφάνισης, τα αποτελέσματά του οποίου θα ήταν καταστροφικά για τις μελλοντικές γενιές.

Για να ελέγξει τις υποθέσεις του, ο Dugdale μελέτησε λεπτομερώς επτά γενιές του οικογενειακού ιστορικού των Jukes.

Ξεκίνησε με τον "Max" Juke, που γεννήθηκε στα μέσα του 1700 και την πρώτη γενιά που ακολούθησε. Ο Dugdale περιγράφει τον Max ως «κυνηγός και ψαράς, ένας δυνατός πότης, ευχάριστος και γλυκομίλητος, με αποστροφή στο σταθερό μόχθο»²⁰⁶.

Ο Dugdale χαρακτηρίζει τους απογόνους του Max ως ένα μίγμα παράνομων και νόμιμων παιδιών, που αποτελούνταν από δύο γιους και έξι κόρες.

Λόγω του ότι οι δύο γιοι του παντρεύτηκαν δύο από τις κόρες του, ο Dugdale επικεντρώθηκε στις κόρες και δημιούργησε μια σειρά από γραφήματα που βασίζονταν στις πέντε από τις έξι. Τα στοιχεία της έκτης δεν ήταν ανιχνεύσιμα, καθώς είχε μεταναστεύσει σε άλλη χώρα.

Ο Dugdale ονόμασε τις πέντε κόρες με ονόματα που είχαν ως αρχικά τα πρώτα πέντε γράμματα του λατινικού αλφαβήτου. Έτσι στη μελέτη του εμφανίζονται ως Ada, Bell, Clara, Delia, Effie (a,b,c,d,e). Συνολικά, ο Dugdale κατάφερε να μελετήσει 709 άτομα της γενεαλογίας των Jukes. Από τα 709 άτομα, τα 540 ήταν μέλη εξ αίματος και τα 169 μπήκαν στην οικογένεια από γάμους. Γεννήθηκαν συνολικά 535 παιδιά, από τα

²⁰⁶ *Ibid*

οποία τα 335 ήταν νόμιμα, τα 106 παράνομα και 84 ήταν αγνώστου πατρός. Από αυτά, 180 είχαν καταλήξει σε φτωχοκομεία, 140 είχαν καταδικαστεί για διάφορα εγκλήματα, 50 ήταν εκδιδόμενες και 40 είχαν προσβληθεί από αφροδίσια νοσήματα. Κατέληξε δε στα παρακάτω συμπεράσματα²⁰⁷:

1. Η σωματική και διανοητική ικανότητα είναι περιορισμένη και καθορίζεται κυρίως από την κληρονομικότητα. Έτσι, ένα άτομο που έχει σωματικές ή ψυχικές προκλήσεις έχει και μια προκαθορισμένη πορεία.
2. Στην περίπτωση όπου η ατομική συμπεριφορά σχετίζεται με την ηθική ενός ατόμου, το περιβάλλον έχει μεγαλύτερη επιρροή από τις σωματικές ή διανοητικές ικανότητες.
3. Το περιβάλλον τείνει να παράγει συνήθειες που μπορούν να γίνουν κληρονομικές, π.χ. εξωσυζυγικές σχέσεις.
4. Η τάση της κληρονομικότητας είναι να δημιουργήσει ένα περιβάλλον, το οποίο διαιωνίζει με τη σειρά του την κληρονομικότητα. Για να σταματήσει αυτό είναι απαραίτητη η αλλαγή του περιβάλλοντος.
5. Το περιβάλλον αποτελεί τον απόλυτο παράγοντα ελέγχου για τον καθορισμό της πορείας ενός ατόμου, θεωρώντας ακόμα και την κληρονομικότητα ως αποτέλεσμα ενός αμετάβλητου περιβάλλοντος.

Ο Henry Goddard²⁰⁸ χρησιμοποιεί τα συμπεράσματα του Dugdale σε σχέση με την οικογένεια Jukes στο έργο του σχετικά με την οικογένεια Kallilak. Ερεύνησε την εξέλιξη 480 απογόνων μιας ολιγοφρενούς γυναίκας και διαπίστωσε ότι μεταξύ τους υπήρχαν 143 διανοητικά καθυστερημένοι, 46 άτομα με ομαλή διανοητική ανάπτυξη, 36 νόθοι, 33 ανήθικοι και εκδιδόμενες, 24 αλκοολικοί, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούνταν αντικοινωνικοί τύποι. Ο Goddard υποστήριξε ότι το έργο του Dugdale δεν απέδειξε ότι τα κληρονομικά χαρακτηριστικά έχουν ως άμεσο αποτέλεσμα την εγκληματική συμπεριφορά, τα νόθα παιδιά ή την πορνεία και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εγκληματίες γίνονται, δεν γεννιούνται.

Όπως αναφέρει και ο Αλεξιάδης: «Η σημαντικότερη προσπάθεια έγινε κατά τα έτη 1928-1929, οπότε εξετάστηκαν 175.000 εγκληματίες και συντάχθηκαν 350 εκθέσεις. Τα αποτελέσματα ήταν ότι η αναλογία των διανοητικά καθυστερημένων εγκληματιών, από 50% που είχε προσδιοριστεί στην περίοδο 1910-1914 κατέβηκε σε 20% για την περίοδο

²⁰⁷ *Ibid*

²⁰⁸ Goddard Henry Herbert, *The Kallikak Family*, 1920, Ayer Company Publishers, North Strafford, NH, 2000.

1925-1928. Από τις έρευνες αυτές βγήκαν τα εξής συμπεράσματα και διατυπώθηκαν οι ακόλουθες επικρίσεις:

- i. Οι σημαντικές διαφορές των αποτελεσμάτων στις σχετικές έρευνες οφείλονται πιθανότατα στις διαφορές των μεθόδων μέτρησης της διανοητικής ικανότητας, παρά στην ιδιαίτερη σημασία αυτής της τελευταίας για την τροπή του υποκειμένου στο έγκλημα.
- ii. Κατά τη μέτρηση του διανοητικού συντελεστή (I.Q) υπεισέρχονται πάρα πολλοί τεχνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες που επηρεάζουν το τελικό αποτέλεσμα των μετρήσεων.
- iii. Μέχρι τώρα δεν δόθηκε ικανοποιητική απόδειξη ότι η διανοητική καθυστέρηση κληρονομείται, όπως τα φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου.
- iv. Οι κρατούμενοι στις φυλακές εγκληματίες είναι πιθανότατα κατώτερης διανοητικής στάθμης από όσους δεν έχουν ακόμη συλληφθεί. Αρκετή απόδειξη αυτού του ισχυρισμού αποτελεί το γεγονός της σύλληψής τους.
- v. Οι κρατούμενοι στις φυλακές διανοητικά καθυστερημένοι δείχνουν την ίδια περίπτωση συμπεριφορά όπως και οι άλλοι κρατούμενοι.

Άτομα που καταδικάζονται για εγκλήματα κατά των ηθών είναι πιθανότερο να είναι καθυστερημένοι, παρά όσοι καταδικάζονται για άλλα εγκλήματα»²⁰⁹.

5.5. Κοινωνιολογικές θεωρίες

5.5.1. Οι θεωρίες των Sutherland και Bandura

Τόσο οι γενετικές όσο και οι θεωρίες προσωπικότητας στηρίζονται στην υπόθεση ότι τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς μπορούν να ανιχνευθούν στα ατομικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές θεωρίες κοινωνιολογικής προσέγγισης, οι οποίες εξετάζουν τους περιβαλλοντικούς παράγοντες σε σχέση με το άτομο.

Μία από τις επικρατέστερες θεωρίες υπήρξε η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής του Edwin Sutherland²¹⁰.

Η θεωρία του Sutherland, απομακρύνεται από την παθολογική και βιολογική ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς, και αποδίδει τα αίτια της εγκληματικότητας στο κοινωνικό περίγυρο των ατόμων, «ως απόρροια διαφορετικών αλληλεπιδράσεων και μεθόδων εκμάθησης ανάμεσα σε ομάδες που αρχικά συνέβαινε να συγκροτούνται

²⁰⁹ Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ 58.

²¹⁰ Sutherland E., *Principles of Criminology*, 4th ed., J.B. Lippincott, Philadelphia, 1947.

από άτομα γένους αρσενικού, μέλη μειονοτήτων ή νέα άτομα»²¹¹. Ο Sutherland «απέρριψε το βιολογικό ντετερμινισμό και τον ακραίο ατομικισμό της ψυχιατρικής, καθώς και τις οικονομικές ερμηνείες του εγκλήματος. Η αναζήτησή του για μια εναλλακτική κατανόηση της εγκληματικότητας οδήγησαν στην ανάπτυξη της θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής. Σε αντίθεση τόσο με τις κλασικές όσο και με τις βιολογικές θεωρίες, η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής δεν απειλεί την ανθρώπινη μεταχείριση όσων χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες»²¹².

Ο Sutherland υποστήριξε ότι η έννοια της διαφορικής συναναστροφής και της διαφορικής κοινωνικής οργάνωσης θα μπορούσε να εφαρμοστεί εξίσου σε ατομικό και σε κοινωνικό (ομαδικό) επίπεδο. Ενώ η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής εξηγεί γιατί κάποιο άτομο έλκεται προς την εγκληματική συμπεριφορά, η θεωρία της διαφορικής κοινωνικής οργάνωσης εξηγεί γιατί τα ποσοστά εγκληματικότητας των διαφόρων κοινωνικών φορέων είναι διαφορετικά μεταξύ τους.

Σύμφωνα με τη θεωρία της διαφορικής κοινωνικής οργάνωσης, κάθε άτομο έχει συναναστροφές οι οποίες καθορίζονται με τη σειρά τους από από ένα γενικότερο πλαίσιο κοινωνικής οργάνωσης. Αυτή ακριβώς η διαφορετική οργάνωση εξηγεί και τα διαφορετικά ποσοστά εγκληματικότητας.

Το 1947 ο Sutherland εξέδωσε τις βασικές του αρχές με τη μορφή 9 προτάσεων. Αυτές ήταν²¹³:

1. Η εγκληματική συμπεριφορά διδάσκεται. Αυτό σημαίνει ότι η εγκληματική συμπεριφορά δεν είναι κληρονομικό χαρακτηριστικό. Επίσης το άτομο που δεν έχει εκπαιδευτεί σε αυτού του είδους συμπεριφοράς δεν την αναπτύσσει από μόνο του.
2. Η εγκληματική συμπεριφορά διδάσκεται σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα μέσω της επικοινωνίας. Η συγκεκριμένη επικοινωνία τις περισσότερες φορές είναι προφορική αλλά συμπεριλαμβάνει και χειρονομίες.
3. Το κύριο μέρος εκμάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς διενεργείται σε μικρές κλειστές προσωπικές ομάδες. Απρόσωπες μορφές επικοινωνίας όπως οι ταινίες και ο Τύπος παίζουν έναν σχετικά ασήμαντο ρόλο στη διαμόρφωση της εγκληματικής συμπεριφοράς.
4. Η εκμάθηση της εγκληματικής συμπεριφοράς συμπεριλαμβάνει: α) τεχνικές διάπραξης του εκάστοτε εγκλήματος, αρκετές από τις οποίες είναι συνήθως πολύ απλές,

²¹¹ Μαρούλη Μ., «Ποιος είναι ο Έντουν Σάδερλαντ», *The Art of Crime*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματικών Ερευνών, 5^ο τεύχος, Ιούνιος 2007.

²¹² Gaylord, M. S. & John F. G., *The criminology of Edwin Sutherland*. Transaction, Inc, 1988, σελ. 11

²¹³ Sutherland E., *Principles of Criminology*, 4th ed., J.B. Lippincott, Philadelphia, 1947 σελ. 75-76

β) συγκεκριμένο προσανατολισμό κινήτρων, συμπεριφοράς και ερμηνειών των πράξεων.

5. Η εκάστοτε κατεύθυνση των κινήτρων δίνεται μέσα από τον καθορισμό των νόμων ως ευμενών ή δυσμενών.

6. Το άτομο γίνεται εγκληματίας όταν οι αρχές που τίθενται υπέρ της παραβίασης του νόμου υπερτερούν μέσα του έναντι των αντίθετων αρχών. Αυτή είναι και η βασική αρχή της θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής. Όταν ένας άνθρωπος γίνεται εγκληματίας, αυτό δεν οφείλεται μόνο στο ότι έρχεται σε επαφή με εγκληματικά πρότυπα, αλλά και στο ότι απουσιάζουν από τη ζωή του μορφές αντεγκληματικής συμπεριφοράς. Με βάση αυτό, η απλή και ουδέτερη επαφή με το έγκλημα επηρεάζει ελάχιστα έως και καθόλου τη δημιουργία της εγκληματικής συμπεριφοράς.

7. Η συναναστροφή ενδέχεται να ποικίλλει ως προς τη συχνότητα, τη διάρκεια, την ένταση και την προτεραιότητα που δίνεται μέσω αυτής στην εγκληματική συμπεριφορά έναντι άλλων μορφών συμπεριφοράς.

8. Η διαδικασία εκμάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς περιλαμβάνει όλους τους μηχανισμούς εκμάθησης που συνήθως εφαρμόζονται στην κοινωνία. Επομένως και ο μιμητισμός θεωρείται μέθοδος εκμάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς.

9. Αν και η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί έκφραση γενικών αναγκών και αξιών δεν εξηγείται από αυτές μια και η μη εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί έκφραση των ίδιων αναγκών και αξιών. Για παράδειγμα, τόσο οι κλέφτες κλέβουν όσο και οι εργάτες εργάζονται προκειμένου να εξασφαλίσουν χρήματα.

Οι επικρίσεις της εν λόγω θεωρίας μπορούν να συνοψισθούν ως εξής²¹⁴:

- αγνοεί την έννοια της ελεύθερης βούλησης
- αγνοεί το ρόλο του θύματος
- δεν εξηγεί τις απαρχές του εγκλήματος
- δεν προσδιορίζει με ακρίβεια τους όρους όπως «συστηματική» και «έκθεση»
- δεν λαμβάνει υπόψη βιολογικούς παράγοντες
- θεωρεί δεδομένο ότι όλα τα άτομα έχουν την ίδια πρόσβαση σε εγκληματικά και αντεγκληματικά μοντέλα συμπεριφοράς
- δεν στηρίζεται σε γενικότερη κοινωνιολογική θεωρία και έρευνα
- δεν είναι ιδιαίτερα περιεκτική γιατί δεν στηρίζεται σε πάνω από έναν επιστημονικούς κλάδους.

²¹⁴ Akers R., "Is Differential Association/ Social Learning Cultural Deviance Theory?", *Criminology*, 1996, 34, σελ. 229-247.

Υποστηρίζεται επίσης ότι η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής μένει μόνο στην άποψη ότι η κοινωνικοποίηση επιτυγχάνεται πάντα και ότι η πολιτισμική ποικιλία είναι απεριόριστη. Από αυτή τη σκοπιά, η θεωρία ασχολείται μόνο με τις διαφορές ανάμεσα στις ομάδες και δεν μπορεί να εξηγήσει γιατί άτομα της ίδιας ομάδας ενδέχεται να παρουσιάσουν διαφορές ως προς την παραβατική συμπεριφορά. Με αυτόν τον τρόπο, δεν εστιάζει καθόλου στο ατομικό επίπεδο και αποδίδει το έγκλημα αποκλειστικά σε πολιτισμικούς παράγοντες²¹⁵.

Η θεωρία ότι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους λόγω των εμπειριών τους που προέρχονται από την κοινωνική μάθηση αναπτύχθηκε όχι μόνο από κοινωνικούς επιστήμονες, αλλά και από ψυχολόγους. Μάλιστα, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης ανήκει στον Αμερικανό ψυχολόγο Albert Bandura²¹⁶.

Στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης ο Bandura αναφέρει ότι η συμπεριφορά διδάσκεται από το περιβάλλον μέσα από τη διαδικασία της παρατήρησης.

Ο Bandura πιστεύει ότι οι άνθρωποι είναι ενεργοί επεξεργαστές πληροφοριών και χρησιμοποιούν τη σκέψη τους ώστε να επεξεργαστούν τη σχέση μεταξύ της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές αυτής. Μάθηση μέσω παρατήρησης, δεν θα μπορούσε να συμβεί παρά μόνο εάν χρησιμοποιούνταν οι γνωστικές διαδικασίες.

Κάνοντας πολλές μελέτες και πειράματα, υποστήριξε και απέδειξε ότι ο ρόλος της μάθησης στην ανάπτυξη των παιδιών κατέχει σημαντική θέση και διαδραματίζει καίριο ρόλο. Τα παιδιά παρατηρούν τους ανθρώπους γύρω τους να συμπεριφέρονται με διάφορους τρόπους. Μέσω της παρατήρησης και της μίμησης των κινήσεων και των συμπεριφορών που βλέπουν γύρω τους, τα παιδιά μαθαίνουν τη συμμετοχή, τη συνεργασία με τους άλλους, την επίθεση και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Στο κλασικό έργο του Bandura για το ρόλο της μίμησης στη μάθηση²¹⁷, τα παιδιά που είδαν κάποιον να τιμωρείται για επιθετική συμπεριφορά τείνουν να εκδηλώσουν λιγότερες επιθετικές αντιδράσεις συγκριτικά με τα παιδιά εκείνα που είδαν άλλο να αμείβεται για μια τέτοια συμπεριφορά ή με εκείνα που δεν είδαν ούτε τη μία περίπτωση ούτε την άλλη. Ούτως ή άλλως όμως, σύμφωνα με τον Bandura, τα παιδιά σε όλες τις ομάδες μαθαίνουν τη συμπεριφορά που μπορεί να βλέπουν ακόμη κι αν δεν εκδηλώνουν άμεση αντίδραση σε αυτή και δεν τη μιμούνται.

²¹⁵ Ibid

²¹⁶ Bandura A., *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1977.

²¹⁷ Bandura A. & Walters R.H., *Social Learning and Personality Development*, Holt, Rinehart & Winston, New York, 1963.

Τα πιο γνωστά πειράματα κοινωνική μάθησης του Bandura είναι εκείνα με την κούκλα Bobo²¹⁸, τα οποία διεξήχθησαν το 1961 και 1963 και στα οποία μελέτησε το μοτίβο συμπεριφοράς των υποκειμένων σχετικά με την εκδήλωση της επιθετικότητας.

Για τη μελέτη αυτή χρησιμοποίησε φουσκωτά πλαστικά παιχνίδια – τις ονομαζόμενες κούκλες Bobo - μεγέθους 1-1,5 μέτρου τις οποίες ζωγράφισε ώστε να μοιάζουν με κλόουν κινουμένων σχεδίων και ήταν φτιαγμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να επιστρέφουν σε όρθια θέση εάν κάποιος τις έριχνε κάτω. Για το πείραμα χρησιμοποίησε παιδιά προσχολικής ηλικίας από το νηπιαγωγείο του Stanford τα οποία χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες : η πρώτη ομάδα παρατήρησε επιθετική συμπεριφορά των ενηλίκων απέναντι στην κούκλα, η δεύτερη ομάδα παρατήρησε μη επιθετικά πρότυπα συμπεριφοράς και η τρίτη ομάδα δεν εκτέθηκε σε κάποιο πρότυπο συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα έδειξαν τα παιδιά μιμούνταν περισσότερο τις συμπεριφορές των ατόμων του ίδιου φύλου. Επίσης, φάνηκε πως οι αναστολές των παιδιών έναντι της επιθετικής συμπεριφοράς μειώνονταν όταν έβλεπαν τον ενήλικο να την ασκεί, θεωρώντας την αποδεκτή. Τέλος, τα στοιχεία φανέρωσαν μια μεγαλύτερη τάση των αγοριών προς την έκφραση επιθετικής συμπεριφοράς σε σύγκριση με τα κορίτσια, καθώς η εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών στα αγόρια ήταν περίπου η διπλάσια από εκείνη των κοριτσιών.

Συμπερασματικά, η θεωρία της κοινωνικής μάθησης που προέρχεται από την εργασία του Albert Bandura προτείνει ότι η κοινωνική μάθηση που βασίζεται στην παρατήρηση είναι μια σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει τρία στάδια:

1. έκθεση στις αντιδράσεις των άλλων
2. μίμηση των συμπεριφορών που βλέπει το άτομο
3. μεταγενέστερη αποδοχή των αρχικών πράξεων ως οδηγητικών στοιχείων της συμπεριφοράς του υποκειμένου.

Ασκήθηκε έντονη κριτική στα πειράματα του Bandura, κυρίως όσον αφορά στα χαρακτηριστικά του δείγματος²¹⁹ κυρίως λόγω του παρόμοιου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου των παιδιών θεωρώντας ότι υπήρχε έντονη φυλετική, αλλά και οικονομική προκατάληψη. Επιπροσθέτως, δεν συμπεριλήφθηκε το νευροφυσιολογικό κομμάτι. Τα παιδιά ήταν μεταξύ των ηλικιών 3 έως 6 ετών. Οι Bar-on, Broughton, Buttross,

²¹⁸ Ibid

²¹⁹ Worthman C. & Loftus E., *Psychology*, McGraw-Hill, New York, 1992.

Corrigan, et al.²²⁰ εξήγησαν πως ο μετωπιαίος λοβός των παιδιών κάτω των 8 ετών δεν έχει αναπτυχθεί εντελώς, οπότε δεν είναι ικανά να ξεχωρίσουν την πραγματικότητα από τη φαντασία. Επιπλέον, οι Worthman and Loftus²²¹ χαρακτηρίζουν τα πειράματα του Bandura αντιδεοντολογικά, επειδή χειρίστηκε τα υποκείμενα με τέτοιο τρόπο, ώστε να τα οδηγήσει στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς.

5.5.2. Οι θεωρίες των Durkheim και Merton

Ο Émile Durkheim²²² προσπάθησε να αναλύσει κοινωνιολογικά την εμφάνιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες. Χρησιμοποιώντας την έννοια της ανομίας, την οποία θεωρούσε κοινωνικό αίτιο του φαινομένου της αυτοκτονίας, εξήγησε για ποιο λόγο στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου επικρατεί η οργανική αλληλεγγύη και υπάρχει υψηλός βαθμός καταμερισμού της εργασίας, μπορεί να εμφανιστεί το έγκλημα. Για τον Durkheim, για να λειτουργήσει μια τέτοια κοινωνία συνεκτικά, θα πρέπει η συλλογική συνείδηση να καθορίζει το σύνολο των λειτουργιών και των ρόλων. Όταν όμως δεν επικρατεί η συλλογική συνείδηση, υπάρχει ανομία και πιθανόν έγκλημα, που είναι μια παθολογική κατάσταση, η οποία εγείρει αντιδράσεις από το κοινωνικό σύνολο. Η θεωρία αυτή επικρίθηκε κυρίως επειδή ο Durkheim δεν έκανε κανένα συσχετισμό ανάμεσα στην ανομία και το έγκλημα.

Αργότερα, ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Robert Merton²²³ διατύπωσε τη δική του θεωρία για την απόκλιση, βασιζόμενος στην κλασική έννοια της ανομίας που εισήγαγε ο Durkheim, στην οποία σημαντική θέση κατέχουν οι όροι «σκοπός» και «μέσα» για την επίτευξη των στόχων, ώστε να συμπεριλάβει και την ένταση που προκαλείται στη συμπεριφορά του ατόμου, όταν οι κανόνες συγκρούονται με την κοινωνική πραγματικότητα. Για παράδειγμα, στη σύγχρονη κοινωνία ο γενικά αποδεκτός σκοπός είναι η υλική επιτυχία, ενώ τα μέσα προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός είναι η αυτοπειθαρχία, η μόρφωση και η σκληρή δουλειά. Κάποια άτομα όμως επιδιώκουν την επίτευξη των σκοπών τους με άλλα μέσα, κάποιες φορές αντισυμβατικά, ή αμφισβητούν τους σκοπούς και τα αποδεκτά μέσα επίτευξής τους. Κατά τον Merton, η ανομία αναπτύσσεται όταν ανατραπεί η ισορροπία που σε κάθε κοινωνία πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στους στόχους και στα προς επίτευξή τους καθιερωμένα κοινωνικά μέσα.

²²⁰ Bar-on M.E., Broughton D.D., Buttross S., Corrigan S. et al. "Media Violence", *Pediatrics*, 2001, 108(5), σελ. 1222-1226.

²²¹ Worthman C. & Loftus E., *Psychology*, McGraw-Hill, New York, 1992.

²²² Durkheim Emile, *Suicide: A study in sociology*, The Free Press, 1997, 1951.

²²³ Merton Robert K., *Social Theory and Social Structure* (168 enlarged ed.), Free Press, New York, NY, US, 1968.

Ο Merton διακρίνει πέντε τύπους συμπεριφοράς με βάση το συνδυασμό σκοπών και μέσων: τη συμμόρφωση, την καινοτομία, την τυπολατρία, τον αναχωρητισμό και την επανάσταση. Η θεωρία του Merton επικρίθηκε κυρίως επειδή²²⁴:

- Δεν μπορεί να ελεγχθεί εμπειρικά.
- Δεν εξηγεί όλες τις μορφές εγκληματικότητας.
- Δεν εξηγεί τη μη ωφελιμιστική και ορισμένες φορές αρνητική ή και καταστροφική φύση ορισμένων μορφών εγκληματικότητας.
- Δεν εξηγεί γιατί η πλειονότητα των ατόμων της κατώτερης κοινωνικής τάξης προσπαθεί να αποκτήσει κοινωνικό status όχι με παράνομα μέσα αλλά από το καθιερωμένο μέσο της εργασίας.

5.5.3. Θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης για την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης υπογραμμίζει το ρόλο του καταναγκασμού και της δύναμης στην εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και τάξης. Κατά την αντίληψη αυτή η κοινωνική δομή δεν είναι παρά η ιστορική καταγραφή των αποτελεσμάτων της νίκης ορισμένων ομάδων πάνω σε άλλες²²⁵. Έχει τις ρίζες της στις διδαχές του Karl Marx ο οποίος είδε την κοινωνία κατακερματισμένη σε ομάδες που ανταγωνίζονται για κοινωνικούς και οικονομικούς πόρους. Στο μανιφέστο του κομμουνιστικού κόμματος οι Marx και Engels υποστήριζαν ότι η κοινωνική σύγκρουση σχετίζεται με την πάλη των τάξεων, την πάλη δηλαδή του προλεταριάτου ενάντια στην αστική τάξη η οποία «αρχίζει από τη μέρα που αρχίζει να υπάρχει»²²⁶. Αν και ο Μαρξ θεωρείται τυπικός εκπρόσωπος του συγκρουσιακού μοντέλου, κοινωνικές αναλύσεις υπό το πρίσμα της κοινωνικής σύγκρουσης απαντώνται σε συγγραφείς πολύ προγενέστερους του²²⁷. Όπως αναφέρει ο Δασκαλάκης «Ο Ronald Huff αναφέρει ότι ο πρώτος που έκανε συστηματική εφαρμογή της προοπτικής της κοινωνικής σύγκρουσης ήταν ο Ibn Khaldun, ένας Άραβας φιλόσοφος που έζησε τον 14^ο μ. αιώνα. Αλλά και ο Ηγεμόνας του Μακιαβέλι καθώς και ο Λεβιάθαν του Hobbes εντάσσονται σ' αυτήν την προοπτική» και συνεχίζει «Αν υπάρχει ένα κοινό σημείο στις διάφορες θεωρίες περί κοινωνικής σύγκρουσης είναι η σύγκρουση καθαυτή»²²⁸.

²²⁴ Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ 75.

²²⁵ Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης – Παραδόσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ 34.

²²⁶ Marx and Engels, *The Communist Manifesto*, introduction by Martin Malia, Penguin group, New York, 1998, σελ. 35.

²²⁷ Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης – Παραδόσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ 35.

²²⁸ *Ibid*, σελ. 35

Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης εστιάζει στην ανεπάρκεια των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Η κοινωνία παρουσιάζεται ως ένα σύστημα από διαφορετικά μέρη, τα οποία βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση μεταξύ τους. Καθώς υπάρχει ανεπάρκεια πλουτοπαραγωγικών πηγών οι άνθρωποι οδηγούνται σε συγκρούσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το κέρδος του ενός να εξαρτάται από τη ζημία του άλλου. Αυτοί δε που συνήθως κερδίζουν είναι οι έχοντες μεγαλύτερη δύναμη, είτε πρόκειται για κοινωνικά υποκείμενα είτε για κοινωνικές ομάδες.

Η ίδια η φύση των συγκρούσεων καθορίζει την εξέλιξη της κοινωνίας την οποία, η θεωρία των κοινωνικών συγκρούσεων, εξετάζει ως σύνολο δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες της αλλαγής της, όπως και ο λειτουργισμός. Αντίθετα όμως με το λειτουργισμό, οι θεωρητικοί των συγκρούσεων υποστηρίζουν πως δεν υπάρχει αρμονία και συναίνεση για τις λειτουργίες της κοινωνίας μεταξύ των μελών της, τα οποία διαχωρίζονται από αντικρουόμενα συμφέροντα.

Οι θεωρίες της σύγκρουσης²²⁹ οριοθετούν το έγκλημα ως μια πράξη η οποία αμφισβητεί τις αξίες της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, αμφισβητεί την κυρίαρχη ηθική. Επομένως, εγκληματίας είναι εκείνος που παραβαίνει τον κώδικα αξιών της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας.

Όταν κάποιος παραβαίνει το νόμο, αντιμετωπίζει το μηχανισμό του τυπικού κοινωνικού ελέγχου. Στη λειτουργία, όμως, τόσο της αστυνομίας όσο και του δικαστικού συστήματος υπάρχουν διαδοχικά φιλτραρίσματα. Ένας άνθρωπος γίνεται ύποπτος για την αστυνομία όταν διαθέτει το ανάλογο προφίλ του ενόχου (π.χ. άτομο κατώτερου κοινωνικού status). Ένας τέτοιος άνθρωπος δικάζεται με διαφορετική (μεγαλύτερη) ποινή, όσο τα περιθώρια του νόμου το επιτρέπουν, δεδομένου ότι τα κοινωνικο-οικονομικά του χαρακτηριστικά δομούν το στίγμα του εγκληματία, άρα του επικίνδυνου για την κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, αν κάποιος δεν διαθέτει τα χαρακτηριστικά αυτά, δεν «φαίνεται» δηλαδή εγκληματίας, δεν είναι ένας «συνήθης ύποπτος» μπορεί να τιμωρηθεί –αν ποτέ δικαστεί– με τη μικρότερη ποινή.

Η μαρξιστική και η κριτική θεωρία της σύγκρουσης, οι οποίες υποστηρίχτηκαν από αρκετούς εγκληματολόγους στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, υπογραμμίζουν το ρόλο των οικονομικών και των πολιτικών παραγόντων στον προσδιορισμό και την «παραγωγή» του εγκλήματος και της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι θεωρίες αυτές επικεντρώνονται περισσότερο στα εγκλήματα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων

²²⁹ *Theories of Social Conflict Annual Review of Sociology*, Vol. 4, Volume publication date August 1978, σελ. 291-315.

(π.χ. «του λευκού περιλαιμίου») και λιγότερο στα εγκλήματα των κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά ασθενέστερων τάξεων.

Η διαφορά μεταξύ της μαρξιστικής και της μη μαρξιστικής κριτικής προσέγγισης της εγκληματικότητας είναι η εξής: η μαρξιστική θεωρία, που αναπτύχθηκε πρώτα, προϋποθέτει ότι ο οικονομικός παράγοντας διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην εγκληματικότητα και ότι ο τρόπος με τον οποίο η καπιταλιστική τάξη χειρίζεται τα θέματα της αποκλίνουσας συμπεριφοράς αποσκοπεί στη συνέχιση της κατοχής από αυτήν των μέσων παραγωγής. Αντίθετα, η κριτική θεωρητική προσέγγιση της εγκληματολογίας δεν περιορίζεται μόνο στην οικονομική ισχύ της κυρίαρχης τάξης, αλλά υπογραμμίζει και τη σημασία της πολιτικής εξουσίας ως παράγοντα καθορισμού του Ποινικού Δικαίου και των εγκληματικών πράξεων.

Δεύτερο Μέρος

Η σκιαγράφηση προφίλ του δράστη στην πράξη

Κεφάλαιο 1. Ο τόπος του εγκλήματος - Συγκεντρώνοντας τις αποδείξεις

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει σε προηγούμενα κεφάλαια, η σκιαγράφηση προφίλ εξαρτάται άμεσα από τον τόπο του εγκλήματος και τον τρόπο συγκέντρωσης αποδείξεων από τις αστυνομικές αρχές²³⁰. Ως τόπος εγκλήματος θεωρείται το σημείο όπου τελέστηκε κάποια παράνομη πράξη²³¹. Σε περιπτώσεις βίαιων εγκλημάτων, μπορεί να υπάρχουν περισσότεροι από ένας τόποι εγκλήματος. Για παράδειγμα, κατά την έρευνα ανθρωποκτονιών, ο τόπος όπου ανακαλύπτεται το πτώμα ονομάζεται βασικός τόπος εγκλήματος, αλλά δεν αποκλείεται το γεγονός το πτώμα να έχει μεταφερθεί εκεί μετά τη διάπραξη του αδικήματος²³². Εκτός από το σημείο αυτό, πιθανόν να υπάρχουν περισσότερες από μία τοποθεσίες τέλεσης της ανθρωποκτονίας. Αυτές θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν το σημείο στο οποίο έγινε η επίθεση, το σημείο στο οποίο ανακαλύφθηκαν βιολογικά ευρήματα και ίχνη του εγκλήματος, το όχημα που χρησιμοποιήθηκε για τη μεταφορά του πτώματος²³³. «Με την έννοια αυτή είναι προφανές ότι για την ανακριτική ο “τόπος” του εγκλήματος δεν είναι ανάγκη να έχει “τοπική-εδαφική” έννοια αλλά μπορεί να είναι ένα αυτοκίνητο, ένα σιδηροδρομικό βαγόνι, ένα αεροπλάνο, κ.ά. Ενόψει των παραπάνω, για την ανακριτική, ως τόπος του εγκλήματος θεωρείται οποιοσδήποτε χώρος μέσα στον οποίο είναι δυνατό να βρεθούν ενδείξεις σχετικές με την τέλεση του εγκλήματος ή την ταυτότητα του δράστη»²³⁴.

Κατά κανόνα, οτιδήποτε βρίσκεται στον τόπο του εγκλήματος μπορεί να αποτελεί πειστήριο. Για το λόγο αυτό πρέπει να παραμένει, όσο το δυνατόν, ανέπαφος μέχρι να φτάσουν οι αρμόδιοι ερευνητές. Ειδικά σε υποθέσεις βίαιων εγκλημάτων κατά της ζωής ή / και της γενετήσιας ελευθερίας, ο τόπος του εγκλήματος αποτελεί το σημαντικότερο αποδεικτικό στοιχείο διάπραξης αυτού, καθώς περιέχει όλα τα στοιχεία του εγκλήματος και περιλαμβάνει ευρήματα τα οποία πιθανόν να συνδέσουν τον ύποπτο με το έγκλημα.

Τη σκιαγράφηση προφίλ, όπως φυσικά και όλη την ανακριτική διαδικασία, ενδιαφέρουν όλες οι ενδείξεις που θα συλλεχθούν στον τόπο του εγκλήματος.

²³⁰ Geberth J.V., *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques*, CRC Press/Taylor and Francis, 4th ed. , Boca Raton, 2006, σελ. 2.

²³¹ *Ibid*

²³² *Ibid*, σελ. 3.

²³³ *Ibid*

²³⁴ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003.

1.1. Έννοια και διακρίσεις των ενδείξεων

Ως ενδείξεις θεωρούνται τα γεγονότα, καταστάσεις ή αντικείμενα, τα οποία εξαιτίας των ειδικών συνθηκών κάτω από τις οποίες συνέβησαν, διαμορφώθηκαν ή βρέθηκαν στον τόπο του εγκλήματος και αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για την ανάκριση του εγκλήματος.

Σύμφωνα με τον Geberth, «οτιδήποτε μπορεί να αποτελέσει αποδεικτικό στοιχείο. Ο κατάλογος των αντικειμένων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν κάποιου είδους φυσικό πειστήριο ή μαρτυρίας είναι τόσο μακρύς όσο ο αριθμός, το είδος και τα αίτια μιας ανθρωποκτονίας»²³⁵.

Ο καθηγητής Στέργιος Αλεξιάδης αναφέρει στο έργο του *Ανακριτική* ότι οι ενδείξεις, ως αποδεικτικό μέσο, διακρίνονται σε προσωπικές και πραγματικές. Σχετικά αναφέρει ότι οι προσωπικές ενδείξεις «συνίστανται σε γεγονότα, πράξεις ή συναισθήματα, που αναφέρονται σε τρία κυρίως θέματα: την ύπαρξη κινήτρου για την τέλεση του εγκλήματος, τη συσχέτιση του κατηγορούμενου προς αυτήν και το “άλλοθί του”», ενώ οι πραγματικές ενδείξεις «μπορούν να βρίσκονται είτε πάνω στο θύμα είτε στο δράστη είτε στον τόπο που τελέστηκε το έγκλημα είτε σε οποιοδήποτε άλλο τόπο. Οι ενδείξεις αυτές διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: τα ίχνη, τα διαγνωστικά σημεία και τα πειστήρια»²³⁶.

Η έρευνα του τόπου του εγκλήματος αποτελεί την αφετηρία για τον εντοπισμό και τη συλλογή φυσικών αποδεικτικών στοιχείων από τους ειδικούς εγκληματολογικών εργαστηρίων και τους αστυνομικούς ερευνητές. Οι σύγχρονες αστυνομικές υπηρεσίες «στη προσπάθεια βελτίωσης της αποτελεσματικότητας τους στην καταπολέμηση του εγκλήματος, χρησιμοποιούν μεθόδους οι οποίες τυγχάνουν αποτέλεσμα εμπειρικών και επιστημονικών μεθόδων που έχουν διαμορφωθεί κυρίως μέσα από ένα εύρος θετικών κυρίως επιστημών όπως για παράδειγμα τη χημεία, τη βιολογία τη φυσική κ.λπ.»²³⁷. Έτσι η έρευνα του τόπου του εγκλήματος, είναι μια μεθοδολογική διεργασία η οποία ακολουθεί συγκεκριμένες λογικές αρχές και διαδικασίες και διασφαλίζει ότι όλα τα φυσικά αποδεικτικά στοιχεία θα βρεθούν ώστε να αποδοθεί δικαιοσύνη. Οι βασικές διαδικασίες είναι ο εντοπισμός, η καταγραφή, η συλλογή, η συσκευασία, η διατήρηση

²³⁵ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, Κεφάλαιο 2, σελ. 8.

²³⁶ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 242-243.

²³⁷ Γραμματικάκης Γ.: «Νέες τάσεις διερεύνησης του οργανωμένου εγκλήματος: η ανάλυση εγκληματολογικών πληροφοριών σύμφωνα με την θεωρία των κοινωνικών δικτύων», Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Μ.Π.Σ. Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπιση της, 2010, Εισαγωγή.

των αποδεικτικών στοιχείων και η αναδόμηση της σκηνής του εγκλήματος²³⁸. Κάθε τύπος εγκλήματος είναι μοναδικός και οι ερευνητές καλούνται να χρησιμοποιήσουν αυτή τη λογική διαδικασία, ώστε να μπορέσουν να αναλύσουν κάθε έγκλημα.

Οι πρώτοι που καταφθάνουν συνήθως στον τόπο του εγκλήματος είναι αστυνομικοί, πλήρωμα ασθενοφόρων ή πυροσβέστες, ανάλογα με τον τύπο του εγκλήματος. Αυτοί είναι και οι μόνοι που καταφέρνουν να δουν τον τόπο του εγκλήματος όσο πιο κοντά στην αρχική του κατάσταση. Οι δικές τους ενέργειες στον τόπο του εγκλήματος δημιουργούν τη βάση για την επιτυχή ή ανεπιτυχή μετέπειτα διερεύνηση. Πρέπει να κάνουν φυσικά το καθήκον τους, έχοντας όμως πάντα υπόψη ότι ξεκινούν τη διαδικασία με την οποία θα προσπαθήσουν να συνδέσουν το θύμα με το θύτη και με τον τόπο του εγκλήματος, οπότε δεν πρέπει ποτέ να καταστρέφουν στοιχεία²³⁹. Πρέπει, επίσης, να διατηρούν μια αντικειμενική στάση προσέγγισης του τόπου του εγκλήματος. Με την άφιξή τους θα πρέπει να διασφαλίσουν τον τόπο, αλλά και το θύμα. Τα επόμενα στάδια των καθηκόντων τους είναι²⁴⁰:

1. Να βοηθήσουν το θύμα.
2. Να αναζητήσουν και να συλλάβουν πιθανούς υπόπτους που ακόμα βρίσκονται στον τόπο του εγκλήματος.
3. Να συγκεντρώσουν όλους τους μάρτυρες αλλά ταυτόχρονα να τους έχουν χωριστά, ώστε να διατηρήσουν την αντικειμενικότητα της μαρτυρίας τους.
4. Να προστατεύσουν τον τόπο του εγκλήματος. Αρχικά, οφείλουν να τοποθετήσουν ταινία αποκλείοντας τον τόπο του εγκλήματος. Δημιουργία ενός αρχείου στο οποίο σημειώνονται τα ονόματα όλων όσων εισέρχονται και εξέρχονται της αποκλεισμένης περιοχής. Δεν πρέπει να καπνίζουν, να πίνουν ή να τρώνε μέσα στην αποκλεισμένη περιοχή και δεν πρέπει να επιτρέπουν σε άτομα μη έχοντα εργασία να εισέρχονται ή να επηρεάζουν με οποιοδήποτε τρόπο τον τόπο του εγκλήματος.
5. Να κρατήσουν σημειώσεις και να ενημερώσουν τους αστυνομικούς ερευνητές για κάθε ενέργεια που θα λάβει χώρα στον τόπο του εγκλήματος.

²³⁸ *Ibid*, σελ. 244.

²³⁹ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 25-40.

²⁴⁰ *Ibid*

Η αυτοψία στον τόπο του εγκλήματος²⁴¹, εκτός από καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης, αρχίζει από τη φωτογράφιση και το ιχνογράφημα²⁴². Το ιχνογράφημα γίνεται αφού τελειώσει η αυτοπρόσωπη σπουδή του τόπου που θα απεικονιστεί. Απαιτεί εξάσκηση και εμπειρία. Η Συκιώτου αναφέρει ότι «η ιχνογράφιση κατόψεων γίνεται συνήθως με τη μέθοδο Kenyers, για να ξεδιπλωθούν οι 6 έδρες του κύβου όταν πρόκειται για τοίχους. Πρέπει να σημειώνεται ο προσανατολισμός και η θέση που βρέθηκαν οι ενδείξεις, τα σημεία λήψεως φωτογραφιών, η πορεία του δράστη, κλπ. Συμπληρώνεται με την ειδική φωτογράφιση των ενδείξεων του τόπου του εγκλήματος»²⁴³. Όσο δε πιο λεπτομερής είναι η φωτογράφιση ή βιντεοσκόπηση του τόπου του εγκλήματος τόσο διευκολύνεται η δουλειά του σκιαγράφου, στην προσπάθειά του να καταλάβει τον τρόπο δράσης και τη συμπεριφορά του δράστη.

Στη συνέχεια, ξεκινάει η συλλογή των ενδείξεων²⁴⁴. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι τα δακτυλικά αποτυπώματα, τα αποτυπώματα ποδιών, τροχών και εργαλείων, τα αποτυπώματα οδόντων, όπλα ή / και κάλυκες, τρίχες και σωματικά υγρά και, φυσικά, αίμα. Επίσης, συλλέγονται και εξετάζονται ενδείξεις που αφορούν το γραφικό χαρακτήρα του δράστη, τη φωνή, κ.ά. Εξίσου σημαντική για τον σκιαγράφο είναι και η ιατροδικαστική έκθεση κυρίως σε ό,τι αφορά στον υπολογισμό του χρόνου επελεύσεως του θανάτου.

1.2. Η φωτογράφιση του τόπου του εγκλήματος

«Μία εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις» λέει ένα γνωμικό και σε σχέση με τον τόπο του εγκλήματος έρχεται να επιβεβαιωθεί. Όσο λεπτομερής και εάν είναι η προφορική περιγραφή του τόπου του εγκλήματος, ακόμα και από τον πιο έμπειρο ερευνητή, δεν μπορεί να φτάσει στην ακρίβεια και την πιστότητα που αποδίδονται με τη

²⁴¹ *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας*, τίτλος άρθρου: «Πότε και Πώς Ενεργείται», Άρθρο 180 1: Αυτοψία μπορεί να γίνει σε όλα τα στάδια της διαδικασίας σε τόπους, πράγματα ή ανθρώπους για να βεβαιωθούν η τέλεση και οι περιστάσεις του εγκλήματος. 2. Αν το έγκλημα δεν άφησε ίχνη ή άλλες υλικές εκδηλώσεις ή αν αυτές εξαλείφθηκαν ή αλλοιώθηκαν, εκείνος που ενεργεί την Αυτοψία περιγράφει την παρούσα κατάσταση των πραγμάτων, ελέγχοντας συνάμα κατά το δυνατό και την προηγούμενη. 3. Για την Αυτοψία συντάσσεται έκθεση (άρθρ. 148 κ.ε.).

²⁴² *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας*, τίτλος άρθρου: «Απεικονίσεις και Πειράματα», Άρθρο 181: Κατά τη διεξαγωγή της Αυτοψίας, εκείνος που την ενεργεί μπορεί να προβεί είτε ο ίδιος είτε με τη συνδρομή ειδικού υπαλλήλου ή εμπειρογνώμονα σε ιχνογραφήματα, φωτογραφήσεις ή απεικονίσεις και ιδίως να πάρει δακτυλικά ή άλλα αποτυπώματα. Μπορεί επίσης να προχωρήσει σε πειράματα με περιεχόμενο την αναπαράσταση του εγκλήματος ή την εξακρίβωση άλλων περιστατικών που είναι χρήσιμα για την ανακάλυψη της αλήθειας. Κατά τη διεξαγωγή των πειραμάτων πρέπει να αποφεύγονται η προσβολή του θρησκευτικού, του εθνικού ή του ηθικού συναισθήματος, ή ο κίνδυνος να διαταραχθεί η δημόσια τάξη, καθώς και η δημοσιότητα.

²⁴³ Συκιώτου Α., «Παραδόσεις Ανακριτικής_7_Τοπος Του Εγκλήματος», Ιστολόγιο Εγκληματολογικών Επιστημών, Φεβρουάριος 2011 <http://sykiotou.blogspot.nl/2011/02/7.html>

²⁴⁴ *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας*, τίτλος άρθρου: «Απεικονίσεις και Πειράματα», Άρθρο 181.

φωτογραφία. Καθώς ο τόπος του εγκλήματος δεν μπορεί να μείνει ανέπαφος καθ' όλη τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας –ήδη οι ίδιοι οι αστυνομικοί ερευνητές επεμβαίνουν σε αυτόν για τη συλλογή των στοιχείων και την απομάκρυνση του θύματος– οι φωτογραφίες αποτελούν εξαιρετικά σημαντικά εργαλεία κυρίως²⁴⁵:

- Για την αναπαράσταση της σκηνής του εγκλήματος.
- Για μία δεύτερη ματιά από τον αστυνομικό ερευνητή και για υπενθύμιση λεπτομερειών που πιθανώς να έχει ξεχάσει.
- Για την επανεξέταση συγκεκριμένων πτυχών της υπόθεσης.
- Για να βοηθηθούν οι μάρτυρες στην ανασύνθεση των γεγονότων.
- Για να συγκρίνουν διαφορετικούς τόπους εγκλήματος.
- Για να μελετηθούν τα διάφορα αντικείμενα σε σχέση με το έγκλημα.
- Για να ενημερωθούν πραγματογνώμονες ή ερευνητές που συμμετέχουν στην έρευνα σε δεύτερο στάδιο.
- Για να χρησιμοποιηθούν ως πειστήρια στο δικαστήριο.

Όπως ήδη αναφέραμε, πριν αρχίσει η έρευνα του τόπου του εγκλήματος και πριν μετακινηθεί ή αγγιχτεί το οτιδήποτε, πρέπει να παρθούν λεπτομερείς φωτογραφίες. Είναι εξαιρετικά σημαντικό ο ερευνητής-φωτογράφος να γνωρίζει τις απαραίτητες νόμιμες προϋποθέσεις, ώστε οι φωτογραφίες να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικό στοιχείο. Η φωτογράφιση γίνεται συνήθως από έξω προς το κέντρο του τόπου του εγκλήματος. Πρέπει η φωτογραφίες να περιλαμβάνουν τη σχέση των αντικειμένων και να υπάρχουν τόσο γενικά όσο και συγκεκριμένα πλάνα. Εκτός από τα στοιχεία του τόπου του εγκλήματος, εξαιρετικά σημαντικές είναι οι φωτογραφίες του θύματος, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις ανθρωποκτονίας²⁴⁶. Δεν υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των φωτογραφιών που μπορούν να παρθούν από έναν τόπο εγκλήματος. Το σίγουρο είναι ότι όσο περισσότερες φωτογραφίες υπάρχουν τόσο καλύτερο είναι για την αναπαράσταση της σκηνής. Κατά τη λήψη των φωτογραφιών, γίνεται ακριβής καταγραφή του τι απεικονίζεται στο σημειωματάριο του ερευνητή και οι πληροφορίες αυτές αναγράφονται και στις φωτογραφίες μετά την εκτύπωσή τους. Αυτά τα στοιχεία αφορούν την ημερομηνία και την ώρα, την ακριβή τοποθεσία, τον προσανατολισμό, την εστιακή απόσταση, τις καιρικές συνθήκες, μια σύντομη περιγραφή του τι φωτογραφίζεται, τα στοιχεία του φωτογράφου, κ.ά.

²⁴⁵ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 110-111.

²⁴⁶ *Ibid*

Στη φωτογράφιση του τόπου του εγκλήματος, πρέπει να φωτογραφίζονται όλα τα βιολογικά ευρήματα, τα ίχνη ή τα όπλα, στο σημείο ακριβώς που βρίσκονται. Το βασικό μειονέκτημα της φωτογράφισης είναι ότι «δεν είναι δυνατόν να καθορίζονται στη φωτογραφία οι διαστάσεις του φωτογραφούμενου χώρου και οι αποστάσεις των διαφόρων αντικειμένων μεταξύ τους»²⁴⁷. Πρόχειρη λύση αποτελεί η τοποθέτηση στο δάπεδο και στους τοίχους ταινιών, μήκους 1 μέτρου, στις οποίες σημειώνονται οι υποδιαίρεσεις του μέτρου. Επίσης, η πρακτική λύση αποτελεί η μετρική φωτογράφιση κατά Bertillon, με ειδική φωτογραφική μηχανή, που έχει ορισμένη εστιακή απόσταση και είναι στερεωμένη πάνω σε ορισμένου ύψους τρίποδο²⁴⁸.

Σε ανοικτούς χώρους, όπου συνήθως συγκεντρώνεται πλήθος που παρακολουθεί, ο φωτογράφος καλείται να αποτυπώσει και τα πρόσωπα των παρευρισκομένων, καθώς ο δράστης μπορεί να βρίσκεται ακόμα ανάμεσά τους²⁴⁹.

Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να βοηθήσει και η βιντεοσκόπηση. Τα τελευταία χρόνια, η βιντεοσκόπηση χρησιμοποιείται ευρέως για την αποτύπωση του τόπου του εγκλήματος, καθώς ταυτόχρονα με τη λήψη εικόνας, μπορεί να γίνεται και σχολιασμός των γεγονότων. Τα πλεονεκτήματά της είναι²⁵⁰:

1. Προσφέρει μια ρεαλιστική, παραστατική απεικόνιση του τόπου του εγκλήματος.
2. Τείνει να μεταφέρει καλύτερα το κλίμα που επικρατεί στον τόπο του εγκλήματος, ιδιαίτερα όταν ο επικεφαλής της έρευνας, καθώς βιντεοσκοπεί, διηγείται τα γεγονότα.
3. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταγραφούν οι δηλώσεις του υπόπτου. Κάτι τέτοιο αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο, στην περίπτωση που ο ύποπτος αργότερα αλλάξει γνώμη ή αρνηθεί τα όσα προηγουμένως είχε πει στην Αστυνομία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πριν τη βιντεοσκόπηση των δηλώσεων των κατηγορουμένων, θα πρέπει να προηγηθεί αυτή της πληροφόρησης αυτών περί των συνταγματικών τους δικαιωμάτων. Επιπλέον, θα πρέπει να καταγράφεται και ο συνολικός χρόνος της εξέτασης.
4. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταγραφεί μια επιθανάτια δήλωση. Συχνά, κάποιο θύμα που νοσηλεύεται στο νοσοκομείο, μπορεί να διαγνωσθεί ότι βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση και ότι ενδέχεται να πεθάνει. Εάν το θύμα

²⁴⁷ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 237.

²⁴⁸ *Ibid*, σελ. 238.

²⁴⁹ *Ibid*

²⁵⁰ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 121-122.

επικοινωνεί με το περιβάλλον, το ανακριτικό όργανο θα πρέπει να προσπαθήσει να του αποσπάσει κάποια επιθανάτια δήλωση. Η χρήση της βιντεοταινίας αναβαθμίζει και διαρκώς συνδράμει σε αυτήν τη νόμιμη διαδικασία.

5. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταγραφεί η παράταξη των υπόπτων πίσω από το τζάμι.

Η παρουσία, βέβαια, και άλλων ερευνητών στο χώρο μπορεί να επηρεάσει τον ήχο της λήψης, για το λόγο αυτό πρέπει να γίνεται σε συνεργασία με τους υπόλοιπους αστυνομικούς ερευνητές.

Τόσο η φωτογράφιση όσο και η βιντεοσκόπηση του τόπου του εγκλήματος αποτελούν αντικειμενική απεικόνιση του τι έχει συμβεί και είναι ίσως το σημαντικότερο εργαλείο για το σκιαγράφο, ώστε να έχει πλήρη εικόνα της κατάστασης που καλείται να περιγράψει.

1.3. Συλλογή πραγματικών ενδείξεων

1.3.1. Τα δακτυλικά αποτυπώματα

Το δάκτυλο του κάθε ανθρώπου έχει μοναδικό ανάγλυφο σχήμα στην επιφάνειά του, που βρίσκεται αντίθετα από το νύχι και καθώς χρησιμοποιείται για να πιάνει πράγματα αφήνει μοναδικά λιπαρά σημάδια (αποτυπώματα) στα αντικείμενα τα οποία χειρίζεται. Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη, «τα δακτυλικά αποτυπώματα χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία στην εγκληματολογία, καθώς αποτελούν την πιο συνηθισμένη ένδειξη της ταυτότητας του δράστη του εγκλήματος»²⁵¹. Η λήψη τους χρησιμοποιείται και για την ταυτοποίηση των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών²⁵².

Η χρήση τους ως αποδεικτικά στοιχεία στηρίζεται σε δύο χαρακτηριστικά τους:

1. Τα δακτυλικά αποτυπώματα είναι μοναδικά για κάθε άνθρωπο. Ακόμα και τα μονοζυγωτικά δίδυμα έχουν διαφορετικά αποτυπώματα.
2. Τα δακτυλικά αποτυπώματα παραμένουν αναλλοίωτα και αμετάβλητα κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου.

Η συλλογή τους εξαρτάται από το σημείο στο οποίο βρίσκονται. Συνήθως χρησιμοποιείται μία ειδική σκόνη ή άλλα χημικά για να κάνουν τα αποτυπώματα ορατά. Οι σύγχρονες μέθοδοι περιλαμβάνουν και τη χρήση λέιζερ ή ηλεκτρονικών

²⁵¹ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 246.

²⁵² Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ 196.

υπολογιστών στην προσπάθεια εμφάνισης των αποτυπωμάτων από πιο πολύπλοκες επιφάνειες²⁵³.

Ο συνηθέστερος τρόπος χρήσης των αποτυπωμάτων από τον τόπο ενός εγκλήματος είναι η προσπάθεια ταύτισής τους, μέσω βάσης δεδομένων αστυνομικών αρχείων, με ήδη γνωστούς δράστες.

Μπορούν, επίσης, να συγκρίνουν τα δακτυλικά αποτυπώματα που συνέλεξαν με αυτά πιθανών υπόπτων, ώστε να τους συνδέσουν ή να τους αποκλείσουν από το έγκλημα.

Εκτός από τη δακτυλοσκοπία, χρησιμοποιείται και η ποροσκοπία, όταν το δείγμα δακτυλικού αποτυπώματος δεν είναι καθαρό²⁵⁴. Η ποροσκοπική εξέταση του τμήματος του αποτυπώματος στηρίζεται στην ύπαρξη των πόρων, μέσω των οποίων διαχέεται ο ιδρώτας.

Όπως και τα δακτυλικά αποτυπώματα έτσι και οι πόροι παραμένουν αμετάβλητοι ως προς θέση και σχήμα και αναλλοίωτοι σε τραυματισμούς και εγκαύματα μέχρι 2ου βαθμού. Η μέθοδος συνίσταται στη σύγκριση των πόρων των ιδρωτοποιών αδένων που καταλήγουν στις δερματικές ακρολοφίες, όχι στα μεταξύ τους αυλάκια. Απαιτείται μεγέθυνση του αποτυπώματος προκειμένου να γίνει σωστή εξέταση²⁵⁵.

Η ποροσκοπική μέθοδος χρησιμοποιείται ελάχιστα, λόγω του ότι σπάνια βρίσκεται τμήμα αποτυπώματος τόσο καθαρό ώστε να διακρίνονται οι πόροι, ενώ δεν τηρείται καν αρχείο και είναι εφικτή μόνο σε ειδικό εργαστήριο.

1.3.2. Τα αποτυπώματα ποδιών, τροχών, κ.ά.

Όπως και τα αποτυπώματα των χεριών, τα αποτυπώματα δακτύλων ποδών και πέλματος μπορούν να δώσουν τα ίδια αποτελέσματα για την ταυτότητα του ατόμου που άφησε το αποτύπωμα. Σε περιπτώσεις εγκληματικής ενέργειας, είναι σπάνιο ο δράστης να έπραξε με γυμνά πόδια. Για το λόγο αυτό δεν τηρείται σχετικό αρχείο, ανάλογο με αυτό της δακτυλοσκοπίας. Η ταύτιση γίνεται μόνο με παραβολή του συλλεχθέντος αποτυπώματος με εκείνο του υπόπτου. Ενδιαφέρον για τη σκιαγράφιση αποτελεί το γεγονός ότι, μέσω των αποτυπωμάτων αυτών μπορεί να διαγνωσθεί αν υπάρχει πάθηση (πλατυποδία, πολυδακτυλία), όπως και το ανάστημα του υποκειμένου από το μήκος του

²⁵³ *Ibid*, σελ. 99.

²⁵⁴ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 246.

²⁵⁵ *Ibid*, σελ. 247.

πέλματος²⁵⁶. Επίσης, αν υπάρχουν ίχνη πέλματος σε βηματισμό, μπορούν να εξαχθούν τα εξής συμπεράσματα²⁵⁷:

«1) Για το βηματισμό: Μέσος όρος βήματος ατόμου μετρίου αναστήματος = 70εκ. (άνδρας), 40-50εκ. (γυναίκα)

>από 50-100 εκ. αν υπάρχει βιασύνη και

>100 εκ. = όταν το άτομο τρέχει.

2) Για τη νηφαλιότητά του (νοητή ευθεία και στις δύο πλευρές).

3) Για την ηλικία του (με την ηλικία μειώνεται το μήκος βήματος).

4) Το βάρος του (από πίεση πέλματος σε μαλακό έδαφος)».

Ανάλογη χρησιμότητα στην ανακριτική διαδικασία έχουν και άλλα αποτυπώματα στο έδαφος, όπως αποτυπώματα υποδημάτων ή τροχών, τα οποία συλλέγονται από σκονισμένο ή βρεγμένο έδαφος. Η εξασφάλιση των αποτυπωμάτων αυτών γίνεται είτε μόνο με φωτογράφιση είτε με φωτογράφιση και κατασκευή εκμαγείου από γύψο ή άλλα υλικά αν το στοιχείο πάνω στο οποίο έγινε το αποτύπωμα είναι ευπαθές²⁵⁸.

1.3.3. Τρίχες και ίνες ως αποδεικτικά στοιχεία

Τρίχες και άλλων ειδών ίνες βρίσκονται συνήθως στον τόπο του εγκλήματος είτε πάνω στο θύμα, στο όπλο είτε σε άλλα αντικείμενα. Η σημασία τους ως αποδεικτικά στοιχεία είναι εξίσου σημαντική με τα δακτυλικά αποτυπώματα, ενώ είναι λιγότερο ευπαθή. Όπως και τα δακτυλικά αποτυπώματα, έτσι και οι τρίχες μπορούν να βοηθήσουν και στην αναγνώριση αγνώστων θυμάτων²⁵⁹. Μετά τη συλλογή των τριχών και των ινών, γίνεται η διαδικασία ανάλυσης και διαχωρισμού τους. Οι ίνες (βαμβάκι, μετάξι, κλπ.), μπορούν να μας δώσουν στοιχεία για αντικείμενα ή ρούχα που με κάποιο τρόπο ήρθαν σε επαφή με το θύμα ή το γενικότερο τόπο του εγκλήματος. Η ταυτοποίησή τους γίνεται μέσω σύγκρισης άλλων δειγμάτων, αλλά και μέσω της χημικής τους σύστασης²⁶⁰.

Οι τρίχες διακρίνονται από τις υπόλοιπες ύλες μέσω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους²⁶¹. Κάθε τρίχα αποτελείται από 2 τμήματα: α) το στέλεχος, το

²⁵⁶ Ibid, σελ. 248.

²⁵⁷ Συκιώτου Α., «Παραδόσεις Ανακριτικής_8_Ενδείξεις», Ιστολόγιο Εγκληματολογικών Επιστημών, Φεβρουάριος 2011 <http://sykiotou.blogspot.nl/2011/02/7.html>

²⁵⁸ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 251.

²⁵⁹ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 100.

²⁶⁰ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 252.

²⁶¹ Ibid

οποίο βρίσκεται έξω από το δέρμα, και β) τη ρίζα, η οποία βρίσκεται μέσα στο δέρμα, στο χόριο.

Το στελέχος αποτελείται από κύτταρα διατεταγμένα σε τρεις στιβάδες. Από έξω προς τα μέσα: περιτρίχιο (επιδερμίδα), φλοιώδης ουσία και μυελώδης ουσία της τρίχας. Η κατάληξη του στελέχους ονομάζεται κορυφή της τρίχας²⁶².

Η ρίζα καταλήγει στο βολβό. Μέσα στο βολβό εισέρχεται κωνικό έπαρμα του χορίου γεμάτο αγγεία, που αποκαλείται θηλή της τρίχας. Η κοιλότητα του δέρματος στην οποία βρίσκεται η τρίχα καλείται θύλακας. Η ρίζα αυτή χρησιμοποιώντας τη μέθοδο ανάλυσης DNA, μπορεί να μας οδηγήσει στην ταυτότητα του δράστη²⁶³.

Η ανάλυση των τριχών, πέρα από την εξακρίβωση της ταυτότητας του δράστη, μπορεί να οδηγήσει και σε άλλα συμπεράσματα. Για παράδειγμα, εάν πρόκειται για τρίχα ανθρώπου ή ζώου. Χαρακτηριστικά, όπως το πάχος, η σύσταση και το χρώμα της τρίχας είναι διαφορετικά στα ζώα. Επίσης, μπορεί να εξακριβωθεί το μέρος του σώματος από το οποίο η τρίχα προέρχεται. Εάν εξαιρέσουμε το χνούδι, όλες οι άλλες τρίχες παρουσιάζουν διαφορές στο μήκος, τη διάμετρο και τη μορφή του στελέχους και της κορυφής ανάλογα από ποιο μέρος του σώματος έχουν αποκοπεί. Επίσης, υπάρχει διαφορά στη διάμετρο ανάλογα με το φύλο και την ηλικία.

Σημαντική, επίσης, για την ανακριτική διαδικασία είναι η εξακρίβωση του τρόπου που αποσπάστηκε η τρίχα. Εάν, δηλαδή, έπεσε μόνη της ή εκριζώθηκε βίαια. Στη δεύτερη περίπτωση η τρίχα θα διατηρεί τη ρίζα της.

1.3.4. Αποτυπώματα οδόντων

Αποτυπώματα οδόντων μπορεί να βρεθούν είτε πάνω στο θύμα είτε πάνω στο δράστη. Επίσης σε τρόφιμα ή αντικείμενα στον τόπο του εγκλήματος. Όπως δεν υπάρχουν ίδια δακτυλικά αποτυπώματα έτσι δεν υπάρχουν και ίδιες οδοντοστοιχίες. Μια πλήρης οδοντοστοιχία αποτελείται από τριάντα δύο δόντια, το κάθε δόντι έχει τέσσερις επιφάνειες, όπου η κάθε μία έχει διάφορες σχισμές και ραβδώσεις, διαφορετική είναι επίσης και η διάταξη των δοντιών για κάθε άτομο. Από τις διαστάσεις, τις αποστάσεις και τις ιδιορρυθμίες των δοντιών μπορούμε να εξακριβώσουμε την ταυτότητα του ατόμου που άφησε το αποτύπωμα²⁶⁴.

Οι οδοντολόγοι-ιατροδικαστές είναι σε θέση με τη συλλογή, την εξέταση και έπειτα την αξιολόγηση των οδοντογναθικών πειστηρίων να δώσουν απαντήσεις και

²⁶² Ibid

²⁶³ Ibid

²⁶⁴ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 199.

λύσεις σε διάφορες περιπτώσεις. Αναλόγως της φύσης του αντικειμένου πάνω στο οποίο αφέθηκε, το αποτύπωμα μπορεί να διατηρηθεί με φωτογράφιση ή εκμαγείο. Με τη σύγχρονη οδοντιατρική, στην οποία χρησιμοποιούνται ευρέως ακτινογραφίες και εκμαγεία που κρατούνται σε αρχεία, δημιουργούνται βάσεις δεδομένων που μπορούν να βοηθήσουν στην εξακρίβωση της ταυτότητας κάποιου ατόμου από την οδοντοστοιχία του²⁶⁵.

Σημαντικό για τη σκιαγράφιση αποτελεί το γεγονός ότι ακόμα και εάν δεν μπορούν να βρουν την ακριβή ταυτότητα του ατόμου που άφησε το αποτύπωμα, μπορούν να μας δώσουν πληροφορίες για την ηλικία, τη φυλή, την κοινωνικοοικονομική ομάδα, το επάγγελμα ακόμα και για τις συνήθειες του ατόμου που εξετάζουμε.

1.3.5. Ανάλυση αίματος

Οι τύποι αίματος έχουν ταξινομηθεί με διάφορους τρόπους και η ταξινόμησή τους παίζει μεγάλο ρόλο στις σωστές μεταγγίσεις αίματος. Το ανθρώπινο αίμα κατατάσσεται σε ομάδες και καθεμιά από αυτές σε υποομάδες. Το γνωστότερο σύστημα κατάταξης είναι το σύστημα ομάδων αίματος ABO, το οποίο περιγράφηκε για πρώτη φορά το 1900 από τον Αυστριακό Βιολόγο και Παθολόγο Karl Landsteiner²⁶⁶. Σύμφωνα με αυτό, το αίμα διακρίνεται σε τέσσερις ομάδες: A, B, AB και O. Αν δύο ασύμβατοι τύποι αίματος αναμειχθούν, μπορεί να γίνει συγκόλληση των ερυθρών αιμοσφαιρίων και στη συνέχεια καταστροφή τους (αιμόλυση). Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν ουσίες, οι συγκολλητίνες και τα συγκολλητιγόνα. Οι συγκολλητίνες ανευρίσκονται στην κυτταρική μεμβράνη των ερυθρών αιμοσφαιρίων, τα συγκολλητιγόνα αιωρούνται στο πλάσμα. Η συγκόλληση των ερυθρών αιμοσφαιρίων γίνεται όταν εμφανιστούν ομώνυμες συγκολλητίνες με την αντίστοιχη κατάταξη συγκολλητιγόνων²⁶⁷.

Ο τύπος του αίματος καθορίζεται αποκλειστικά από τους νόμους κληρονομικής μεταβίβασης των χαρακτήρων του Mendel²⁶⁸. Οι νόμοι του Mendel αποτελούν την πρώτη εμπεριστατωμένη διαπραγμάτευση του ζητήματος της κληρονομικότητας και ταυτόχρονα τον πυρήνα ιδεών της κλασικής γενετικής. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία του Mendel, υπάρχει η δυνατότητα διαπίστωσης καταγωγής του παιδιού από ορισμένο

²⁶⁵ Ibid

²⁶⁶ Δρ Γρουζή Ι. Ελισάβετ, Αιματολόγος, Διευθύντρια, Σύστημα ABO, Υποομάδες προβλήματα στον προσδιορισμό, Αιματολογικό Εργαστήριο – Νοσοκομειακή Υπηρεσία Αιμοδοσίας ΠΓΝ «ΑΤΤΙΚΟΝ», <http://www.eae.gr/new2/parousiaseis2/%CE%93%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%96%CE%97.pdf>

²⁶⁷ Ibid

²⁶⁸ Olby R.C., *Origins of Mendelism*, Schocken Books, New York, 1966.

γεννήτορα. Αυτό γίνεται λόγω του ότι συγκεκριμένοι συνδυασμοί ομάδων των γονέων μπορούν να δώσουν ορισμένες μόνο ομάδες αίματος στα παιδιά.

Στην εγκληματολογία και πιο συγκεκριμένα στην ανάλυση του τόπου ενός εγκλήματος, το αίμα αποτελεί πραγματική ένδειξη. Κηλίδες αίματος μπορούν να βρεθούν στο θύμα, στο δράστη, αλλά και πάνω σε αντικείμενα στον τόπο του εγκλήματος²⁶⁹.

Η εξέταση των κηλίδων αίματος μπορεί να δώσει στοιχεία αρχικά για το εάν πρόκειται για αίμα ή χρωστική. Αυτό ανιχνεύεται με ειδικές μεθόδους για αναζήτηση αιμοσφαιρίων (διενέργεια χρωματικής αντίδρασης, φασματοσκοπικής εξέτασης, κλπ.). Ακολουθεί η διερεύνηση για το εάν πρόκειται για ανθρώπινο αίμα ή η κηλίδα προέρχεται από κάποιο ζώο. Φυσικά, άμεσο ενδιαφέρον έχει η παλαιότητα της κηλίδας, καθώς και από ποιο μέρος του σώματος προέρχεται.

Τέλος, το σχήμα των κηλίδων δείχνει το ύψος και τη γωνία απ' όπου έπεσαν, ενώ η ροή εμφανίζει τη θέση του υποκειμένου τη στιγμή που έπεσαν οι κηλίδες, εάν δηλαδή ήταν σε όρθια θέση ή ξαπλωμένο.

Όλα αυτά τα δεδομένα αποτελούν σημαντικές ενδείξεις και για το σκιαγράφο στην προσπάθειά του να δημιουργήσει το προφίλ ενός δράστη εγκλήματος.

1.3.6. Ανάλυση DNA

Το δε(σ)οξυριβο(ζο)νουκλεϊ(νι)κό οξύ (Deoxyribonucleic acid - DNA) είναι ένα νουκλεϊκό οξύ που περιέχει τις γενετικές πληροφορίες που καθορίζουν τη βιολογική ανάπτυξη όλων των κυτταρικών μορφών ζωής και των περισσοτέρων ιών. Το DNA συνήθως έχει τη μορφή διπλής έλικας²⁷⁰.

Η ανακάλυψη της δομής του DNA πραγματοποιήθηκε το 1953 από τους James D. Watson και Francis Crick²⁷¹. Από πολλούς, η ανακάλυψη της διπλής έλικας του DNA θεωρείται ως η μεγαλύτερη βιολογική ανακάλυψη του 20ού αιώνα. Για τη συνεισφορά τους στη μελέτη της δομής του DNA, οι Watson και Crick μοιράστηκαν το 1962 το Βραβείο Νόμπελ με τον Maurice Wilkins, ο οποίος εργάστηκε προς την ίδια κατεύθυνση.

Η αποκωδικοποίηση του DNA, η αποσαφήνιση δηλαδή του τρόπου με τον οποίο η δομή του DNA καθορίζει συγκεκριμένες γενετικές επιλογές, επέτρεψε στους επιστήμονες να κατανοήσουν καλύτερα τη γενετική της ζωής και το πώς

²⁶⁹ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 258.

²⁷⁰ Geberth V.J., *Πρακτική Έρευνα Ανθρωποκτονιών: Τακτικές, διαδικασίες και εργαστηριακές τεχνικές*. Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 2004, σελ. 361.

²⁷¹ Butler M. J., *Forensic DNA Typing*, Elsevier, 2001, σελ. 14-15.

κληρονομούνται ορισμένα χαρακτηριστικά και νόσοι. Επειδή το DNA, με εξαίρεση τους μονοζυγωτικούς διδύμους, είναι ξεχωριστό στον κάθε άνθρωπο, έχουν αναπτυχθεί μέθοδοι βασιζόμενες στην ταυτοποίηση του DNA και βρίσκουν εφαρμογή στην Ιατροδικαστική και στην Εγκληματολογία, καθώς επίσης και στην αποσαφήνιση οικογενειακών σχέσεων μεταξύ ατόμων²⁷². Τα τελευταία χρόνια γίνεται πιο εντατική η χρήση του DNA και στις μελέτες της ιστορίας και της ανθρωπολογίας.

Στην έρευνα του τόπου του εγκλήματος, γίνεται πάντα αναζήτηση για εκείνα τα βιολογικά υλικά που μπορούν με την ανάλυση DNA να μας δώσουν στοιχεία για την ταυτότητα του θύτη ή του θύματος. Αυτά τα βιολογικά υλικά μπορεί να είναι για παράδειγμα σπέρμα, σάλιο, ιδρώτας, αίμα, εκριζωμένες τρίχες, κλπ. Ανεξάρτητα από την πηγή απομόνωσής του, το γενετικό υλικό κάθε ατόμου είναι ίδιο, είτε αυτό προέρχεται από το περιφερειακό του αίμα είτε από μία εκριζωμένη τρίχα του.

Η ανάλυση DNA απαιτεί λήψη δείγματος γενετικού υλικού από συγκεκριμένο άτομο, ώστε να συγκριθεί με τα δείγματα που βρέθηκαν στον τόπο του εγκλήματος. Η διαδικασία αυτή, ωστόσο, μπορεί να προσβάλει τα δικαιώματά του, τα οποία κατοχυρώνονται σε διεθνή κείμενα όπως το Διεθνές Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966 και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950. Όπως αναφέρει ο Σ. Αλεξιάδης «...η προσφυγή στην κατά τα προηγούμενα ανάλυση του DNA και η δικονομική / αποδεικτική αξιοποίησή της παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα. Προς αντιμετώπιση τούτων η Επιτροπή Υπουργών των χωρών του Συμβουλίου της Ευρώπης προέβη στη Σύσταση Νο R (92) 1 “για τη χρήση της ανάλυσης του Deoxyribonucleic acid (DNA) στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης” (της 10^{ης} Φεβρουαρίου 1992), με την οποία τοποθέτησε ένα πίνακα συναφών “Αρχών και Συστάσεων”. Στον εν λόγω πίνακα “Αρχών και Συστάσεων” υποδεικνύονται οι νομικές και ιατρικές προϋποθέσεις προσφυγής στην ανάλυση του DNA για ανακριτικούς σκοπούς, είτε για συγκεκριμένη έρευνα είτε για δημιουργία αρχείου φακέλων, και τονίζεται η ανάγκη προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων των ατόμων στα οποία αναφέρονται»²⁷³.

Τα ποινικά αδικήματα για τη διακρίβωση των οποίων είναι επιτρεπτή η συλλογή γενετικού υλικού και η επεξεργασία των γενετικών δεδομένων που προκύπτουν πρέπει να ορίζονται σαφώς από το νόμο. Η μέθοδος αυτή πρέπει να επιφυλάσσεται στα ιδιαίτερος σοβαρά εγκλήματα και συγκεκριμένα σε εκείνα στα οποία οι σχετικές

²⁷² Ibid

²⁷³ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 262.

αναλύσεις μπορούν να οδηγήσουν σε διαλεύκανση των υποθέσεων, όπως εγκλήματα κατά της ζωής, απαγωγή, σεξουαλικά εγκλήματα.

1.3.7. Η γραφολογία

Μεταξύ των πραγματικών ενδείξεων βρίσκονται και γραπτά κείμενα που ανάλογα με το είδος του εγκλήματος μπορεί να αποτελούν το σώμα του εγκλήματος (πλαστογραφία), μέσο με το οποίο τελέστηκε (εξυβριστική επιστολή) ή να είναι συμπτωματικά (αυτοκτονία ή απαγωγή). Η επιστήμη της γραφολογίας στηρίζεται στη γραφή²⁷⁴. Ως γραφή εννοείται κάθε ενσυνείδητη μορφή γραπτού κειμένου, είτε πρόκειται για υπογραφή είτε για συνεχόμενη γραφή είτε για μεμονωμένη αποτύπωση γραμμάτων ή γραφημάτων. Η γραφή πραγματοποιείται με σωματικές κινήσεις επηρεαζόμενες από ψυχολογικές λειτουργίες. Πρόκειται για λειτουργία που εξαρτάται άμεσα από τον εγκέφαλο. Για χάραξη μιας και μόνης γραμμής συμβάλλουν πέντε διαφορετικά νευρομυικά συστήματα²⁷⁵:

- πίεση: κινητικό σε βάθος
- χάραξη: κινητικό σε επίπεδο
- σταμάτημα: ανταγωνιστικό σύστημα
- κατεύθυνση: κατευθυντήριο
- ορθή χάραξη: ευπραξίας.

Ως παράγοντες της γραφής θεωρούνται όλα τα μέσα με τα οποία πραγματοποιείται η γραφική παράσταση, αλλά και κάθε αντικείμενο πάνω στο οποίο πραγματοποιείται (χαρτί, μελάνι, γραφίδες, μολύβια, κλπ.). Εξέταση σημαντική, γιατί από τους παράγοντες αυτούς επηρεάζονται σημαντικά το είδος και η μορφή της γραφής. Η σημασία στις μέρες μας έχει ελαττωθεί σημαντικά λόγω της χρήσης τυποποιημένων προϊόντων γραφής²⁷⁶.

Για την ορθότητα της γραφολογικής πραγματογνωμοσύνης απαιτείται ο ανακριτής να γνωρίζει με ποιο τρόπο θα πρέπει να συλλέξει το υλικό (κατάλληλο δείγμα, έγκαιρη λήψη προς αποφυγή αλλοιώσεως, κλπ.). Πρέπει να εξασφαλίζονται παλαιά και σύγχρονα δείγματα γραφής, διαφορετικά η εξέταση περιορίζεται σε πρόσφατο δείγμα με υπαγόρευση κειμένων περισσότερων του ενός.

²⁷⁴ Ibid σελ. 272

²⁷⁵ Συκιάτου Α., «Παραδόσεις Ανακριτικής_8_Ενδείξεις», Ιστολόγιο Εγκληματολογικών Επιστημών, Φεβρουάριος 2011, <http://sykiotou.blogspot.nl/2011/02/7.html>

²⁷⁶ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 272.

Συνηθέστερη στην ανακριτική διαδικασία είναι η χρήση της δικαστικής γραφολογίας. Η Δικαστική Γραφολογία ή Γραφολογική Εμπειροτεχνία ερευνά είτε την γνησιότητα είτε και την πατρότητα μιας γραφικής παράστασης, δηλαδή ενός γραπτού κειμένου ή και μιας υπογραφής. Επιδιώκει έτσι με επιστημονική σύγκριση περισσότερων γραφικών παραστάσεων να διαπιστώσει εάν μια γραφική παράσταση είναι πλαστή ή γνήσια, εάν δηλαδή προέρχεται από το πρόσωπο από το οποίο πρέπει να προέρχεται και ποιος είναι ο δημιουργός της τυχόν πλαστογραφημένης παράστασης. Η έρευνα μπορεί να έχει ως αντικείμενο ένα έγγραφο εξαρχής πλαστό ή ένα αυθεντικό έγγραφο στο οποίο έχουν γίνει αλλοιώσεις ικανές να επιφέρουν έννομες συνέπειες.

Από τη δικαστική γραφολογία διαφοροποιείται η χαρακτηρολογική γραφολογία, η οποία ερευνά τη γραφή από ψυχολογική άποψη, καθώς θεωρεί ότι κάθε κίνηση εκφράζει μια εσωτερική τάση ή πραγματικότητα²⁷⁷.

Πρώτος ο Karl Zbinden αναφέρεται στην εγκληματολογική γραφολογία ως ξεχωριστό κλάδο της γραφολογίας στον οποίο υπάγονται όλα τα θέματα της δικαστικής γραφολογίας προς συνδρομή της ανακριτικής. Όπως αναφέρει ο Σ. Αλεξιάδης «...σ' αυτόν υπάγει όλα τα θέματα της δικαστικής γραφολογίας και τις εφαρμογές της (χαρακτηρολογικής) γραφολογίας για ποινικοσωφρονιστικούς σκοπούς (με την έννοια της χρησιμοποίησης των μεθόδων της για την έρευνα της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, τόσο για τον προσδιορισμό της αναγκαίας ποινής όσο και για την επιλογή της καταλληλότερης σωφρονιστικής μεταχείρισης)²⁷⁸.

Ιδιαίτερα σημαντική για το σκιαγράφο είναι η χαρακτηρολογική γραφολογία, η οποία χρησιμοποιείται συμπληρωματικά για τη δημιουργία του ψυχοκοινωνικού προφίλ ενός δράστη.

1.4. Τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος

Τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος ανήκουν στα πειστήρια και διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: τα εργαλεία ή όργανα και τα όπλα.

Όργανα ή εργαλεία ονομάζονται «τα αντικείμενα εκείνα τα οποία διευκολύνουν ή επιτρέπουν την τέλεση του εγκλήματος. Τα εργαλεία ειδικότερα είναι αντικείμενα κατασκευασμένα με βάση κάποια τεχνική επινόηση... Τα όργανα, εξάλλου, είναι αντικείμενα που, χωρίς να συνιστούν εργαλεία με την τεχνική έννοια του όρου, επιτρέπουν τη διάπραξη του εγκλήματος»²⁷⁹.

²⁷⁷ *Ibid*, σελ. 275.

²⁷⁸ *Ibid*, σελ. 275-276.

²⁷⁹ *Ibid*, σελ. 294.

Όπλο θεωρείται οποιοδήποτε αντικείμενο είναι κατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί για την τέλεση ενός εγκλήματος. Ενδέχεται το ίδιο αντικείμενο σε άλλες περιπτώσεις να θεωρηθεί όργανο και σε άλλες όπλο. Όπως για παράδειγμα, ένα κατσαβίδι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διάρρηξη ενός σπιτιού αλλά μπορεί και να χρησιμοποιηθεί για τη δολοφονία ενός ατόμου.

Τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος είναι ιδιαίτερα σημαντικά στην ανακριτική διαδικασία, καθώς μας δίνουν πληροφορίες είτε για τις συνθήκες τέλεσης του αδικήματος και την ταυτότητα του δράστη είτε για τη μέθοδό του (*modus operandi*), κάτι εξαιρετικά βοηθητικό στην προσπάθεια σκιαγράφησης προφίλ.

Ιδιαίτερη σημασία στην ανακριτική παίζουν τα πυροβόλα όπλα, η εξέταση των οποίων, καθώς και η εξέταση των βολίδων και των καλύκων που πιθανώς συλλέχθηκαν από τον τόπο του εγκλήματος, μπορεί να οδηγήσει στη σύλληψη του δράστη. Επίσης, η εξέταση των τραυμάτων στο θύμα είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς δίνουν πληροφορίες για τις συνθήκες τέλεσης του εγκλήματος, όπως την απόσταση, τη θέση του θύματος και του δράστη, ο χρόνος που έγινε ο πυροβολισμός, κοκ²⁸⁰.

Η εξέταση των τραυμάτων ανήκει στην ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη.

²⁸⁰ *Ibid*

Κεφάλαιο 2. Μέθοδοι και τεχνικές της σκιαγράφησης προφίλ δράστη

Όπως αναφέραμε και στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, η σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη κάποιας εγκληματικής ενέργειας χρησιμοποιείται από πολλούς επαγγελματίες και οργανισμούς ως δικανικό εργαλείο για την ενίσχυση της ανακριτικής διαδικασίας σοβαρών εγκλημάτων, συχνά σειριακών. Στόχος τους είναι να αναγνωριστεί ή να εντοπιστεί ο δράστης με βάση τα «πιθανά κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά»²⁸¹.

Υπάρχει, βέβαια, «μια θεμελιώδης διαφωνία μεταξύ των επαγγελματιών που θεωρούν τη σκιαγράφηση προφίλ τέχνη και εκείνων που επιθυμούν να την παρουσιάσουν ως επιστήμη»²⁸².

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναλύονται οι βασικότερες μέθοδοι σκιαγράφησης προφίλ δράστη.

2.1. Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος

Στην προσπάθεια σκιαγράφησης προφίλ δράστη, ο σκιαγράφος επικεντρώνεται στα σημεία εκείνα που βρίσκονται στον τόπο του εγκλήματος ή σε μία ιατροδικαστική αναφορά και δίνουν στοιχεία για τη συμπεριφορά του δράστη. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων όπου το θύμα έχει επιβιώσει, δίνεται εξίσου σοβαρή προσοχή στη μαρτυρία του θύματος, σε ό,τι αφορά στις ενέργειες και στην ομιλία του δράστη. Αυτό το είδος προφίλ περιγράφεται με μεγαλύτερη ακρίβεια ως «Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος». Αυτή είναι και η κύρια μέθοδος που αναπτύχθηκε από τη Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς (Behavioral Science Unit) του FBI στις ΗΠΑ και αποτελεί και την πιο διάσημη προσέγγιση από τις ταινίες και τα βιβλία που αναφέρονται στη σκιαγράφηση προφίλ.

Το FBI ανέπτυξε τη Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς (ΜΕΣ) στις αρχές της δεκαετίας του 1970, στην Ακαδημία του FBI στο Quantico, Virginia (ΗΠΑ). Η μονάδα διαμορφώθηκε μετά τις επιτυχείς προσεγγίσεις διαφόρων ερευνητών, όπως για παράδειγμα το ακριβές ψυχολογικό προφίλ, από τον Dr James Brussels για τον βομβιστή της Νέας Υόρκης George Metksy, το οποίο αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια

²⁸¹ Alison L., “From Trait-Based Profiling to Psychological Contributions to Apprehension Methods”, In L. Alison (Ed) *The Forensic Psychologist's Casebook*, Willan, Cullompton, 2005, σελ. 3-22.

²⁸² Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ. 5-6.

για επισημοποίηση της διαδικασίας της «σκιαγράφησης προφίλ για ανακριτικούς σκοπούς»²⁸³.

Η ΜΕΣ επικεντρωνόταν αρχικά στα σεξουαλικά Εγκλήματα και η πρώτη της έρευνα περιγράφεται λεπτομερώς στο βιβλίο *Sexual Homicide των* Ressler, Burgess και Douglas²⁸⁴. Για τη μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκε δείγμα τριάντα έξι έγκλειστων δολοφόνων και συλλέχθηκαν δεδομένα μεταξύ 1979 και 1983.

Ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία ελήφθησαν από πολλαπλές πηγές, προκειμένου να συγκεντρωθεί ένας μεγάλος αριθμός πληροφοριών για κάθε δράστη – ήταν όλοι άνδρες, τα εγκλήματά του και τα θύματά του. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από δύο κυρίως πηγές: επίσημα αρχεία –ψυχιατρικά και ποινικά μητρώα, προδικαστικά αρχεία, δικαστικές αποφάσεις, συνεντεύξεις με σωφρονιστικούς υπαλλήλους ή / και τα αρχεία των φυλακών– και συνεντεύξεις με τους δράστες²⁸⁵.

Αποδείχθηκε ιδιαίτερα δύσκολο για τους πράκτορες να πάρουν συνεντεύξεις από τους δράστες, με τους τελευταίους να παρουσιάζουν μια σειρά από αιτήματα ώστε να συμμετέχουν στη συνέντευξη. Για παράδειγμα, ενώ ορισμένοι επιθυμούσαν να συνεισφέρουν, άλλοι χρησιμοποίησαν την έρευνα για να υποστηρίξουν την αθωότητά τους και άλλοι τη χρησιμοποίησαν ως μια ευκαιρία για να καυχηθούν στους πράκτορες για τη φύση των εγκλημάτων τους.

Οι συνεντεύξεις αποτελούνταν από μια σειρά δομημένων ερωτήσεων και οι απαντήσεις χρησιμοποιήθηκαν για την στατιστική εικόνα των διαφόρων κατηγοριών των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη. Για παράδειγμα, κάποια γεγονότα διαμόρφωσης συμπεριφοράς (π.χ. οικογενειακό υπόβαθρο και παιδικές σεξουαλικές εμπειρίες), καθώς επίσης η απόδοση στο σχολείο και στην εργασία, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπήρχε κάποια συσχέτιση.

Η προηγούμενη επαφή με φόνους και η προσπάθεια ανεύρεσης προηγούμενων αντικοινωνικών συμπεριφορών –όπως για παράδειγμα σκληρότητα απέναντι σε ζώα– αποτέλεσαν επίσης κατηγορίες ερωτήσεων που οι πράκτορες ζήτησαν από τους δράστες να απαντήσουν.

²⁸³ Jackson J.L. & Bekerian D.A. “Does Offender Profiling Have a Role to Play?” In J.L. Jackson & D.A. Bekerian, *Offender Profiling: Theory, Research and Practice*, Wiley, Chichester, σελ. 1997, 1-7.

²⁸⁴ Ressler R.K., Burgess A.W. & Douglas J.E., *Sexual Homicide: Patterns and Motives*, The Free Press, New York, 1992.

²⁸⁵ *Ibid*, σελ. 11.

Αρχικά, το FBI χρησιμοποίησε τα στοιχεία από αυτή τη μικρή έρευνα με σκοπό να διερευνήσει τα κίνητρα σεξουαλικών ανθρωποκτονιών, ενώ αργότερα επισημοποιήθηκε ως Μοντέλο Κινήτρων²⁸⁶.

Το μοντέλο αυτό υποδείκνυε ότι ένα κακό οικογενειακό περιβάλλον σε συνδυασμό με συγκεκριμένα διαμορφωτικά γεγονότα που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης, μπορούν να οδηγήσουν σε αρνητική αντίληψη του εαυτού, φαντασιώσεις και αποκλίνουσα συμπεριφορά. Καθώς το παιδί πειραματίζεται με τέτοιες συμπεριφορές –όπως ο βασανισμός ζώων και η πυρομανία– και συνειδητοποιεί ότι έτσι ικανοποιεί τις φαντασιώσεις του, μπορεί να οδηγηθεί σε σοβαρά εγκλήματα. Το φαινόμενο αυτό αναφέρθηκε ως «ανατροφοδοτικό φίλτρο», διότι όσο οι συμπεριφορές αυτές προκαλούν ευχαρίστηση τόσο το άτομο επιθυμεί να τις επαναλάβει.

Επίσης, ανέπτυξαν τη θεωρία του οργανωμένου και αποδιοργανωμένου δράστη²⁸⁷. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, ο οργανωμένος δράστης προσχεδίαζε προσεκτικά τα εγκλήματά του και υπήρχαν λίγα ευρήματα στις σκηνές του εγκλήματος. Μπορούσε να ξεχωρίσει το σωστό από το λάθος, δεν ήταν ψυχικά ασθενής και δεν έδειχνε καμία μεταμέλεια. Από την άλλη, ο αποδιοργανωμένος εγκληματίας, δεν προσχεδίαζε την πράξη του και συνήθως άφηνε στοιχεία, όπως αίμα και αποτυπώματα, στον τόπο του εγκλήματος. Ο αποδιοργανωμένος εγκληματίας μπορεί να είναι νέος, να δρα κάτω από την επήρεια ναρκωτικών ή αλκοόλ ή να είναι ψυχικά άρρωστος. Το επόμενο στάδιο ήταν η προσθήκη στη μελέτη παραβατών καταδικασμένων για βιασμό και εμπρησμό και η δημιουργία του *Εγχειριδίου Ταξινόμησης Εγκλήματος*²⁸⁸.

Μέσα στο τελευταίο τέταρτο του προηγούμενου αιώνα, η Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς ανέπτυξε περαιτέρω την διαδικασία του FBI για τη σκιαγράφηση του προφίλ, συμπεριλαμβανομένου του επαναπροσδιορισμού του οργανωμένου / αποδιοργανωμένου εγκληματία μέσα από μία συνεχή ανάπτυξη άλλων συστημάτων ταξινόμησης. «Η βασική αρχή είναι ότι η συμπεριφορά αντανάκλα την προσωπικότητα»²⁸⁹ εξηγεί ο συνταξιούχος πράκτορας του FBI Gregg McCrary. Σε μια υπόθεση δολοφονίας για παράδειγμα, οι πράκτορες του FBI σχηματίζουν μια εικόνα της

²⁸⁶ *Ibid*

²⁸⁷ Turvey B., *Criminal Profiling: An introduction to behavioral evidence analysis*, Academic Press, 2nd ed, San Diego, 2002, σελ. 83.

²⁸⁸ Douglas J.E., Burgess A.W., Burgess A.G. & Ressler R.K., *Crime Classification Manual*, Jossey-Bass, San Francisco, 1997.

²⁸⁹ Ebisike N., *Offender Profiling In The Courtroom: The use and abuse of expert witness testimony*, Greenwood Publishing Group, 2008, σελ. 94.

προσωπικότητας του δράστη μέσα από ερωτήσεις σχετικές με την συμπεριφορά του σε τέσσερις διαφορετικές φάσεις του εγκλήματος²⁹⁰:

- Πριν από το έγκλημα: Τι φαντασίωση ή σχέδιο ή και τα δύο είχε ο δολοφόνος πριν την πράξη; Τι ώθησε τον δολοφόνο να δράσει κάποια συγκεκριμένη μέρα και όχι κάποια άλλη;
- Μέθοδος και τρόπος; Τι τύπο θύματος ή θυμάτων επιλέγει ο δράστης; Ποια ήταν η μέθοδος και ο τρόπος του φόνου: πυροβολισμός, μαχαίρωμα, στραγγαλισμός ή άλλη;
- Σημείο εύρεσης του πτώματος: Το σημείο όπου διαπράχθηκε ο φόνος είναι ίδιο με το σημείο όπου βρέθηκε το σώμα ή υπάρχουν περισσότερες από μία σκηνές του εγκλήματος;
- Συμπεριφορά μετά την πράξη: Προσπαθεί ο δράστης να διεισδύσει στην ερευνητική διαδικασία αντιδρώντας στις αναφορές των ΜΜΕ ή επικοινωνώντας με τους ερευνητές;

Μια υπόθεση βιασμού ερευνάται με τον ίδιο περίπου τρόπο με τη διαφορά ότι υπάρχει και μαρτυρία από το θύμα. Τα πάντα που έχουν σχέση με το έγκλημα, από τις σεξουαλικές πράξεις τις οποίες ο δράστης επέβαλλε στο θύμα μέχρι τη σειρά με την οποία αυτές έλαβαν χώρα, έχουν σημασία για το προφίλ του βιαστή, σύμφωνα με τον McCrary. Αυτός ο πλήρης οδηγός, που προορίζεται ως εγχειρίδιο για άλλες υπηρεσίες επιβολής του νόμου, χωρίζει αυτές τις βασικές παραβατικές πράξεις –ανθρωποκτονίες, βιασμοί και οι εμπρησμοί– σε κατηγορίες, υποδηλώνοντας στους ανακριτές τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των δραστών που τις διαπράττουν²⁹¹.

Τέλος, το «Πρόγραμμα Σκιαγράφησης Εγκληματικού Προφίλ και Διαβούλευσης» διαμορφώθηκε ως ένας δομημένος τρόπος για την παροχή συμβουλών και σκιαγράφησης προφίλ, για ανακριτές ή αστυνομικούς ερευνητές²⁹². Δημιουργήθηκε μια μέθοδος σκιαγράφησης έξι σταδίων, η οποία ονομάστηκε *Διαδικασία Δημιουργίας Εγκληματικού Προφίλ (Criminal Profile Generating Process)*, ξεκινώντας με τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων δεδομένων από διάφορες πηγές, ταξινομώντας το έγκλημα σύμφωνα με το *Εγχειρίδιο Ταξινόμησης Εγκλήματος* και, την ταξινόμηση του δράστη και των κίνητρων του χρησιμοποιώντας το «Μοντέλο

²⁹⁰ Douglas J.E., Burgess A.W., Burgess A.G. & Ressler R.K., *Crime Classification Manual*, Jossey-Bass, San Francisco, 1997.

²⁹¹ *Ibid*

²⁹² Ressler R.K., Burgess A.W. & Douglas J.E., *Sexual Homicide: Patterns and motives*, The Free Press, New York, 1992, σελ. 110.

Κινήτρων», πριν από τη δημιουργία του προφίλ με πρόθεση την κατανόηση του δράστη²⁹³.

Το FBI δίνει τη δική του εκδοχή σχετικά με την επιστήμη στον πρόλογο του *Εγχειριδίου Ταξινόμησης Εγκλήματος*: «Η φύση της επιστήμης απαιτεί ότι πρώτα παρατηρούμε και στη συνέχεια προσπαθούμε να ταξινομήσουμε, να συγκρίνουμε και να κατατάξουμε τις παρατηρήσεις»²⁹⁴. Αυτό μας παρέχει πληροφορίες για την προσέγγισή τους σε ό,τι αφορά στη δημιουργία προφίλ, αλλά είναι αυτή η προσέγγισή πραγματικά επιστημονική;

Οι επικριτές της αρχικής μελέτης συχνά αναφέρουν ότι το μέγεθος του δείγματος των δραστών που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν πάρα πολύ μικρό για να είναι τα αποτελέσματα επιστημονικώς αξιόπιστα²⁹⁵. Έχει υποστηριχθεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η μελέτη απέτυχε να παράσχει τα αξιόπιστα στοιχεία εκείνα που είναι απαραίτητα για τη μεθοδολογία ψυχολογικής έρευνας και τη δημιουργία ενός συστήματος ταξινόμησης του εγκλήματος και, ως εκ τούτου, τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη από το FBI²⁹⁶.

Ακόμα και οι συνεντεύξεις τους έχουν αμφισβητηθεί. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ερωτηθέντες δεν έδωσαν τη συγκατάθεσή τους, αλλά οι συνεντεύξεις έγιναν ούτως ή άλλως, εγείροντας ηθικά ζητήματα. Επίσης οι παραβάτες συχνά είχαν διαφορετικά κίνητρα για να συμφωνήσουν με τις συνεντεύξεις. Τα δωμάτια και το περιβάλλον όπου έλαβαν χώρα οι συνεντεύξεις ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό και στο βιβλίο *Sexual Homicide* των Ressler et al. παραδέχονται ότι «η έλλειψη ασφαλών εγκαταστάσεων για τις συνεντεύξεις και η φύση των βίαιων παραβατών δεν ήταν ωφέλιμα για την ανταλλαγή πληροφοριών»²⁹⁷.

Ο Ainsworth πιστεύει ότι η συνέντευξη καταδικασθέντων παραβατών είναι από μόνη της προβληματική, αμφισβητώντας την αξιοπιστία της έρευνας που διεξάγεται σε τέτοιο περιβάλλον. Εκτός ότι οι ερωτώμενοι επιλέγουν τι θα αποκαλύψουν, θεωρεί ότι οι κατά συρροή δολοφόνοι, «πολλοί εκ των οποίων έχουν χαρακτηριστεί ως έχοντες

²⁹³ Douglas J.E., Burgess A.W., Burgess A.G. & Ressler R.K., *Crime Classification Manual*, Jossey-Bass, San Francisco, 1997.

²⁹⁴ *Ibid*, σελ. 9.

²⁹⁵ Jackson J.L. & Bekerian D.A., “Does Offender Profiling Have a Role to Play?” In J.L. Jackson & D.A. Bekerian, *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester, 1997, σελ. 1-7.

²⁹⁶ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ.109.

²⁹⁷ Ressler R.K., Burgess A.W. & Douglas J.E., *Sexual Homicide: Patterns and motives*, The Free Press, New York, 1992, σελ. 13.

αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας ή ως ψυχοπαθείς, είναι οι λιγότερο κατάλληλοι υποψήφιοι για μια έρευνα που στηρίζεται σε αφηγήσεις ζωής»²⁹⁸.

Ο Ainsworth αμφισβητεί, επίσης, την υποκειμενικότητα της μεθοδολογίας που ακολούθησαν, θεωρώντας ότι ο τρόπος με τον οποίο οι σκιαγράφοι του FBI έφτασαν στα συμπεράσματά τους δεν βασίζεται σε ένα αντικειμενικό, επιστημονικό μοντέλο. Αυτό έχει εγείρει ανησυχίες σχετικά με το πώς δημιουργούνται τα προφίλ του FBI, επισημαίνοντας την έλλειψη σαφήνειας ως προς τον τρόπο σχηματισμού τους. Θεωρεί, επίσης, ότι το πρόβλημα με αυτή την υποκειμενική ερμηνεία είναι ότι υπάρχει η δυνατότητα διαφορετικών σκιαγράφων να καταλήξουν σε διαφορετικά συμπεράσματα, όταν παρουσιάζονται τα ίδια δεδομένα.

Ο Rossmo²⁹⁹ θεωρεί ότι εάν δεν παρέχεται διαφάνεια (και συνέπεια) ως προς τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται τα προφίλ, δεν υπάρχει κανένας τρόπος άλλοι επιστήμονες να αναπαράγουν την έρευνα αυτή και να ελέγξουν τις υποθέσεις της, κάτι το οποίο αποτελεί για πολλούς το βασικό κανόνα της επιστήμης. Προκειμένου να ικανοποιήσουν αυτόν τον κανόνα, θα ήταν απαραίτητη μια θεωρητική βάση για την έρευνά. Ωστόσο, το FBI σημειώνει ότι η φύση της προσέγγισής τους δεν εξαρτάται από τη αρχική μελέτη και μόνο. Όπως δήλωσε ο Ressler «οι ερευνητές παραδοσιακά έχουν μάθει να σκιαγραφούν προφίλ μέσω του καταιγισμού ιδεών, της διαίσθησης και της εκπαιδευμένης εικασίας. Η τεχνογνωσία τους είναι το αποτέλεσμα πολλών ετών συσσωρευμένης σοφίας, εκτενούς εμπειρίας στον τομέα και εξοικείωσης με ένα μεγάλο αριθμό περιπτώσεων»³⁰⁰.

Παρά την εκτενή δουλειά που έκανε το FBI, υπάρχουν γενικά πολλές επικρίσεις γι' αυτού του είδους τη σκιαγράφηση προφίλ. Πρώτον, θεωρείται ότι αυτή η προσέγγιση δεν έχει μία πραγματική θεωρητική βάση. Απλά περιορίζει την ανθρώπινη συμπεριφορά σε μερικές παρατηρήσιμες παραμέτρους, οι οποίες οδηγούν στον χαρακτηρισμό του άγνωστου δράστη. Δεύτερον, οι διάφορες περιγραφές που χρησιμοποιούνται στο *Εγχειρίδιο Ταξινόμησης του FBI* δεν έχουν σταθμιστεί με κάποια σειρά προτεραιότητας. Οι τυπολογίες περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα δεικτών του τόπου του εγκλήματος και συναφή συμπεράσματα, αλλά η δημιουργία των προφίλ εξακολουθεί να επαφίεται στην

²⁹⁸ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ. 112.

²⁹⁹ Jackson J.L. & Bekerian D.A., "Does Offender Profiling Have a Role to Play?" In J.L. Jackson & D.A. Bekerian, *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester, 1997, σελ. 1-7.

³⁰⁰ Ressler R.K., Burgess A.W. & Douglas J.E., *Sexual Homicide: patterns and motives*, The Free Press, New York, 1992, σελ. 135-136.

υποκειμενική ερμηνεία των εμπλεκόμενων ερευνητών³⁰¹. Τέλος, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο και τη μορφή του εγκλήματος ανάμεσα σε αστικές και αγροτικές περιοχές και οι πολιτισμικές επιπτώσεις στη διάπραξη του εγκλήματος αποτελούν πεδίο μελέτης της εγκληματολογίας εδώ και πολλά χρόνια. Έτσι τα εγγενή μειονεκτήματα των εργαλείων του FBI, και πιο συγκεκριμένα του *Εγχειριδίου*, είναι ότι προέρχονται αποκλειστικά από στοιχεία των Η.Π.Α.

Τι γίνεται όμως με την εγκυρότητα αυτής της προσέγγισης; Αν και κάποιες από τις μελέτες του FBI συμπεριλαμβάνουν τη στατιστική διαδικασία και τα ευρήματα των ερευνών τους³⁰², στην πλειονότητά τους οι δημοσιεύσεις τους δεν τα περιλαμβάνουν. Συχνά, υποστηρίζεται ότι οι προβλέψεις με τη μέθοδο σκιαγράφησης του FBI έχουν ποσοστό επιτυχίας που υπερβαίνουν το 80%, αλλά η προέλευση του ισχυρισμού αυτού προέρχεται περισσότερο από μια υποκειμενική εκτίμηση παρά από κάποια δημοσιευμένη και τεκμηριωμένη μελέτη³⁰³.

Η μελέτη του Pinizzotto³⁰⁴ είναι από τις λίγες που παρέχει ανάλυση των τεχνικών σκιαγράφησης προφίλ του FBI. Από 192 αιτήσεις για σκιαγράφηση προφίλ συγκεκριμένου εγκληματία, το 46% χαρακτηρίστηκαν ωφέλιμες για την έρευνα αλλά μόνο το 17% παρείχαν πραγματική βοήθεια στην ταυτοποίηση του άγνωστου δράστη. Ωστόσο, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (77%) ισχυρίστηκε ότι τα προφίλ έδωσαν μια σαφέστερη εικόνα κατά τη διαδικασία της προανάκρισης, ενισχύοντας τη χρήση της ως εργαλείο και όχι ως τεχνική επίλυσης εγκλημάτων. Ομοίως στην Ολλανδία, όπου όπως θα δούμε παρακάτω χρησιμοποιείται η ίδια μέθοδος, οι περισσότερες αστυνομικές αναφορές δείχνουν ότι έχουν όφελος από τη χρήση του προφίλ³⁰⁵. Πάνω από το 97% ανέφεραν ότι η σκιαγράφηση προφίλ που τους παρείχε η ειδική ομάδα της αστυνομίας ήταν χρήσιμη. Δεν φαίνεται, όμως, να υπάρχει οποιαδήποτε απτή σύνδεση με την επίλυση του εγκλήματος στην πράξη.

Σε μεταγενέστερες έρευνες, έγιναν συγκρίσεις προφίλ που αφορούσαν ανθρωποκτονίες και σεξουαλικές επιθέσεις και που είχαν δημιουργηθεί από

³⁰¹ Kocsis R., "Criminal personality profiling: features of arson in Australia", *MA Criminology Thesis*, Bond University, 1996.

³⁰² Ressler R.K., Burgess A.W., Douglas J.E., Hartman C.R. & D'Agnostino R.B., "Sexual Killers and their Victims: Identifying patterns through crime scene analysis", *Journal of Interpersonal Violence*, 1, 1986, σελ. 288-308.

³⁰³ Pinizzotto A.J., "Forensic Psychology: Criminal personality profiling", *Journal of Police Science and Administration*, 1984, 12(1), σελ. 32-40.

³⁰⁴ *Ibid*

³⁰⁵ Jackson J., Van Hoppen P.J. & Hebrink J., *Does the Service Meet the Needs?*, Netherlands Institute for the Study of Criminality, Amsterdam, 1993.

επαγγελματίες σκιαγράφους, ντετέκτιβ, ψυχολόγους και φοιτητές πανεπιστημίων³⁰⁶. Παρά τα προβλήματα σε σχέση με τα δεδομένα των υποθέσεων, δεν παρουσιάστηκαν σημαντικές διαφορές στα προφίλ που δημιουργήθηκαν για τις υποθέσεις ανθρωποκτονίας. Στις περιπτώσεις όμως των σεξουαλικών εγκλημάτων, οι σκιαγράφοι κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα πιο ακριβές προφίλ σε σχέση με τις άλλες ομάδες. Αυτό που αποδεικνύει η συγκεκριμένη μελέτη είναι ότι οι προβλέψεις μέσω της σκιαγράφησης είναι σαφώς πιο χρήσιμες όταν υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες. Αυτό είναι πιο πιθανό να συμβεί σε μια περίπτωση σεξουαλικής επίθεσης παρά σε μια ανθρωποκτονία, καθώς το θύμα –το οποίο αποτελεί και αυτόπτη μάρτυρα– μπορεί να δώσει λεπτομέρειες της επίθεσης. Η μελέτη δείχνει, επίσης, ότι οι σκιαγράφοι έχουν πιο ανεπτυγμένη την ικανότητα να εξάγουν περισσότερες πληροφορίες χρησιμοποιώντας λιγότερες λεπτομέρειες. Άλλες έρευνες του FBI δείχνουν επίσης υψηλή αποτελεσματικότητα των σκιαγράφων, καθώς κατά τη διάρκεια της μελέτης κατάφεραν να δημιουργήσουν προφίλ εγκληματιών που είχαν προβεί σε σεξουαλικό έγκλημα και ανθρωποκτονία με ποσοστό ταύτισης 93%³⁰⁷.

Ενώ ένα μεγάλο μέρος των ερευνών αφορούν τη «δημοτικότητα» της σκιαγράφησης προφίλ, είναι πολύ λίγες οι μελέτες που αξιολογούν το κύρος και την ηθική διάσταση της μεθόδου. Η αξία της ΜΕΣ συχνά υπολογίζεται σε σχέση με τους διατιθέμενους πόρους για τη λειτουργία της. Αν και στη Μεγάλη Βρετανία ξεκίνησαν με μία παράλληλη μέθοδο με αυτή του FBI, δημιουργώντας σε συνεργασία με την Ένωση Αξιωματικών της Αστυνομίας ένα εξειδικευμένο τμήμα σκιαγράφησης εγκληματικής προσωπικότητας άλλες μορφές σκιαγράφησης, αυτές της Κλινικής Προσέγγισης και της Ανακριτικής Ψυχολογίας, δημιουργήθηκαν και πρωταγωνίστησαν τα τελευταία χρόνια στο Ηνωμένο Βασίλειο.

2.2. Η Κλινική Προσέγγιση

Η σκιαγράφηση προφίλ δράστη αντιμετωπίζεται ως μια νέα, ριζοσπαστική τεχνική αλλά η προσέγγιση αυτή δεν είναι καινούργια. Η μέθοδος που περιγράφεται ως «κλινική αξιολόγηση» δεν είναι πάρα πρόδρομος αυτού που ονομάζεται σήμερα «σκιαγράφηση προφίλ προσωπικότητας του παραβάτη». Ουσιαστικά, αυτή η μορφή σκιαγράφησης πραγματοποιείται από μεμονωμένους ψυχιάτρους και κλινικούς

³⁰⁶ Pinizzotto A.J. & Finkel N.J., “Criminal Personality Profiling: An outcome and process study”, *Law and Human Behavior*, 1990, 14(3), σελ. 215-233.

³⁰⁷ Ressler R.K., Burgess A.W., Depue R.L., Douglas J.E. & Hazelwood R.R., “Classifying Sexual Homicide Crime Scenes”, *FBI Law Enforcement Bulletin*, 1985, 54(8), σελ. 12-18.

ψυχολόγους. Σε αντίθεση με τις πιο πρόσφατες προσεγγίσεις της σκιαγράφησης προφίλ, η «κλινική αξιολόγηση» δεν αποτελεί μία ενιαία τεχνική ούτε ακολουθεί κάποια ειδικά καθορισμένη μεθοδολογία. Αντίθετα, εφαρμόζεται από μεμονωμένους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, οι οποίοι, έχουν κληθεί από τις αστυνομικές αρχές για να παρέχουν την ατομική τους ερμηνεία σε σχέση με φαινομενικά άλυτα εγκλήματα. Είναι από αυτήν ακριβώς τη δουλειά των επαγγελματιών ψυχικής υγείας που προέκυψε αρχικά ο όρος «ψυχολογικό προφίλ». Οι αξιολογήσεις τους στηρίζονται γενικότερα στην κλινική τους εμπειρία και πρακτική, καθώς και σε θεωρίες προσωπικότητας και ψυχολογικών διαταραχών. Παρ' όλα αυτά, η διαδικασία αυτή στηρίζεται σταθερά στα γνωστικά αντικείμενα της ψυχολογίας και της ψυχιατρικής και αυτή η εξατομικευμένη προσέγγιση παίρνει σιγά-σιγά μια πιο επίσημη μορφή, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αναπαραγωγή της.³⁰⁸

Η δημιουργία των προφίλ επιτυγχάνεται με τη διάγνωση της πιθανής ψυχοπαθολογίας και / ή τον τύπο προσωπικότητας που ενδέχεται να έχει διαπράξει το έγκλημα. Ωστόσο, μια τέτοια διάγνωση μπορεί να ποικίλλει ευρέως μεταξύ των διαφόρων επαγγελματιών. Το γεγονός ότι το «προφίλ προσωπικότητας του εγκληματία» είναι άλλες φορές επιτυχές και άλλες όχι, ενώ χαρακτηρίζεται συχνά τέχνη και όχι επιστήμη, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη διαφορετική φύση αυτών των προφίλ και τη διακύμανση των επιπέδων ακρίβειάς τους. Ωστόσο, από την κατηγορία της «κλινικής αξιολόγησης» έχουν προκύψει κάποια από τα πιο φαινομενικά ακριβή προφίλ. Πράγματι, πολλά έχουν προσεγγίσει το προφίλ του δράστη με τέτοια ακρίβεια, ώστε να συναγωνίζονται επάξια στις λεπτομέρειες τους σκιαγράφους των άλλων μεθόδων³⁰⁹.

Οι σκιαγράφοι με κλινικό υπόβαθρο συχνά είναι «δικανικοί ψυχολόγοι, που εργάζονται στο πεδίο ανάμεσα στην ποινική δικαιοσύνη και την ψυχική υγεία, μέσα σε φυλακές ή μονάδες ασφαλείας»³¹⁰, όπως για παράδειγμα ο Paul Britton³¹¹, ο οποίος ξεκίνησε την καριέρα του στη σκιαγράφηση, ενώ εργάζονταν σε μια ψυχιατρική μονάδα.

Οι κλινικοί ψυχολόγοι μπορεί να ακολουθήσουν διαφορετικές οδούς στη σκιαγράφηση του προφίλ παραβατών, στηρίζοντας συχνά τα συμπεράσματά τους στην υποκειμενική τους κρίση.

³⁰⁸ Ressler R.K. & Schachtman R., *Whoever Fights Monsters*, Simon & Schuster, London, 1992.

³⁰⁹ Wilson C. & Seaman D., *The Serial Killers*, Cox and Wyman, London, 1992.

³¹⁰ Gudjonsson G.H. & Copson G., "The Role of the Expert in Criminal Investigation", In J.L. Jackson & D.A. Bekerian (Eds.), *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester 1997, σελ. 61-76.

³¹¹ Britton P., *The Jigsaw Man*, London, Corgi, 1997.

Για παράδειγμα, ο Richard Badcock δίνει μεγάλο βάρος στα αναπτυξιακά ζητήματα του δράστη και έχει εργαστεί σε βίαιες σεξουαλικές επιθέσεις και «βιασμούς από άγνωστο δράστη»³¹², ενώ ο Paul Britton αρέσκεται συνήθως να συλλέγει όσες περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση, πριν βγάλει κάποια συμπεράσματα.

Ο Britton έχει δημιουργήσει το δικό του πεδίο διαμάχης εντός της βρετανικής κοινότητας σκιαγράφησης προφίλ, με μία συγκεκριμένη περίπτωση να αναφέρεται συχνά: η δολοφονία της Rachel Nickell. Στην περίπτωση αυτή και ύστερα από αίτημα των υπεύθυνων αστυνομικών ερευνητών να βοηθήσει στην εξεύρεση του δράστη, ο Britton ξεκίνησε τη σκιαγράφηση του προφίλ του δολοφόνου. Το παραγόμενο προφίλ στηρίχτηκε ως επί το πλείστον στην κλινική του εμπειρία και δήλωνε ότι ο ύποπτος υποφέρει από διαταραχές, όπως σεξουαλική δυσλειτουργία και δυσφορία σε σχέση με τις γυναίκες. Έλαβε, επίσης, υπόψη του μια σειρά τυχαία στατιστικά στοιχεία, για παράδειγμα, το γεγονός ότι «ο δράστης ήταν ηλικίας μεταξύ είκοσι και τριάντα ετών... οι περισσότερες σεξουαλικές επιθέσεις διαπράττονται από νέους άνδρες»³¹³. Λίγο αργότερα συνελήφθη ένας άνδρας ο Colin Stagg, αλλά στη συνέχεια αφέθηκε ελεύθερος. Αν και ο Stagg ταίριαζε απόλυτα στο προφίλ του Britton, η αστυνομία δεν είχε επαρκείς αποδείξεις για να τον θέσει υπό κράτηση. Θεωρώντας δεδομένο ότι είχαν βρει το δολοφόνο, η αστυνομία με τη συνεργασία του Britton έβαλαν μία μυστική αστυνομικό να πλησιάσει τον Stagg, υποδυόμενη μια μοναχική γυναίκα με την ελπίδα να τον κάνει να ομολογήσει τη δολοφονία. Ο Stagg αποκάλυψε λεπτομέρειες σχετικά με φαντασιώσεις του και κάποιες από αυτές ήταν πανομοιότυπες του τρόπου με τον οποίο δολοφονήθηκε η Rachel Nickell. Η αστυνομία θεώρησε ότι είχε αρκετά στοιχεία για να τον οδηγήσει σε δίκη για δολοφονία.

Ο δικαστής απέρριψε την υπόθεση, καθώς θεωρήθηκε απαράδεκτος ο τρόπος εκμείευσης των αποδεικτικών στοιχείων και χρόνια αργότερα ο Paul Britton αντιμετώπισε κατηγορίες για επαγγελματικό παράπτωμα από τη British Psychological Society³¹⁴. Οι Alison και Canter³¹⁵ παρουσίασαν μια κριτική επισκόπηση κάποιων από τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στη δίκη, θεωρώντας ότι κατά τη διάρκεια της αστυνομικής έρευνας έγινε χρήση «ρητορικών τακτικών». Θεωρούν ότι η χρήση

³¹² Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ. 143.

³¹³ Britton P., *The Jigsaw Man*, Corgi, London, 1997, σελ. 246.

³¹⁴ BBC News (2002, October 30), "Cracker' misconduct charge dropped", retrieved March 27, 2008, from BBC News Web site: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/2377235.stm>

³¹⁵ Alison L. & Canter D., "Rhetorical Shaping in an Undercover Operation: the investigation of Colin Stagg in the Rachel Nickell murder enquiry", In L. Alison (Ed.), *The Forensic Psychologist's Casebook*, Willan, Cullompton, 2005, σελ. 197-234.

«δεδομένων του πραγματικού κόσμου ... τα οποία δεν συλλέγονται για τους σκοπούς της έρευνας»³¹⁶ οδήγησαν στη δόμηση μιας διαπροσωπικής σχέσης μεταξύ της μυστικού αστυνομικού και του Stagg, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να χειραγωγείται για τους σκοπούς της έρευνας. Ως εκ τούτου, οι εκμυστηρεύσεις του δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν αξιόπιστα στοιχεία.

Οι υπέρμαχοι της κλινικής προσέγγισης δέχονται πολλές επικρίσεις από άλλους επιστήμονες, οι οποίοι αμφισβητούν τις μεθόδους τους. Πιστεύεται ότι η κυριότερη κριτική οφείλεται στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ των εν λόγω επαγγελματιών, καθώς ο καθένας έχει τη δική του προσέγγιση για τη σκιαγράφηση του προφίλ. Ως εκ τούτου, «η αποτυχία να αρθρώσουν δημόσια και από κοινού μία υποτυπώδη μέθοδο αυτού που κάνουν, τους έχει αφήσει ευάλωτους να γελοιοποιούνται ως αντιεπιστημονικοί αναγνώστες οίωνων»³¹⁷. Οι συγγραφείς, που από τη μεριά τους υποστηρίζουν τους κλινικούς σκιαγράφους, θεωρούν ότι οι επιθέσεις αυτές είναι αβάσιμες, καθώς σε πάνω από τις μισές σκιαγραφήσεις προφίλ που αναλαμβάνονται στη Μεγάλη Βρετανία χρησιμοποιείται η κλινική προσέγγιση.

Στην πραγματικότητα, έχουν προσπαθήσει να καθορίσουν μία επιστημονική μεθοδολογία μέσω ενός «διαδικαστικού μοντέλου», το οποίο προσδιορίζει τις κοινές παραμέτρους που έχουν ληφθεί από έναν κλινικό γιατρό κατά τη σκιαγράφηση ενός προφίλ. Τα πρώτα τρία στάδια του μοντέλου περιλαμβάνουν τη συλλογή πληροφοριών από τους αστυνομικούς και από τον τόπο του εγκλήματος, οι οποίες επιτρέπουν στον σκιαγράφο να ανακατασκευάσει τα γεγονότα που περιβάλλουν την εγκληματική ενέργεια – το τι, πώς και «σε ποιον». Το τέταρτο και κεντρικό στάδιο για το μοντέλο είναι η χρήση των πληροφοριών της υπόθεσης και της έρευνας των τριών πρώτων σταδίων, ώστε ο σκιαγράφος να συναγάγει το κίνητρο του εγκλήματος. Σε αυτό το στάδιο πρέπει να σημειωθεί ότι το μοντέλο αυτό είναι παρόμοιο με τη *Διαδικασία Δημιουργίας Εγκληματικού Προφίλ (Criminal Profile Generating Process)* που χρησιμοποιεί το FBI, με τα τέσσερα πρώτα στάδια του κλινικού μοντέλου σχεδόν πανομοιότυπα με τα τρία πρώτα του FBI³¹⁸.

Στη συνέχεια του, το κλινικό μοντέλο έχει μια διαφορετική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τις ψυχολογικές δομές και δημογραφικούς και κοινωνικούς

³¹⁶ *Ibid*, σελ. 199.

³¹⁷ Copson G., Badcock R., Boon J. & Britton P., Editorial: “Articulating a Systematic Approach to Clinical Crime Profiling”, *Criminal Behaviour and Mental Health*, 1997, 7 (1), σελ. 13-17.

³¹⁸ *Ibid*, σελ. 15.

παράγοντες πριν από τη συζήτηση με τους υπεύθυνους αστυνομικούς ερευνητές και την παραγωγή της τελικής έκθεσης.

Οι επικριτές της κλινικής μεθόδου προειδοποιούν ότι υπάρχουν πολλοί κίνδυνοι, ένας από τους οποίους είναι οι σκιαγράφοι να εργάζονται πολύ στενά με τους αστυνομικούς ερευνητές, καθώς αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ισχυρισμούς περί σύμπραξης, όπως η προσαρμογή ενός προφίλ για να ταιριάζει σε ένα ήδη γνωστό ύποπτο ή η επινόηση κάποιας στρατηγικής για την ανάκριση η οποία είναι ανήθικη ή ακόμη και παράνομη. Αυτή η λεπτομέρεια έχει επηρεαστεί από την αρνητική εμπειρία του Britton στην έρευνα κατά του Stagg. Μια ακόμα κριτική από την υπόθεση Nickell έχει καταχωρηθεί ως κίνδυνος και αφορά το γεγονός ότι, αν τα δεδομένα συνοψίζονται προτού δοθούν στον σκιαγράφο, αυτό μπορεί να προκαλέσει παραπλάνηση.

2.3. Η Στατιστική Προσέγγιση – Ανακριτική Ψυχολογία

Το πεδίο μελέτης της σκιαγράφησης προφίλ δράστη που αφορά τη στατιστική προσέγγιση αναπτύχθηκε αρχικά από τον David Canter και αναφέρεται ως «Ανακριτική Ψυχολογία»³¹⁹. Η προσέγγιση αυτή, στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο, οφείλει την ύπαρξή της στο αρχικό ενδιαφέρον του Canter για την περιβαλλοντική –ή όπως ο ίδιος αναφέρει «αρχιτεκτονική»– ψυχολογία και προσπαθεί να χρησιμοποιήσει όσο το δυνατόν πιο επιστημονικές μεθόδους για να προσεγγίσει το προφίλ και να κατανοήσει το έγκλημα γενικότερα.

Ο Canter ήταν καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Surrey, όταν κλήθηκε να συνεργαστεί με την αστυνομία για την πρώτη του περίπτωση σκιαγράφησης προφίλ και το ακαδημαϊκό υπόβαθρό του αντανάκλα στην επιστημονική προσέγγισή του.

Πιστεύει στις επιστημονικές αρχές ότι εάν οι θεωρίες έχουν αναπτυχθεί και δοκιμαστεί, τα αποτελέσματα μπορούν να αναπαραχθούν αν η έρευνα επαναληφθεί και στηρίζει τη μέθοδό του «στη σαφήνεια και τη πρόσβαση σε γεγονότα και έννοιες»³²⁰. Η προσέγγισή του στηρίζεται στην πεποίθηση ότι με τον ίδιο τρόπο που η επιστήμη ανέπτυξε θεωρίες για την πρόβλεψη μελλοντικών σχέσεων, οι ερευνητές εγκλημάτων πρέπει να αναλύσουν περιπτώσεις που έχουν λυθεί στο παρελθόν για την επίλυση μελλοντικών περιπτώσεων.

³¹⁹ Canter D. & Youngs D., *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, Wiley, Chichester, 2009.

³²⁰ Canter D., *Criminal Shadows*, Harper Collins, London, 1995, σελ. 110.

Ο Canter είναι επικριτικός απέναντι στις μεθόδους του FBI, καθώς ο ισχυρισμός τους για τη χρήση της ψυχολογίας έρχεται σε αντίθεση με το δικό του πιστεύω ως προς το τι είναι επιστημονικό, δηλώνοντας ότι «όταν μιλάμε με εγκληματίες για τα εγκλήματά τους δεν είναι ψυχολογία και σίγουρα δεν είναι επιστήμη»³²¹. Το έργο του Canter είναι παρόμοιο με εκείνο του FBI, καθώς και αυτός χρησιμοποιεί ιστορικά στοιχεία για να καθορίσει τα μελλοντικά γεγονότα, αλλά η στατιστική προσέγγισή του αφαιρεί τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και τη διαισθητική ικανότητα του ερευνητή όπως εμφανίζεται στο FBI.

Η στατιστική προσέγγιση έχει εντελώς αντίθετη μεθοδολογία από αυτή των κλινικών ψυχολόγων. Βασίζεται αποκλειστικά σε στατιστικά στοιχεία από τη σκηνή του εγκλήματος για να χαρτογραφηθεί η συμπεριφορά του δράστη, κάτι το οποίο μπορεί να επιτρέψει τον προσδιορισμό του είδους του δράστη που ψάχνουν.

Οι σκιαγράφοι που ακολουθούν τη στατιστική μέθοδο εξετάζουν πρώτα τα αρχεία από τη σκηνή του εγκλήματος και σημειώνουν συγκεκριμένες συμπεριφορές και χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το έγκλημα. Για παράδειγμα, ο Howitt αναγνωρίζει διάφορα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που μπορεί να συνδέονται με βιασμούς, συμπεριλαμβανομένων: «δέσιμο των άκρων, εξαναγκασμό σε πεολεξία, σοδομισμό, βασανιστήρια, κλπ. Μια ολοκληρωμένη επιλογή συμπεριφορών αντιπαραβάλλεται σε έναν βασικό κατάλογο και σε συνδυασμό με τις υποθέσεις στις οποίες εμφανίζονται, λαμβάνονται υπόψη ώστε να διαχωριστούν από άλλες υποθέσεις. Η μέθοδος αυτή μας δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε καλύτερα τις συμπεριφορές που εμφανίζονται μαζί και επιτρέπει σε νέες υποθέσεις να συνδεθούν με εκείνες που εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά δημιουργώντας έτσι τη δυνατότητα να συνδεθούν διαφορετικά αδικήματα με ένα άτομο»³²².

Υπήρξε περαιτέρω έρευνα όσον αφορά στη χρήση των στατιστικών στοιχείων στη σκιαγράφηση προφίλ, εξετάζοντας πρότυπα σε σχέση με τα σημεία όπου τα εγκλήματα διαπράττονται με σκοπό να εντοπιστεί η κατοικία του δράστη. Με αυτό το είδος μελέτης υπάρχει αφενός η δυνατότητα να διαπιστωθεί ποιοι διαπράττουν εγκλήματα σε ορισμένες περιοχές –οι δημογραφικές ή περιβαλλοντικές τους πτυχές– και αφετέρου, σε περιπτώσεις σειριακών εγκλημάτων, να ερευνηθεί ο τύπος κατοικίας σε σχέση με τις σκηνές εγκλήματος.

³²¹ *Ibid*, σελ. 106.

³²² Howitt D., *Forensic & Criminal Psychology*, Harlow, Pearson, 2002.

Η δημογραφική προσέγγιση είναι γνωστή ως χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και επιτρέπει την ανακάλυψη πολύτιμων πληροφοριών, όπως ποσοστά συγκέντρωσης του εγκλήματος, τα οποία μπορούν να εντοπίσουν περιοχές υψηλής ή χαμηλής εγκληματικότητας. Η επιστήμη που ασχολείται με την περιοχή σειριακών εγκλημάτων είναι γνωστή ως γεωγραφικό προφίλ και ο Rossmo³²³ θεωρεί ότι είναι πιο χρήσιμο στην αναζήτηση κατά συρροή εγκληματιών, οι οποίοι διαπράττουν ανθρωποκτονίες, βιασμούς και εμπρησμούς. Το γεωγραφικό προφίλ, ως μέθοδος σκιαγράφησης, αναλύεται περαιτέρω σε επόμενο κεφάλαιο.

Η στατιστική προσέγγιση σκιαγράφησης του προφίλ φαίνεται να είναι ριζωμένη στην επιστήμη, με τον Canter να χρησιμοποιεί ένα ικανοποιητικό μέγεθος δείγματος για τις μελέτες του προσφέροντας την ευκαιρία ελέγχου των υποθέσεων του, σε αρκετές περιπτώσεις. Ο Ainsworth σημειώνει ότι «αν και η δουλειά του Canter είναι εντυπωσιακή, πολλές από τις μεθόδους του είναι τεχνικής φύσεως και δεν είναι κατανοητές από τους ντετέκτιβ της αστυνομίας ή τους ερευνητές που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή τους»³²⁴.

Ο Britton επικρίνει την αφοσιωμένη άρνηση του Canter σε σχέση με την προσέγγιση της υπόθεσης κατά περίπτωση, καθώς ο ίδιος πιστεύει ότι μια πιο ανοικτή ματιά, με σκιαγράφους να μπορούν να συμβουλευονται ο ένας τη δουλειά του άλλου, θα μπορούσε να λειτουργήσει καλύτερα.

Ακόμη και αν ορισμένοι διαφωνούν, κάθε μέθοδος σκιαγράφησης έχει κερδίσει έδαφος σε θέματα επιστήμης. Για παράδειγμα, οι υποτυπώδεις μελέτες του FBI και οι στατιστικές υποθέσεις, ακόμη και η κλινική προσέγγιση, όλες βασίζονται στην εμπειρία επαγγελματιών στη διάγνωση διαταραχών οι οποίες έχουν ανακαλυφθεί χρησιμοποιώντας επιστημονικές μεθόδους. Η αρχική προσέγγιση του FBI θεωρείται πλέον ξεπερασμένη και αν και οι θεωρίες τους στηρίζονται στις αρχικές μελέτες, οι ιδρυτές τους έχουν φύγει και πλέον νέα συστήματα πληροφορικής βοηθούν τους πράκτορες με παρόμοιο τρόπο, χρησιμοποιώντας τη νέα στατιστική προσέγγιση, διατηρώντας όμως ταυτόχρονα μια ερευνητική εστίαση.

Η στατιστική μέθοδος του Canter ακολουθεί σίγουρα μια επίσημη, ακαδημαϊκή διαδρομή αλλά συνεχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα στην εφαρμογή από τους ντετέκτιβ, στους οποίους και απευθύνεται.

³²³ Rossmo K., "Geographic Profiling", In J. L. Jackson & D. A. Bekerian (Eds.), *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester, 1997, σελ. 159-175.

³²⁴ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ. 152.

Η σκιαγράφηση του προφίλ φαίνεται να βρίσκεται σε μια περίεργη θέση ανάμεσα στους ερευνητές της αστυνομίας και τους ψυχολόγους και σε πολλές περιπτώσεις αυτή η σχέση μπορεί να είναι προβληματική. Φαίνεται ότι, όπως κάθε μέθοδος της ανάλυσης προφίλ έχει αποδειχθεί επιτυχής σε ορισμένες περιπτώσεις και ανεπιτυχής σε άλλες, η συζήτηση για το κατά πόσον έχει ληφθεί υπόψη μια επιστημονική προσέγγιση δεν είναι τόσο σημαντική όσο η εκμάθηση από τα οφέλη και τους περιορισμούς της κάθε μεθόδου. Αυτό θα αποδείξει την αποτελεσματικότητά τους στη σύλληψη των εγκληματιών, έχοντας ως προτεραιότητα να μη θέτουν σε κίνδυνο τις έρευνες και τη φήμη της σκιαγράφησης του προφίλ παραβατών κατά τη διαδικασία.

2.4. Γεωγραφικό προφίλ

Η σκιαγράφηση του προφίλ ενός εγκληματία ξεκινάει από την υπόθεση ότι ο τρόπος με τον οποίο διαπράττεται το έγκλημα, σε συνδυασμό με άλλα χαρακτηριστικά, αποκαλύπτουν κάτι για το άτομο που το διέπραξε³²⁵. Μία ακόμα υπόθεση αυτής της πρακτικής είναι ότι το έγκλημα έχει συνήθως μια χωροταξική διάσταση, η οποία μπορεί να αναλυθεί και να χρησιμοποιηθεί στην ανακριτική διαδικασία³²⁶. Ένας επιστημονικά αποδεκτός τρόπος για να δημιουργηθεί το προφίλ ενός άγνωστου δράστη στηρίζεται στη συλλογή μετρήσιμων χαρακτηριστικών συμπεριφοράς και άλλων στοιχείων από το έγκλημα –ή τη σειρά των εγκλημάτων– σε συνδυασμό με προγενέστερα παρόμοια εγκλήματα οι δράστες των οποίων έχουν συλληφθεί. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, μέσω στατιστικής ανάλυσης μπορούν να δώσουν μια πιθανή εικόνα της ψυχοκοινωνικής συμπεριφοράς του δράστη.

Το γεωγραφικό προφίλ αποτελεί ένα ιδιαίτερο κομμάτι της σκιαγράφησης προφίλ παραβατών. Αν και άρχισε να αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, δεν αποτελεί καινούργιο φαινόμενο. Περίπου 200 χρόνια πριν, οι Quetelet και Guerry³²⁷ αναγνώρισαν διαφορετικά επίπεδα εγκλήματος σε διαφορετικές γειτονίες και προσπάθησαν να το εξηγήσουν με αναφορές στις ανομοιογενείς κοινωνικές συνθήκες των κατοίκων. Η έρευνα αυτή έγινε ύστερα από απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να δημιουργήσει στατιστικά εγκληματολογικά δεδομένα για πρώτη φορά το 1827.

Πολλοί, όμως, θεωρούν ότι πρώτη η Σχολή του Σικάγου προσπάθησε να κατανοήσει τον τρόπο διάπραξης των εγκλημάτων σε σχέση με τη γεωγραφική

³²⁵ Βλ. Α μέρος Κεφάλαιο 1.

³²⁶ Canter D. & Alison L., *The Social Psychology of Crime: Groups, teams and networks*, Aldershot, Ashgate, 2000.

³²⁷ Levinson D., *Encyclopedia of Crime and Punishment*, Sage Publications, Inc Vol. 1, σελ. 177.

τοποθεσία. Οι Shaw και McKay³²⁸ μάζευαν στατιστικά δεδομένα από τα δικαστήρια ανηλίκων και τα σωφρονιστικά ιδρύματα στο Σικάγο. Τα δεδομένα που συνέλεξαν περιείχαν και δημογραφικές λεπτομέρειες, όπως η ηλικία του δράστη και η διεύθυνση κατοικίας του. Χρησιμοποιώντας μία απλή μέθοδο, σημείωναν τη διεύθυνση κατοικίας των δραστών πάνω σε ένα χάρτη του Σικάγου. Διαιρώντας την περιοχή σε τμήματα του ενός τετραγωνικού μιλίου ήταν σε θέση να αποδείξουν τη γεωγραφική κατανομή των δραστών σε όλη την περιοχή του Σικάγου. Το πιο σημαντικό, όμως, ήταν ότι η έρευνα αυτή τους επέτρεψε να αποδείξουν ότι η εγκληματικότητα μετατρεπόταν, με την πάροδο του χρόνου, σε αρκετά σταθερό φαινόμενο σε συγκεκριμένες περιοχές της πόλης. Παρατήρησαν με ενδιαφέρον ότι, παρά το γεγονός πως ο πληθυσμός κάποιας συγκεκριμένης περιοχής άλλαζε μέσα στο χρόνο, ο βαθμός εγκληματικότητας παρέμενε ίδιος. Ακόμα περισσότερο, οι Shaw και McKay κατάφεραν να καταδείξουν μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ των παραβατών και της απόστασης από τις κεντρικές επιχειρηματικές περιοχές του Σικάγου. Η υπόθεση εργασίας τους έγινε γνωστή ως «Υπόθεση των Ομόκεντρων Ζωνών»³²⁹, καθώς θεωρούσαν ότι οι παραβάτες επικεντρώνονταν σε συγκεκριμένες, αναγνωρίσιμες ζώνες της πόλης. Η προσοχή γρήγορα στράφηκε σε μία περιοχή η οποία θεωρήθηκε ως ζώνη μεταβατικού σταδίου. Χαρακτηριζόταν από χαμηλά ενοίκια και φτωχό βιοτικό επίπεδο, ενώ ήταν κοντά στο κέντρο της πόλης. Ήταν η περιοχή όπου οι νεοεισαχθέντες μετανάστες θα έβρισκαν το πρώτο τους σπίτι πριν μετακομίσουν σε μία καλύτερη περιοχή. Έτσι ο πληθυσμός εκεί ήταν διαφορετικός και συχνά μεταβαλλόμενος.

Τα ευρήματα αυτά οδήγησαν τους Shaw και McKay στην ανάπτυξη της θεωρίας της «Κοινωνικής Αποδιοργάνωσης»³³⁰ του εγκλήματος. Η θεωρία αυτή υποστήριζε ότι η απουσία καλά θεμελιωμένης νόρμας συμπεριφοράς σε συνδυασμό με την κατάρρευση των κοινωνικών θεσμών οδηγεί σε αδυναμία ελέγχου της συμπεριφοράς. Επιπροσθέτως, οι ερευνητές υπέδειξαν προβλήματα που απέρρεαν από την ελλιπή κοινωνικοποίηση των παιδιών της περιοχής. Οι Shaw και McKay πίστευαν ότι ο ανύπαρκτος έλεγχος και η αναποτελεσματική κοινωνικοποίηση μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη μιας παραδοσιακά παραβατικής συμπεριφοράς στην περιοχή. Υποστήριζαν ότι η παραβατικότητα έχει αναχθεί σε νόρμα εκεί και αυτή η συμπεριφορά μεταφερόταν ως πολιτισμικό στοιχείο μέσω συμμοριών και άλλων ομάδων.

³²⁸ Shaw Clifford R. & McKay Henry D., *Juvenile Delinquency in Urban Areas*, University of Chicago Press, Chicago, 1942.

³²⁹ *Ibid*

³³⁰ *Ibid*

Την ίδια στιγμή που οι Shaw και McKay ξεκινούσαν την έρευνά τους, ο Frederic Thrasher³³¹ είχε ήδη ολοκληρώσει την έρευνά του για τη συγκρότηση των αστικών συμμοριών στην περιοχή του Σικάγου. Ανακάλυψε ότι υπήρχαν συγκεκριμένες περιοχές όπου υπήρχε η τάση να σχηματίζονται συμμορίες και άλλες περιοχές όπου αυτό δεν φαινόταν πιθανό. Οι πρώτες εμφανίζονταν ως διάμεσες περιοχές, ενώ οι τελευταίες αποτελούσαν οικιστικές και εμπορικές περιοχές της πόλης. Ο Thrasher συμπέρανε ότι οι συμμορίες είναι πιο πιθανό να σχηματιστούν σε περιοχές όπου οι κατοικίες βαθμιαία μετατράπηκαν σε βιομηχανικές ζώνες.

Η Σχολή του Σικάγου έκανε κάποιες πολύ ενδιαφέρουσες ανακαλύψεις με στόχο την κατανομή του εγκλήματος στις αμερικανικές πόλεις και η ουσιαστικά οικολογική τους προσέγγιση αμφισβήτησε την έννοια ότι οι ατομικές ψυχολογικές μεταβλητές μπορούν από μόνες τους να εξηγήσουν την ανάπτυξη μιας παραβατικής ζωής. Η Σχολή του Σικάγου είχε και τους επικριτές της και πιο πρόσφατες έρευνες³³² αμφισβήτησαν πολλά από τα συμπεράσματά της. Παρ' όλα αυτά, η έννοια ότι γεωγραφικές και κοινωνικές συνθήκες μπορούν να συνδέονται με αυξημένα επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς αποτέλεσε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ιδέα.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, εμφανίστηκε μια αναβίωση των απόψεων των Shaw και McKay από την αποκαλούμενη Νέα Σχολή του Σικάγου³³³. Η προσέγγιση αυτή επίσης υιοθέτησε μια οικολογική προοπτική, αλλά αναπτύχθηκε ευρύτατα, κυρίως λόγω της δυνατότητας χρήσης υπολογιστών στη χαρτογράφηση και τη στατιστική ανάλυση των στοιχείων. Επίσης, η δημιουργία του Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών³³⁴ (GIS) επέτρεπε ευέλικτες μετρήσεις των περιοχών συγκέντρωσης εγκληματικών ενεργειών και αυτό άνοιξε μια σειρά δυνατοτήτων σε σχέση με την οικολογία του εγκλήματος.

Χρησιμοποιώντας αυτές τις μεθόδους, οι Curry και Spurgel³³⁵ μελέτησαν δολοφονίες συμμοριών και συμπέραναν ότι, αν και το έγκλημα γενικότερα συνδέεται με τη φτώχεια και την έλλειψη ελέγχου, η ανθρωποκτονία σχετιζόταν με την κοινωνική

³³¹ Thrasher F., *The Gang: A study of 1.313 Gangs in Chicago*, University of Chicago Press, 1927.

³³² Coleman Cl. & Norris Cl., *Introducing Criminology*, William Publishing, Devon UK, 2000.

³³³ Bursik Robert J. Jr. and Harold G. Grasmick, "Longitudinal Neighborhood Profiles in Crime: The decomposition of change". *Journal of Quantitative Criminology*, 1992, 8, σελ. 247-263.

³³⁴ Chang K., *Introduction to Geographic Information System*, 4th Edition, McGraw Hill, 2007.

³³⁵ Curry G.D. & Spurgel I., "Gang Homicide, Delinquency and Community", *Criminology* V, 26, σελ. 381-406.

αποδιοργάνωση. Μία ακόμη έρευνα³³⁶ συμπέρανε ότι οι συμμορίες συνηθίζουν να σχηματίζονται σε περιοχές με μειωμένο άτυπο κοινωνικό έλεγχο.

Όλες οι προαναφερθείσες έρευνες δίνουν έμφαση στη σημασία του τόπου, στην προσπάθεια κατανόησης του εγκλήματος και της εξέλιξης της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Αστυνομικοί ερευνητές χρησιμοποιούσαν εδώ και χρόνια χάρτες ως μέσο για να απεικονίσουν την τοποθεσία του εγκλήματος σε συγκεκριμένες περιοχές. Σπανίως, όμως, η αστυνομία θα χρησιμοποιούσε τους χάρτες ώστε να σημαδέψει τόσο τον τόπο του εγκλήματος όσο και την κατοικία του δράστη, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να κατανοήσει τη μεταξύ τους σχέση. Αν και κάποιοι δράστες επιλέγουν να δράσουν σε μια περιοχή αρκετά χιλιόμετρα μακριά από τον τόπο διαμονής τους, η πλειονότητα των δραστών φαίνεται να επιλέγει μια περιοχή την οποία γνωρίζει καλά. Η θεωρία των «Καθημερινών Δραστηριοτήτων»³³⁷ αναφέρει ότι πολλοί εγκληματίες θα επιλέξουν να δράσουν σε περιοχές όπου γνωρίζουν πιθανότερα μέσω μη παραβατικών ενεργειών.

Μια προσεκτική μελέτη στον τόπο των επιθέσεων μπορεί να αποβεί βοηθητική στην κατανόηση των εγκληματικών τάσεων και τη συσχέτισή τους με συγκεκριμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Η χαρτογράφηση του εγκλήματος χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως το GIS επιτρέπει μια ευρύτερη κατανόηση των τόπων διάπραξης εγκλημάτων, τις τάσεις και τις μεθόδους. Η μελέτη τέτοιων πληροφοριών, ιδιαίτερα όταν συνδυάζονται με θεωρίες όπως εκείνη των «καθημερινών δραστηριοτήτων», επιτρέπει μια πιο σαφή κατανόηση του πώς και γιατί το έγκλημα μοιάζει να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές.

Οι Eck και Weisburd³³⁸ θεωρούν ότι η ανάλυση του τόπου του εγκλήματος μπορεί να καλύψει μεγάλο μέρος της έρευνας. Αυτό περιλαμβάνει, στην περίπτωση των δραστών, τη μελέτη της κινητικότητας καθώς και της επιλογής του στόχου. Στην περίπτωση του ίδιου του τόπου του εγκλήματος, εκτός από την ομαδοποίηση των εγκληματικών ενεργειών σε συγκεκριμένες περιοχές, θα πρέπει επίσης να μελετάται η ευκολία και τα χαρακτηριστικά που προσφέρει η κάθε περιοχή για εγκληματική δραστηριότητα,

³³⁶ Tita G.E. et al., *An Ecological Study of Violent Gangs: The social organization of set space*, working paper, National Consortium on Violence Research, Carnegie Mellon University, Pittsburgh.

³³⁷ Laurence E. Cohen and Marcus Felson "Social Change and Crime Rate Trends: A routine activity approach", *American Sociological Review*, 44 (4) 1979, σελ. 588-608.

³³⁸ Eck J.E. and Weisburd D., "Crime and Places in Crime Theory" In: Eck & Weisburd, *Crime and Place*, Crime Prevention Studies, vol. 4, Criminal Justice Press, Monsey, NY, σελ. 1-34.

Ένας επιμέρους κλάδος της εγκληματολογίας, η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία³³⁹, ερευνά το εάν η εγκληματική δραστηριότητα μπορεί να είναι ευκαιριακή. Θεωρεί ότι οι εγκληματικές πράξεις πρέπει να γίνουν κατανοητές ως ένας συνδυασμός, σύμφωνα με τον οποίο ο νόμος, ο δράστης και το θύμα-στόχος συναντιούνται σε ένα συγκεκριμένο μέρος. Με άλλα λόγια, ένα έγκλημα διαπράττεται όταν ένας δράστης με συγκεκριμένο κίνητρο συναντά έναν στόχο σε ένα συγκεκριμένο μέρος και προβαίνει στην παραβατική ενέργεια. Αυτά τα στοιχεία: νόμος, δράστης, στόχος και μέρος μπορούν να χαρακτηριστούν ως παράμετροι του εγκλήματος. Μία ακόμα παράμετρος, η οποία είναι σε συνδυασμό με το μέρος, είναι και ο χρόνος τέλεσης του αδικήματος. Κάθε μία από αυτές τις παραμέτρους μπορεί να εξεταστεί σε συνδυασμό με τις άλλες. Για παράδειγμα, για να βρίσκεται σε ένα συγκεκριμένο μέρος ένας δράστης πρέπει να γνωρίζει την ύπαρξη του μέρους αυτού και να έχει το μέσο και το κίνητρο να ταξιδέψει ως εκεί. Εστιάζοντας στις χωρικές επεκτάσεις των στοιχείων του εγκλήματος, εξετάζονται οι αποστάσεις ανάμεσα στα κεντρικά σημεία αυτού: τον τόπο του εγκλήματος και τη βάση του δράστη³⁴⁰.

2.4.1. Μείωση με την Απόσταση (Distance Decay Effect)

Το παρατηρημένο φαινόμενο της μείωσης της χωρικής αλληλεπίδρασης, καθώς οι αποστάσεις μεγαλώνουν και απομακρύνονται από τα οικεία μέρη, ονομάστηκε «Μείωση με την Απόσταση» (Distance Decay Effect)³⁴¹.

Η μείωση της δραστηριότητας ή της αλληλεπίδρασης όσο η απόσταση μεγαλώνει έχει επανειλημμένα διαπιστωθεί στη συμπεριφορά σε συνάρτηση με το χώρο, είτε αυτή η συμπεριφορά είναι παραβατική είτε όχι. Οι λόγοι για αυτό είναι απλοί και ισχυροί: χρειάζεται χρόνος, χρήμα και προσπάθεια για να διανύσει κάποιος μια απόσταση. Έτσι, κοντινές περιοχές προτιμώνται από τις πιο απόμακρες, εάν το αναμενόμενο κερδοφόρο αποτέλεσμα είναι το ίδιο και στις δύο περιπτώσεις. Επιπροσθέτως, είναι δύσκολο να λειτουργήσει κάποιος αποτελεσματικά σε ένα εντελώς άγνωστο περιβάλλον κάτι που κάνει πιο ελκυστικές τις οικείες περιοχές.

Έχει υποθεθεί ότι ο κίνδυνος της αναγνώρισης επηρεάζει το δράστη μιας παραβατικής πράξης στην επιλογή της περιοχής, με τέτοιο τρόπο ώστε, τουλάχιστον για

³³⁹ Brantingham P.I and P.J Brantingham, *Environmental Criminology*, Sage, Beverly Hills, CA, 1981 & "Situational Crime Prevention in Practice" *Canadian Journal of Criminology*, January 1990, σελ. 17-40.

³⁴⁰ *Ibid*

³⁴¹ Brantingham, P. J. and Brantingham, P. L., *Environmental Criminology*, Prospect Heights, IL: Waveland Press, 1981.

κάποιες μορφές εγκλημάτων, να δημιουργείται μία περιοχή ελαττωμένης δραστηριότητας, η λεγόμενη «ζώνη ουδετερότητας».

Καθώς υπάρχει πάντα η πιθανότητα της ύπαρξης μιας απόστασης ανάμεσα στη βάση του δράστη και στον τόπο διάπραξης του εγκλήματος, παραμένει ανοιχτό το ερώτημα του πόσο καλά μπορεί να καθοριστεί η ύπαρξη μιας ουδέτερης ζώνης για συγκεκριμένους τύπους εγκλημάτων και πόσο μεγάλη θα πρέπει να είναι η περιοχή ελαττωμένης δραστηριότητας για να θεωρηθεί ως απόδειξη της ύπαρξης της ζώνης αυτής;

Κάποιες μελέτες³⁴² έχουν παρουσιάσει περιπτώσεις διευρυμένης χωρικά δράσης δραστών, κυρίως βίαιων σειριακών εγκλημάτων. Στις περιπτώσεις αυτές το πρώτο περιστατικό λάμβανε χώρα πιο κοντά στην κατοικία του δράστη σε σχέση με τα επόμενα. Ωστόσο, τα αποτελέσματα διαφέρουν και συμπεράσματα σαν και αυτά χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Ένα από τα προβλήματα ελέγχου αυτών των συμπερασμάτων είναι ότι δεν είναι σίγουρο πως όλα τα περιστατικά που αποτελούν μέρος της ίδιας σειράς εγκλημάτων καταγράφονται ως τέτοια από την αστυνομία. Για το λόγο αυτό, εάν έχουν υπάρξει αλλαγές στην απόσταση δράσης κατά το ξεκίνημα των σειριακών εγκλημάτων, μπορεί να μη ληφθεί υπόψη λόγω μη καταγραφής από την αστυνομία.

2.4.2. Η θεωρία του Kim Rossmo

Ο Kim Rossmo ξεκίνησε να μελετά το γεωγραφικό προφίλ στο πλαίσιο των διδακτορικών του σπουδών στο Πανεπιστήμιο Simon Fraser (British Columbia, Καναδάς). Είχε ως υπεύθυνους καθηγητές τους Paul και Patricia Brantingham³⁴³, που ανέπτυξαν ένα θεωρητικό μοντέλο το οποίο εξέταζε τους πιθανότερους τρόπους τέλεσης εγκλημάτων με βάση την κατοικία του δράστη, τους χώρους εργασίας και τις δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο του.

Με απλά λόγια, το μοντέλο Brantingham³⁴⁴ υποστηρίζει ότι όλοι έχουμε ένα «χώρο δραστηριότητων» που σχετίζεται με τις περιοχές στις οποίες ζούμε, εργαζόμαστε και παίζουμε και ότι αυτή η περιοχή δραστηριότητων παράγει ένα διακριτό μοτίβο της κίνησής μας γύρω από την πόλη. Σε σχέση με την εγκληματική δραστηριότητα,

³⁴² Goodwill A. & Alison L., "Sequential Angulation, Spatial Dispersion and Consistency of Distance Attack Patterns from Home in Serial Murder, Rape and Burglary", *Psychology, Crime & Law*, vol.11, σελ. 161-176.

³⁴³ Brantingham P.L. and P.J. Brantingham, "Environment, Routine and Situation: Toward a pattern theory of crime." *Advances in Criminological Theory*, 1993, 5, σελ. 259-294.

³⁴⁴ *Ibid*

συνάγεται ότι ο δράστης πρέπει να γνωρίζει σχετικά μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, πριν αρχίσει να έχει εγκληματική συμπεριφορά. Όταν λοιπόν τα πρότυπα κίνησης των παραβατών τέμνονται με αυτόν το γεωγραφικό χώρο, είναι δυνατό να καθοριστεί σε μεγάλο βαθμό, ο μελλοντικός τόπος διάπραξης ενός εγκλήματος.

Ο Rossmo σημείωσε ότι το μοντέλο Brentingham χρησιμοποιήθηκε κυρίως σε σχέση με την πρόληψη της εγκληματικότητας και ενδιαφέρθηκε να το προσεγγίσει από την αντίθετη άποψη, δηλαδή ξεκινώντας από την ερώτηση «τι μας λέει ο τόπος του εγκλήματος για τον πιθανό “χώρο δραστηριότητας” του δράστη;»³⁴⁵.

Η δουλειά του Rossmo είναι ενδιαφέρουσα στο σημείο που χρησιμοποιεί τη γνώση από την τυπική γεωγραφική συμπεριφορά των δραστών, με στόχο να καθορίσει τον πιθανό τόπο κατοικίας τους. Πιστεύει ότι για την πραγματοποίηση κάθε εγκλήματος πρέπει να υπάρχει σύνδεση τόσο στο χρόνο όσο και στον τόπο, ανάμεσα στο δράστη και το θύμα³⁴⁶. Η περιβαλλοντική εγκληματολογία και η θεωρία των δραστηριοτήτων ρουτίνας³⁴⁷ προσφέρουν ένα πλαίσιο κατανόησης της σχέσης μεταξύ εγκλήματος και τόπου.

Ο Rossmo δίνει έμφαση στο ότι η προσέγγισή του έχει συγκεκριμένες πρακτικές εφαρμογές³⁴⁸. Για παράδειγμα, η τεχνική μπορεί να βοηθήσει στην ιεράρχηση των υπόπτων με βάση τη διεύθυνση ή την περιοχή και μπορεί να βοηθήσει στην εστίαση των αστυνομικών περιπολιών. Όπως υποστηρίζει, η έρευνα σοβαρών εγκλημάτων, στα οποία οι τεχνικές του έχουν μεγαλύτερη εφαρμογή, συνήθως παράγει μεγάλο αριθμό πληροφοριών, πολλές από τις οποίες αποδεικνύονται άχρηστες. Η δική του προσέγγιση δεν βασίζεται στο «ένστικτο», το οποίο μπορεί να χρησιμοποιεί η αστυνομία αλλά σε στατιστική ανάλυση πληροφοριών, ιδιαίτερα στα σειριακά εγκλήματα.

Οι τεχνικές του Rossmo έχουν ιδιαίτερη εφαρμογή σε σοβαρά εγκλήματα κατά συρροή, κυρίως στα βίαια σεξουαλικά εγκλήματα. Ωστόσο, η τεχνική μπορεί να είναι πραγματικά επιτυχής μόνο εάν η αστυνομία έχει ακριβή στοιχεία για κάθε μία από τις περιπτώσεις του κατά συρροή εγκληματία. Εάν δεν είναι καταχωρημένες με ακρίβεια όλες οι επιθέσεις ή εάν δεν έχουν καταγραφεί ως επιθέσεις από τον ίδιο δράστη, η

³⁴⁵ Rossmo Kim D., “Geographic Profiling: target patterns of serial murderers”, Simon Fraser University, 1995, σελ. 225.

³⁴⁶ *Ibid*

³⁴⁷ Felson M. & Cohen L., “Social Change and Crime Rate Trends: A routine activity approach”. *American Sociological Review*, Vol. 44, No. 4, Aug., 1979, σελ. 588-608.

³⁴⁸ Rossmo K. D. “Geographic Profiling: target patterns of serial murderers”, Simon Fraser University, 1995, σελ. 225.

τεχνική του θα είναι πολύ λιγότερο χρήσιμη. Σύμφωνα με τον ίδιο τον Rossmo³⁴⁹, η τεχνική του μπορεί να μην προσφέρει στους αστυνομικούς τη δυνατότητα να βρουν «βελόνα στα άχυρα», αλλά μπορεί να τους προτείνει σε ποια μεριά του «αχυρώνα» να ψάξουν.

Πώς λειτουργεί το Rigel

Το πρόγραμμα Rigel³⁵⁰ εφαρμόζεται από την Εταιρεία Περιβαλλοντικής Εγκληματολογικής Έρευνας στο Βανκούβερ. Πήρε το όνομά του από το μπλε αστέρι που σχηματίζεται στο κατώτερο τμήμα του αστερισμού του Ωρίωνα.

Όπως προαναφέρθηκε, το γεωγραφικό προφίλ είναι ένα στρατηγικό σύστημα διαχείρισης πληροφοριών, που χρησιμοποιείται για τη διερεύνηση σειριακών βίαιων εγκλημάτων. Στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο τόπος του εγκλήματος μπορεί να παρέχει στην αστυνομία ζωτικής σημασίας πληροφορίες. Αξιολογεί και προβλέπει τον πιθανότερο τόπο κατοικίας εργασίας, κοινωνικών δραστηριοτήτων και διαδρομών του δράστη.

Το γεωγραφικό προφίλ αποτελείται τόσο από ποσοτικές επιστημονικές γεωγραφικές τεχνικές όσο και από ποιοτικές, όπως για παράδειγμα η ανακατασκευή και η ερμηνεία του «χαρτών του μυαλού»³⁵¹ του δράστη. Η πρωταρχική γεωγραφική τεχνική αποτελείται από ένα ηλεκτρονικό σύστημα το οποίο είναι γνωστό ως «Γεωγραφικός Στόχος Εγκληματιών»³⁵² (Criminal Geographic Targeting). Με απλά λόγια, χωρικά δεδομένα, δεδομένα που αφορούν στο χρόνο, την απόσταση και τη

³⁴⁹ *Ibid*

³⁵⁰ Rossmo D.K., “Overview: Multivariate spatial profile as a tool in crime investigation” In C.R. Block, M. Dabdouh & S. Fregly, *Crime Analysis Through Computer Mapping*, Police Executive Research Forum. Washington DC, σελ. 65-97.

³⁵¹ *Ibid* Όλοι οι άνθρωποι αποτυπώνουν στο μυαλό τους κάποιες οικείες περιοχές, όπως γειτονιές ή πόλεις που αποθηκεύονται στη μνήμη. Οι αποτυπώσεις αυτές περιλαμβάνουν εκτός από πληροφορίες για το χώρο, λεπτομέρειες, όπως το χρώμα, ο ήχος, η υφή το συναίσθημα και σημαντικά σύμβολα. Τα στοιχεία που αφορούν το χώρο διακρίνονται σε πέντε τύπους:

ΔΡΟΜΟΙ: Διαδρομές που κυριαρχούν στις εικόνες που πολλοί έχουν για τις πόλεις και για κεντρικές τοποθεσίες, όπως αυτοκινητόδρομοι και σιδηρόδρομοι.

ΠΑΡΥΦΕΣ: Όρια, όπως ποτάμια, σιδηροδρομικές γραμμές ή κύριοι αυτοκινητόδρομοι.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ: Υποπεριοχές με αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά και προσδιορισμένα κέντρα, αλλά ασαφή σύνορα, όπως εμπορικά κέντρα, συνοικίες εθνικών μειονοτήτων ή αγροτικές περιοχές.

ΚΟΜΒΟΙ: Κέντρα έντονης δραστηριότητας, όπως μεγάλοι συγκοινωνιακοί κόμβοι, σιδηροδρομικοί σταθμοί ή κεντρικά καταστήματα.

ΟΡΟΣΗΜΑ: Αναγνωρίσιμα σύμβολα που χρησιμοποιούνται για τον προσανατολισμό, όπως πινακίδες, κτίρια, κλπ.

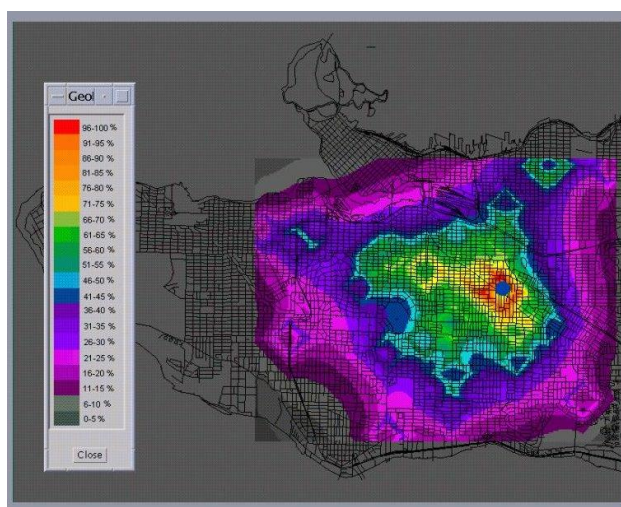
³⁵² Rossmo D. Kim., “Place, Space, and Police Investigations: Hunting serial violent criminals”, Simon Fraser University, 2011.

μετακίνηση προς και από τη σκηνή του εγκλήματος αναλύονται και παράγουν ένα τρισδιάστατο μοντέλο γνωστό ως «επιφάνεια κινδύνου»³⁵³.

Η «επιφάνεια κινδύνου» περιλαμβάνει κωδικούς πιθανοτήτων που απεικονίζονται με διαφορετικό ύψος και χρώμα. Όταν εφαρμόζονται σε ένα χάρτη της περιοχής στην οποία έχουν διαπραχθεί σειριακά εγκλήματα δίνουν μια ένδειξη για τον πιθανό τόπο διαμονής ή εργασίας του δράστη.

Διαδικασία & Μεθοδολογία του Rigel³⁵⁴

Πίνακας 4. Rigel

$$p_{i,j} = k \sum_{n=1}^{(\text{total crimes})} \left[\underbrace{\frac{\phi}{(|X_i - x_n| + |Y_j - y_n|)^f}}_{1^{\text{st term}}} + \underbrace{\frac{(1-\phi)(B^{g-f})}{(2B - |X_i - x_n| - |Y_j - y_n|)^g}}_{2^{\text{nd term}}} \right], \text{ Where } (X_i \neq x_n) \wedge (Y_i \neq y_n)$$

$$\phi = \begin{cases} 1, & \text{if } (|X_i - x_n| + |Y_i - y_n|) > B \\ 0, & \text{else} \end{cases} \iff (X_n, Y_n) \in B$$

Πηγή: <http://leganerd.com/2012/01/14/kim-rossmo-e-geographic-profiling/>

I. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ³⁵⁵:

Ένα γεωγραφικό προφίλ τυπικά θα ταίριαζε σε μια ποινική έρευνα ως εξής:

- Έχουν διαπραχθεί σειριακά εγκλήματα.
- Τα εγκλήματα ερευνώνται με παραδοσιακά μέσα.
- Έχει γίνει ανάλυση ώστε να εξακριβωθούν ποια εγκλήματα συνδέονται μεταξύ τους.
- Έχει δημιουργηθεί ένα ψυχολογικό προφίλ του άγνωστου δράστη.
- Δημιουργείται το γεωγραφικό προφίλ του άγνωστου δράστη.

³⁵³ Ibid

³⁵⁴ Rossmo Kim D., *Geographic Profiling*, CRC Press, 2000, σελ 222.

³⁵⁵ Ibid, σελ. 185-225.

- Αναπτύσσονται νέες ανακριτικές στρατηγικές.

II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ³⁵⁶

Προετοιμάζοντας ένα γεωγραφικό προφίλ πρέπει να ακολουθούνται μια σειρά από επιχειρησιακές διαδικασίες. Αυτό περιλαμβάνει:

- Την εξέταση του φακέλου: Δηλώσεις μαρτύρων, ιατροδικαστική έκθεση και ψυχολογικό προφίλ (εάν υπάρχει).
- Επιθεώρηση της σκηνής του εγκλήματος.
- Συναντήσεις και συζητήσεις με τους επικεφαλής ανακριτές.
- Επισκέψεις στους χώρους των εγκλημάτων.
- Ανάλυση των τοπικών στατιστικών για την εγκληματικότητα και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά.
- Μελέτη των οδικών, ζωνικών και ταχείας διέλευσης χαρτών.
- Συνολική ανάλυση και υποβολή έκθεσης.

Σύμφωνα με τον Rossmo³⁵⁷, οι κατά συρροή δολοφόνοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις τύπους, ανάλογα με τον τρόπο αναζήτησης θύματος:

1. Κυνηγός – Ψάχνει το θύμα με βάση τον τόπο διαμονής του.
2. Λαθροκυνηγός – Ψάχνει το θύμα έχοντας ως βάση διαφορετικό μέρος από αυτό της κατοικίας του ή μετακινείται σε άλλη περιοχή κατά τη διάρκεια της αναζήτησης.
3. Περιπλανώμενος – Συναντά τυχαία το θύμα του.
4. Παγιδευτής – έχει ένα επάγγελμα ή μια δευτερεύουσα απασχόληση, που του επιτρέπει να συναντά τα θύματά του.

Ο κυνηγός και ο λαθροκυνηγός είναι παρόμοιοι με τον «δράστη -πλιατσικολόγο» και τον «δράστη - ταξιδευτή», που αναφέρει ο David Canter στη μελέτη του για τους κατά συρροή βιαστές στη Αγγλία. Οι «πλιατσικολόγοι» μένουν κοντά στο κέντρο ενός νοητού κύκλου, μέσα στον οποίο διαπράττουν τα εγκλήματά τους, σε αντίθεση με τους «ταξιδευτές». Από τους 45 κατά συρροή βιαστές με τους οποίους ασχολήθηκε ο Canter, μόνο πέντε ταξινομήθηκαν στους «ταξιδευτές».

³⁵⁶ Ibid

³⁵⁷ Ibid

2.4.3. Η θεωρία του David Canter

Η έρευνα για την υπόθεση του «Βιαστή των Σιδηροδρόμων»³⁵⁸ υποστήριζε την άποψη ότι το σημείο της κατοικίας του δράστη μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή του τόπου του εγκλήματος. Οι Canter και Larkin³⁵⁹ ανακάλυψαν ότι το 87% των κατά συρροή βιαστών στην Μεγάλη Βρετανία διέπρατταν τα εγκλήματά τους με έναν τρόπο που επιβεβαίωνε τη λεγόμενη «Θεωρία του Κύκλου»³⁶⁰. Αυτό σημαίνει ότι τα σπίτια των δραστών εντοπίστηκαν μέσα σ' έναν κύκλο που σχηματιζόταν από τις δύο πιο μακρινές μεταξύ τους σκηνές εγκλήματος, στη σειρά των βιασμών που είχαν διαπράξει.

Οι Canter και Larkin υπέθεσαν την ύπαρξη δύο διαφορετικών ομάδων δραστών³⁶¹, τους οποίους ονόμασαν «δράστες-πλιατσικολόγους» (Marauder) και τους «δράστες-ταξιδευτές» (Commuter). Οι «πλιατσικολόγοι» πράττουν τα εγκλήματα χρησιμοποιώντας την κατοικία τους σαν ένα πλέγμα εγκληματικής δραστηριότητας, από την οποία εξαπλώνονται στη γύρω περιοχή. Οι «ταξιδευτές» μετακινούνται από την κατοικία τους σε διαφορετικές περιοχές για να διαπράξουν το έγκλημα. Αυτές οι περιοχές μπορεί για παράδειγμα να είναι ιδανικές για εύρεση πιθανών στόχων.

Παρά το γεγονός ότι τα ευρήματα αυτά οδήγησαν τους ερευνητές να υποστηρίξουν ότι «οι μελέτες μας δείχνουν πως οι σειριακοί παραβάτες τείνουν να κατοικούν ή να έχουν μια άλλη μορφή αναγνωριστικής βάσης, μέσα σε μια περιοχή που περικλείεται από τις επιθέσεις τους»³⁶², αυτή η υπόθεση δεν μπορεί να γενικευτεί για όλους τους τύπους εγκλημάτων.

Επίσης η ομαδοποίηση των δραστών σε «πλιατσικολόγους» και «ταξιδευτές» δεν είναι χωρίς προβλήματα. Θα ήταν λογικό να σκεφτεί κανείς ότι ένας «πλιατσικολόγος» θα διαπράττει επιθέσεις πιο τοπικά από κάποιον «ταξιδευτή». Ωστόσο, αυτό δεν είναι απαραίτητα έτσι. Για παράδειγμα, εάν ένας κατά συρροή δολοφόνος διαπράξει έναν φόνο στις ΗΠΑ στην πολιτεία της Washington και ένα άλλο στη Florida, είναι πολύ πιθανό το σπίτι του να βρίσκεται μέσα στον κύκλο που θα σχηματιστεί με βάση τις δύο αυτές τοποθεσίες και να ταξινομηθεί ως «πλιατσικολόγος».

³⁵⁸ Canter D., *Criminal Shadows – Inner Narratives of Evil*, Authorlink, 2000, σελ. 77-104.

³⁵⁹ Canter D. & Larkin P., “The Environmental Range of Serial Rapists”. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 13, 1983, σελ. 63-69.

³⁶⁰ Canter D., *Mapping Murder: The secrets of geographic profiling*, Virgin Publishing, London, 2003.

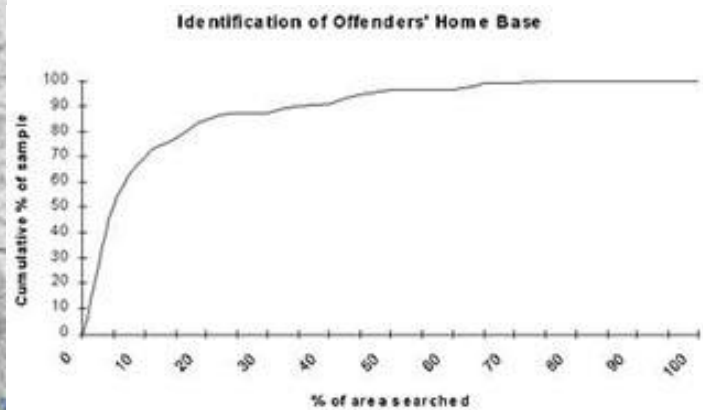
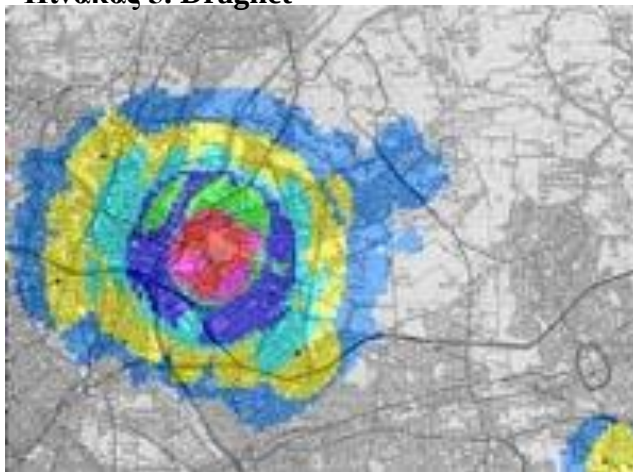
³⁶¹ Canter D. & Larkin P., “The Environmental Range of Serial Rapists” *Journal of Environmental Psychology*, vol. 13, 1983, σελ. 63-69.

³⁶² Canter D., Coffey T., Huntley M. & Missen C., “Predicting Serial Killers Home Base Using a Decision Support System”, *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 16, σελ. 457-478.

Από την άλλη μεριά, κάποιος «ταξιδευτής», αν έστω μία φορά, με έναν και μόνο τόπο εγκλήματος, συμπεριέλαβε το σπίτι του μέσα στον κύκλο που σχηματίζουν οι πιο απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές διάπραξης εγκλήματος, θα θεωρηθεί λανθασμένα ως «πλιατσικολόγος». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει πάντα η περίπτωση ένας εγκληματίας που έχει χαρακτηριστεί ως «ταξιδευτής» να μετατραπεί αργότερα σε «πλιατσικολόγο»³⁶³. Στην πραγματικότητα, κάποιος «πλιατσικολόγος» μπορεί να απέχουν αρκετά μεγάλη απόσταση από την κατοικία τους και τον τόπο εγκλήματος, ενώ την ίδια στιγμή κάποιος «ταξιδευτής» μπορεί να ζουν πολύ κοντά στο σημείο όπου έδρασαν. Τέλος, μπορεί να υπάρχουν εγκλήματα τα οποία δεν έχουν αποδοθεί στον ίδιο δράστη, οπότε η ταξινόμηση είναι ελλιπής.

Πώς λειτουργεί το Dragnet³⁶⁴

Πίνακας 5. Dragnet

Πηγή: http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

Το Dragnet είναι ένα γεωγραφικό στατιστικό πακέτο προτεραιοτήτων. Χρησιμοποιώντας τις τοποθεσίες από μια σειρά εγκλημάτων, το Dragnet εμφανίζει κατά προτεραιότητα τις γύρω περιοχές σε σχέση με την πιθανή τοποθεσία της βάσης του δράστη. Η χρήση του όρου προτεραιότητα είναι πολύ σημαντική στο πλαίσιο αυτό. Το τελικό αποτέλεσμα της ανάλυσης Dragnet είναι ένας χάρτης με πιθανές τοποθεσίες και όχι σημεία Χ πάνω στο χάρτη³⁶⁵.

Το Dragnet είναι το τελικό αποτέλεσμα μιας σειράς δοκιμών σε σειρά αδικημάτων κατά συρροή δραστών. Σε μια πραγματική κατάσταση, το κόστος έρευνας

³⁶³ Ainsworth P. B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Willan, Cullompton, 2001, σελ. 92.

³⁶⁴ Canter D. and Youngs D., *Applications of Geographical Offender Profiling*, Ashgate, 2008, σελ. 233.

³⁶⁵ *Ibid*

θα είναι επί της ουσίας μικρότερο απ' ό,τι φαίνεται στη θεωρία, διότι η ανάλυση Dragnet λειτουργεί με γενικούς χάρτες σειριακών εγκλημάτων, που περιέχουν μόνο τους τόπους του εγκλήματος. Συνεπώς, τομείς όπως πάρκα και λίμνες θα περιληφθούν στο χάρτη προτεραιοτήτων, ακόμη κι αν οι πιθανότητες ο δράστης να κατοικεί ή να εργάζεται εκεί είναι ελάχιστες.

Τα στάδια της ανάλυσης³⁶⁶:

Το πρώτο στάδιο είναι ο χρήστης να εισαγάγει τις θέσεις των εγκλημάτων. Αυτό δημιουργεί έναν χάρτη στον οποίο οι τόποι του εγκλήματος απεικονίζονται με μαύρα σημεία. Κάθε ένα από τα μαύρα σημεία στο χάρτη αποτελεί μια σκηνή εγκλήματος.

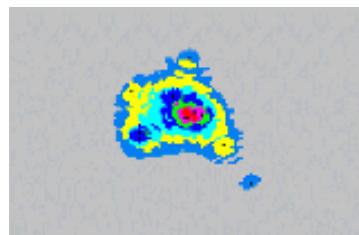
Πίνακας 6.

Πηγή: http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

Αμέσως μετά ο χρήστης αναλύει τα δεδομένα, δημιουργώντας ένα χάρτη προτεραιοτήτων, όπως ο παρακάτω:

Πίνακας 7.

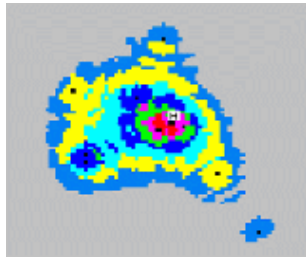
Πηγή: http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

Ο χάρτης είναι διαμορφωμένος με τη χρήση της κλίμακας Υψηλή
 Χαμηλή

³⁶⁶ Ibid

Η πραγματική διαμόρφωση του χάρτη μπορεί να προσδιορίζει συμπληρωματικές διευκρινίσεις για το έγκλημα, όπως η ύπαρξη περισσότερων του ενός γεωγραφικών σημείων στο επίκεντρο των αδικημάτων, το οποίο πιθανώς να δείχνει την ύπαρξη περισσότερων του ενός δράστη. Ο χάρτης που ακολουθεί δείχνει το σημείο κατοικίας του αναζητούμενου δράστη:

Πίνακας 8.

Πηγή: http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

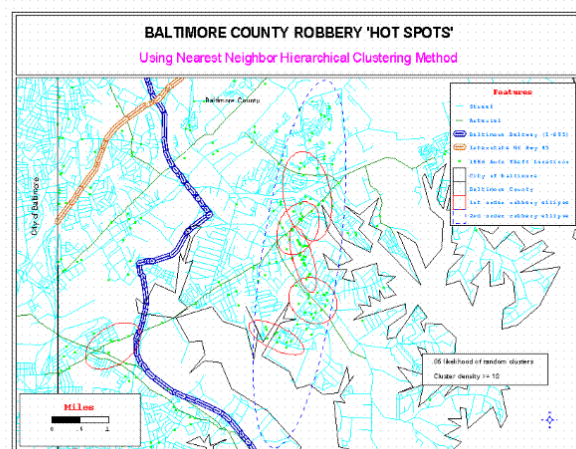
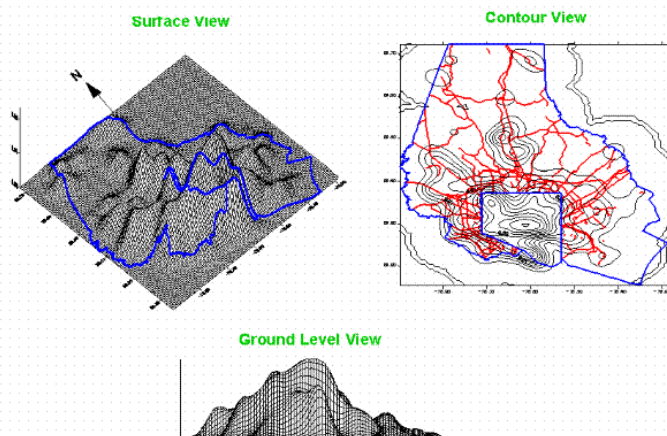
Το Dragnet έχει επίσης χαρακτηριστικά που μπορούν να προσαρμόσουν το πρότυπο ιεράρχησης για δίκτυα οικοδομικών τετράγωνων. Το λογισμικό είναι χρήσιμο όχι μόνο ως ένα λειτουργικό εργαλείο για την αστυνομία, αλλά είναι επίσης πολύτιμο για την έρευνα σχετικά με την επιλεκτική συμπεριφορά του δράστη σε σχέση με τον τόπο του εγκλήματος, καθώς και για άλλες γεωγραφικές πρακτικές.

2.4.4. Η θεωρία του Ned Levine

Πίνακας 9. CrimeStat

BALTIMORE COUNTY AUTO THEFT RISK

Ratio of Interpolation of 1996 Auto Thefts to 1990 Population

Πηγή: <http://www.nedlevine.com/nedlevine17.htm>

Ο Ned Levine δημιούργησε μια στατιστική προσέγγιση της πρόβλεψης κατοικίας και προτείνει μία επίσης εμπειρική προσέγγιση στη δημιουργία μοντέλων για την απόσταση ανάμεσα στην κατοικία του δράστη και στον τόπο του εγκλήματος³⁶⁷.

Όταν εμφανίσε την πρωτοποριακή του μέθοδο πρόβλεψης της βάσης του δράστη σε σχέση με τον τόπο του εγκλήματος, χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο εκτίμησης με πυκνό πυρήνα και στηριζόμενο σε εμπειρικά δεδομένα, τα αποτελέσματα του Ned Levine, σχετικά με την ακρίβεια της μεθόδου που προέκυψε από τη χρήση του λογισμικού CrimeStat³⁶⁸, ήταν μπερδεμένα και εξαιρετικά ποικίλα.

Παρά το γεγονός ότι το δείγμα του ήταν μικρό (50 σειριακά εγκλήματα διαφορετικού τύπου, από την πολιτεία της Βαλτιμόρης), το συμπέρασμά του ήταν ότι απλές μέθοδοι θα δώσουν το ίδιο καλά ή μη αποτελέσματα με πιο σύνθετες μεθόδους. Όταν χρησιμοποιήθηκε για την πρόβλεψη της κατοικίας του δράστη, το εμπειρικό μοντέλο είχε το μικρότερο διάμεσο σφάλμα, 3.120 χιλιόμετρα από το σπίτι του δράστη, το οποίο, συγκρίνοντάς το με τις άλλες μεθόδους ήταν ελάχιστα καλύτερο³⁶⁹. Το μικρότερο μέσο σφάλμα ήταν σχετικά με το Κέντρο Λιγότερου Χρόνου Μετακίνησης,

³⁶⁷ Ned Levine, *CrimeStat: A Spatial Statistics Program for the Analysis of Crime Incident Locations* (v 3.3), Ned Levine & Associates, Houston, TX, and the National Institute of Justice, Washington, DC, July 2010, <http://www.icpsr.umich.edu/CrimeStat/>

³⁶⁸ Ibid

³⁶⁹ Ibid

όπου ήταν 6,146 χιλιόμετρα από το σπίτι του δράστη. Οι διαφορές με άλλες μεθόδους ήταν ελάχιστες³⁷⁰.

Στην πραγματικότητα, ο Levine θεωρεί ότι οι μέθοδοι που υπάρχουν είναι εξαιρετικά ασαφείς και όταν χρησιμοποιούνται σε πρακτικές έρευνες εγκλημάτων αυτό πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή. Τα δεδομένα του Levine είναι αρκετά περιορισμένα για να δώσουν μία σαφή ένδειξη για την αποτελεσματικότητα των διαφόρων μεθόδων. Ωστόσο, αυτή η μελέτη αποτελεί το μοναδικό δημοσιευμένο τεστ ακριβείας, χρησιμοποιώντας ένα εμπειρικό μοντέλο μέτρησης της απόστασης από την κατοικία του δράστη, στον τόπο του εγκλήματος. Διαφορετικά τεστ χρησιμοποιώντας διαφορετικές μεθόδους ανάλογα με τον τύπο του εγκλήματος δεν διεξήχθησαν, ούτε έλαβαν υπόψη σε αυτά τα τεστ ακριβείας τα χαρακτηριστικά των εγκλημάτων.

2.4.5. Κριτική για την ακρίβεια των διαθέσιμων συστημάτων γεωγραφικού προφίλ

Αρκετές μελέτες έχουν αμφισβητήσει τη γενικότερη ακρίβεια των σύγχρονων συστημάτων σκιαγράφησης γεωγραφικού προφίλ και δεν θεωρούν ότι είναι ανώτερα από τις απλές εμπειρικές, ευρηματικές μεθόδους που χρησιμοποιούν κάποιοι ερευνητές. Αυτό οδήγησε κάποιους από τους επιστήμονες να λάβουν υπόψη τους οποιοδήποτε μοντέλο, εμπειρικό ή μαθηματικό, το οποίο να έχει δοκιμαστεί και να έχει αποδώσει και δήλωσαν: «...η προηγούμενη έρευνα μας έδειξε ότι δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές στην ακρίβεια της πρόβλεψης ανάμεσα σε διαφορετικές λειτουργίες»³⁷¹.

Ένα τέτοιο συμπέρασμα φαίνεται προς το παρόν πρόωρο, καθώς τα εμπειρικά στοιχεία για το θέμα είναι περιορισμένα, ενώ υπάρχει μεγάλος αριθμός λειτουργιών και μοντέλων. Έτσι, η μελλοντική τους δυνατότητα ακριβούς πρόβλεψης είναι προς το παρόν άγνωστη, καθώς η ακρίβεια της αυτοματοποιημένης προσέγγισης σκιαγράφησης προφίλ απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Οι άνθρωποι είναι επιρρεπείς στο λάθος και η αλήθεια είναι ότι τα αυτοματοποιημένα συστήματα υποστήριξης επιλογών μπορούν να προτείνουν, άμεσα και κατά προτεραιότητα, περιοχές αναζήτησης των δραστών, μπορούν να επεξεργαστούν πολύ περισσότερα και πολύπλοκα δεδομένα σε σύγκριση με τους ανθρώπους και είναι σε θέση να συνδυάζουν πολλές διαφορετικές πληροφορίες προκειμένου να αποδώσουν ένα μεμονωμένο αποτέλεσμα. Όλα τα παραπάνω καταστούν τα αυτοματοποιημένα συστήματα ιδιαίτερα χρήσιμα, ειδικά όταν ζητείται

³⁷⁰ Ibid

³⁷¹ Bennell C., Snook B., Taylor P.J., Corey S. & Keyton J., "It's Not Riddle, Choose the Middle: the effect of number of crimes and topographical detail on police officer predictions of serial burglars home locations", *Criminal Justice and Behavior*, vol. 34, 2007, σελ. 123.

μεγάλος αριθμός προβλέψεων. Ωστόσο, προς το παρόν, το ερώτημα για το εάν τα σύγχρονα στατιστικά μοντέλα είναι ακριβέστερα από τον άνθρωπο παραμένει ασαφές. Επίσης, ο Canter έχει συμπεράνει ότι τα τρέχοντα μοντέλα εγκληματικής συμπεριφοράς είναι υπεραπλουστευμένα και ο θόρυβος γύρω από τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είναι σημαντικός³⁷².

Εάν η δημιουργία ακριβών συστημάτων πρόβλεψης της βάσης του δράστη δεν αποτελεί επιλογή, τότε η «Θεωρία του Κύκλου» που παρουσιάστηκε από τους Canter και Larkin και η θεωρία του Kim Rossmo μπορούν προς το παρόν να χρησιμοποιηθούν στην πρόβλεψη της πιο πιθανής τοποθεσίας βάσης του δράστη, με σχετικά καλή ακρίβεια, χωρίς να χρησιμοποιούνται πιο πολύπλοκες μέθοδοι. Ωστόσο, η περίπτωση όπου η πρόβλεψη γίνεται για έναν μοναδικό σειριακό δολοφόνο διαφέρει πολύ από την περίπτωση κατά την οποία η πρόβλεψη της βάσης γίνεται για μαζικά σειριακά εγκλήματα σε μία μεγάλη αστική περιοχή και συνδυάζεται με πληροφορίες που αφορούν, για παράδειγμα, το εγκληματικό παρελθόν ατόμων που ζουν στην υπό έρευνα περιοχή. Επιπροσθέτως, η ένταξη στην διαδικασία πρόβλεψης πληροφοριών από ένα μεγάλο αριθμό συσχετίσεων μεταξύ απόστασης και χαρακτηριστικών στοιχείων ενός σειριακού εγκλήματος θα αποτελούσε μία εξαιρετικά μεγάλη πρόκληση για κάποιον άνθρωπο. Αυτός ο τρόπος πρόβλεψης είναι αδύνατος για ανθρώπους³⁷³, οπότε, εάν ένα εμπειρικά αποδεδειγμένο αποτελεσματικό μοντέλο μπορεί να βρεθεί και να αυτοματοποιηθεί, θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο στην πράξη.

2.4.6. Περιορισμοί στο γεωγραφικό προφίλ

Το γεωγραφικό προφίλ για τον εντοπισμό του πιο πιθανού σημείου κατοικίας του δράστη μπορεί να είναι χρήσιμο εργαλείο στην αστυνομική έρευνα. Σύμφωνα με τον Bert Adriaens³⁷⁴, όταν ρωτήθηκε ποιοι είναι οι περιορισμοί του γεωγραφικού προφίλ, εκείνος απάντησε «ο μόνος περιορισμός είναι ότι δεν υπάρχουν αρκετοί σκιαγράφοι γεωγραφικού προφίλ»³⁷⁵. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν ορισμένες δυσκολίες, οι οποίες περιορίζουν την αποτελεσματικότητα αυτού του είδους σκιαγράφησης. Πιθανώς, ο σημαντικότερος περιορισμός αφορά τον αριθμό των σημείων που είναι διαθέσιμα για τη δημιουργία του. Έχει διαπιστωθεί ότι χρειάζονται τουλάχιστον 6

³⁷² Canter D. & Larkin P., "The Environmental Range of Serial Rapists", *Journal of Environmental Psychology*, vol.,13, 1983, σελ. 63-69.

³⁷³ Στην πραγματικότητα, οι μελέτες εγκυρότητας αναγκάστηκαν να περιορίσουν τις δοκιμές τους λόγω ζητημάτων απόδοσης που προέκυψαν στα ανθρώπινα υποκείμενα έρευνας, Paulsen, 2006 (ΣτΣ).

³⁷⁴ Bert Adriaens, σκιαγράφος γεωγραφικού προφίλ, αστυνομία του Limburg, Ολλανδία. <http://ftonnaer.bravehost.com/art/Interview%20282,%20geographic%20pofiling.htm>

³⁷⁵ *Ibid*

τοποθεσίες του ίδιου δράστη για να δημιουργηθούν ποσοστά επιτυχίας περίπου 10%³⁷⁶. Προφανώς, όσο περισσότερες θέσεις είναι γνωστές ότι συνδέονται με τον ίδιο δράστη τόσο πιο έγκυρο είναι το προφίλ. Το πρόβλημα που συχνά παρουσιάζεται είναι ότι θεωρείται πολύ δύσκολο να καθοριστούν ποιες τοποθεσίες είναι σημαντικές για το προφίλ και ποιες όχι. Επίσης, δύσκολο είναι να αποδειχτούν ποια αδικήματα έχουν διαπραχθεί από τον ίδιο δράστη.

Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να προκαλέσουν αποκλίσεις στο μοτίβο των εγκλημάτων και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη χρήση του γεωγραφικού προφίλ³⁷⁷.

Κάποιοι παραβάτες μπορεί να μην έχουν συγκεκριμένη κατοικία. Αυτή είναι η κατηγορία των ανέργων ή των αλλοδαπών. Εάν η αστυνομία υποθέτει ότι ο δράστης ανήκει σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες, τότε το γεωγραφικό προφίλ δεν είναι χρήσιμο στην έρευνα.

1. Ο δράστης μπορεί να έχει παραπάνω από μία κατοικίες ή γεωγραφικά σημεία εκκίνησης για τις επιθέσεις.

Κάποιοι δράστες προετοιμάζονται για την πράξη τους στο χώρο εργασίας τους ή κάνουν χρήση κάποιας προσωρινής κατοικίας που ανήκει σε συγγενείς ή φίλους.

2. Πολλαπλοί δράστες που δρουν από κοινού.

Στην περίπτωση αυτή, είναι δυνατό να αλλάζουν τη στρατηγική τους ή να διαπράττουν τις αξιόποινες πράξεις με διαφορετική σύνθεση ομάδας, ώστε να παραπλανήσουν την αστυνομία.

3. Δράστες με μη τυπικό *modus operandi*.

Όσο αποτελεσματική αποδεικνύεται η μέθοδος του γεωγραφικού προφίλ σε δράστες με συγκεκριμένα πρότυπα, άλλο τόσο μη αποτελεσματική είναι για μη τυπικούς δράστες. Επίσης, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου οι δράστες αλλάζουν το πρότυπο δράσης τους για να παραπλανήσουν την αστυνομία.

4. Το *modus operandi* των δραστών δεν έχει αναγνωριστεί αρκετά καλά. Αυτό συμβαίνει είτε λόγω της θέσης του αδικήματος είτε λόγω του ότι η αστυνομία στηρίζεται μόνο σε αυτόπτες μάρτυρες για να ανασυνθέσει τα γεγονότα και να αναγνωρίσει το *modus operandi*. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ανεπαρκή στοιχεία για τη δημιουργία γεωγραφικού προφίλ.

³⁷⁶ Ainsworth P. B. *Offender Profiling and Crime Analysis*, Cullompton, Willan, 2001, σελ. 93.

³⁷⁷ Koppen P.J., Van de Poot C.J.& Koppen M.V. van, "Domicilies Van De Delinquent Duiden: Geografische daderprofilering in de praktijk", In: de Poot C.J., en Malsch M. (red), *Bivakmuts politiepet en toge, Wisselwerking Tussen Criminaliteit En Rechtshandhaving*, Boom, Den Haag, 2001, σελ. 79-98.

5. Αδικήματα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Σε κάποιες περιπτώσεις, η σειρά των αδικημάτων γίνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα, οπότε είναι δύσκολο να εξασφαλιστούν επαρκή δεδομένα για τη σκιαγράφηση ενός γεωγραφικού προφίλ.

6. Η φυσική αρχιτεκτονική του χώρου.

Η φυσική αρχιτεκτονική του χώρου μπορεί επίσης να αποτελέσει εμπόδιο. Θεωρείται από τα σημαντικότερα στοιχεία, για τη δημιουργία των κύκλων ως μέρος του γεωγραφικού προφίλ, το να ληφθούν υπόψη διάφορα όρια. Όχι μόνο φυσικά όρια, όπως η θάλασσα ή κάποιο δάσος, αλλά και οι δυνατότητες συγκοινωνίας μίας πόλης. Μια πόλη για παράδειγμα σαν το Amsterdam είναι γνωστή λόγω των προβλημάτων στην κυκλοφορία των οχημάτων, κάτι που κάνει τους περισσότερους διαρρήκτες να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Αντίθετα, το Rotterdam είναι ιδανικό για απόδραση με αυτοκίνητο. Για το λόγο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για τον σκιαγράφο να επισκέπτεται τον τόπο του εγκλήματος³⁷⁸.

7. Η μη τυπική αρχιτεκτονική των αντικειμένων.

Θεωρείται, επίσης, σημαντικό το γεγονός ότι σε κάποιες τοποθεσίες η μη τυπική διάταξη διαφόρων αντικειμένων μπορεί να επηρεάσει το σχεδιασμό των κύκλων.

8. Η ακριβής θέση του εγκλήματος δεν είναι γνωστή.

Το πρόβλημα αυτό παρουσιάζεται ιδιαίτερα σε σεξουαλικά αδικήματα, όπου η τοποθεσία της πρώτης επαφής ανάμεσα στο δράστη και το θύμα (η πρώτη συνάντηση) είναι δύσκολο να προσδιοριστεί.

Τα προβλήματα αυτά αποδεικνύουν ότι το γεωγραφικό προφίλ από μόνο του δεν είναι επαρκές εργαλείο για τον εντοπισμό δραστών. Παρ' όλα αυτά, εάν η σκιαγράφησή του γίνει με τις απαραίτητες προϋποθέσεις μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο στην ανακριτική.

³⁷⁸ *Ibid*

Κεφάλαιο 3. Η μέθοδος σκιαγράφησης προφίλ του δράστη στην Ευρώπη

3.1. Σκιαγράφηση προφίλ δράστη στην Ολλανδία – Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το FBI ίδρυσε στις αρχές της δεκαετίας του '70 Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς (ΜΕΣ) και δημιούργησε τη μέθοδο σκιαγράφησης προφίλ δράστη με βάση την Ανάλυση του Τόπου του Εγκλήματος. Στην Ολλανδία, την ευρωπαϊκή χώρα στην οποία βρήκε έκφραση η μέθοδος του FBI, η σκιαγράφηση προφίλ δραστών άρχισε να κινεί το ενδιαφέρον στους αστυνομικούς ανακριτές στα τέλη περίπου της δεκαετίας του '80.

Η περίπτωση του Gerrit-Jan Heijn³⁷⁹

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1987, το κορυφαίο στέλεχος της Ahold³⁸⁰, Gerrit-Jan Heijn απήχθη και, όπως αποδείχθηκε αργότερα, δολοφονήθηκε.

Οι αστυνομικές αρχές γνώριζαν για τη μέθοδο του προφίλ αλλά λόγω κόστους προτίμησαν να μη συνεργαστούν απευθείας με το FBI και να δημιουργήσουν μία δική τους ομάδα ειδικών επιστημόνων –συμμετείχαν ψυχολόγοι και επικοινωνιολόγοι– στους οποίους ανέθεσαν να φτιάξουν το προφίλ των απαγωγέων. Το πρόβλημα ήταν ότι, αν και όλοι τους ήταν ειδικοί, ο καθένας στο αντικείμενό του, δεν γνώριζαν τις αστυνομικές και δικανικές μεθόδους. Αφού δημιούργησαν ένα προφίλ, το οποίο στηριζόταν κυρίως σε υποθέσεις αρχείου και στην επικοινωνία που είχαν οι απαγωγείς με την οικογένεια του θύματος, το παρουσίασαν σε μια τηλεοπτική εκπομπή, μέσα από την οποία ζητούσαν τη συνδρομή του κοινού. Το προφίλ αυτό εμφάνιζε ως πιθανούς θύτες μια ομάδα ατόμων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο με τουλάχιστον μία γυναίκα εμπλεκόμενη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Χιλιάδες τηλεφωνήματα ακολούθησαν την εκπομπή, τα οποία έπρεπε να ελεγχθούν όλα για να αποδειχθεί στο τέλος ότι το προφίλ ήταν εντελώς λανθασμένο: η απαγωγή και δολοφονία είχε διαπραχθεί μόνο από τον Ferdi Elsas, ένα μηχανικό, πρώην υπάλληλο της εταιρίας.

Η αστυνομία έφτασε στα ίχνη του, έξι μήνες μετά τη απαγωγή, όταν άρχισε να ξοδεύει τα χρήματα που είχε πάρει ως λύτρα από την οικογένεια. Τα χρήματα είχαν δοθεί σε χαρτονομίσματα των 250 φιορινιών (Gulden), χαρτονόμισμα το οποίο ήταν σπάνιο λόγω της μεγάλης αξίας του. Ο δράστης άρχισε να ψωνίζει στο super market με αυτά τα χαρτονομίσματα. Οι αριθμοί των χαρτονομισμάτων ήταν σημαδεμένοι, οπότε

³⁷⁹ Συνέντευξη με τον Carlo Schippers, Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police (www.davci.nl), στις 3/12/2010, Den Haag, The Netherlands.

³⁸⁰ Η Ahold είναι μια διεθνής εταιρεία προμηθευτών τροφίμων που εδρεύει στην Ολλανδία (ΣτΣ.).

όταν αυτά επέστρεψαν στην τράπεζα κατάλαβαν πως πρόκειται για τα χρήματα που είχαν δοθεί για λύτρα. Η αστυνομία κατάφερε να εντοπίσει το κατάστημα από το οποίο έρχονταν στην τράπεζα τα χαρτονομίσματα και εγκαθιστώντας μια κάμερα παρακολούθησης, τον είδαν να ψωνίζει και να πληρώνει με τα χαρτονομίσματα των 250 φιορινιών.

Στη φάση εκείνη, αποφάσισαν ότι θα παρακολουθήσουν το δράστη για να βρουν τους συνεργούς του, καθώς ακόμη θεωρούσαν –σύμφωνα με το προφίλ– ότι πρόκειται για περισσότερους του ενός δράστες. Άρχισαν, λοιπόν, να τον παρακολουθούν και διαπίστωσαν ότι γύριζε από τα ψώνια του, καθόταν όλη μέρα σπίτι του, δεν μιλούσε με κανέναν άλλον εκτός της γυναίκας του και του γιου του. Έτσι ύστερα από δύο εβδομάδες παρακολούθησης, αποφάσισαν να τον συλλάβουν. Βρήκαν στο σπίτι του τα υπόλοιπα χρήματα, καθώς και κοσμήματα της οικογένειας του Gerrit-Jan Heijn. Σύμφωνα με την βιογραφία του Elsas³⁸¹, είχε σύμβαση εργασίας ως σύμβουλος με την εταιρία και σε κάποια φάση ένιωσε ότι είχε αδικηθεί. Πήγε, λοιπόν, στο σπίτι του Gerrit-Jan Heijn με ένα όπλο, τον απήγαγε τη στιγμή που έβγαινε από το σπίτι του για να πάει στον οδοντίατρο, τον έβαλε στο αυτοκίνητο και τον οδήγησε σε μια απόμερη περιοχή. Ύστερα από μία μακρά συζήτηση, κατά τη διάρκεια της οποίας το θύμα δεν ένιωσε ότι απειλείται η ζωή του, τον οδήγησε στο δάσος όπου και τον πυροβόλησε από κοντινή απόσταση. Έθαψε το πτώμα, αφού πρώτα έκοψε το δάκτυλό του, το κράτησε μέσα σε ένα θερμός με πάγο και το έστειλε στην οικογένεια, ώστε να τους πείσει ότι ήταν ακόμα ζωντανός.

Το συμπέρασμα ήταν ότι το προφίλ που είχαν σκιαγραφήσει δεν είχε κανένα κοινό σημείο με το δράστη και υπήρξε μεγάλη κριτική σε αυτό. Το πρόβλημα κυρίως ήταν ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή όλες οι απαγωγές στην Ολλανδία ήταν από οργανωμένα δίκτυα. Αυτό οδήγησε αυτόματα τους ειδικούς στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για περισσότερους εκ του ενός δράστες. Επίσης, η σκιαγράφιση έγινε σύμφωνα με τις λεπτομέρειες που έδωσε η αστυνομία, καθώς κανένας από τους συμμετέχοντες δεν είχε εξειδικευμένη γνώση για το τι πρέπει να ψάξει και να ρωτήσει. Όπως αναφέρει και ο Carlo Schippers³⁸², «αυτό είναι ένα σημαντικό παράδειγμα για το ότι δεν πρέπει ένας σκιαγράφος να στηρίζεται μόνο στα λεγόμενα της αστυνομίας. Αντίθετα, πρέπει πάντα να ξεκινά επιφυλακτικός με τις πρώτες πληροφορίες από την αστυνομία».

³⁸¹ *Els Hipkes: De kleine Britt, het leven na de overval*, 1e druk 2000, uitgeverij Bert Bakker – Amsterdam.

³⁸² Συνέντευξη με τον Carlo Schippers, Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police (www.davci.nl), Den Haag, The Netherlands, 3/12/2010.

Ύστερα από αυτήν την αποτυχία, η ολλανδική αστυνομία αποφάσισε να αξιοποιήσει κονδύλια για προγράμματα ανάλυσης αστυνομικών δεδομένων και να τα διαθέσει σε τεχνικές σκιαγράφησης προφίλ. Γνωρίζοντας ότι στην Αγγλία χρησιμοποιούσαν μία παρόμοια τεχνική, ξεκίνησαν τη συλλογή πληροφοριών γύρω από αυτές τις ανακριτικές μεθόδους. Εκτός από την Αγγλία, μελέτησαν και τον τρόπο που λειτουργούσε το FBI. Αυτό που στην ουσία έκαναν στις ΗΠΑ ήταν να παίρνουν άτομα με αστυνομική εμπειρία και να τους εκπαιδεύουν στις ψυχολογικές παραμέτρους του εγκλήματος και στην ερμηνεία από συμπεριφοριστική άποψη.

Η ολλανδική αστυνομία απευθύνθηκε σε ψυχολόγο, με τον οποίο συνεργαζόταν την περίοδο εκείνη, από τον οποίο ζήτησαν να δημιουργήσει μια ομάδα, η οποία θα εκπαιδευόταν στη μέθοδο της σκιαγράφησης. Εκείνος επέλεξε δύο άτομα με εμπειρία ως ντετέκτιβ από το αστυνομικό τμήμα του Amsterdam – έναν ο οποίος εργαζόταν πάνω σε σεξουαλικά εγκλήματα και τον Carlo Schippers, με εμπειρία στις ανθρωποκτονίες. Όπως αναφέρει ο τελευταίος³⁸³, «μας ενημέρωσε και μας ρώτησε εάν θα ενδιαφερόμασταν να βρεθούμε με κάποιους ειδικούς και να συζητήσουμε το θέμα της σκιαγράφησης προφίλ. Στην πραγματικότητα, δεν ήξερα τίποτα για το θέμα αυτό αλλά μου έδωσαν αντίγραφα από τη δουλειά που έκαναν στο FBI και μου είπαν να το διαβάσω και να τους πω εάν θα με ενδιέφερε. Το βρήκα ιδιαίτερα ενδιαφέρον, καθώς και ως ντετέκτιβ πάντα προσπαθούσα να κάνω το κάτι παραπάνω στη δουλειά μου και μου φάνηκαν ενδιαφέρουσες αυτές οι νέες τεχνικές. Συμφώνησα να συνεργαστούμε σε αυτό και αρχικά ασχοληθήκαμε με το να συλλέξουμε πληροφορίες για το τι είναι αυτή η μέθοδος. Κάναμε διάφορα πράγματα, όπως οργάνωση σεμιναρίου, στο οποίο μίλησε και ο καθηγητής Canter. Καλέσαμε, επίσης, και κάποιους από τις ΗΠΑ, από τη μονάδα του FBI και κάναμε και μια περιοδεία στην Ολλανδία, επισκεπτόμενοι Ιδρύματα Ψυχικής Υγείας, όπου κρατούνταν άτομα τα οποία είχαν διαπράξει ειδεχθή εγκλήματα. Σε αντίθεση με το αγγλοσαξονικό σύστημα, όπου εάν κάποιος επικαλεστεί ψυχική ανικανότητα δεν δικάζεται, στο ηπειρωτικό σύστημα, που ισχύει στην Ολλανδία, δικάζεται και εάν κριθεί ένοχος δεν φυλακίζεται σε σωφρονιστικά καταστήματα, αλλά σε ιδρύματα ψυχικής υγείας. Πιστεύαμε ότι ήταν καλό να μιλήσουμε με κάποιους από τους υπεύθυνους των ιδρυμάτων και κάποιους από αυτούς μας είπαν ότι όλη αυτή η ιστορία με το προφίλ δεν είναι σοβαρή. Το ενδιαφέρον ήταν ότι συνέχιζαν να μιλάνε για τους ασθενείς τους και αυτά που είχαν διαπράξει και τα μοτίβα συμπεριφοράς τους, τις

³⁸³ *Ibid*

φαντασιώσεις τους και όλο αυτό κατέληγε να είναι μία μεγάλη διαφήμιση υπέρ του προφίλ. Επίσης, επισκεφτήκαμε και κάποιους ντετέκτιβ σε διάφορες περιοχές, για να δούμε τις υποθέσεις πάνω στις οποίες είχαν εργαστεί, κυρίως τις πιο παράξενες, με σεξουαλικά κίνητρα υποθέσεις, έτσι ώστε να έχουμε μια εικόνα για το δράστη, τα κίνητρά του και τη συμπεριφορά του. Μας έδειξε ότι κάποιες συμπεριφορές, όπως βιασμός μετά θάνατο ή ακρωτηριασμός θύματος ήταν συμπεριφορές που δεν υπήρχαν μόνο στις ΗΠΑ, αλλά και στην Ολλανδία. Το επόμενο βήμα ήταν να επισκεφτούμε το FBI. Ο προϊστάμενός μου ήταν ιδιαίτερα κυνικός απέναντι στο όλο θέμα και ήθελε να δει εάν πραγματικά αξίζει να γίνει εκπαίδευση πάνω σε αυτό. Πήγε, λοιπόν, στις ΗΠΑ και πέρασε μία εβδομάδα στην ακαδημία εκπαίδευσης του FBI και παρακολούθησε από κοντά τον τρόπο με τον οποίο εργάζονταν οι σκιαγράφοι και όταν επέστρεψε, αν και δεν ήταν απόλυτα πεπεισμένος, θεώρησε ότι μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμο»³⁸⁴.

Για να γίνει αυτό έπρεπε να εκπαιδευτεί κάποιος. Το FBI είχε ήδη ειδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης σκιαγράφων, το οποίο είχε ξεκινήσει το 1984, οπότε το ζητούμενο ήταν να βρεθεί ο καταλληλότερος υποψήφιος. Από το FBI είχαν δηλώσει ότι ήθελαν κάποιον με αστυνομική εκπαίδευση, όχι κάποιον ψυχολόγο, και πιο συγκεκριμένα κάποιον στο βαθμό του ντετέκτιβ στις ανθρωποκτονίες, ο οποίος θα έπρεπε να μιλάει πολύ καλά αγγλικά, ώστε να μπορεί να παρακολουθήσει το πρόγραμμα.

Το Σεπτέμβριο του 1990, η ολλανδική αστυνομία έστειλε τον Carlo Schippers στο Quantico των ΗΠΑ, ώστε να εκπαιδευτεί στη σκιαγράφιση του προφίλ. Πιο συγκεκριμένα: «Τους πρώτους 3 μήνες, η εκπαίδευση αφορούσε θεωρία. Έρχονταν ειδικοί από κάθε άκρη των ΗΠΑ, που με κάποιο τρόπο αναμειγνύονταν στην επίλυση ανθρωποκτονιών, και μας έκαναν μάθημα. Επίσης, μας έβαζαν να δουλέψουμε σε ήδη λυμένες υποθέσεις, ενώ ταυτόχρονα κάναμε μαθήματα ψυχολογίας και δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια, μαθήματα δικονομικής ανθρωπολογίας, ιατροδικαστικής, κλπ. Μετά τα Χριστούγεννα αρχίσαμε να λειτουργούμε σαν κανονικοί πράκτορες του FBI, με την έννοια ότι, εάν ερχόταν μία υπόθεση θα ήμασταν υπεύθυνοι γι' αυτήν, έχοντας βέβαια κάποιον επιβλέποντα. Αυτό που στην ουσία κάναμε ήταν να παίρνουμε το φάκελο της υπόθεσης και να τον μελετάμε. Φυσικά, πάντα υπήρχαν ερωτήσεις για πράγματα που δεν είναι ξεκάθαρα στο φάκελο. Επικοινωνούσαμε, λοιπόν, με το υπεύθυνο αστυνομικό τμήμα, ρωτώντας πληροφορίες μέχρι να έχουμε μία

³⁸⁴ *Ibid*

ολοκληρωμένη εικόνα, όπως φωτογραφίες της σκηνής του εγκλήματος, φωτογραφίες από την ιατροδικαστική εξέταση. Ύστερα, παρουσιάζαμε την υπόθεση στην ομάδα, μπορεί να ταξιδεύαμε μέχρι την περιοχή του εγκλήματος, συζητούσαμε, κάναμε μια πρώτη ανάλυση –όχι απαραίτητα προφίλ– και φτάναμε σε κάποιες απαντήσεις και προτάσεις για την αστυνομία. Στη συνέχεια, κάναμε μια αναφορά με τα συμπεράσματά μας, κάποιος άλλος εκπαιδευμένος σκιαγράφος έπαιρνε την αναφορά και αξιολογούσε εάν μπορούσαμε να τη στείλουμε ή όχι. Την ίδια στιγμή, συνεχιζόταν και η εκπαίδευσή μας στην ψυχολογία και το δίκαιο και αυτό κράτησε έως τον Αύγουστο 1991.

Μέχρι εκείνη τη στιγμή, είχαμε φτάσει σε ένα καλό θεωρητικό επίπεδο, είναι όπως όταν πηγαίνεις στο πανεπιστήμιο, παίρνεις ένα πτυχίο αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είσαι έμπειρος στο αντικείμενο σπουδών σου. Αυτό θα συμβεί αργότερα στην πράξη. Όταν λοιπόν τελειώσαμε, έπρεπε να επιστρέψουμε στη χώρα μας και εγώ θα ξεκινούσα να εργάζομαι όχι μόνο για το αστυνομικό τμήμα του Amsterdam αλλά γενικότερα για την ολλανδική αστυνομία»³⁸⁵.

Ο Carlo Schippers τοποθετήθηκε στο Centrale Recherche Informatiedienst (CRI), όπου με μια ομάδα ερευνητών υποστηρίζουν εμπειρικά την ανακριτική διαδικασία σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις.

Τα 2-3 πρώτα χρόνια σχεδόν κάθε υπόθεση που προέκυπτε τη συζητούσαν με το FBI. Τους έστελναν το υλικό που είχαν μαζέψει μεταφρασμένο στα αγγλικά, φωτογραφίες, κλπ. και συζητούσαν την υπόθεση μέσω τηλεφώνου. Το 1994 δόθηκε η άδεια για πρόσληψη ενός ακόμα μέλους, μίας ψυχολόγου, η οποία είχε και νομικές σπουδές. Λόγω του ότι δεν είχε καμία εμπειρία ως αστυνομικός, τα πρώτα χρόνια έπρεπε να εκπαιδευτεί στις αστυνομικές τεχνικές και γενικότερα στην έρευνα ανθρωποκτονιών. Παρακολούθησε επίσης κατ' εξαίρεση την εκπαίδευση στο FBI, καθώς θεωρητικά επιτρεπόταν μόνο σε αστυνομικούς. Το 1995 έγινε η πρόσληψη ακόμα ενός ψυχολόγου, ο οποίος εργαζόταν σε ψυχιατρικό ίδρυμα για εγκληματίες με στόχο την επανένταξή τους στην κοινωνία. Το 2006 έγινε η πρόσληψη και του πιο πρόσφατου μέλους της ομάδας, μίας ακόμα ψυχολόγου. Υπάρχει, επίσης, εξωτερική συνεργασία με ακόμα μία ψυχολόγο, η οποία είναι εξειδικευμένη στην παραβατικότητα ανηλίκων και στα ανήλικα θύματα. Από το 1999, υπάρχει ειδική ομάδα για γενετήσια εγκλήματα, καθώς και μία ομάδα γεωγραφικού προφίλ με τεχνικό εξοπλισμό για την ανεύρεση πτωμάτων.

³⁸⁵ *Ibid.*

Σήμερα, ο Carlo Schippers είναι ο μόνος αστυνομικός της ομάδας. Όπως ο ίδιος λέει «υπήρχε αρχικά η αίσθηση ότι κάποιος αστυνομικός θα έκανε τη δουλειά καλύτερα από κάποιο ψυχολόγο, αλλά η αλήθεια είναι ότι ο συνδυασμός και των δύο λειτουργεί καλύτερα»³⁸⁶.

Στην αρχή η ομάδα σκιαγράφησης ασχολούταν κυρίως με περιπτώσεις ανθρωποκτονιών ή βιασμών. Σήμερα, το πεδίο έχει διευρυνθεί, νέες μορφές εγκληματικότητας έχουν μπει στις αρμοδιότητές τους, όπως απειλές για τρομοκρατικές επιθέσεις, ιδιαίτερα μετά την 9/11. Οι πληροφορίες έρχονται από παντού και συνεργάζονται στενά ακόμα και με τις ολλανδικές μυστικές υπηρεσίες.

3.1.1. Τρόπος λειτουργίας σκιαγράφησης προφίλ στην Ολλανδία

Όταν ξεκίνησε η μέθοδος σκιαγράφησης προφίλ στην Ολλανδία, πριν από περίπου 20 χρόνια, η ομάδα σκιαγράφων είχε ως στόχο να μην εμπλέκεται στη δουλειά της αστυνομίας, παρά μόνο εάν οι έρευνες έφταναν σε αδιέξοδο και ζητούσαν τη βοήθειά τους.

Ο Carlo Schippers συνειδητοποίησε από νωρίς ότι αυτή η χρονική απόσταση ανάμεσα στην εγκληματική πράξη και την αίτηση για συνδρομή των σκιαγράφων μπορεί να είναι μοιραία για την έκβαση των ερευνών.

Όπως ο ίδιος λέει «κατάλαβα ότι εάν περιμένεις τόσο πολύ, μπορεί να τους πάρει 3-6 μήνες να παραδεχτούν ότι δεν μπορούν να πάνε την υπόθεση πιο πέρα και εάν ξεκινήσουν λάθος, θα σπαταλήσουν άδικα τόσο χρόνο, ενώ από την πρώτη κιόλας εβδομάδα μπορώ να τους πω κάτι διαφορετικό και να τους βοηθήσω. Βέβαια, αυτό πρέπει να γίνεται με προσοχή, επειδή έχεις πολύ λίγες πληροφορίες. Στην ουσία, πρέπει να πεις ότι απλά θα ρίξω μια ματιά στο τι έγινε και όχι στο ποιος το έκανε. Αυτό θα έρθει αργότερα. Ένα απλό παράδειγμα είναι εάν βρεθεί το πτώμα μιας γυναίκας 86 ετών στο σπίτι της φορώντας ελάχιστα ρούχα, πολλοί λίγοι ντετέκτιβ θα σκεφτούν ότι μπορεί να είναι θύμα σεξουαλικής επίθεσης, επειδή δεν θεωρούν λογικό το να έχει κάποιος σεξουαλική επαφή με μία γυναίκα 86 ετών. Οπότε θα ερευνήσουν μόνο για προβλήματα με την οικογένεια, εκδίκηση, ληστεία, ενώ εάν δούμε έστω και μία φωτογραφία από τη σκηνή του εγκλήματος θα είμαστε σε θέση να πούμε κατευθείαν να γίνει έλεγχος για σεξουαλική επίθεση. Ακόμα και εάν δεν καταφέρουμε να πείσουμε τους αστυνομικούς για τα λεγόμενά μας, μπορούμε έστω να τους κινητοποιήσουμε να κοιτάζουν προς

³⁸⁶ Συνέντευξη με τον Carlo Schippers. Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police. (www.davci.nl), στις 3/12/2010, Den Haag, The Netherlands.

αυτήν την κατεύθυνση. Η έρευνά τους θα είναι σίγουρα πιο πλήρης από το να μην το είχαμε αναφέρει καθόλου»³⁸⁷.

Αν και ήταν δύσκολο να πείσουν τις αρχές για την αναγκαιότητα της άμεσης εμπλοκής τους, η υπόθεση της Marianne Vaastra οδήγησε στην οριστική επίλυση του ζητήματος αυτού.

Η υπόθεση της Marianne Vaastra³⁸⁸

Η υπόθεση της Marianne Vaastra είναι ίσως η πιο γνωστή στην Ολλανδία στην οποία έγινε χρήση της σκιαγράφησης του προφίλ του δράστη.

Η Marianne Vaastra ήταν ένα κορίτσι 16 ετών, το οποίο βιάστηκε και δολοφονήθηκε στις 30 Απριλίου 1999, την ημέρα της εθνικής εορτής προς τιμήν της Βασίλισσας. Αφού έφυγε από μια ντισκοτέκ στην περιοχή Kollum ξεκίνησε για το σπίτι της ποδηλατώντας μαζί με δύο φίλους της. Περίπου 10 χιλιόμετρα αργότερα, στο χώρο του αθλητικού κέντρου Buitenpost, χωρίζει από τους φίλους της για τα τελευταία 6 χιλιόμετρα προς το σπίτι της στο Zwaagwesteinde. Δεν έφτασε ποτέ στο Zwaagwesteinde, καθώς αμέσως μετά το αθλητικό κέντρο κάποιος την έριξε από το ποδήλατό της. Εκεί υπήρξε θύμα μιας βίαιης σεξουαλικής δολοφονίας. Βασανίστηκε, βιάστηκε, στραγγαλίστηκε με το σουτιέν της και της έκοψαν το λαιμό³⁸⁹.

Δημιουργήθηκε μια ομάδα επιστημόνων και αστυνομικών για να διερευνήσει το φόνο. Οι κάτοικοι ήταν φυσικά τρομοκρατημένοι και πεπεισμένοι ότι ο δράστης ήταν πρόσφυγας, ο οποίος κατοικούσε σε ένα κοντινό κέντρο υποδοχής προσφύγων. Αυτή η εικασία προέκυψε επειδή η τακτική του δράστη αποκάλυπτε ότι γνώριζε καλά τη συγκεκριμένη γειτονιά. Η αστυνομία εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία ανέφερε ότι αναζητά δύο πρόσφυγες, έναν Ιρακινό και έναν Αφγανό. Ακόμα όμως και ύστερα από εξονυχιστική έρευνα, δεν κατάφεραν να εντοπίσουν τους δράστες.

Ενάμιση χρόνο αργότερα ζητήθηκε η συνδρομή των σκιαγράφων ως μία τελευταία προσπάθεια εντοπισμού του δράστη. Έξι ειδικοί δημιούργησαν ένα εκτεταμένο προφίλ. Αποκάλυψαν ότι ο δράστης φαίνεται να είναι:

«Λευκός άνδρας, με ακραίες βίαιες σεξουαλικές φαντασιώσεις. Θα ήταν εξοικειωμένος και θα ένιωθε σίγουρος για το συγκεκριμένο περιβάλλον. Πιθανώς χρησιμοποιούσε ποδήλατο για τις μετακινήσεις του. Ήταν έξω αναζητώντας για ένα θύμα και μία

³⁸⁷ *Ibid*

³⁸⁸ Blaauw E., Ferenschild K.C.P.M., Koppen P.J. van & Sheridan L.P., “Gedragskundige Daderprofilering”, In Koppen P.J. van, Hessing D.J., Merckelbach H. & Crombag H.F.M. (red.), *Het Recht Van Binnen: Psychologie van het recht*, Deventer, Kluwer, 2002, σελ. 217-235.

³⁸⁹ *Ibid*

ευνοϊκή τοποθεσία. Η ανακάλυψη μίας τρίχας αποκάλυπτε ότι ο άνδρας ήταν λευκός. Γενικά εμπειρικά στατιστικά δεδομένα αντανακλούν την παραδοχή ότι αυτού του είδους τα αδικήματα διαπράττονται από άνδρες στην ηλικιακή κατηγορία των 20 έως 45 ετών, αν και στο συγκεκριμένο έγκλημα ορισμένες λεπτομέρειες οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι ο άνδρας ήταν πιθανώς μεταξύ των 20 και 30 ετών. Μπροστά σε τρίτους, ο άνδρας αυτός δεν φανερώνει τα αισθήματά του και δίνει εντύπωση σταθερού λογικού και συγκρατημένου ανθρώπου. Οι κοινωνικές δεξιότητές του είναι καλά ανεπτυγμένες, οπότε θα έχει “υιοθετήσει” μια φυσιολογική συμπεριφορά. Θα προσπαθήσει, όμως, να ολοκληρώσει τις σεξουαλικές του φαντασιώσεις σε μια πιθανή σχέση. Άτομα που τον γνωρίζουν καλύτερα θα περιγράψουν τη σχέση τους με αυτό το άτομο ως επιφανειακή. Δεν είναι κοινωνικός τύπος, κάτι το οποίο θα φαίνεται και στον τομέα εργασίας του εάν έχει κάποιο επάγγελμα. Είναι πιθανό να έχει αλλάξει πολλές φορές θέσεις εργασίας ή να καθυστερεί συχνά να πάει στην εργασία του. Η σκληρότητα αυτού του φόνου δείχνει ότι έχει διαπράξει στο παρελθόν και άλλα αδικήματα, προετοιμάζοντας τον εαυτό του για το υπό μελέτη έγκλημα. Είναι, επίσης, πιθανό να έχει προσπαθήσει να επιτεθεί ή να βιάσει και άλλη γυναίκα στο παρελθόν. Η πιθανότητα ο άνθρωπος αυτός να επιτεθεί ξανά είναι δυστυχώς έντονη»³⁹⁰.

Το προφίλ του δράστη είχε μεταδοθεί μέσω του ολλανδικού προγράμματος *Opsporing Verzocht*³⁹¹ στις 27 Ιουνίου 2000 και είχε αποτελέσει το έναυσμα για την αστυνομία να συλλέξει δείγμα σάλιου όλων των ανδρών ηλικίας 20 έως 30 ετών που κατοικούσαν σε απόσταση έως και 15 χιλιόμετρα από τον τόπο δολοφονίας. Δυστυχώς, η προσπάθεια αυτή δεν αποδείχθηκε επιτυχής και μέχρι σήμερα ο δολοφόνος παραμένει ασύλληπτος.

Σήμερα οι σκιαγράφοι καλούνται σχεδόν αμέσως από τις αστυνομικές αρχές. Επίσης, υπάρχει και ομάδα αστυνομικών ερευνητών που ασχολείται με ανοιχτές υποθέσεις από το παρελθόν (cold cases) και συνεργάζονται άμεσα με τους σκιαγράφους.

Η σκιαγράφιση μπορεί να λειτουργήσει τόσο στην επίλυση παλαιότερων υποθέσεων, στο να προσφέρει καθοδήγηση στην αστυνομία σε πρόσφατες υποθέσεις, αλλά και στην πρόληψη. Τα στοιχεία που δίνονται από τους σκιαγράφους δεν είναι συγκεκριμένα, δεν δείχνουν τον ύποπτο, απλά βοηθούν την αστυνομία να μειώσει τη λίστα των υπόπτων. Περισσότερο ασχολούνται με το τι πρέπει να ερευνήσουν, ποιο είναι το κίνητρο του εγκλήματος, το σενάριο πίσω από το τι πραγματικά έγινε, επειδή,

³⁹⁰ *Ibid*, p. 220.

³⁹¹ http://www.avro.nl/tv/programmas_a-z/opsporing_verzocht/

εάν η αστυνομία γνωρίζει τι έγινε και με ποια χρονολογική σειρά έγινε, θα οδηγήσει την έρευνά τους σε πιο συγκεκριμένα μονοπάτια και πολλές φορές μπορεί να βρεθούν μπροστά στον ένοχο.

Ένα άλλο επίπεδο συνεργασίας αφορά τις ανακρίσεις. Σε περιπτώσεις στις οποίες ήδη εμπλέκονται σκιαγράφοι, βοηθούν τους αστυνομικούς να προετοιμάσουν την ανάκριση, μόλις εμφανιστεί κάποιος ύποπτος. Η ομάδα των ειδικών δεν συμμετέχει ποτέ στις ανακρίσεις, αλλά παρακολουθούν την ανάκριση από άλλο δωμάτιο μέσω κάμερας και συμβουλεύουν τους ντετέκτιβ στη διάρκεια των διαλειμμάτων της ανάκρισης. Υπάρχουν, όμως, και υποθέσεις όπου δεν συμμετέχουν στην έρευνα, αλλά μόνο στην ανάκριση. Αυτό είναι πιο δύσκολο, διότι πρέπει να μελετήσουν όλη την υπόθεση από την αρχή.

Βασικός στόχος σύμφωνα με τον Schippers είναι «να αποφύγουμε να συλλάβουν κάποιον αθώο. Πολλές φορές κοιτάμε το φάκελο και μετά τους ρωτάμε ποιος είναι ο ύποπτος και εμφανίζουν κάποιον που δεν ταιριάζει καθόλου με την εικόνα του εγκλήματος. Αυτό είναι και ένα σημείο διαμάχης ανάμεσα σε εμάς και την αστυνομία. Σαφώς μπορείς να συλλάβεις οποιονδήποτε και να του κάνεις ερωτήσεις, έχοντας όμως κατά νου ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να είναι αθώος. Πολλοί αστυνομικοί δεν σκέφτονται με αυτόν τον τρόπο. Σκέφτονται ότι θα συλλάβω αυτόν τον άνθρωπο επειδή είναι ένοχος. Και με αυτήν τη λογική θα προχωρήσουν στην ανάκριση. Εάν το άτομο αυτό πει ότι είναι αθώος, απλά θα του πουν ότι ψεύδεται. Εάν κάνεις την ανάκριση με ανοιχτό μυαλό, μπορείς να χρησιμοποιήσεις όλες τις απαντήσεις για τη συνέχιση της έρευνας. Είχαμε κάποιες υποθέσεις στις οποίες είχαμε διαφορετική άποψη ακόμα και στο εάν έπρεπε να συλληφθεί ο συγκεκριμένος άνθρωπος. Ήταν τόσο προφανές ότι δεν ήταν αναμεμιγμένος αλλά δεν ήθελαν να το παραδεχτούν. Είχαμε, επίσης, υποθέσεις όπου ο ύποπτος φαινόταν απόλυτα ένοχος βάσει των στοιχείων και με τη σωστή ανακριτική μέθοδο κατάφεραν να ομολογήσει. Και επειδή ήμασταν εκεί, μπορέσαμε να δούμε και να πιστοποιήσουμε ότι η ανάκριση έγινε με σωστό τρόπο, ώστε ο δικηγόρος του να μην ισχυριστεί ότι ομολόγησε ύστερα από πίεση.

Σε κάποιες περιπτώσεις, απλά μας ζητούν να είμαστε εκεί για να τους προσφέρουμε τη σιγουριά ότι η ανάκριση θα γίνει σύμφωνα με τους κανόνες. Είναι, επίσης, πολύ

σημαντικό να παραμένουμε μέσα στα όρια της δικής μας αρμοδιότητας και να μη θεωρούμε ότι μπορούμε να κάνουμε τα πάντα»³⁹².

Στην αρχή ήταν δύσκολο για τους αστυνομικούς να δεχτούν αυτήν τη νέα ανακριτική μέθοδο. Το πρόβλημα που συνήθως αντιμετωπίζει η ολλανδική ομάδα σκιαγράφων είναι οι ντετέκτιβ που αποφασίζουν πρώτα για το ποιος είναι ο ένοχος και μετά ψάχνουν για τα στοιχεία που τον ενοχοποιούν, αγνοώντας συνήθως τις υπόλοιπες παραμέτρους. Σύμφωνα με τον συνεντευξιαζόμενο, πολλές φορές είναι πασιφανές ότι έχουν συλλάβει λάθος άτομο και τους προειδοποιούν γι' αυτό, αλλά δεν θέλουν να ακούσουν. Έχει συμβεί να γράφονται ολόκληρες αναφορές αιτιολογώντας γιατί θεωρούν ότι η σύλληψη είναι λάθος και οι αναφορές αυτές να μη λαμβάνονται καθόλου υπόψη. Αυτό δημιουργεί ένα ντόμινο που ξεκινάει από την αστυνομία και ακολουθεί ο δημόσιος κατήγορος, ο δικαστής και τα μέλη του δικαστηρίου, πολλές φορές μέχρι τον ανώτατο βαθμό. ««Μοιάζει με μολυσματική ασθένεια, από τη στιγμή που το πρώτο άτομο μολυνθεί, θα μολύνει όλο το σύστημα» αναφέρει ο Schippers και συνεχίζει «μέσα από έρευνα που κάναμε, συμπεράναμε ότι πολλές φορές ο δημόσιος κατήγορος και ο δικαστής δεν διαβάζουν προσεκτικά τις υποθέσεις. Θα ακούσουν τον προηγούμενο από αυτούς τι έχει να τους πει και θα προχωρήσουν βασιζόμενοι στα δικά του συμπεράσματα. Ιδιαίτερα σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, τα οποία πρέπει να δίνουν κατάθεση σε ειδικά διαμορφωμένα δωμάτια από ειδικά εκπαιδευμένους ανθρώπους, φτάνουμε να ακούμε τις κασέτες και να καταλαβαίνουμε ότι οι ερωτήσεις οδηγούσαν σε κατευθυνόμενες απαντήσεις στις οποίες το παιδί απαντούσε με “ναι” εκεί που κανονικά θα έλεγε “όχι”. Ο ντετέκτιβ, λοιπόν, είναι πεπεισμένος ότι κάτι άσχημο έχει συμβεί στο παιδί, θα γράψει σε χαρτί την κατάθεση του και θα τη στείλει στο δημόσιο κατήγορο. Ο δημόσιος κατήγορος δεν θα κάτσει να διαβάσει όλη την κατάθεση, σίγουρα δεν θα ακούσει καθόλου την κασέτα, θα διαβάσει μόνο τα συμπεράσματα και θα ζητήσει τη σύλληψη του υπόπτου την ίδια στιγμή. Καταλαβαίνω ότι μπορεί να έχουν πολλή δουλειά, αλλά πώς δίνεις την εντολή να συλλάβουν κάποιον άνθρωπο, να τον προφυλακίσουν, να τον στιγματίσουν ότι κακοποίησε κάποιο παιδί, όταν δεν είσαι σίγουρος ότι αυτό είναι πραγματικότητα. Είχαμε μία υπόθεση ενός πολύτεκνου άντρα, ο οποίος ήταν χωρισμένος με τη γυναίκα του και τον συνέλαβαν για κακοποίηση των παιδιών του. Αφού ήταν ήδη 7 μήνες στη

³⁹² Συνέντευξη με τον Carlo Schippers. Homicide Detective and Behavioral expert in Criminal Investigative Analysis, Dutch National Police. (www.davci.nl), στις 3/12/2010, Den Haag, The Netherlands.

φυλακή, η υπόθεση έφτασε σε εμάς και είδαμε ότι όλα είχαν γίνει λάθος, η υπόθεση είχε στηριχτεί σε ψευδή κατάθεση. Η δημόσια κατηγορος, λοιπόν, μας έφερε την υπόθεση επειδή έβλεπε ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Όταν, λοιπόν, της δείξαμε τα αποτελέσματα της δουλειάς μας, σοκαρίστηκε. Το θέμα είναι πως είχε μεγάλο πρόβλημα να βγάλει αυτόν τον άνθρωπο από τη φυλακή, επειδή η ίδια μπορεί να πίστευε ότι ήταν αθώος, αλλά έπρεπε όλο το σύστημα να πειστεί ότι είχε γίνει λάθος. Ύστερα από αυτό, έγινε ένα ντοκιμαντέρ για την υπόθεση αυτή και μιλήσαμε για τα λάθη που έγιναν κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Η μητέρα δέχτηκε να μιλήσει και εκείνη. Μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν την είχα δει, είχα μόνο διαβάσει την κατάθεσή της και την εμπλοκή της στην υπόθεση και ήμουν πολύ περίεργος για το τι θα πει. Καθόταν, λοιπόν, εκεί και δήλωνε ακόμα πεπεισμένη ότι ο πρώην σύζυγός της είχε κακοποιήσει τα παιδιά της και επέμενε σε τέτοιο σημείο, ώστε είμαι σίγουρος ότι η κοινή γνώμη πίστεψε πως μπορεί όντως να το είχε κάνει. Το σημαντικότερο, όμως, ήταν ότι οι αστυνομικοί που είχαν εργαστεί στην υπόθεση και στοιχημάτιζαν για την ενοχή του ανθρώπου αυτού, αν και τους παρουσιάσαμε μία αναφορά 34 σελίδων όπου τους εξηγούσαμε γραμμή-γραμμή γιατί δεν είναι ένοχος, συνεχίζουν να επιμένουν ότι το έκανε»³⁹³.

Σε μία από τις πιο σημαντικές υποθέσεις στην Ολλανδία, δύο άνδρες πέρασαν 7 χρόνια στη φυλακή για μία ανθρωποκτονία την οποία δεν είχαν διαπράξει. «Αν και αθωώθηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο και ο πραγματικός ένοχος είναι αυτή τη στιγμή στη φυλακή, οι υπεύθυνοι αστυνομικοί για αυτήν την περίπτωση ακόμα υποστηρίζουν ότι οι δύο αυτοί άνδρες εμπλέκονταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο»³⁹⁴.

Αν και τα τελευταία χρόνια η σκιαγράφηση προφίλ χρησιμοποιείται επίσημα από την ολλανδική αστυνομία, υπάρχουν ακόμα ντετέκτιβ οι οποίοι δεν γνωρίζουν περί τίνος πρόκειται. Βασική αρχή των Ολλανδών σκιαγράφων είναι πριν ακόμα μιλήσουν για την υπόθεση με τους υπεύθυνους αστυνομικούς, να τους ενημερώσουν για το τι ακριβώς μπορούν να κάνουν. Ο C. Schippers εξηγεί την πρώτη επαφή με τις υπεύθυνες διωκτικές αρχές: «Αυτό που κάνω είναι, πριν ακόμα μιλήσουμε για την υπόθεση, να του εξηγήσω ακριβώς τι είναι αυτό που μπορώ να κάνω και τι όχι, ότι δεν είμαι μάγος. Προσέχω το ντύσιμό μου να είναι φυσιολογικό, να μην εμφανιστώ με κοστούμι και γραβάτα, καθώς κανένας σύγχρονος ντετέκτιβ δεν ντύνεται έτσι. Πάντα έχει σχέση με το άτομο. Μπορεί ένας ντετέκτιβ να είναι ανοιχτός σε αυτά που του λέω και κάποιος άλλος όχι. Συμβαίνει πού και πού να έχουμε κάποια αρνητική αντιμετώπιση ή να

³⁹³ *Ibid*

³⁹⁴ *Ibid*

σκέφτονται γιατί να εμπλακούμε εμείς σε κάτι που μπορούν να το κάνουν και οι ίδιοι. Η απάντηση στην ερώτηση αυτή έχει συνήθως να κάνει με την εμπειρία μας. Αυτό, βέβαια, μας εμποδίζει να έχουμε μια φιλική σχέση. Εάν πας και τους πεις ότι έκαναν πολύ καλή δουλειά και συνέλαβαν το σωστό άτομο, γίνεσαι αυτόματα ο καλύτερος φίλος τους, εάν όμως τους ρωτήσεις “είσαι σίγουρος ότι έγιναν όλα σωστά, ότι θες να συλλάβεις αυτόν τον άνθρωπο, επειδή εγώ δεν είμαι πεπεισμένος γι’ αυτό”, τότε γίνεσαι ο αγγελιοφόρος κακών ειδήσεων και δεν τους αρέσει καθόλου»³⁹⁵.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση της δουλειάς της συγκεκριμένης ομάδας, ζητήθηκε από ένα πανεπιστημιακό ινστιτούτο να μελετήσει 20 από τις υποθέσεις τους και να μιλήσει με τους εμπλεκόμενους ντετέκτιβ, για να δουν εάν τελικά ήταν βοηθητική η μέθοδος αυτή στη δουλειά τους, εάν έλαβαν υπόψη αυτά που τους υπέδειξαν οι σκιαγράφοι, κτλ. Αυτή η έρευνα έδειξε ότι, εκτός από μία υπόθεση, όλοι ήταν ευχαριστημένοι και βρήκαν τη συνεργασία με την ομάδα των σκιαγράφων πολύ βοηθητική για την επίλυση της υπόθεσης. Αν και έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την έρευνα αυτή, θεωρείται ως απόδειξη ότι η σκιαγράφιση προφίλ είναι σημαντικό εργαλείο για την ανακριτική διαδικασία.

Από το 1993 και λόγω του ότι το FBI έκλεισε την ακαδημία του, η ολλανδική αστυνομία έχει το δικό της εκπαιδευτικό πρόγραμμα με την επίβλεψη του FBI. Αυτό που γίνεται είναι στην ουσία μια εκπαίδευση δίπλα στους ήδη εκπαιδευμένους σκιαγράφους. Η εκπαίδευση αυτή διαρκεί 2 χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων οι εκπαιδευόμενοι πηγαίνουν 2 μήνες στο FBI. Στο τέλος της εκπαίδευσης, περνάνε γραπτές εξετάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν μία υπόθεση που καλούνται να βοηθήσουν και να γράψουν την αναφορά. Εάν περάσουν τις γραπτές εξετάσεις υπάρχει προφορική εξέταση με ερωτήσεις γύρω από την εκπαίδευση. Εάν περάσουν επιτυχώς και αυτό το σκέλος, τότε πρέπει να παραμείνουν ακόμα ένα χρόνο δίπλα σε κάποιο σκιαγράφο και μετά να θεωρηθούν πιστοποιημένοι σκιαγράφοι και να μπορούν να εργαστούν μόνοι τους. Από την άλλη, η δουλειά του σκιαγράφου δεν είναι αναγνωρισμένη ως επάγγελμα. Μέσα από το διαδίκτυο πολλοί εμφανίζονται ως σκιαγράφοι, χωρίς να έχουν την παραμικρή εκπαίδευση πάνω στο αντικείμενο. Ο C. Schippers είναι κάθετος σε αυτό: «Δεν μπορείς να γίνεις σκιαγράφος κάνοντας μαθήματα από απόσταση μέσω διαδικτύου. Εμείς εκπαιδευτήκαμε για ένα χρόνο και είχαμε επιτήρηση για σχεδόν δύο

³⁹⁵ *Ibid*

χρόνια μετά και, φυσικά, ακόμα και σήμερα συνεχίζουμε να βρισκόμαστε και να συζητάμε τις υποθέσεις μας»³⁹⁶.

3.1.2. Γεωγραφικό προφίλ στην Ολλανδία

Όπως ήδη αναφέραμε στο σχετικό κεφάλαιο, το γεωγραφικό προφίλ χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό της κατοικίας ή εργασίας του δράστη με βάση σειρά στοιχείων που αφήνει στους τόπους του εγκλήματος. Ως στόχο έχει τη μείωση της περιοχής δράσης του παραβάτη. Η τεχνική αυτή βασίζεται στη γενική υπόθεση ότι οι παραβάτες διαπράττουν σοβαρές αξιόποινες πράξεις σε μέρη που γνωρίζουν καλά. Αυτό είναι λογικό, διότι οι πιθανότητες διαφυγής είναι πολύ περισσότερες σε ένα οικείο περιβάλλον. Το γεωγραφικό προφίλ, λοιπόν, επικεντρώνεται στην κινητικότητα και τις διαδρομές του δράστη, τα οποία αποτελούν παραμέτρους για τον εντοπισμό της πιθανής τοποθεσίας κατοικίας του δράστη. Οι διαδρομές που διανύει ο δράστης για την τέλεση παραβατικής πράξης αποτελούν μέρος των χαρακτηριστικών του, του τύπου του δράστη και του επιθυμητού αντικειμένου. Για παράδειγμα, υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στο φύλο, την ηλικία και τη φυλή των δραστών. Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι άνδρες ταξιδεύουν περισσότερο από τις γυναίκες, οι λευκοί περισσότερο από τους μαύρους και οι νεότεροι δρουν πιο κοντά στον τόπο κατοικίας τους σε σχέση με τους μεγαλύτερους. Επιπλέον, οι διαρρήκτες και οι ληστές τείνουν να διανύουν μεγαλύτερη απόσταση από τον τόπο κατοικίας τους σε σχέση με τους βιαστές. Επίσης, το περιβάλλον σε σχέση με την τοποθεσία ανεύρεσης πιθανών στόχων παίζει μεγάλο ρόλο. Έτσι, σε πυκνοκατοικημένες περιοχές, οι πιθανές τοποθεσίες ανεύρεσης θύματος απαιτούν μικρότερο ταξίδι σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές³⁹⁷.

Η σχετική με τη σκιαγράφηση προφίλ στην Ολλανδία βιβλιογραφία αντανακλά την ιδέα ότι το γεωγραφικό προφίλ είναι η προτιμότερη μέθοδος από την ολλανδική αστυνομία. Οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από συνέντευξη του σκιαγράφου Bert Adriaens –αστυνομία του Limburg– στη δικανική ψυχολόγο Franca Tonnaer³⁹⁸.

Στην Ολλανδία, ειδικοί στο γεωγραφικό προφίλ θεωρούνται ο καθηγητής Dr. Peter van Koppen (NSCR, Psychology and law), η καθηγήτρια Drs. Jasper van der

³⁹⁶ Ibid

³⁹⁷ Canter D. *Mapping Murder: The secrets of geographic profiling*, London, Virgin Publishing, 2003.

³⁹⁸ <http://ftonnaer.bravehost.com/art/Interview%2028-2,%20geographic%20profiling.htm>

Kemp (NSCR, Psychology) και ο Johan van Shaik (KLPD, Mathematician), Ο Bert Adriaens χρησιμοποιεί την τεχνική του διεπιστημονικού μοντέλου του Kim Rossmo³⁹⁹.

Κατά τη δημιουργία ενός γεωγραφικού προφίλ, ο Bert Adriaens χρησιμοποιεί κάποια σταθερά στάδια. Πρώτον, συγκεντρώνει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για το συγκεκριμένο έγκλημα. Αυτές οι πληροφορίες εισάγονται σε ένα υπολογιστικό φύλλο τύπου Excell. Αυτό του παρέχει μια ευκρινή επισκόπηση, μέσω της οποίας θα αναζητήσει τις απαντήσεις στα ερωτήματα σχετικά με την υπόθεση. Στο στάδιο αυτό αρχίζει και η ανάλυση της γεωγραφικής τοποθεσίας των παραβατικών πράξεων: Σε ποιες τοποθεσίες έλαβαν χώρα τα εγκλήματα και γιατί ο δράστης επέλεξε αυτές τις τοποθεσίες.

Στη συνέχεια, οι ερωτήσεις αυτές παρουσιάζονται στους υπεύθυνους, για τη συγκεκριμένη υπόθεση, ντετέκτιβ. Επόμενο βήμα αποτελεί η ανάλυση, κατά την οποία οι γεωγραφικές τοποθεσίες αποτυπώνονται σε χάρτη. Θεωρείται εξαιρετικά σημαντική η αξιολόγηση της περιοχής, να φανούν τα όρια και η αρχιτεκτονική της. Επιπλέον, πρέπει να προσδιοριστεί σε ποια τοποθεσία διεπράχθη το πρώτο έγκλημα, καθώς και η κατανομή των εγκλημάτων. Είναι πιθανό να εμφανιστεί κάποιο πρότυπο που να αφορά συγκεκριμένους μήνες ή ημέρες. Για παράδειγμα, εγκλήματα τα οποία γίνονται μόνο τα σαββατοκύριακα μπορεί να σημαίνει ότι ο δράστης εργάζεται κατά τη διάρκεια της εβδομάδας και έχει τα σαββατοκύριακά του ελεύθερα. Την ίδια στιγμή αυτό μπορεί να αποτελεί και ένδειξη σχετικά με τη σχέση του με τον τόπο του εγκλήματος. Είναι εξοικειωμένος με τον τόπο αυτό λόγω της διαδρομής προς την εργασία του ή προς το σπίτι κάποιου συγγενή. Ο σκιαγράφος προσπαθεί να εντοπίσει και άλλες γεωγραφικές πτυχές: Την πορεία της διαδρομής του δράστη, ποια μέσα χρησιμοποιεί και ποια είναι η επιστημονική εξήγηση αυτών των πτυχών. Για τη σκιαγράφηση του προφίλ, αυτή η ανάλυση είναι σημαντική διότι καθορίζει ποιες είναι οι σχετικές με το έγκλημα πτυχές τις οποίες πρέπει να λάβουν υπόψη.

Μετά την ανάλυση, ο σκιαγράφος γεωγραφικού προφίλ επισκέπτεται τις διάφορες τοποθεσίες, ώστε να έχει ακριβή απεικόνιση της κατάστασης. Στις επισκέψεις αυτές συνοδεύεται συνήθως από κάποιον τοπικό ειδικό της συγκεκριμένης περιοχής και από κάποιον που γνωρίζει τις επίσημες λεπτομέρειες σχετικά με την υπόθεση. Έπειτα, ο σκιαγράφος καταλήγει στον καθορισμό των σημαντικών σημείων και συνθέτει πιθανά

³⁹⁹ Rossmo D.K., "Overview: Multivariate spatial profile as a tool in crime investigation", In C.R Block, M. Dabdoub & S. Fregly, *Crime Analysis Through Computer Mapping*, Police Executive Research Forum, Washington DC, σελ. 65-97.

σενάρια βοηθούμενος από το λογισμικό πρόγραμμα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το γεωγραφικό προφίλ στην Ολλανδία δεν χρησιμοποιείται μόνο για σειριακά εγκλήματα, αλλά και για ένα μόνο έγκλημα που μπορεί να έχει διαφορετικά σημεία.

Το τελικό πιθανό σενάριο θα παρουσιαστεί στην αστυνομία μαζί με πρακτικές συμβουλές. Στις περισσότερες φορές η αστυνομία έχει ήδη μία λίστα πιθανών υπόπτων η οποία μπορεί να φιλτραριστεί με τη χρήση του γεωγραφικού προφίλ. Ο σκιαγράφος μπορεί, επίσης, να παρέχει συμβουλές για στρατηγικά σημεία τοποθέτησης καμερών ασφαλείας.

Ο Bert Adriaens επισημαίνει, επίσης, ότι η μέθοδος του γεωγραφικού προφίλ χρησιμοποιείται και στην αναζήτηση πτωμάτων. Αυτή η τεχνική ονομάζεται ανάλυση γεωγραφικής αναζήτησης. Μια τέτοια ανάλυση εφαρμόζεται μόνο όταν υπάρχει η βεβαιότητα διάπραξης φόνου και ενώ ο ύποπτος είναι γνωστός το πτώμα δεν έχει εντοπιστεί. Στην περίπτωση αυτή, υπάρχουν ενδείξεις που απορρέουν από τον ύποπτο. Κάνοντας χρήση των ενδείξεων αυτών εξετάζονται όλοι οι πιθανοί τόποι που θα μπορούσε ο συγκεκριμένος ύποπτος να εγκαταλείψει το πτώμα. Στην ανάλυση αυτή λαμβάνονται υπόψη το περιβάλλον, ο καιρός, η κατάσταση του εδάφους και επιστημονικά δεδομένα. Για παράδειγμα: πόσο μακριά μπορεί ένα άτομο να κουβαλήσει ή να σύρει ένα πτώμα, ώστε να υπάρχει μια σχετική ένδειξη για την απόσταση από το σημείο του εγκλήματος. Τέλος, το λογισμικό ανάλυσης θα μειώσει την περιοχή αναζήτησης, ακριβώς όπως και στο γεωγραφικό προφίλ⁴⁰⁰.

3.2. Σκιαγράφηση προφίλ δράστη στο Βέλγιο – Κλινική προσέγγιση

Η Ομάδα Ανάλυσης Συμπεριφοράς του Βελγίου συστάθηκε επίσημα το 2001 με τον διαχωρισμό των Βελγικών σωμάτων ασφαλείας, αν και είχε αρχίσει να παίρνει μορφή από το 1999. Η ανάγκη για τη δημιουργία μιας ομάδας σκιαγράφων άρχισε να γίνεται έντονη ύστερα από την πολύκροτη υπόθεση Dutroux το 1996 και τα λάθη της αστυνομίας που τη συνόδευσαν. Η εκπαίδευση της ομάδας έλαβε χώρα τόσο στην Ευρώπη όσο και στη Βόρεια Αμερική παρακολουθώντας σεμινάρια σχετικά με τη σκιαγράφηση προφίλ. Παράλληλα χρησιμοποίησαν υποθέσεις αρχείου τις οποίες επεξεργάστηκαν με συναδέλφους τους στην Ολλανδία, στη Γερμανία και στον Καναδά, συγκρίνοντας τις μεθόδους και τεχνικές σκιαγράφησης προφίλ. Η εκπαίδευση τους είναι διαρκής και χρηματοδοτείται από το Βελγικό κράτος.

⁴⁰⁰ <http://ftonnaer.bravehost.com/art/Interview%2028-2,%20geographic%20pofiling.htm>

Ένα από τα πρώτα μέλη της ομάδας υπήρξε η Carla Verbandt, κλινική ψυχολόγος, η οποία συνεργαζόταν ήδη με τις διωκτικές και δικαστικές αρχές σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, αναλύοντας τις μαρτυρίες των θυμάτων. Σύμφωνα με τη Verbandt «η ομάδα χρησιμοποιεί την κλινική προσέγγιση και αποτελείται από τρεις κλινικούς ψυχολόγους και ένα κοινωνιολόγο ενώ λειτουργεί στα πλαίσια της Belgian Federal Police, General Directorate Judicial Police Directorate of Technical and Scientific Police Behavioral Science Unit». Η ομάδα ασχολείται τόσο με τη σκιαγράφηση προφίλ όσο και με την συμβουλευτική σε θέματα ανάκρισης ή καταθέσεων μαρτύρων.

Όσον αφορά τη σκιαγράφηση προφίλ η Verbandt εξηγεί, «τη χρησιμοποιούμε ως αστυνομική τεχνική. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο όπως για παράδειγμα γίνεται στον Καναδά. Κάποιες φορές μπορεί να μας ζητηθεί να παρουσιάσουμε στο δικαστήριο και να μιλήσουμε για το πώς έγινε η σκιαγράφηση αλλά γενικά προσπαθούμε να το αποφύγουμε και λέμε πάντα ότι πρόκειται για ανακριτικό εργαλείο, δεν δουλεύουμε για τον δημόσιο κατήγορο ούτε φτιάχνουμε την υπόθεση για τον εισαγγελέα. Αυτό που γίνεται στο Βέλγιο είναι ότι ο εισαγγελέας σου δίνει μία υπόθεση και στη δικογραφία αυτής έχουν όλοι πρόσβαση, ο συνήγορος, οι ένορκοι. Οποιοσδήποτε από αυτούς λοιπόν μπορεί να σου ζητήσει να πας στο δικαστήριο και να παρουσιάσεις τη δουλειά σου. Για το λόγο αυτό προσπαθούμε η αναφορά μας να μην υπάρχει στη δικογραφία. Αυτό που λέμε στον δημόσιο κατήγορο είναι ότι εμείς δεν μπορούμε να δουλέψουμε για εσάς, εμείς δουλεύουμε για την αστυνομία, προσφέρουμε τις συμβουλές μας εκεί, ως μια από τις ανακριτικές τεχνικές. Στην ουσία βοηθάμε την αστυνομία να μειώσει τη λίστα των υπόπτων της» .

Η ομάδα δουλεύει κυρίως με δολοφονίες και περιπτώσεις βιασμών. Επίσης μπορεί να ζητηθεί η βοήθεια τους σε περιπτώσεις εμπρησμών. Αν και σε περιπτώσεις βιασμών αντιμετωπίζουν συνήθως κατά συρροή παραβάτες αυτό δεν είναι απαραίτητο για να δημιουργηθεί ένα προφίλ. Στην προσέγγιση τους αυτό που εξετάζουν είναι η συμπεριφορά του δράστη, στοιχεία για την οποία μπορούν να αντλήσουν και από ένα μόνο έγκλημα. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα της κλινικής προσέγγισης η Ομάδα Ανάλυσης Συμπεριφοράς Βελγίου χρησιμοποιεί το «διαδικαστικό μοντέλο» των τεσσάρων σταδίων . Η Sandrine Kuypers, κλινική ψυχολόγος, μέλος της Βελγικής ομάδας εξηγεί: «υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην αντίληψη του κόσμου για το τι είναι ένας σκιαγράφος και στο τι πραγματικά κάνουμε εμείς στη δουλειά μας. Η αλήθεια είναι ότι εμείς δουλεύουμε στα γραφεία μας και όχι στην σκηνή του

εγκλήματος, φυσικά δεν δημιουργούμε γρήγορα και βιαστικά ένα προφίλ, και διαβάζουμε πολύ περισσότερο από ότι ο κόσμος νομίζει. Συνήθως όταν έχουμε ένα αίτημα για τη σκιαγράφηση προφίλ συναντιόμαστε με τους αστυνομικούς ερευνητές ώστε να μας δώσουν λεπτομέρειες για την υπόθεση και μετά συλλέγουμε όλες τις αναφορές γύρω από τη συγκεκριμένη υπόθεση, τοξικολογικές αναφορές, αποτελέσματα DNA, ιατροδικαστικές αναφορές, φωτογραφίες από τη σκηνή του εγκλήματος κτλ. Εάν είναι δυνατό επισκεπτόμαστε τη σκηνή του εγκλήματος, τη γειτονιά κοκ. Διαβάζουμε τις καταθέσεις των μαρτύρων και ενημερώνουμε τους αστυνομικούς για ερωτήσεις που θα μπορούσαν να γίνουν για να είναι πιο ολοκληρωμένη η κατάθεση. Δίνουμε στην ουσία κάποιες κατευθυντήριες γραμμές στους αστυνομικούς για τις ερωτήσεις που πρέπει να κάνουν. Δεν παίρνουμε εμείς καταθέσεις από μάρτυρες δεν έχουμε αυτή τη δικαιοδοσία. Ακόμα μια μεγάλη διαφορά σε σχέση με τις τηλεοπτικές σειρές είναι ότι συνήθως μας καλούν εβδομάδες, μήνες ή ακόμα και χρόνια μετά τη τέλεση του εγκλήματος. Δεν πηγαίνουμε ποτέ στην σκηνή του εγκλήματος αμέσως μόλις αυτό έχει συμβεί. Όταν λάβουμε το αίτημα από την αστυνομία συλλέγουμε όλες τις πληροφορίες και προσπαθούμε να αναπαραστήσουμε το τι έχει συμβεί ενώ συμβουλευόμαστε συχνά συναφή βιβλιογραφία αναζητώντας συγκεκριμένα στοιχεία. Με τον τρόπο αυτό φτιάχνουμε την αναφορά μας – το προφίλ - το οποίο συζητάμε με τον υπεύθυνο αστυνομικό ερευνητή. Παίρνει λοιπόν αρκετό χρόνο και χρειάζεται πολύ διάβασμα και ανάλυση μέχρι να φτάσουμε να παρουσιάσουμε ένα προφίλ. Βέβαια εάν έχει περάσει πολύς χρόνος από τη διάπραξη του εγκλήματος μέχρι τη στιγμή που θα ζητήσουν τη συμβολή μας, υπάρχει φόβος να μην μπορούμε να βρούμε στοιχεία τα οποία θα ήταν σημαντικά. Για παράδειγμα εάν δουλεύεις σε μια άλυτη υπόθεση αρχείου (cold case), διαβάζοντας τις μαρτυρίες των γειτόνων συχνά βλέπεις ότι θα έπρεπε να γίνουν κι άλλες ερωτήσεις ή να δοθεί βαρύτητα σε κάποιο συγκεκριμένο γείτονα και αυτό δεν μπορείς να το κάνεις 15 χρόνια μετά» .

Όπως αναφέρει η Kuypers η ομάδα εργάζεται μόνο ύστερα από αίτημα της αστυνομίας και δεν εμπλέκεται σε καμία περίπτωση στην αστυνομική έρευνα. Η Verbandt συμπληρώνει: «στην ουσία έχουμε τρία βασικά καθήκοντα: συμβουλευτική κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, σκιαγράφηση προφίλ παραβάτη και ανάλυση δεδομένων. Αυτό δε σημαίνει ότι καλούμαστε σε κάθε υπόθεση και για τα τρία. Μπορεί να μας καλέσουν μόνο για την ανάκριση ή μόνο για το προφίλ του δράστη. Το 60 – 70% της δουλειάς μας αφορά συμβουλευτική κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Για παράδειγμα, τους συμβουλευουμε πριν από την ανάκριση για τον καλύτερο τρόπο

προσέγγισης ενός συγκεκριμένου υπόπτου, για τις πιθανές ερωτήσεις και βέβαια βρισκόμαστε εκεί κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και παρακολουθούμε. Εάν χρειαστεί προσφέρουμε απευθείας συμβουλές στον ανακριτή μέσω δικτύου υπολογιστών» .

Εκτός από την ανάλυση που κάνουν με βάση τα στοιχεία του εγκλήματος, προσπαθώντας να αναπαραστήσουν το τι έχει συμβεί, πραγματοποιούν και αναλύσεις από πλευράς θυματολογίας, στηριζόμενοι στις καταθέσεις των θυμάτων. Μελετούν τη λεκτική συμπεριφορά του δράστη, τη σεξουαλική του συμπεριφορά, κάθε τι που ένας δράστης αφήνει πίσω του ως στοιχείο της συμπεριφοράς του. Πρόκειται επί της ουσίας για μια πλήρη ανάλυση όλων των πτυχών του εγκλήματος. Και φυσικά υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα δεδομένα δεν είναι επαρκή για να γίνει σκιαγράφηση προφίλ. Όπως αναφέρει η Kuypers «όσο πιο γενικά είναι τα στοιχεία που μας δίνουν τόσο πιο γενικό θα είναι το προφίλ. Εάν η υπόθεση περιλαμβάνει αρκετό υλικό τότε το προφίλ μπορεί να είναι πιο συγκεκριμένο. Η δική μας αναφορά είναι πάντα ανάλογη του υλικού που έχουμε στη διάθεση μας από τους αστυνομικούς ερευνητές. Δεν χρησιμοποιούμε στερεότυπα και φυσικά αποφεύγουμε γενικεύσεις σε σχέση με τη φυλή, το φύλο κλπ. Η δουλειά μας περιορίζεται εκεί που περιορίζεται και η γνώση μας» ενώ συνεχίζει «δεν δημιουργούμε προσδοκίες. Είμαστε απόλυτα σαφείς για το τι μπορούμε να προσφέρουμε. Για παράδειγμα δεν μπορούμε να παραστήσουμε στο δικαστήριο ως ειδικοί στη σκιαγράφηση προφίλ. Αυτό που κάνουμε δεν είναι τίποτα άλλο από μια ανακριτική τεχνική. Πάντα όταν δημιουργούμε ένα προφίλ αναφέρουμε ότι δεν είναι απόλυτο αλλά ότι υπάρχουν πιθανότητες ο δράστης να φέρει αυτό ή το άλλο χαρακτηριστικό. Δεν συστηνόμαστε ως σκιαγράφοι. Η δουλειά μας είναι αναλυτές συμπεριφοράς. Αυτό είναι μια ειδικότητα της ψυχολογίας και ασχολούμαστε με τη σκιαγράφηση προφίλ μεταξύ άλλων» .

Συμφωνούν και οι δύο ότι η σκιαγράφηση προφίλ είναι τόσο παλιά όσο και το έγκλημα αν και δεν είχε πάντα αυτή τη μορφή. Η Verbandt επισημαίνει «αν και η ψυχολογία είναι η επιστήμη που είναι πιο κοντά στην ανάλυση συμπεριφοράς, θεωρώ ότι η σκιαγράφηση προφίλ αφορά και τις κοινωνικές επιστήμες και την εγκληματολογία. Γενικότερα νομίζω ότι το ακαδημαϊκό υπόβαθρο είναι πολύ σημαντικό. Είναι ο τρόπος που μαθαίνεις στο Πανεπιστήμιο να σκέφτεσαι, να αναλύεις καταστάσεις, να χρησιμοποιείς ερευνητικές μεθόδους, να μπορείς να διακρίνεις ποια μέθοδος είναι καλύτερη κλπ» ενώ η Kuypers συμπληρώνει «η διαφορά ανάμεσα στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη είναι ότι στην Ευρώπη προσπαθούμε να προσεγγίσουμε την τεχνική αυτή πιο επιστημονικά. Οι άνθρωποι που εργάζονται στο

αντικείμενο αυτό, σε αντίθεση με τον Καναδά και τις ΗΠΑ. είναι οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί και όχι αστυνομικοί Είναι αλήθεια ότι οι αστυνομικοί είναι πιο έμπειροι σε πρακτικά θέματα όμως αυτό μπορεί να δημιουργήσει και στερεότυπα. Το ιδανικό θα ήταν να έχεις επαγγελματίες με ακαδημαϊκή εκπαίδευση και αστυνομική εμπειρία. Επειδή αυτό είναι δύσκολο το καλύτερο είναι να έχεις μικτές ομάδες. Επίσης το γεγονός ότι δεν είμαστε αστυνομικοί κάνει πιο εύκολα αποδεκτή τη δουλειά μας από τους αστυνομικούς. Εάν ένας συνάδελφος τους πάει και τους μιλήσει για προφίλ η πρώτη αντίδραση συνήθως είναι «τι ξέρει αυτός που εγώ δεν το ξέρω;» .

Όσον αφορά την εγκυρότητα της μεθόδου, η Verbandt σημειώνει «στις αναφορές μας πρέπει να συμπεριλαμβάνουμε επιχειρήματα για να στηρίξουμε την υπόθεση μας. Δεν μπορούμε να πούμε απλά ότι το προφίλ του παραβάτη είναι αυτό, χωρίς να εξηγούμε πως καταλήξαμε σ' αυτό το συμπέρασμα. Έτσι όταν κάποιος διαβάζει την αναφορά μας ξέρει πως οδηγηθήκαμε σε αυτό το προφίλ, τι τεστ χρησιμοποιήσαμε για ένα ψυχολογικό προφίλ, τι αποτελέσματα είχαμε από τα τεστ κλπ. Θέλουμε οι αναφορές μας και τα συμπεράσματα μας να μπορούν να επιβεβαιωθούν» και συνεχίζει «αυτό που πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι κάποιες φορές οι προσδοκίες από τους αστυνομικούς ερευνητές είναι μη ρεαλιστικές. Πάντα τους εξηγούμε από την αρχή τι ακριβώς κάνουμε και ότι δεν θα τους παρουσιάσουμε το όνομα ή τη φωτογραφία του δράστη αλλά κάποια γενικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να λάβουν υπόψη τους κατά τη διάρκεια της αστυνομικής έρευνας ώστε να μειώσουν κάπως το χρόνο έρευνας και τη πιθανή λίστα υπόπτων. Παρόλα αυτά αν και είμαστε πολύ συγκεκριμένοι από την αρχή για το τι μπορούμε να παρέχουμε στην έρευνα, πολλές φορές απογοητεύονται και μας λένε «και εγώ τι να το κάνω αυτό, δεν μου λύνει την υπόθεση».

Στην ερώτηση για τους επικριτές της κλινικής μεθόδου οι οποίοι προειδοποιούν ότι οι σκιαγράφοι εργάζονται πολύ στενά με τους αστυνομικούς ερευνητές και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ισχυρισμούς περί σύμπραξης, όπως η προσαρμογή ενός προφίλ για να ταιριάζει σε ένα ήδη γνωστό ύποπτο ή η επινόηση κάποιας στρατηγικής για την ανάκριση η οποία είναι ανήθικη ή ακόμη και παράνομη απαντούν: «το πρόβλημα με τη δουλειά μας είναι ότι δεν έχουμε γραπτό κώδικα δεοντολογίας. Για το λόγο αυτό κάθε εργαζόμενος στον τομέα θα πρέπει να έχει αυτογνωσία, να μπορεί να πει «μέχρι εδώ μπορώ να κάνω, από εδώ και πέρα σταματάω». Δεν πρέπει να ξεχνάμε ποτέ ότι η δουλειά μας αφορά ανθρώπους και οι επιλογές μας μπορούν να αλλάξουν τη ζωή ενός ατόμου δραστηκά. Φυσικά ως ψυχολόγοι έχουμε γραπτό κώδικα δεοντολογίας, αλλά ως αναλυτές συμπεριφοράς δεν έχουμε κάτι τέτοιο και δεν γνωρίζω να υπάρχει σε άλλες

χώρες κάτι αντίστοιχο. Υπάρχει επίσης ο αστυνομικός κώδικας δεοντολογίας, αλλά το δικό μας επάγγελμα είναι διαφορετικό» .

Όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα η Kuypers επισημαίνει «επί της ουσίας όταν δημιουργείς ένα προφίλ, αυτό ανήκει σε κάποιον άγνωστο και σκοπός είναι να μειώσεις τη λίστα των πιθανών υπόπτων. Βέβαια πρέπει να χρησιμοποιήσεις και τη δεοντολογία σου ώστε να αποφύγεις στερεότυπα, να επιλέξεις την κατάλληλη μέθοδο κλπ. Επίσης η δουλειά μας είναι ένα αστυνομικό εργαλείο, απλά για να βοηθήσει στην ανακριτική διαδικασία και δεν μπαίνει στη δικογραφία ώστε να δημιουργήσει προκαταλήψεις ή στερεότυπα στους δικαστές και τους ενόρκους. Είμαστε σαφείς τόσο για το τι μπορούμε να κάνουμε όσο και για τους περιορισμούς της δουλειάς μας».

3.3. Σκιαγράφηση προφίλ στη Μεγάλη Βρετανία – Στατιστική ανάλυση /Ανακριτική Ψυχολογία.

Στη Μεγάλη Βρετανία, η σκιαγράφηση προφίλ άγνωστου δράστη με τη μέθοδο της ανακριτικής ψυχολογίας προέκυψε ύστερα από μια τυχαία συνάντηση του καθηγητή του Πανεπιστημίου του Surrey, David Canter, με αξιωματικούς της Scotland Yard το 1985 και με αφορμή την υπόθεση του Βιαστή των Σιδηροδρόμων.

Η υπόθεση του Βιαστή των Σιδηροδρόμων⁴⁰¹

Οι John Duffy και David Mulcahy υπήρξαν φίλοι από τη σχολική ηλικία στο Haverstock στο Βόρειο Λονδίνο. Υπήρξαν οι δράστες σε σειρά βιασμών και δολοφονιών στη Μεγάλη Βρετανία κατά την περίοδο 1982-1986.

Η πρώτη γνωστή επίθεση έγινε τον Ιούλιο του 1982, όταν δύο άνδρες επιτέθηκαν και βίασαν μία 23χρονη γυναίκα κοντά στο σταθμό Hampstead Heath στο Νότιο Λονδίνο. Μέσα στους επόμενους 12 μήνες, 18 γυναίκες βιάστηκαν κοντά σε σταθμούς τρένου. Όπως αποδείχθηκε αργότερα, τα σημεία των επιθέσεων βρίσκονταν πολύ κοντά στο σπίτι του Duffy. Το φθινόπωρο του 1983, οι επιθέσεις σταματούν ξαφνικά. Αργότερα θα διαπιστωθεί ότι ήταν την ίδια περίοδο που ο John Duffy χώριζε με τη σύζυγό του. Το Φεβρουάριο του 1984, οι επιθέσεις ξεκίνησαν πάλι, αυτή τη φορά στο Δυτικό και Βόρειο Λονδίνο, αλλά οι αστυνομία δεν είχε στοιχεία για να συνδέσει τις επιθέσεις. Τον Ιούλιο του 1985, τρεις γυναίκες πέφτουν θύματα βιασμού την ίδια νύχτα στην περιοχή του Hendon, Hampstead. Η αστυνομία οργανώνει μια επείγουσα έρευνα για τον εντοπισμό των δραστών, η οποία ονομάζεται επιχείρηση Hart. Τον

⁴⁰¹ Adler R.J., *Forensic Psychology: Concepts, Debates, and Practice*, Willan Publishing, 2004.

Αύγουστο του 1985, ο Duffy συλλαμβάνεται επειδή χτύπησε τη γυναίκα του και η Αστυνομία τον βάζει στη λίστα των υπόπτων της επιχείρησης Hart. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, μία γυναίκα πέφτει θύμα επίθεσης στην περιοχή Barnet του Νότιου Λονδίνου και η περιγραφή του δράστη που δίνει στην αστυνομία ταιριάζει με του Duffy. Στις 2 Δεκεμβρίου 1985, ο Duffy μπαίνει στη σειρά αναγνώρισης υπόπτων αλλά η γυναίκα, ακόμα σε σοκ, αποτυγχάνει να τον αναγνωρίσει. Στις 29 του ίδιου μήνα, μία 19χρονη γραμματέας, η Allison Day, βιάζεται και στραγγαλίζεται κοντά στο σταθμό Hackney Wick.

Τον Απρίλιο του 1986, ένα 15χρονο κορίτσι από την Ολλανδία, η Maartje Tamboezer, η οποία είχε μετακομίσει πρόσφατα στην Αγγλία, έπεσε θύμα επίθεσης κοντά στο σταθμό West Horsley. Η Maartje κινούταν με το ποδήλατό της όταν έπεσε λόγω μιας πετονιάς που είχε δεθεί κατά μήκος του δρόμου. Αργότερα, ο Duffy ισχυρίστηκε ότι διάβασε για το κόλπο αυτό στον «Τσελεμεντέ του Αναρχικού»⁴⁰². Την έσυραν σε κοντινό λιβάδι και εκεί ο Duffy τη βίασε, ενώ ο Mulcahy παρακολουθούσε. Αργότερα, ο Duffy ισχυρίστηκε ότι ο Mulcahy έβγαλε τη ζώνη της Maartje και την έδεσε γύρω από το λαιμό της, λέγοντάς του «εγώ έκανα τον τελευταίο, άρα εσύ θα κάνεις αυτόν». Ο Duffy τη στραγγάλισε με τη ζώνη της. Μετά το φόνο, έφυγαν αλλά ο Mulcahy επέστρεψε στη σκηνή του εγκλήματος και έβαλε φωτιά στο πτώμα της κοπέλας για να εξαφανίσει τα αποδεικτικά στοιχεία.

Το Μάιο του 1986, ο Duffy συνελήφθη κοντά στο σταθμό North Weald, έχοντας πάνω του ένα μαχαίρι, αλλά αφέθηκε ελεύθερος, καθώς δεν υπήρχαν στοιχεία εναντίον του. Στις 18 του ίδιου μήνα, μία 30χρονη παρουσιάστρια, η Anne Locke, απήχθη ενώ αποβιβαζόταν από το τρένο στο Bookman's Park, στην περιοχή Hertfordshire. Το πτώμα της ανακαλύφθηκε σε προχωρημένη αποσύνθεση δύο μήνες αργότερα, ένα μίλι περίπου από το σπίτι της. Είχε βιαστεί και ο δράστης την είχε στραγγαλίσει χρησιμοποιώντας το καλσόν της.

Στις 21 Οκτωβρίου του 1986, ένα 14χρονο κορίτσι πέφτει θύμα επίθεσης και βιασμού. Στις 7 Νοεμβρίου του ίδιου μήνα, ο Duffy συνελήφθη ύστερα από καταγγελία ότι καταδίωκε μια γυναίκα σε ένα πάρκο. Ο Duffy κατηγορήθηκε για 2 φόνους και 5 βιασμούς. Στις 26 Φεβρουαρίου 1988, καταδικάστηκε σε φυλάκιση 30 ετών. Στις 3 Οκτωβρίου 2000, ο Duffy κατονομάζει τον άγνωστο μέχρι τότε συνεργό του, ισχυριζόμενος ότι θέλει να καθαρίσει τη συνείδησή του. Με τη χρήση του DNA, η

⁴⁰² Powell W., *The Anarchist Cookbook*, L. Stuart, New York, 1971.

αστυνομία καταφέρνει να ταυτίσει τον Mulcahy με τους τρεις φόνους και τους 7 βιασμούς. Καταδικάστηκε το Φεβρουάριο 2001 σε 3 φορές ισόβια. Ταυτόχρονα, ο Duffy καταδικάστηκε για ακόμα 17 βιασμούς και προστέθηκαν 12 ακόμα χρόνια στην προηγούμενη ποινή του.

Ο Canter ήρθε σε επαφή με την υπόθεση, την οποία ο Τύπος ονόμαζε «Ο Βιαστής των Σιδηροδρόμων», μέσα από τα άρθρα των εφημερίδων⁴⁰³. Με μοναδική πηγή του τις εφημερίδες, κατέγραψε τα γεγονότα και τις ημερομηνίες που έγιναν οι επιθέσεις, διαχωρίζοντας εκείνες που ενέπλεκαν δύο δράστες, από εκείνες που ο δράστης φαινόταν να είναι ένας. Συμπέρανε ότι οι επιθέσεις από ένα δράστη ήταν χρονολογικά πιο πρόσφατες από εκείνες με δύο δράστες, ότι πιθανώς ο ένας από τους δύο να εργάζεται στους σιδηροδρόμους και ότι οι έρευνες ίσως να έπρεπε να ξεκινήσουν από τη σχέση των δύο ανδρών. Αποφάσισε να στείλει μια επιστολή στη Scotland Yard σχετικά με τα ευρήματά του. Ταυτόχρονα, οι επιθέσεις συνεχίζονταν και τώρα, εκτός από τις υποθέσεις βιασμών, υπήρχαν και δύο περιπτώσεις φόνων. Ο Canter κλήθηκε σε μια σύσκεψη στη Σχολή Αστυνομίας στο Hendon, όπου και του ζητήθηκε να βοηθήσει στις έρευνες της αστυνομίας.

Στο βιβλίο του, *Criminal Shadows*, ο Canter αναφέρεται στο γεγονός «μέχρι τότε δεν είχα ακούσει τίποτα για τη μέθοδο της σκιαγράφησης του προφίλ, όμως η ιδέα ότι μπορεί κάποιος να διαβάσει τη ζωή ενός κακοποιού από τον τρόπο που διαπράττει το έγκλημα μού φάνηκε απίστευτα γοητευτική»⁴⁰⁴.

Η αστυνομία παραχώρησε στον Canter ένα γραφείο και ανέθεσαν σε δύο αστυνομικούς να τον βοηθήσουν. Ο Canter έφερε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή στον οποίο είχε ο ίδιος εγκαταστήσει ένα πρόγραμμα ανάλυσης δεδομένων και μαζί με τους αστυνομικούς εισήγαγαν όλα τα στοιχεία που είχαν συλλέξει από τα εγκλήματα. Παρατήρησαν ότι ο δράστης συνήθιζε να δένει με ένα συγκεκριμένο τύπο σπάγκου τους αντίχειρες των θυμάτων του και να βάζει φωτιά σε πανιά που είχε χρησιμοποιήσει για να σκουπίσει τα θύματά του. Επίσης, η ομάδα αίματος που είχε βρεθεί στα θύματα βιασμού ταίριαζε και στην περίπτωση της Maartje Tamboezer. Ταυτόχρονα, μελετούσαν και τα χαρακτηριστικά του δράστη σύμφωνα με τις μαρτυρίες των θυμάτων του. Το πτώμα του τρίτου θύματος, της 30χρονης Anne Locke ανακαλύπτεται λίγες μόλις εβδομάδες από τη σύσταση της ομάδας του Canter. Αν και βρισκόταν σε

⁴⁰³ Canter D., *Criminal Shadows: Inside the Mind of the Serial Killer*, Harper Collins, London, 1994.

⁴⁰⁴ *Ibid*

προχωρημένη αποσύνθεση, οι αστυνομικοί πρόσεξαν ότι τα δάκτυλά της ήταν δεμένα με τον ίδιο τρόπο.

Για πρώτη φορά ο Canter χρησιμοποίησε τη μέθοδο που αργότερα θα ονομαζόταν «Θεωρία του Κύκλου». Όπως αναφέρει ο ίδιος, «η εξέταση των καταθέσεων των θυμάτων υπέδειξε ότι τα εγκλήματα ξεκίνησαν από ευκαιριακές επιθέσεις, συχνά Σαββατοκύριακα, σχεδόν σαν ένα είδος διεστραμμένης μορφής ψυχαγωγίας και εξελίχθηκαν σε πιο σχεδιασμένες πράξεις, που συνέβαιναν στη διάρκεια όλης της εβδομάδας. Οι μεταγενέστερες επιθέσεις ήταν πιο πιθανό να αποδίδονται σε ένα μόνο άτομο. Τα πιο πρόσφατα εγκλήματα ήταν οι φόνοι και η αστυνομία με πληροφόρησε ότι τα θεωρούσαν δουλειά ενός δράστη. Όλα αυτά συνηγορούσαν στο ότι ένας ή δύο από τους παραβάτες είχε εξελιχθεί από μία σειρά εγκλημάτων, ξεκινώντας από απλή επίθεση, αρπάζοντας ευκαιριακά θύματα, καταλήγοντας σε πράξεις προσεκτικά σχεδιασμένες, ώστε να μπορούν να διαπράξουν το έγκλημα και να ξεφύγουν. Οι φόνοι ήταν οι πλέον πρόσφατοι και βρίσκονται στα ακραία όρια της περιοχής δράσης. Αυτή η υπόθεση έδειχνε ένα άτομο που βρίσκεται σε ένα διεστραμμένο ταξίδι, ξεκινώντας από τον ευκαιριακό βιασμό και καταλήγοντας στον προσχεδιασμένο κτηνώδη φόνο. Τι θα γινόταν εάν αυτό το πνευματικό ταξίδι αντικατοπτριζόταν στα πραγματικά ταξίδια του δολοφόνου προς το έγκλημα; Αυτό θα σήμαινε ότι τα αρχικά εγκλήματα ξεκίνησαν από ημερήσιες δραστηριότητες σε περιοχές που του ήταν γνωστές. Ζήτησαν, λοιπόν, από τον ντετέκτιβ Rupert Heritage να αναδιοργανώσει τον χάρτη, ώστε να βλέπουμε τη χρονολογική εξέλιξη των εγκλημάτων χρόνο με το χρόνο, ταυτόχρονα με την γεωγραφική εξέλιξη. Τα αποτελέσματα μου άλλαξαν τη ζωή. Ο χάρτης έδειξε ένα εντυπωσιακό μοτίβο εξάπλωσης του εγκλήματος, όπως εξαπλώνεται μια ασθένεια. Καθώς οι εγκληματίες αποκτούσαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, μετακινούνταν όλο και πιο μακριά. Οι πρώτοι βιασμοί έγιναν σε μια περιοχή ανάμεσα στο Βόρειο Λονδίνο, Δυτικό Hampstead και Kilburn. Καθώς μελετούσαμε το υλικό, συνέβη ένας ακόμη φόνος, ώστε όταν ολοκληρώθηκε ο χάρτης, τα τρία πιο μακρινά σημεία δημιουργούσαν ένα τρίγωνο φόνων. Μου ήταν φανερό πως ο δολοφόνος έπρεπε να έχει την κατοικία του κοντά στο κέντρο των εγκληματικών δραστηριοτήτων. Έθεσα την υπόθεση πως τουλάχιστον ο ένας από τους εγκληματίες θα ζούσε στους λίγους δρόμους που σηματοδεύονταν από τα αρχικά εγκλήματα του 1982. Μόνο ένας από τους πολλούς υπόπτους ζούσε στην περιοχή. Ο John Duffy. Μετά από

στενή παρακολούθηση, η αστυνομία βρήκε αρκετά στοιχεία για να πετύχει μια καταδίκη στο δικαστήριο»⁴⁰⁵.

Τον Ιούλιο του 1986, ο Canter παρουσίασε το προφίλ του δράστη. Εκτός από τον πιθανό τόπο διαμονής του, ανέφερε ότι ο δολοφόνος έμενε πιθανόν μαζί με τη γυναίκα ή τη σύντροφό του και δεν είχε παιδιά. Ήταν ημι-ειδικευμένος ή ειδικευμένος εργάτης και εργαζόταν περιστασιακά και μάλλον τα Σαββατοκύριακα. Δεν είχε πολλές σχέσεις με γυναίκες, αλλά εμφανιζόταν να έχει έναν ή δύο το πολύ στενούς φίλους άνδρες. Από την πιο αξιόπιστη μαρτυρία ενός από θύματα και τις ιατροδικαστικές εξετάσεις, θεώρησε ότι ο δράστης ήταν μεταξύ 25 και 30 ετών, με ύψος κάτω του μετρίου, ανοιχτόχρωμα μαλλιά, δεξιόχειρας και με ομάδα αίματος Α. Συμπεράνε, επίσης, από το γεγονός ότι μόνο μια επίθεση είχε συμβεί από το φθινόπωρο του 1983 έως το Φεβρουάριο 1984, ότι στο διάστημα αυτό πρέπει να είχε συλληφθεί, πιθανώς για κάποιο σεξουαλικό έγκλημα ή επίθεση.

Το προφίλ του Canter για τον «Βιαστή των Σιδηροδρόμων» ήταν εξαιρετικά ακριβές, καθώς από τα 17 στοιχεία, που παρουσίαζε ως χαρακτηριστικά των συνηθειών και του τρόπου ζωής του δράστη, ταίριαζαν τα 13.

Η συμβολή του Canter στην υπόθεση πήρε μεγάλη δημοσιότητα και η αστυνομία άρχισε να το συμπεριλαμβάνει στις αναλύσεις της. Η στατιστική μέθοδος σκιαγράφησης εγκληματικού προφίλ στη Μεγάλη Βρετανία είχε ξεκινήσει.

3.3.1. Η σχολή του Canter

Για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε τη δουλειά του Canter, είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στην εμπειρία του. Ο Canter είναι ψυχολόγος, και χρησιμοποιεί σε κάθε του ενέργεια τη βασική μεθοδολογία έρευνας στην ψυχολογία και στη σύγχρονη επιστημονική ανακριτική. Έτσι, οι περισσότερες απόψεις του προέρχονται, όχι από την πρακτική εμπειρία του ως σκιαγράφος, αλλά από προσεκτική και ελεγχόμενη μελέτη και ανάλυση. Η προσέγγισή του έχει ονομαστεί από κάποιους ως στατιστική σκιαγράφηση. Προτού ασχοληθεί με τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη, ο Canter είχε ήδη μεγάλη εμπειρία στην έρευνα ως προς την περιβαλλοντική -ή αρχιτεκτονική- ψυχολογία και δημιούργησε ένα αντίστοιχο μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο Πανεπιστήμιο του Surrey στη Μεγάλη Βρετανία. Έχει, επίσης, πολλές επιστημονικές δημοσιεύσεις στο αντικείμενο αυτό. Όπως φαίνεται από το όνομα, η περιβαλλοντική ψυχολογία ασχολείται με τη διάδραση του ανθρώπου με το φυσικό του περιβάλλον και πιο

⁴⁰⁵ Canter D., *Mapping Murder, Walking in killers' footsteps*, Virgin Books, London 2005, σελ. 175-176.

συγκεκριμένα με τον τρόπο με τον οποίο το περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Αν και η δουλειά του Canter εμφανίζει κάποιες ομοιότητες με τη μέθοδο που ανέπτυξαν στο FBI, προσπάθησε να προσεγγίσει τη σκιαγράφηση του προφίλ του δράστη μέσα από ένα πλαίσιο αποδεκτό από την επιστήμη της ψυχολογίας.

Θεωρεί ότι η δουλειά του αποτελεί παρακλάδι της εφαρμοσμένης ψυχολογίας και πηγαίνει ένα βήμα πιο πέρα αυτό που παραδοσιακά θεωρείτο ως σκιαγράφηση προφίλ δράστη. Πιστεύει ότι η επιστήμη της ψυχολογίας μπορεί να εφαρμοστεί στη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, η εγκληματική πράξη μπορεί να ειδωθεί ως μία διαπροσωπική συναλλαγή, κατά την οποία ο δράστης εκτελεί κάποιες πράξεις μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο. Θεωρεί ότι ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον είναι τόσο καλά ενσωματωμένος, που επηρεάζει όλες τις αντιδράσεις τους, συμπεριλαμβανομένης και της σχέσης μεταξύ θύτη και θύματος⁴⁰⁶.

Σύμφωνα με τον Canter, όταν διαπράττεται ένα έγκλημα, αφήνονται πίσω ζωτικής σημασίας στοιχεία, αναφερόμενος όχι τόσο σε στοιχεία της σήμανσης, όπως δακτυλικά αποτυπώματα ή DNA, αλλά κυρίως στοιχεία ενδεικτικά της συμπεριφοράς, που μπορούν να αποκαλύψουν κάτι ιδιαίτερο για τον δράστη⁴⁰⁷. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται στην πεποίθηση ότι ο τρόπος με τον οποίο έχει διαπραχθεί κάθε έγκλημα αντανακλά κατά κάποιο τρόπο τη συμπεριφορά του ατόμου που το έχει διαπράξει. Ο Canter θεωρεί ότι η διάδραση μεταξύ του δράστη και του θύματος πρέπει να εξετάζεται προσεκτικά και μέσω αυτής της προσεκτικής μελέτης της συμπεριφοράς του δράστη μπορούν να εμφανιστούν μοτίβα και να αναγνωριστούν διαφοροποιήσεις μεταξύ δραστών. Ωστόσο, αντίθετα με την προσέγγιση του FBI, ο Canter δεν τοποθετεί τους δράστες σε τυπολογίες. Αντίθετα, πιστεύει ότι η συμπεριφορά του δράστη κατά τη διάρκεια του εγκλήματος αντικατοπτρίζει και άλλες πτυχές της καθημερινότητάς του⁴⁰⁸.

Τι είναι η ανακριτική ψυχολογία;

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Canter⁴⁰⁹, ανακριτική ψυχολογία ονομάζεται ένα πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται πολλές διαφορετικές όψεις της ψυχολογίας σε όλους τους τομείς της ποινικής και αστικής έρευνας. Ασχολείται με όλες τις μορφές

⁴⁰⁶ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, USA, 2001, σελ. 118.

⁴⁰⁷ Canter D., *Criminal Shadows: Inside the Mind of the Serial Killer*, Harper Collins, London, 1994.

⁴⁰⁸ Ainsworth P.B., *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, USA, 2001, σελ. 121.

⁴⁰⁹ Youngs D. & Canter D., *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom, 2009.

εγκληματικότητας που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο της αστυνομίας, από εμπρησμούς και διαρρήξεις έως φόνους, βιασμούς και τρομοκρατία. Η επιστήμη αυτή επεκτείνεται ώστε να καλύψει τους τομείς των δραστηριοτήτων εκείνων που απαιτούν έρευνα αλλά δεν είναι συμβατοί με τον τομέα των αστυνομικών υπηρεσιών. Αυτοί μπορεί να περιλαμβάνουν θέματα όπως ασφαλιστικές απάτες, δωροδοκίες, φοροδιαφυγή ή λαθρεμπόριο. Το βασικό αντικείμενο αποτελούν οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να εξεταστούν και να κατανοηθούν οι εγκληματικές δραστηριότητες, προκειμένου η επιστήμη αυτή να είναι αποτελεσματική στην επίλυση του εγκλήματος και κατάλληλη για τις περαιτέρω νομικές διαδικασίες. Ως εκ τούτου, η ανακριτική ψυχολογία ασχολείται με όλο το φάσμα των ζητημάτων που σχετίζονται με διαχείριση, έρευνα και δίωξη του εγκλήματος.

Η συνεισφορά που οι ψυχολόγοι μπορούν να έχουν στην αστυνομική έρευνα είναι περισσότερο γνωστή ως «σκιαγράφηση προφίλ δράστη». Η σκιαγράφηση του προφίλ, όπως συνήθως εφαρμόζεται, είναι η διαδικασία με την οποία τα άτομα, με βάση την κλινική ή άλλη επαγγελματική εμπειρία τους, συμπεραίνουν σχετικά με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ή την ψυχοδυναμική του δράστη ενός εγκλήματος.

Από την οπτική γωνία της επιστήμης της ψυχολογίας, ωστόσο, μια τέτοια διαδικασία είναι εσφαλμένη, λόγω της εξάρτησής της από την κλινική υποκειμενική κρίση αντί μιας αντικειμενικής εκτίμησης.

Η έλλειψη επιστημονικής αυστηρότητας, η οποία είναι εμφανής στη διαδικασία ανάλυσης προφίλ, οδήγησε για δύο δεκαετίες τους υποστηρικτές της ανακριτικής ψυχολογίας στο να χαρτογραφήσουν την επιστήμη εκείνη που θα μπορούσε να ενισχύσει και να συστηματοποιήσει τη συνεισφορά στην ανακριτική διαδικασία. Έτσι, η συνεισφορά της ανακριτικής ψυχολογίας προέρχεται από την ανάπτυξη επιστημονικών αρχών και συστημάτων υποστήριξης αποφάσεων, βασισμένων στις αρχές αυτές και όχι σε προαισθήματα ή συμπεράσματα ιδιαίτερα προικισμένων ατόμων.

Αυτή η πιο ακαδημαϊκά θεμελιωμένη προσέγγιση ανοίγει τις δυνητικές εφαρμογές της ψυχολογίας, πέρα από τους τομείς στους οποίους η σκιαγράφηση βρήκε απήχηση, χωρίς όμως να απομακρύνεται από τις επιχειρησιακές ανησυχίες. Η συνεισφορά στην ανακριτική διαδικασία είναι αποτέλεσμα της κατανόησης των εγκληματικών ενεργειών και της κατηγοριοποίησης προτύπων στις πράξεις αυτές.

Η κατηγοριοποίηση αυτή συμβάλλει στην κεντρική διαδικασία επίλυσης, η οποία αποτελείται από τη δημιουργία υποθέσεων εργασίας γύρω από υποομάδες

πληροφοριών, όπως π.χ. τα χαρακτηριστικά ενός δράστη και οι λεπτομέρειες της διάπραξης ενός εγκλήματος.

Οι πρώτοι σκιαγράφοι επέμειναν ότι οι ικανότητές τους ήταν κατάλληλες μόνο για εγκλήματα, στα οποία ήταν εμφανής κάποια μορφή ψυχοπαθολογίας, κυρίως σειριακά εγκλήματα, φόνους και βιασμούς. Οι ανακριτικοί ψυχολόγοι, πλέον, μελετούν και συμβάλλουν σε έρευνες σε όλο το φάσμα των εγκληματικών δραστηριοτήτων. Όπως αναφέρει η Δρ. Μαρία Ιωάννου, «η σκιαγράφιση προφίλ στην Αγγλία δεν χρησιμοποιείται μόνο σε σειριακά εγκλήματα, όπως πολλοί νομίζουν, αλλά και σε διαρρήξεις, κλοπές, ακόμα και σε εμπρησμούς, απάτες, τρομοκρατικές ενέργειες, απαγωγές, κλπ.»⁴¹⁰.

Επιχειρησιακές εφαρμογές στη Μεγάλη Βρετανία

Στη Μεγάλη Βρετανία έχει πλέον δημιουργηθεί το Εθνικό Ίδρυμα Βελτίωσης της Αστυνόμευσης (National Policing Improvement Agency), μέσα στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και οι ομάδες σκιαγράφησης. Όπως λέει η κα Ιωάννου, «στην Αγγλία ο επιστήμονας που βοηθάει την αστυνομία με τη μέθοδο της σκιαγράφησης ονομάζεται σήμερα “Ανακριτικός Σύμβουλος Συμπεριφοράς” (Behavioural Investigative Advisor), Σήμερα υπάρχουν 5 τέτοιοι σύμβουλοι στο NPIA στη Μεγάλη Βρετανία. Για να γίνει κάποιος Σύμβουλος πρέπει να έχει πτυχίο στην Ψυχολογία/ Εγκληματολογία και, εάν είναι δυνατό, μεταπτυχιακές σπουδές σε αντίστοιχο πεδίο. Ο ρόλος του περιλαμβάνει την παροχή συμβουλών σε θέματα συμπεριφοράς σε σοβαρά εγκλήματα, έπειτα από αντίστοιχο αίτημα από τις αστυνομικές δυνάμεις ή άλλους ερευνητές»⁴¹¹.

Οι Ανακριτικοί Σύμβουλοι Συμπεριφοράς είναι όλο και περισσότερο σε θέση να δώσουν απαντήσεις σε δέκα κατηγορίες επιχειρησιακών ζητημάτων, τα οποία η αστυνομία και άλλοι ερευνητές αντιμετωπίζουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους⁴¹²:

1. Σημαντικότητα. Ποιες είναι οι σημαντικότερες πτυχές του εγκλήματος;

Σε ένα έγκλημα υπάρχουν πολλά στοιχεία τα οποία εμφανίζονται σχετικά, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι. Έτσι δεν είναι πάντα εύκολο στον ανακριτή να ξεχωρίσει τα χαρακτηριστικά εκείνα στα οποία πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή. Αυτά τα

⁴¹⁰ Δρ. Μαρία Ιωάννου, Senior Lecturer & Deputy Course Director MSc Investigative Psychology International Research Centre for Investigative Psychology, School of Human and Health Sciences University of Huddersfield, συνέντευξη Οκτώβριος 2010.

⁴¹¹ *Ibid*

⁴¹² Youngs D. & Canter D., *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom, 2009.

χαρακτηριστικά μπορούν να βοηθήσουν τους ερευνητές να κατανοήσουν το έγκλημα και μπορούν να επισημάνουν το είδος το ατόμου που μπορεί να το έχει διαπράξει.

2. Έρευνα αρχείων. Τι έρευνα πρέπει να γίνει στα αστυνομικά αρχεία ή σε άλλες πηγές πληροφόρησης ώστε να βοηθηθούν στην ταυτοποίηση του δράστη;

Αυτή είναι μια ερώτηση που αφορά τα κυριότερα χαρακτηριστικά του δράστη. Έτσι μπορούν να γίνουν έρευνες σε συγκεκριμένες περιοχές ή βάσεις δεδομένων, ζητώντας πληροφορίες από τους πολίτες ή σε συνεργασία με πληροφοριοδότες. Όλες αυτές οι διαδικασίες μπορούν να δημιουργήσουν μια πληρέστερη εικόνα του εγκλήματος και του είδους των ανθρώπων που το διαπράττουν.

3. Ιεράρχηση υπόπτων. Ποιος από τους υπόπτους είναι πιο πιθανό να είναι ο δράστης του εγκλήματος;

Τα προσωπικά χαρακτηριστικά του δράστη και τα προηγούμενα πρότυπα συμπεριφοράς του, όπως προκύπτει από τη μελέτη του εγκλήματος, μπορούν να βοηθήσουν την αστυνομία να διακρίνει το δράστη του συγκεκριμένου εγκλήματος ανάμεσα σε άλλους γνωστούς υπόπτους, τους οποίους μπορεί η αστυνομία να έχει υπόψη της. Μιλώντας με επιχειρησιακούς όρους, εννοούμε, για παράδειγμα, ποιοι ύποπτοι θα πρέπει να προκύψουν από τις αστυνομικές βάσεις δεδομένων για πιο λεπτομερή έλεγχο. Έτσι, κάποιες ενδείξεις του Ανακριτικού Ψυχολόγου ως προς το πιθανό εγκληματικό παρελθόν κάποιου δράστη, ο οποίος έχει διαπράξει συγκεκριμένου τύπου εγκλήματα, με συγκεκριμένο τρόπο, μπορεί να αποδειχθούν χρήσιμες για την αστυνομία κατά την αναζήτηση μέσα στις λίστες πιθανών υπόπτων.

4. Η τοποθεσία του δράστη. Πού είναι το πιθανότερο σημείο για τη βάση του δράστη;

Ιδέες σχετικά με το πού μπορεί να ζει ο δράστης μπορούν να διαμορφώσουν μία έρευνα, γλιτώνοντας στην αστυνομία χρόνο και πόρους. Κατανοώντας τη γεωγραφική διαμόρφωση των εγκληματικών δραστηριοτήτων του δράστη και πώς αυτό συνδέεται με το χώρο κατοικίας ή εργασίας του, έχει δυνητική σημασία σε επιχειρησιακό επίπεδο.

5. Σύνδεση εγκλημάτων. Ποια εγκλήματα είναι πιθανό να έχουν διαπραχθεί από τον ίδιο δράστη;

Η σύνδεση διαφορετικών εγκλημάτων με συγκεκριμένο/ους δράστη/ες έχει πολλά πλεονεκτήματα για τις αστυνομικές έρευνες. Μία τέτοια σύνδεση απαιτεί τον

καθορισμό της ιδιαίτερης ενέργειας που επαναλαμβάνεται με αρκετή συνέπεια από τη μία πράξη στην άλλη κάποιου δράστη, ώστε να υποθέτουν ότι ένα και μόνο άτομο είναι υπεύθυνο για αυτές. Εάν για παράδειγμα οι περισσότεροι διαρρήκτες χρησιμοποιούν την παραβίαση κατά τη διάρκεια των ληστειών, είναι απίθανο να συνδέσουν δύο διαρρήξεις με το ίδιο άτομο από αυτό το στοιχείο. Εάν, όμως, ο διαρρήκτης έχει ένα συγκεκριμένο τρόπο δράσης, ο οποίος είναι μοναδικός και αποτελεί την «υπογραφή» του, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συνδέσουν τα εγκλήματα. Είναι σπάνιο, βέβαια, για κάθε έγκλημα να υπάρχει η δυνατότητα να ανακαλύψουν τέτοιου είδους «υπογραφές».

6. Πρόβλεψη. Πότε και πού θα διαπράξει ο δράστης το επόμενο έγκλημα και ποια μορφή ενδέχεται αυτό να έχει.

Όταν η αστυνομία ερευνά σειριακά εγκλήματα, το να μπορούν να προβλέψουν πού και πότε θα λάβει χώρα η επόμενη πράξη αποτελεί σημαντική επιχειρησιακή πράξη. Η πιθανή σοβαρότητα του αδικήματος, για παράδειγμα εάν η βία τείνει να κλιμακωθεί ή εάν μία διαφορετική μορφή της πράξης είναι πιθανή είναι επίσης σημαντικά επιχειρησιακά ερωτήματα.

7. Λήψη αποφάσεων κατά την ανακριτική διαδικασία. Με ποιους τρόπους μπορεί η ανακριτική διαδικασία να βελτιωθεί.

Οι πραγματικές λεπτομέρειες για το πώς οργανώνονται οι έρευνες και η διαδικασία της λήψης αποφάσεων είναι ανοικτές σε έλεγχο μέσω της επιστήμης της ψυχολογίας και μπορούν να επηρεαστούν από τη γνώση των κοινωνικών διεργασιών που εμπλέκονται. Αυτό οδηγεί στην εξέταση πιο αποτελεσματικών εργαλείων υποστήριξης αποφάσεων και στην ανάπτυξη των εργαλείων αυτών.

8. Ανάκτηση πληροφοριών. Πώς μπορεί η συλλογή πληροφοριών να γίνει πιο αποτελεσματική;

Η ανάκριση των υπόπτων, των μαρτύρων και των θυμάτων καθώς και η αξιοποίηση των πληροφοριών από άλλες δημόσιες και ιδιωτικές πηγές μπορούν να ωφεληθούν από τις δεξιότητες διαχείρισης δεδομένων που αποτελούν μέρος της εκπαίδευσης ενός ψυχολόγου.

9. Αξιολόγηση των πληροφοριών. Πώς μπορεί η διαθέσιμη πληροφορία να αξιολογηθεί.

Ο πιο προφανής τομέας της ψυχολογίας εδώ είναι η ανίχνευση της απάτης. Ωστόσο, άλλες πτυχές της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της πληροφορίας είναι ανοικτές

σε συστηματικό έλεγχο και βελτίωση, ιδιαίτερα μέσω του σχεδιασμού ψυχομετρικών εργαλείων.

10. Προετοιμασία της υπόθεσης. Τι νόημα μπορεί να απορρέει από την αξιόποινη πράξη που θα βοηθούσε την υποστήριξη της υπόθεσης στο δικαστήριο.

Στο δικαστήριο, η κατηγορούσα αρχή –αλλά και η υπεράσπιση– αναφέρουν θεωρίες για την ανθρώπινη συμπεριφορά, ώστε να στηρίζουν την υπόθεσή τους. Τυπικές ψυχολογικές θεωρίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δόμηση νομικών υποθέσεων και να βελτιώσουν την ποιότητα των επιχειρημάτων.

Η συνεργασία των αστυνομικών αρχών με επιστήμονες ανακριτικής ψυχολογίας εμφανίζεται ιδιαίτερα σημαντική καθ' όλη τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας. Όπως αναφέραμε, στην Αγγλία υπάρχει, πλέον, ειδικά εκπαιδευμένη ομάδα, η οποία αποτελεί μέλος των αστυνομικών μονάδων ανάλυσης εγκλημάτων, ενώ αρκετές φορές μπορεί να απευθυνθούν και σε εξωτερικούς επιστήμονες. Όπως επισημαίνει η κα Ιωάννου «η αστυνομία συνήθως απευθύνεται στην υπηρεσία NPIA. Υπάρχει φυσικά και η περίπτωση να επικοινωνήσουν με κάποιον γνωστό ανακριτικό / δικαστικό ψυχολόγο, έστω κι αν δεν ανήκει στους 5 αναγνωρισμένους της NPIA. Αυτοί καλούνται συνήθως όταν όλες οι άλλες οδοί έχουν εξαντληθεί και συμμετέχουν ως εξωτερικοί συνεργάτες. Ο ρόλος, βέβαια, ενός ανακριτικού ψυχολόγου στην Αγγλία δεν αφορά μόνο τη σκιαγράφηση αλλά είναι πολλαπλός»⁴¹³

Σε ό,τι αφορά στην αστυνομική έρευνα μιας εγκληματικής ενέργειας, η ανακριτική ψυχολογία μπορεί να συμβάλει κυρίως σε δύο επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, οι ανακριτικοί ψυχολόγοι είναι σε θέση να παρέχουν ουσιαστική γνώση, βασισμένη σε εμπειρικές μελέτες και αυτές οι μελέτες μπορούν όλο και περισσότερο να δώσουν άμεσες απαντήσεις. Δευτερευόντως, η ψυχολογία μπορεί να παρέχει ένα πλαίσιο κατανόησης της διαδικασίας την οποία πρέπει να ακολουθήσει η αστυνομία για να βρει απαντήσεις.

Μεταφράζοντας τη διαδικασία αυτή μέσω οικείων επιστημονικών όρων, μπορούν οι ψυχολόγοι να προτείνουν βελτιώσεις στην προσέγγιση. Σύμφωνα με την κα Ιωάννου: «η σκιαγράφηση του προφίλ ενός εγκληματία είναι χρήσιμη από τη στιγμή που διαπράττεται το έγκλημα μέχρι την καταδίκη του δράστη. Εξαρτάται, βέβαια, πάντα από ποιον έχει γίνει και πού βασίζεται, εάν βασίζεται σε εμπειρικές γνώσεις είναι χρήσιμη. Για παράδειγμα εάν έχουμε ένα σειριακό δολοφόνο και σύμφωνα με τα

⁴¹³ *Ibid*

ερευνητικά δεδομένα, υπάρχει πιθανότητα 50% ο δράστης να είναι μεταξύ 20-29 ετών, σχεδόν 30% μεταξύ 30-39 ετών και σχεδόν 75% να είναι λευκός. Επίσης 50% να είναι ανύπαντρος. Τέτοια είναι τα στοιχεία που βοηθούν την αστυνομία. Κάποια άλλα στοιχεία τα οποία θα δεις από σκιαγράφους, όπως για παράδειγμα ότι ο δράστης μπορεί να έχει σεξουαλικές φαντασιώσεις ή να αυνανίζεται με πορνογραφικά περιοδικά, βασίζονται κυρίως σε υποθέσεις που μπορεί να είναι αλήθεια αλλά δεν βοηθούν πραγματικά στον εντοπισμό του δράστη»⁴¹⁴.

3.3.2. Η δημιουργία νοητικών χαρτών

Όπως ήδη αναφέραμε στο κεφάλαιο για το γεωγραφικό προφίλ, ο Canter ασχολείται ιδιαίτερα με τη μελέτη των περιοχών του εγκλήματος⁴¹⁵. Σε κάποιες από τις πρώτες του υποθέσεις ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον τόπο κατοικίας των δραστών σε σχέση με τον τόπο των εγκλημάτων τους. Ο Canter ασχολήθηκε και με τους «νοητικούς χάρτες» (mental maps), ως έναν τρόπο να κατανοήσουμε τα γεωγραφικά μοτίβα των δραστών.

Οι νοητικοί χάρτες είναι μία εσωτερική αναπαράσταση του εξωτερικού κόσμου και είναι μοναδικοί για κάθε άτομο. Παρά το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι μπορεί να ζουν στο ίδιο μέρος, ο καθένας από αυτούς θα έχει έναν διαφορετικό πνευματικό χάρτη της περιοχής.

Ψυχολόγοι έχουν προσπαθήσει να ερευνήσουν τους νοητικούς χάρτες διαφόρων ατόμων, ζητώντας τους να φτιάξουν μια ζωγραφιά της γειτονιάς τους ή της πόλης τους. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν ομοιότητες σε ζωγραφιές ανθρώπων από την ίδια περιοχή, παρουσιάζουν ταυτόχρονα και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο καθένας ξεχωριστά την περιοχή του. Συνήθως βάζουν στις ζωγραφιές σημεία που είναι σημαντικά για εκείνους, όπως για παράδειγμα, ένα σχολείο, ένα εστιατόριο, κλπ.

Ένα ενδιαφέρον πείραμα είχε διεξάγει ο Milgram⁴¹⁶ με τους κατοίκους του Παρισιού, για να μελετήσει τη νοητική αναπαράσταση της πόλης τους.

1. Η πρώτη αρχή ήταν να εξηγήσει ότι η πραγματικότητα και η εικόνα συνδέονται ατελώς. Το κύριο πρόβλημα που αντιμετώπισε ήταν πώς να καταστήσει αυτή την εικόνα άξια παρατήρησης. Πολλές από τις σκέψεις που οι άνθρωποι έχουν για

⁴¹⁴ Ibid

⁴¹⁵ Canter D., *Mapping Murder, Walking in killer's footsteps*, Virgin Books, London, 2005.

⁴¹⁶ Milgram S., "Environmental Psychology: People and Their Physical Settings", 2nd ed. Holt, Rinehart and Winston, ch. *Psychological Maps of Paris*, New York, USA, 1976, σελ. 104-124.

τις πόλεις είναι χωροταξικές, μη λεκτικές ιδέες. Δεν είναι εύκολο να μεταφραστούν σε λέξεις.

2. Η δεύτερη αρχή είναι ότι μπορεί κανείς να συγχωνεύσει εύκολα ιδιωτικές και δημόσιες πτυχές της ζωής μέσω του δικτύου των δρόμων και των αξιοθέατων.

3. Η τρίτη αρχή είναι ότι ορισμένες ιδιότητες των νοητικά επαναλαμβανόμενων τοποθεσιών μπορούν να αλλάξουν.

Αρκετές γνωστικές διεργασίες λαμβάνουν χώρα σχετικά με έναν νοητικό χάρτη: επιλεκτικότητα, έμφαση, παραμόρφωση, προβολή του τρόπου ζωής. Ούτε η πόλη, ούτε ο χάρτης είναι μόνο απεικόνιση των αντικειμένων. Είναι δομές. Είναι χαρακτηριστικό της δομής ότι η μετατόπιση ενός στοιχείου δεν είναι ένα μεμονωμένο γεγονός. Το πιο πιθανό είναι ότι θα έχει συνέπειες για τα άλλα στοιχεία με τα οποία συνδέεται.

Επιπροσθέτως, μια πόλη είναι ένα κοινωνικό γεγονός. Επομένως, η αντίληψη της πόλης είναι ένα κοινωνικό γεγονός και ως τέτοια πρέπει να μελετηθεί σε σχέση με τις συλλογικές και τις επιμέρους πτυχές της.

Ο Milgram ανέλυσε ένα συγκεκριμένο αριθμό νοητικών χαρτών και παρατήρησε την εμφάνιση των κοινών στοιχείων. Τα όρια και τα ποτάμια, τα αξιοθέατα του Παρισιού, τα μονοπάτια.

Η ανάλυση του Milgram επεκτείνεται χρησιμοποιώντας πολλές διαφορετικές τεχνικές, όπως «ο τελευταίος περίπατος», «το σημείο συνάντησης», «οι ελεύθεροι χώροι συνεύρεσης». Χρησιμοποιώντας αυτά τα συστήματα, παρήγαγε πολλές διαφορετικές οπτικές της εικόνας της πόλης που παρουσίασε ενδιαφέροντα φαινόμενα, όπως ότι ενώ το νοητικό κέντρο της πόλης του Σικάγου ή οποιασδήποτε άλλης μεγάλης αμερικανικής πόλης αλλάζει συνεχώς θέση, το νοητικό κέντρο του Παρισιού είναι πάντα ριζωμένο στα πολιτιστικά σύμβολα της Γαλλίας.

Όπως ο Milgram, έτσι και ο Canter, θεώρησε ότι η αντίληψη του κάθε ανθρώπου, άρα και κάθε δράστη, για τον τόπο του τείνει να είναι διαφορετική. Η θεωρία για τη χωροταξική συμπεριφορά των εγκληματιών δέχτηκε επιρροές από την επιδημιολογία, τα μοντέλα βαρύτητας, τις μεθόδους κυνηγιού των ζώων, τη δικανική επιστήμη, τη ναυσιπλοΐα και φυσικά τη γεωγραφία. Αλλά στο κέντρο όλων αυτών βρίσκεται ο παραβάτης, ο οποίος αποφασίζει πού θα πράξει τα εγκλήματά του. Όπως λέει ο Canter «όσο καλύτερα μπορούμε καταλάβουμε τον τρόπο σκέψης του τόσο καλύτερα θα μπορέσουμε να καταλάβουμε και την προσωπική του γεωγραφία. Πρέπει να καταλάβουμε πως το ορμητήριο του δράστη επηρεάζει τις πράξεις του και ότι ο

τρόπος που σκέφτεται για την περιοχή του μεταλλάσσει τη χρήση της περιοχής και τον τρόπο εύρεσης των θυμάτων»⁴¹⁷.

Ένας τρόπος για να δούμε πώς αντιλαμβάνεται ο παραβάτης την περιοχή του ή ο οποιοσδήποτε άνθρωπος μία οποιαδήποτε περιοχή είναι να μελετήσουμε την εσωτερική του αντιπροσώπευση των περιοχών που χρησιμοποιεί. Αυτό το μείγμα γνώσης, αισθημάτων, οικειότητας, συνηθισμένων διαδρομών και μισοξεχασμένων εμπειριών, αποτελεί το νοητικό χάρτη μίας περιοχής, την ατομική γεωγραφική γνώση ενός ατόμου, όπως αυτή διαμορφώνεται από την προσωπική του εμπειρία ως κάτοικος. Δεν πρόκειται για πραγματικό χάρτη αλλά περιέχει τέτοιου τύπου πληροφορίες τις οποίες μπορείς να πάρεις από ένα άτομο ζητώντας του να σου ζωγραφίσει ένα χάρτη. Τα λάθη και οι ακρίβειες, τα δεσπίζοντα χαρακτηριστικά και η έλλειψη κάποιων άλλων σε αυτούς τους χάρτες μάς βοηθούν να δούμε τον υποκειμενικό κόσμο στον οποίο ζει το άτομο.

Η υπόθεση του Βιαστή της Μάλαγα⁴¹⁸

Ένα εντυπωσιακό παράδειγμα του πώς ο νοητικός χάρτης του παραβάτη διαμορφώνει τους τόπους του εγκλήματος αποτελεί η περίπτωση του Βιαστή της Μάλαγα.

Ο δράστης είχε διαπράξει τουλάχιστον 29 βιασμούς σε κεντρική περιοχή της Μάλαγα στη νότια ακτή της Ισπανίας. Τα θύματα βρίσκονταν σε δύο διαφορετικές περιοχές. Αρχικά, ήταν στα νότια της Avenida de Andalucia, έναν κεντρικό δρόμο της πόλης και αργότερα στα βόρεια της ίδιας λεωφόρου. Οι αστυνομικοί απορούσαν εάν έμενε σε μία από τις δύο περιοχές ή κάπου ανάμεσά τους. Για έναν ψυχολόγο, η μία εξήγηση θα ήταν ότι έχει δύο διαφορετικές βάσεις, για παράδειγμα δουλειά και σπίτι. Η άλλη πιθανότητα είναι ότι στο νοητικό του χάρτη αυτές οι δύο περιοχές συνδέονταν με κάποιο τρόπο και ότι η κυρίως βάση του βρισκόταν κάπου ανάμεσα. Τελικά, ο βιαστής έκανε το λάθος να προσεγγίσει το ίδιο θύμα για δεύτερη φορά. Το θύμα τον αναγνώρισε και κράτησε το νούμερο της πινακίδας του αυτοκινήτου του. Όταν συνελήφθη από την αστυνομία, βρέθηκε ότι ζούσε ανάμεσα στα δύο αυτά μέρη.

Οι αστυνομικοί κατά τη διάρκεια μιας πολύωρης ανάκρισης, του ζήτησαν να ζωγραφίσει ένα χάρτη της Μάλαγα. Αυτός τους εξήγησε πως κυκλοφορούσε με το αυτοκίνητο ψάχνοντας για θύματα και ότι στάθμευε το αυτοκίνητο όπου μπορούσε. Ως ένα σημείο, οι περιοχές δράσης του περιορίζονταν από το σύστημα μονοδρόμησης της περιοχής. Ο χάρτης τού έδειχνε τον τρόπο που σκεφτόταν για τις ευκαιρίες που του ήταν

⁴¹⁷ Canter D., *Mapping Murder, Walking in killer's footsteps*, Virgin Books, London, 2005, σελ. 182.

⁴¹⁸ *Ibid*, σελ. 183.

διαθέσιμες. Στο κέντρο του έβαλε ένα σταυρό για το σπίτι στο οποίο μεγάλωσε. Λίγο πιο μακριά σημείωσε το σπίτι στο οποίο ζούσε και ζωγράφισε λεπτομερώς την περιοχή γύρω από αυτό. Όλοι οι δρόμοι φαίνονταν να ξεκινάνε από αυτό το νοητικό κέντρο. Η λεωφόρος Avenida de Andalucia ήταν ζωγραφισμένη με ελάχιστη λεπτομέρεια, καθώς ήταν πολυπληθής και με πολλές διασταυρώσεις και δεν τη χρησιμοποιούσε. Προτιμούσε άλλους δρόμους, που τον έφερναν κοντά στα πεζοδρόμια. Η περιοχή της αρχικής δράσης του ήταν ζωγραφισμένη με μεγάλη ακρίβεια και στη σωστή κλίμακα, δείχνοντας ότι ψυχολογικά ήταν πολύ σημαντική γι' αυτόν. Στον υπόλοιπο χάρτη, η κλίμακα που χρησιμοποίησε ήταν εντελώς λάθος και η δεύτερη περιοχή των εγκλημάτων είχε ζωγραφιστεί με ελάχιστη λεπτομέρεια. Στο μυαλό του επρόκειτο για ένα ασήμαντο μέρος, το οποίο ανακάλυψε κατά τύχη. Έδινε ιδιαίτερη σημασία στους οριζόντιους δρόμους και λιγότερη στους κάθετους, επειδή ακολουθούσε πάντα τη λεωφόρο Juan XXIII, η οποία ήταν οριζόντια. Αυτός ήταν ο πιο σημαντικός δρόμος γι' αυτόν, καθώς το κέντρο της πόλης και οι ευκαιρίες που του παρουσιάζονταν βρίσκονταν στις άκρες του δρόμου αυτού, ενώ η κεντρική λεωφόρος ήταν με δυσκολία διακριτή στο χάρτη του.

3.4. Σκιαγράφιση προφίλ στην Ελλάδα – Γεωγραφικό προφίλ.

Τα τελευταία χρόνια η ΕΛ.ΑΣ χρησιμοποιεί με επιτυχία τις νέες ανακριτικές μεθόδους, κυρίως με τη διεύρυνση των εγκληματολογικών εργαστηρίων, τα οποία περιλαμβάνουν εκσυγχρονισμένα τμήματα Δακτυλοσκοπίας, Εξερευνήσεων, Εργαστηρίων Πυροβόλων Όπλων και Ιχνών Εργαλείων, Εργαστηρίων Δικαστικής Γραφολογίας και Πλαστότητας Εντύπων και Αξιών, Χημικών και Φυσικών Εξετάσεων, Ανάλυσης Βιολογικών Υλικών, Μεθοδικοτήτων – Φωτογραφικού, Ηλεκτρονικού εγκλήματος. Κυρίως μέσω της χρήσης Η/Υ, αλλά και με τη βοήθεια έμπειρων αναλυτών, η ΕΛ.ΑΣ κατόρθωσε «να εκμεταλλευθεί την πληθώρα χαμένων πληροφοριών που στοιβάζονταν επί χρόνια σε σκονισμένους φακέλους, καταρτίζοντας σχετικές βάσεις δεδομένων και χρησιμοποιώντας προσωπικό που είχε τη δυνατότητα διαχείρισης πολύπλοκων βάσεων δεδομένων»⁴¹⁹.

Πρακτικά, η σκιαγράφιση προφίλ δράστη από την ΕΛ.ΑΣ δυσχεραίνεται από την έλλειψη συνεργασίας με ειδικά καταρτισμένους ψυχολόγους και κοινωνιολόγους,

⁴¹⁹ Χαρατσής Ε., «Ανάλυση Εγκληματικής Συμπεριφοράς – Μέθοδος Σκιαγράφησης της Εγκληματικής Προσωπικότητας», στο Κουράκης Ν., *Συμβολές στη Μελέτη της Ανακριτικής*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 105.

καθώς και από τη μη δυνατότητα εφαρμογής ενός Εθνικού Συστήματος Καταγραφής Εγκλημάτων.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται κάποια δειλά βήματα κυρίως προς την κατεύθυνση του γεωγραφικού προφίλ, μέσω της δουλειάς του Αστυνομικού Διευθυντή Ιωσήφ Καμπανάκη, ο οποίος έχει παρακολουθήσει σεμινάρια γεωγραφικού προφίλ της σχολής του David Canter. Όπως ο ίδιος αναφέρει «ύστερα από δική μου πρωτοβουλία, δέχτηκαν (σ.σ. το αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ) να κάνω τα σεμινάρια στο γεωγραφικό προφίλ. Βέβαια, εάν πήγαινα και τους έλεγα ότι θέλω να εκπαιδευτώ ως profiler δεν υπήρχε περίπτωση να έκαναν αποδεκτό το αίτημά μου. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο όμως μετεκπαίδευσης σε αναλυτικές μεθόδους και τεχνικές, το γεωγραφικό προφίλ φάνηκε ενδιαφέρον.⁴²⁰»

Όπως αναφέρει ο κος Καμπανάκης σε άρθρο του για τη σκιαγράφηση γεωγραφικού προφίλ, το γεωγραφικό προφίλ «είναι μια τεχνική έρευνας εγκλήματος, η οποία μελετά τους τόπους τέλεσης εγκλημάτων που σχετίζονται με τον ίδιο ή τους ίδιους δράστες, για να εκτιμήσει την περιοχή όπου ο δράστης ή οι δράστες είναι πιθανότερο να ζουν, να εργάζονται ή να περνούν τον περισσότερο χρόνο τους, δηλαδή τον τόπο όπου έχουν τη βάση οι δραστηριότητές τους. Συνήθως, χρησιμοποιείται όταν ίδιος ή ίδιοι άγνωστοι δράστες διαπράττουν κατ' εξακολούθηση ανθρωποκτονίες, βιασμούς, εμπρησμούς και ληστείες. Τα τελευταία χρόνια, έχει βρει εφαρμογές και σε άλλα εγκλήματα, όπως διαρρήξεις, κλοπές τροχοφόρων, εμπόριο ναρκωτικών, απάτες και αρπαγές-ομηρίες. Ερευνητές υποστηρίζουν ότι απαιτούνται τουλάχιστον 5 εγκλήματα για να είναι δυνατή η δημιουργία του γεωγραφικού προφίλ. Σημαντικός παράγοντας για επιτυχία είναι η όσον δυνατή αξιόπιστη απάντηση στα ερωτήματα: α) τα εγκλήματα σχετίζονται με τον ίδιο ή ίδιους άγνωστους δράστες; Και β) γνωρίζουμε όλα τα εγκλήματα που σχετίζονται με τον ίδιο ή τους ίδιους άγνωστους δράστες;»⁴²¹.

3.4.1. Η υπόθεση του Κατσαβιδάκια

Μεταξύ του Μαρτίου του 2003 και του Μαΐου 2006, τριάντα τέσσερις γυναίκες έπεσαν θύματα ληστείας, απόπειρας βιασμού και προσβολής γενετήσιας αξιοπρέπειας. Ο δράστης, ύστερα από παρακολούθηση, έμπαινε σε διαμερίσματα όπου κατοικούσαν γυναίκες μόνες τους, ανεξαρτήτως ηλικίας και φορώντας κουκούλα τις ακινητοποιούσε. Στη συνέχεια, αφού τις εξανάγκαζε να του δώσουν χρήματα και κινητά τηλέφωνα, τις

⁴²⁰ Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

⁴²¹ Καμπανάκης Ι., «Το Γεωγραφικό Προφίλ Εγκληματία στην Αστυνομική Έρευνα ή Τεχνικές Εκτίμησης της Βάσης του Άγνωστου Σειριακού Εγκληματία» Δημοσιεύτηκε στην *Αστυνομική Ανασκόπηση*, Μάιος-Ιούνιος 2011, τ.267, 18-20.

οδηγούσε στην κρεβατοκάμαρα ή στο μπάνιο, όπου τις υποχρέωνε να βγάλουν τα ρούχα τους και αφού ασελγούσε επ' αυτών, έφευγε. Ο δράστης έφερε το ψευδώνυμο «Κατσαβιδάκιας», λόγω του όπλου που χρησιμοποιούσε για να ακινητοποιήσει τα θύματά του.

Η αστυνομία είχε καταφέρει να συλλέξει πληροφορίες για τον τρόπο δράσης και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του δράστη από τα θύματά του, όμως οι προσπάθειες σύλληψής του απέβαιναν άκαρπες για μεγάλο χρονικό διάστημα. Σε μία από τις επιθέσεις του «Κατσαβιδάκιας», στις 26 Ιανουαρίου 2006, είχε ανακαλυφθεί βιολογικό υλικό σε πετσέτα που είχε χρησιμοποιήσει ύστερα από μια απόπειρα βιασμού. Σύμφωνα με δημοσιεύματα του Τύπου, «η πετσέτα στάλθηκε στα εγκληματολογικά εργαστήρια της ΕΛ.ΑΣ., όμως το σημαντικό αυτό εύρημα φαίνεται ότι... χάθηκε στις αποθήκες ή στα συρτάρια των εργαστηρίων. Ένας υδραυλικός προσήχθη για πρώτη φορά από αξιωματικούς της Ασφαλείας Αττικής σαν... υποψήφιος «Κατσαβιδάκιας» τον Μάιο του 2006, αφού στην κατοχή του βρέθηκε ένα από τα κινητά των θυμάτων του. Ωστόσο, ο τεχνικός υποστήριξε ότι το κινητό το είχε αγοράσει από έναν αλλοδαπό που δεν γνώριζε την ταυτότητά του και έτσι αφέθηκε ελεύθερος. Στις 16 Φεβρουαρίου του 2007, αξιωματικοί της ΕΛ.ΑΣ. τον προσήγαγαν εκ νέου, αφού υπήρχαν μαρτυρίες γυναικών που εντόπιζαν ομοιότητες ανάμεσα στον «Κατσαβιδάκια» και στον 47χρονο υδραυλικό. Και τότε, όμως, δεν συγκεντρώθηκαν αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, τότε οι αξιωματικοί της ΕΛ.ΑΣ. ζήτησαν από τον 47χρονο να δώσει προληπτικά δείγμα DNA, κάτι το οποίο δεν αρνήθηκε...

Την 1η Ιουνίου του 2007, τα εγκληματολογικά εργαστήρια της ΕΛ.ΑΣ. ενημέρωσαν τους υπευθύνους αξιωματικούς της Ασφαλείας Αττικής ότι εντόπισαν δείγμα DNA στην πετσέτα που είχε σταλεί από τον Ιανουάριο του 2006! Σημειώνεται ότι σε περιπτώσεις δράσης τρομοκρατικών οργανώσεων ή οργανωμένου εγκλήματος, τα δείγματα DNA εντοπίζονται μέσα σε 10-15 ημέρες. Όμως και αυτή η απάντηση ήταν ημιτελής. Οι αξιωματικοί της Ασφάλειας Αττικής με νεότερο έγγραφό τους ζήτησαν ακολούθως το αυτονόητο. Να συγκριθεί το βιολογικό υλικό που εντοπίστηκε με καθυστέρηση 18 μηνών στην πετσέτα με αυτό που ελήφθη από τον ύποπτο ύστερα από την προσαγωγή του τον Φεβρουάριο του 2007. Έτσι, λοιπόν, στις 19 Ιουλίου 2007, τα

εγκληματολογικά εργαστήρια της ΕΛ.ΑΣ. απεφάνθησαν ότι τα δείγματα DNA στην πετσέτα και του υδραυλικού συμπίπτουν και ακολούθησε η σύλληψή του»⁴²².

Το προφίλ του «Κατσαβιδάκια»

Η σύλληψη του «Κατσαβιδάκια» επιτεύχθηκε τελικά χάρη στη χρήση της μεθόδου DNA. Η περίπτωση του, όμως, είχε ήδη οδηγήσει στη δημιουργία ενός γεωγραφικού προφίλ, το οποίο, αν και δεν χρησιμοποιήθηκε στην προσπάθεια ανεύρεσης και σύλληψης του δράστη, απέδειξε εκ των υστέρων πόσο χρήσιμο θα μπορούσε να είναι. Ο κος Καμπανάκης αναφέρει «είχαμε κάνει μια δουλειά με τον “Κατσαβιδάκια”, σε συνεργασία με την κυρία Ιωάννου⁴²³, μαζί με την οποία είδαμε τα γεγονότα και τα στοιχεία που είχαμε συλλέξει μέχρι τότε. Αν και το προφίλ που σχεδιάσαμε δεν χρησιμοποιήθηκε για τον εντοπισμό του δράστη, εκ των υστέρων αποδείχθηκε ότι το κατάστημά του (ήταν υδραυλικός) ήταν μέσα στον κύκλο που είχαμε σχεδιάσει, σύμφωνα με τις επιθέσεις του. Πιστεύω ότι εάν υπήρχε κάποιος ειδικός σκιαγράφος ή μια ομάδα ειδικών που θα είχαν ασχοληθεί, όχι μόνο με το γεωγραφικό αλλά και με το ψυχοκοινωνικό προφίλ του δράστη, θα είχαμε φτάσει γρηγορότερα στη σύλληψή του. Η συγκεκριμένη υπόθεση ενδείκνυται για τη χρήση των μεθόδων σκιαγράφησης. Για το λόγο αυτό, πήρα την πρωτοβουλία, χωρίς κάποιος να μου το αναθέσει και δημιούργησα το ψυχολογικό και το γεωγραφικό προφίλ του. Έβλεπα ότι δεν ήταν ένας περιστασιακός δράστης αλλά κάποιος που συνέχιζε. Πήγα, λοιπόν, και ζήτησα τα δεδομένα από τους συναδέλφους που ασχολούνταν με την υπόθεση. Παράλληλα με τη δική τους έρευνα και χωρίς να την επηρεάσω καθόλου, έκανα και εγώ τη δική μου, λέγοντάς τους ότι εάν χρειαστούν κάποια βοήθεια είμαι στη διάθεσή τους»⁴²⁴.

Η σκιαγράφηση του γεωγραφικού προφίλ του «Κατσαβιδάκια»⁴²⁵

Η δημιουργία ενός γεωγραφικού προφίλ ακολουθεί συγκεκριμένη διαδικασία: «Αρχικά δημιουργείται ένα excel με αναλυτικό πίνακα των εγκλημάτων, μετά το *modus operandi* και μετά το πρόγραμμα GIS⁴²⁶ με το οποίο δημιουργούνται οι χάρτες».

⁴²² «Με καθυστέρηση 18 μηνών συνέλαβαν τον “Κατσαβιδάκια”. Είχαν ξεχάσει στα συρτάρια το δείγμα DNA του δράστη», Βασίλης Γ. Λαμπρόπουλος, *Το Βήμα*, δημοσίευση: 24/07/2007.

⁴²³ ΣτΣ: Αναφέρεται στην κυρία Μαρία Ιωάννου, δικαστική ψυχολόγο, συνεργάτιδα του David Canter Δεύτερο Μέρος, Κεφάλαιο 3.2: «Η σχολή του David Canter».

⁴²⁴ Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

⁴²⁵ *Ibid*

⁴²⁶ Το γεωγραφικό σύστημα πληροφοριών (Geographic Information System) είναι ένα σύστημα ειδικά σχεδιασμένο να αναγνωρίζει, να αποθηκεύει, να αναλύει, να διαχειρίζεται και να παρουσιάζει όλους τους τύπους γεωγραφικών δεδομένων. http://en.wikipedia.org/wiki/Geographic_information_system

Πίνακας 10.

ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΗΛΙΚΙΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ	
ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΥΜΑΤΩΝ
1977-1987	13
1958-1976	7
1921-1955	11
ΣΥΝΟΛΟ	31

[illegible]

Πίνακας 12

ΟΡΟΦΟΙ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ	
ΟΡΟΦΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Ισόγειο	2
Ημιώροφος	1
1ος	4
2ος	6
3ος	4
4ος	8
5ος	3
Δώμα 5ωροφης πολυκατοικίας	1
Άγνωστος	1
ΣΥΝΟΛΟ	30

Modus operandi του «Κατσαβιδάκια»

1. Δράστης

Από την ανάλυση των (30) περιπτώσεων εγκλημάτων (ληστειών, απόπειρας βιασμού, περί όπλων, προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας, πρόκληση σκανδάλου με ακόλαστες πράξεις), που διαπράχθηκαν το χρονικό διάστημα από την 25-11-2003 μέχρι την 11-5-2006, προκύπτει με πολύ μεγάλη πιθανότητα ότι έχουν διαπραχθεί από έναν και μόνο δράστη, διότι σε όλες τις περιπτώσεις παρουσιάζονται κοινά στοιχεία σχετικά με:

- Τη φυσική περιγραφή του ενός κάθε φορά δράστη.
- Το ρουχισμό του.
- Το τρόπο διάπραξης των παραπάνω εγκλημάτων.
- Την ομοιότητα στοιχείων που χαρακτηρίζουν τα θύματα.
- Τις γεωγραφικές περιοχές που διαπράττονται τα εγκλήματα.

1.1. Περιγραφικά στοιχεία του δράστη

ΦΥΛΟ: Άνδρας, λευκός

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΠΛΑΣΗ: Εύσωμος, με στομάχι που προεξέχει

ΥΨΟΣ: 1.65 μ.-1.75 μ.

ΒΑΡΟΣ: --

ΗΛΙΚΙΑ: 30-40 ετών (με πιθανότερο να είναι κοντά στην ηλικία των 30 ετών)

ΠΡΟΣΩΠΟ

- ΜΑΤΙΑ: Σκούρα (καστανά ή μαύρα), αμυγδαλωτά

- ΔΕΡΜΑ: Σκούρου χρώματος, ταλαιπωρημένο σαν ηλιοκαμένο (σαν εγκαύματα από τον ήλιο), γδαρσίματα σαν πληγές στο πάνω μέρος της μύτης (1 μαρτυρία),
- ΧΕΙΛΗ:--
- ΣΑΓΟΝΙ:--
- ΜΥΤΗ: --
- ΑΥΤΙΑ: --
- ΤΡΙΧΩΤΑ ΜΕΡΗ (ΜΟΥΣΤΑΚΙ, ΜΟΥΣΙ, ΓΕΝΕΙΑΔΑ, ΦΡΥΔΙΑ, ΦΑΒΟΡΙΤΕΣ): --
- ΜΑΛΛΙΑ:
 - ΧΡΩΜΑ: Μαύρο ή καστανό
 - ΙΣΙΑ-ΚΑΤΣΑΡΑ-ΣΠΑΣΤΑ: --
 - ΜΑΚΡΥΑ-ΚΟΝΤΑ-ΚΑΝΟΝΙΚΑ: Κοντά
 - ΦΑΛΑΚΡΑ (ΜΕΤΩΠΙΚΗ, ΚΟΡΥΦΗΣ, ΠΛΗΡΗΣ): --

1.2. Ενδυμασία

- ΚΟΥΚΟΥΛΑ: α) Χακί-λαδί πλεχτή με τρύπα-ες στα μάτια (σε 10 εμφανίσεις), β) Μαύρη πλεχτή με τρύπες στα μάτια (σε 13 εμφανίσεις), γ) Καλσόν (σε 4 εμφανίσεις),
- ΜΠΟΥΦΑΝ: Σκούρο μπλε ή μαύρο ή χακί-γκρι (σε 4 εμφανίσεις),
- ΜΠΛΟΥΖΑ: α) Μακρυμάνικη, μπλε σκούρα ή λαδί ή καφέ (τύπου φούτερ σε μία μαρτυρία), β) Κοντομάνικο μπλουζάκι μπλε σκούρο.
- ΠΟΥΛΟΒΕΡ: Σκούρο μπλε ή μαύρο ξεχειλωμένο.
- ΠΟΥΚΑΜΙΣΟ: α) Σκούρου χρώματος μπλε με διπλωμένα τα μανίκια μάλλον δύο φορές (2 μαρτυρίες), β) Σκούρο μπλε, καρό σαν μάλλινο.
- ΠΑΝΤΕΛΟΝΙ: α) Αθλητική φόρμα σκούρου χρώματος μπλε ή μαύρη λερωμένη από χρώματα-μπογιές. β) Τζιν μπλε, ξεβαμμένο, αλλοιωμένο (με γυρισμένα τα μπατζάκια σε μία μαρτυρία), δ) Στρατιωτικό μπεζ με τσέπες στα πλάγια. δ) Μαύρο παντελόνι.
- ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ: α) Αθλητικά, μαύρου χρώματος, χοντροκομμένα, δεμένα χαλαρά. β) Καφέ, με χοντρή σόλα.
- ΓΑΝΤΙΑ: Ναι σε 4 μαρτυρίες (δερμάτινα σε δύο μαρτυρίες και γάντια μιας χρήσης σε 2 μαρτυρίες),
- ΚΑΛΤΣΕΣ: -
- ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ-ΡΟΛΟΪ: Φέρει χρυσό δακτυλίδι στο δεξί χέρι με σχέδια, χοντροκομμένο (1 μαρτυρία),

1.3. Φωνή-Ομιλία

- ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ, ΜΕ ΞΕΝΗ ΠΡΟΦΟΡΑ, ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ): Πολύ καλά
- ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΩΝΗΣ: Βαριά ανδρική
- ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΜΙΛΙΑΣ (ΜΙΛΑΕΙ ΣΙΓΑ, ΜΙΛΑΕΙ ΔΥΝΑΤΑ, ΜΙΛΑΕΙ ΓΡΗΓΟΡΑ, ΜΙΛΑΕΙ ΑΡΓΑ, ΨΕΥΔΙΖΕΙ, ΤΡΑΥΛΙΖΕΙ): Νευρική φωνή, επαναλαμβάνει ίδιες λέξεις.

ΚΙΝΗΣΗ (ΒΗΜΑΤΙΣΜΟΣ, ΣΩΜΑΤΟΣ, ΑΚΡΩΝ, ΚΕΦΑΛΗΣ): Υποψία ότι μπορεί να κούτσαινε (μία μαρτυρία),

1.4. Στίξεις (τατουάζ, ουλές, ελιές, σπίλοι-φακίδες) --

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΣΜΟΙ: --

ΤΡΑΥΜΑΤΑ: --

1.5. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

- Εμφάνιση εργάτη.
- Είναι ρυπαρός στα ρούχα και στο σώμα.
- Μυρίζει άσχημα.
- Χέρια χοντρά, δουλεμένα, άγρια, σκληρά, ταλαιπωρημένα και ροζιασμένα.
- Βρόμικα νύχια.
- Μαύρες τρίχες στα χέρια.

1.6. Αντικείμενα

Φέρει: α) Κατσαβίδι μεγάλο με πράσινη ή κίτρινη λαβή, το χειρίζεται με το δεξί χέρι (σε 12 εμφανίσεις), β) Μαχαίρι, το χειρίζεται με το δεξί χέρι (σε 3 εμφανίσεις), γ) Σχοινί (σε 4 εμφανίσεις),

1.7. Τρόποι δράσης (Modus operandi)

Ο δράστης σε κάθε έγκλημα που διαπράττει τηρεί συγκεκριμένους τρόπους δράσης. Αυτοί οι τρόποι δράσης, οι ενέργειές του, οι κινήσεις του σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία (εξωτερική εμφάνιση, ομιλία, αντικείμενα που φέρει) δείχνουν χωρίς αμφιβολία ότι η εγκληματική δράση στα (30) καταγεγραμμένα περιστατικά διαπράττεται από ένα και το αυτό άτομο. Οι τρόποι δράσης του δράστη αποτελούν, μαζί με τα φυσικά χαρακτηριστικά του και την εξωτερική του εμφάνιση, τη «σφραγίδα ή την υπογραφή»

ότι αυτός είναι ο μοναδικός φυσικός αυτουργός των εγκλημάτων, τα οποία έγιναν σε βάρος των (30) θυμάτων.

Ο δράστης γνωρίζει ότι ενεργώντας με τον ίδιο τρόπο κάθε φορά και φορώντας τον ίδιο περίπου ρουχισμό (ιδιαίτερα την κουκούλα ή το καλσόν) και χρησιμοποιώντας τα ίδια αντικείμενα (το κατσαβίδι ή το μαχαίρι) αφήνει κάθε φορά την «υπογραφή» του ή τη «σφραγίδα» του, κάνοντας γνωστό στον κόσμο και στις διωκτικές αρχές ότι ο εγκληματίας είναι το ίδιο άτομο που διέπραξε τα εγκλήματα εναντίον των (31) θυμάτων. Όμως, δείχνει να μην τον νοιάζει που αφήνει σε κάθε έγκλημα την «υπογραφή» του και δεν παίρνει μέτρα κάλυψης (π.χ. διαφορετική κάλυψη του προσώπου και όχι με την ίδια κουκούλα κάθε φορά, απειλή των θυμάτων με άλλα αντικείμενα και όχι με το ίδιο κατσαβίδι, διαφορετικός τρόπος σεξουαλικής ικανοποίησης, κ.ά.), ίσως γιατί θέλει να στείλει μήνυμα προς όλους ότι είναι ο εαυτός του κάθε φορά που διαπράττει τα εγκλήματα. Φαίνεται να επιθυμεί «να παίζει το παιχνίδι του» με τους πιθανούς διώκτες του, «αφήνοντας την άγνωστη ταυτότητά του» σε κάθε του έγκλημα, λαμβάνοντας όμως όλες τις προφυλάξεις, ώστε η άγνωστη ταυτότητα να μην καταστεί γνωστή. Ως «σφραγίδα» ή «υπογραφή» του δράστη, λοιπόν, ορίζονται οι ενέργειες που δεν θα έπρεπε να κάνει ο δράστης κατά τη διάπραξη των εγκλημάτων, αλλά αυτός σε κάθε περίπτωση τις κάνει. Είναι ένα «γνωστό και συνηθισμένο» παιχνίδι που λαμβάνει χώρα με πολλούς κατ' εξακολούθηση εγκληματίες, οι οποίοι διαπράττουν κυρίως σεξουαλικά εγκλήματα και εγκλήματα κατά της ζωής.

a. Ενέργειες του δράστη εναντίον των θυμάτων

Μετά την εισβολή του μέσα στο διαμέρισμα του θύματος, ο δράστης προβαίνει κατά σειρά στις εξής ενέργειες – οι ενέργειες με αριθμό 6 έως και 9 δε λαμβάνουν χώρα σε όλες τις υποθέσεις (βλέπε πίνακα σελίδων):

1. Απειλεί με κατσαβίδι ή μαχαίρι το θύμα, προτρέποντάς το να μη φωνάζει. Όταν καταλαβαίνει ότι το θύμα προτίθεται να φωνάζει, κλείνει το στόμα του απειλώντας το ταυτόχρονα.
2. Ζητεί από το θύμα να του δώσει όλα τα χρήματά του ή να του υποδείξει πού τα έχει.
3. Παίρνει τα χρήματα που του δίνει ή του υποδεικνύει το θύμα ή εντοπίζει το χώρο που είναι τα χρήματα χωρίς να τα αφαιρεί.
4. Οδηγεί το θύμα στο μπάνιο, όπου το αναγκάζει να βγάλει τα ρούχα του μένοντας με τα εσώρουχα ή τελείως γυμνό.

5. Αναγκάζει το θύμα να μπει στην μπανιέρα να πλυθεί, ενώ ο δράστης στέκεται έξω από τη θύρα του μπάνιου, την οποία αφήνει μισάνοιχτη, και αυνανίζεται παρακολουθώντας το θύμα.
6. Θωπεύει το γυμνό στήθος ή και το σώμα του θύματος ή σε ελάχιστες περιπτώσεις το προτρέπει να του θωπεύσει το γεννητικό του όργανο.
7. Δένει τα δύο χέρια του θύματος πίσω από την πλάτη του με σχοινί που φέρει μαζί του και στη συνέχεια το οδηγεί στο υπνοδωμάτιο.
8. Ξαπλώνει το θύμα το κρεβάτι και καλύπτει το πρόσωπό του με ρούχα ή μαξιλάρια.
9. Θωπεύει το θύμα με το ένα χέρι και με το άλλο αυνανίζεται.
10. Αποπειράται να βιάσει τα θύματα (σε δύο διαφορετικές υποθέσεις),
11. Προτρέπει τα θύματα να μην κουνηθούν από τη θέση τους.
12. Αφαιρεί χρήματα και αντικείμενα (κινητά τηλέφωνα, πιστωτικές κάρτες), τα οποία δεν είχε αφαιρέσει κατά τον αρχικό εντοπισμό τους. Σε μερικές περιπτώσεις, ερευνά χώρους του διαμερίσματος για εξεύρεση χρημάτων ή αντικειμένων, τα οποία και αφαιρεί.
13. Διαφεύγει από το χώρο του εγκλήματος.

b. Ενέργειες του δράστη για τη διάπραξη ληστειών

Οι ενέργειες του δράστη ταιριάζουν με εκείνες που χαρακτηρίζουν ένα ληστή-διαρρήκτη. Συγκεκριμένα:

- Διαρρηγνύει (με μεγάλη ευκολία) τον ομφαλό της κλειδαριάς της θύρας των διαμερισμάτων με κατσαβίδι.
- Εκμεταλλεύεται την ολιγόλεπτη απουσία του θύματος από το διαμέρισμα και εισχωρεί σ' αυτό από την ανοιχτή ή ανασφάλιστη θύρα.
- Με τέχνασμα (προσποιήθηκε τον ταχυδρόμο), κάνει το θύμα να βγει από το διαμέρισμα και βρίσκει την ευκαιρία να εισβάλει στο διαμέρισμα από ανασφάλιστη θύρα.
- Είδε το θύμα να έχει εξέλθει από το διαμέρισμά του για να δει την αλληλογραφία και επωφελήθηκε της κατάστασης.
- Με τα πρώτα λόγια του απαιτεί από τα θύματα να του δώσουν χρήματα.
- Αναγκάζει τα θύματα να του δώσουν χρήματα ή να αποκαλύψουν το χώρο όπου τα έχουν, απειλώντας με κατσαβίδι ή μαχαίρι τη σωματική ακεραιότητά τους.

- Ερευνά τα διαμερίσματα (στα πιθανότερα σημεία) για να βρει χρήματα, πριν αλλά και μετά τη διάπραξη των σεξουαλικών εγκλημάτων.

Ο δράστης εκτός από χρήματα έχει αφαιρέσει από την κατοχή των θυμάτων α) πορτοφόλια, β) πιστωτικές κάρτες, γ) κινητά τηλέφωνα, δ) αστυνομικά δελτία ταυτότητας, ε) κάρτες ανάληψης μετρητών, στ) άδεια ικανότητας οδηγού, ζ) φοιτητικές ταυτότητες, η) φοιτητικά πάσο, θ) κάρτα πολυτέκνου, ι) φωτογραφίες, ια) προσωπικές σημειώσεις. Τα παραπάνω αντικείμενα θα πρέπει να αναζητούνται εάν υπάρχουν στην κατοχή του κάθε υπόπτου.

Σε μία περίπτωση έχει κάνει ανάληψη μετρητών με cash card, την οποία είχε αφαιρέσει από θύμα του. Δεν έχει εξακριβωθεί χρήση άλλων καρτών ή κινητών τηλεφώνων που έχει αφαιρέσει από θύματά του.

ε. Ομιλία

Παρακάτω παραθέτονται οι σημαντικότερες φράσεις που απευθύνει ο δράστης προς τα θύματα, όπως αυτές καταγράφονται στις μαρτυρικές καταθέσεις των θυμάτων. Μερικές δεν καταγράφηκαν στις καταθέσεις αυτούσιες ως λόγια του δράστη αλλά προέκυψαν από την εξιστόρηση των θυμάτων (σε πλάγιο λόγο). Χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με το στάδιο ενεργειών του δράστη: α) λόγια κατά την προσέγγιση του θύματος, β) κατά τη διάπραξη των σεξουαλικών εγκλημάτων και γ) κατά το τέλος των ενεργειών του δράστη, αφού κατά κανόνα ακολουθεί διαφορετική τακτική ομιλίας σε κάθε στάδιο.

Κατά την προσέγγιση του θύματος:

- «Σκάσε καριόλα, μη φωνάζεις!»
- «Πού είναι ο άνδρας σου;»
- «Μη φωνάζεις, μη φωνάζεις!»
- «Μη φοβάσαι, δεν θα σε πειράξω, θέλω τα λεφτά σου, ξέρω πως έχεις λεφτά.»
- «Μη φωνάζεις, τα λεφτά σου θέλω μόνο, δεν θα σου κάνω κακό. Αν φωνάζεις θα σε σκοτώσω.»
- «Τα χρήματά σου θέλω.»
- «Δείξε μου πού είναι τα λεφτά και μην κάνεις καμιά μαλακία.»
- «Μην κάνεις καμιά μαλακία και φωνάζεις, ούτε εγώ θέλω να παίξω με τη ζωή μου.»
- «Δεν θα σε πειράξω, πες μου μόνο πού έχεις τα λεφτά και θα φύγω.»
- «Δεν θα σε πειράξω, δεν πειράζω ανθρώπους.»

- «Ξάπλωσε, δεν θα σου κάνω κακό.»
- «Σιωπή, θα κάνεις ό,τι σου πω.»
- «Εάν δεν φωνάζεις, θα τα πάμε καλά, διαφορετικά θα σε σφάξω.»
- «Μη φοβάσαι, δεν θα σε πειράξω, πού έχεις τα χρήματα;»
- «Μη φωνάζεις, γιατί θα σε σφάξω, δώσε μου ό,τι λεφτά έχεις!»
- «Σκάσε, δεν είναι όνειρο, σήκω από το κρεβάτι και δώσε μου τα λεφτά σου.»
- «Το κάνω επειδή έχω ανάγκη και θέλω μόνο τα λεφτά σου και τίποτα άλλο.»
- «Δεν θέλω τίποτα άλλο πέρα από τα λεφτά σου, δεν θέλω να σου κάνω κακό, δεν είμαι τέτοιος άνθρωπος, μη με αναγκάσεις.»
- «Δώσε μου λεφτά για να πάρω πρέζα.»

Κατά τη διάπραξη των σεξουαλικών εγκλημάτων:

- «Βγάλ' τα όλα και μη φοβάσαι που κοιτάω, βγάλε τα παπούτσια και τις κάλτσες.»
- «Τώρα θα τραβήξω μαλακία.»
- «Βγάλε τα ρούχα σου, μπες στην μπανιέρα και βρέξου.»
- «Δεν φοράς κιλότα;»
- «Μη με κοιτάς, θα τον παίξω λίγο, φοβάσαι;»
- «Μη με κοιτάς, παίξ' τον μου λίγο.»
- «Μείνε με τα εσώρουχα, θέλω να σε δω.»
- «Θέλεις να το κάνουμε μαζί;»
- «Δεν σε έκοψα εγώ, μόνη σου κόπηκες με το μαχαίρι.»
- «Πώς σε λένε;»
- «Έχεις προφυλακτικό; Δεν θέλω να σε λερώσω.»
- «Θες να σου τον χώσω;»
- «Γδύσου, θέλω να σε βλέπω να γδύνεσαι.»
- «Γδύσου και κάνε μπάνιο και μην κλειδώνεις!»
- «Βγάλε σιγά-σιγά τα ρούχα σου για να ευχαριστηθώ.»
- «Άφησε την πόρτα ανοιχτή!»
- «Μπες στο μπάνιο και γδύσου!»
- «Γδύσου είπα τώρα!»
- «Βγάλ' τα τώρα όλα!»
- «Μη φοβάσαι δεν θα σου κάνω κακό, εσύ είσαι καλή, είσαι ένας άγγελος, εγώ είμαι άρρωστος, θέλω μόνο να μαλακιστώ και να φύγω.»

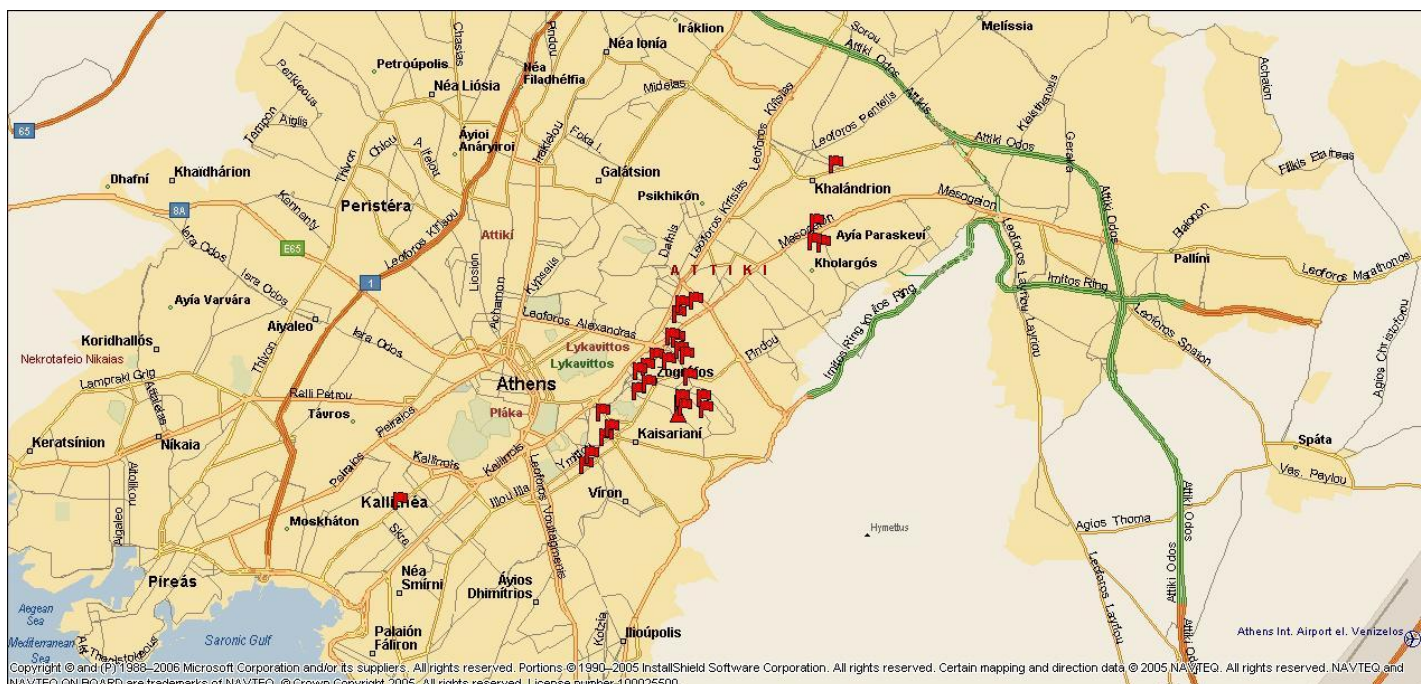
- «Μου τη δίνεις πολύ, σε θέλω.»
- «Σε είδα στην παραλία στην Χαλκίδα, έχεις ωραίο σώμα.»
- «Σε έχω δει γυμνή στη θάλασσα όπου έκανες μπάνιο.»
- (Κάνοντας το σταυρό του): «Έχεις το λόγο μου ότι δεν θα σου κάνω κακό, μόνο να σε δω θέλω.»
- «Αν δεν γδυθείς θα σου κάνω κακό.»
- «Βγάλε και το κάτω εσώρουχο.»
- «Βρέξε τα μαλλιά σου.»
- «Βγάλ' το και αυτό και μπες στην μπανιέρα, γιατί θέλω να σε βλέπω, δεν θα σου κάνω τίποτα.»
- «Γδύσου και κάνε μπάνιο, θα μπω και εγώ μέσα να σε βλέπω και τα υπόλοιπα θα τα κάνω εγώ.»
- «Να σε δω λίγο για να τραβήξω μαλακία.»
- «Άνοιξε λίγο τα πόδια σου να σε δω να φτιαχτώ.»
- «Θέλω να κάνεις μπάνιο και θέλω να σε δω να βγαίνεις έξω με σαπουνάδα στα μαλλιά.»
- «Αν δεν κάνεις μπάνιο, θα σε σφάζω και θα σε γαμήσω.»
- «Θέλω να σε βλέπω.»
- «Μπες στην μπανιέρα και βγάλ' τα όλα!»
- «Έχω καιρό να το κάνω.»
- «Βγάλε τα ρούχα σου και κράτησε τα εσώρουχα, γιατί θέλω να μαλακιστώ.»
- «Δεν θα σε σκοτώσω αλλά θα σου ρίξω σπρέι και θα σε γαμήσω.»

Κατά το τέλος των ενεργειών του:

- «Θέλω να σε κλειδώσω στο μπάνιο.»
- «Μη μιλήσεις, γιατί χάθηκες!»
- «Κάτσε εκεί και θα σου πω εγώ πότε θα φύγω για να βγεις.»
- «Θα κάτσεις εδώ, γιατί θέλω να ψάξω λίγο.»
- «Μην κάνεις καμία κουταμάρα, μη βγεις από τον φωταγωγό και μην πεις τίποτα στην αστυνομία.»
- «Μην κουνηθείς και μείνε όπως είσαι ακίνητη!»
- «Μην κουνηθείς, θα σε σκοτώσω!»
- «Μπες μέσα στο μπάνιο και κλείσε την πόρτα για να φύγω.»
- «Μην κουνιέσαι!»

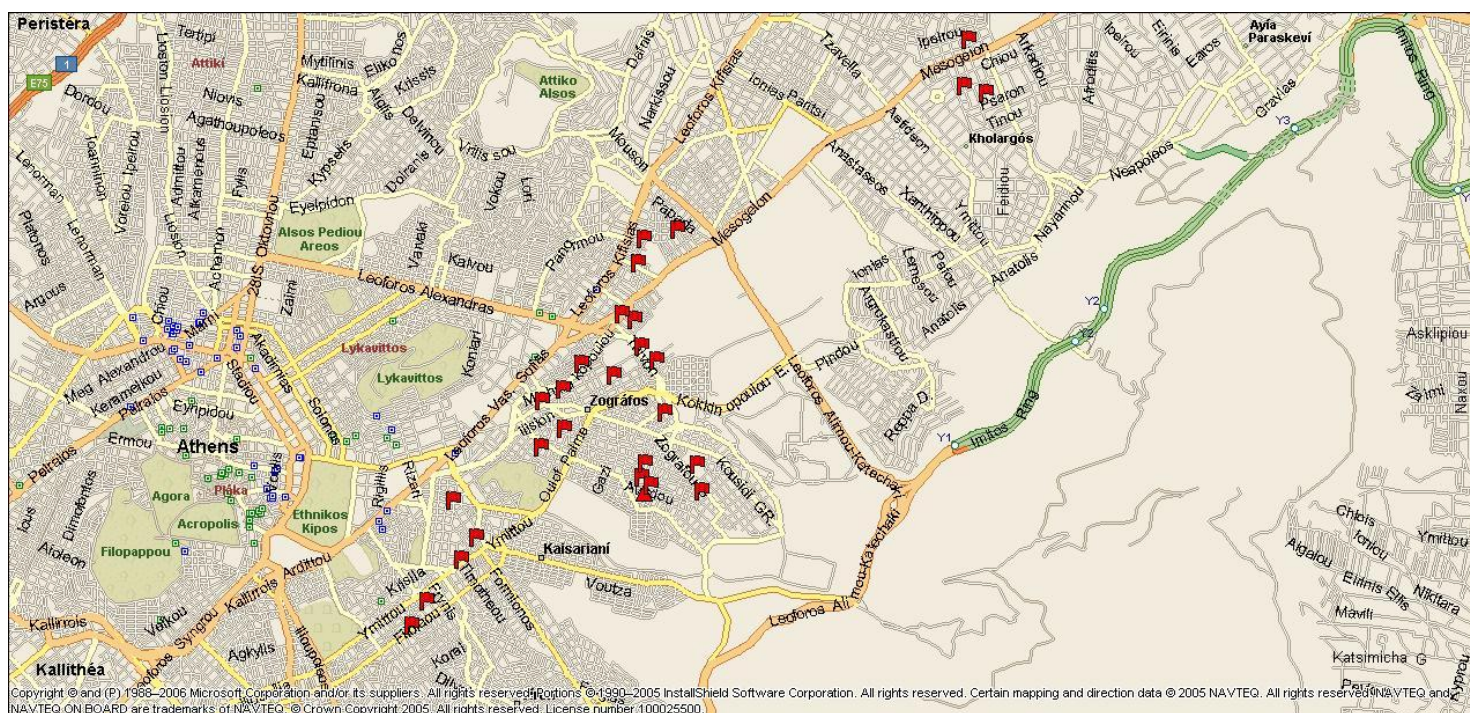
- «Μη με κοιτάξεις!»

Πίνακας 13. Χάρτης επιθέσεων του «Κατσαβιδάκια», αρ. 1

Πηγή: Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

Πίνακας 14. Χάρτης επιθέσεων του «Κατσαβιδάκια», αρ. 2

Πηγή: Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

3.4.2. Η υπόθεση του «Ελεύθερου Σκοπευτή»

Από τις 20/12/2009 έως τις 22/12/2009 έλαβαν χώρα στην Αττική πέντε απόπειρες ανθρωποκτονίας ανυποψίαστων πολιτών, οι οποίοι έπεσαν θύμα ελεύθερου σκοπευτή. Ο δράστης συνελήφθη τελικά από τις αστυνομικές αρχές, ύστερα από καταγγελία πολίτη που αναγνώρισε το όχημά του. Συγκεκριμένα και σύμφωνα με το δελτίο Τύπου της ΕΛ.ΑΣ.:

«28/12/2009: Σύλληψη ημεδαπού για πέντε απόπειρες ανθρωποκτονίας

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Αθήνα, 28/12/2009

Δ Ε Λ Τ Ι Ο Τ Υ Π Ο Υ

Εξιχνιάστηκαν από την Υπηρεσία μας οι πέντε απόπειρες ανθρωποκτονίας σε βάρος πολιτών που διαπράχθηκαν κατά το χρονικό διάστημα από 20/12/2009 έως 22/12/2009 σε διάφορες περιοχές της Αττικής και συγκεκριμένα:

- α) Την 22:30 ώρα της 20/12/2009, στη συμβολή των οδών Κωνσταντινουπόλεως και Λ. Αθηνών ο δράστης πυροβόλησε 16χρονο αλλοδαπό υπήκοο Αφγανιστάν και τον τραυμάτισε.
- β) Την 18:35' ώρα της 21/12/2009, στην οδό Ορφέως 152 στο Βοτανικό, ο δράστης πυροβόλησε 45χρονο αλλοδαπό υπήκοο Βουλγαρίας και τον τραυμάτισε.
- γ) Την 19:34 ώρα της 21/12/2009, στην οδό Θεσσαλονίκης 61 στο Μοσχάτο, ο δράστης πυροβόλησε 57χρονο ημεδαπό και τον τραυμάτισε σοβαρά.
- δ) Την 19:40 ώρα της 21/12/2009 στη συμβολή των οδών Πειραιώς 4 και Μετσόβου στο Μοσχάτο ο δράστης πυροβόλησε 42χρονη ημεδαπή χωρίς να την τραυματίσει.
- ε) Την 21:35 ώρα της 22/12/2009 στη συμβολή των οδών Χειμάρρας και Β. Ηπείρου στον Κολωνό, ο δράστης πυροβόλησε 47χρονη ημεδαπή και την τραυμάτισε σοβαρά.

Σημειώνεται ότι την 19:30 ώρα της 26/10/2008, εντός της οικίας ημεδαπής στον Κορυδαλλό βρέθηκε μια βολίδα πυροβόλου όπλου η οποία πυροδοτήθηκε από τον ίδιο δράστη με το ίδιο όπλο.

Μετά τις προαναφερόμενες περιπτώσεις τέθηκε σε εφαρμογή ένα εκτεταμένο σχέδιο αναζήτησης του δράστη ο οποίος προσήχθη πρωινές ώρες της 27/12/2009 από την περιοχή της Ομόνοιας και από Αστυνομικούς της Άμεσης Δράσης, ως ύποπτος ύστερα από πληροφορίες ιδιώτη.

Όπως διαπιστώθηκε, εντός του τζιπ βρέθηκαν δύο κάλυκες των 9 mm . Στη συνέχεια, μετά από πολύωρες έρευνες και αφού αναλύθηκαν ευρήματα από τα σημεία

των επιθέσεων, όπως βιντεοληπτικό υλικό, δημιουργήθηκε η βεβαιότητα ότι πρόκειται για το δράστη των επιθέσεων.

Ακολούθησε η ανίχνευση ιχνών πυρίτιδας στο εσωτερικό του αυτοκινήτου και στη συνέχεια σε αποθηκευτικό χώρο της οικίας του βρέθηκε επιμελώς κρυμμένο το όπλο με το οποίο ο δράστης είχε διαπράξει τις παραπάνω απόπειρες και δώδεκα (12) φυσίγγια. Ο δράστης είναι ημεδαπός 31 ετών, αυτοκινητιστής στο επάγγελμα .

Ευχαριστούμε τους συμπολίτες μας για το πλήθος πληροφοριών που μας διαβίβασαν για τον εντοπισμό του δράστη. Μια από αυτές ήταν καθοριστική και αποδεικνύει πόσο σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή τους στην ουσιαστική αντιμετώπιση όλων των μορφών εγκληματικότητας.

Ο δράστης με τη δικογραφία που σχηματίστηκε σε βάρος του οδηγήθηκε στον κ. Εισαγγελέα Πλημ/κών Αθηνών.»

Το γεωγραφικό προφίλ του «Ελεύθερου Σκοπευτή»

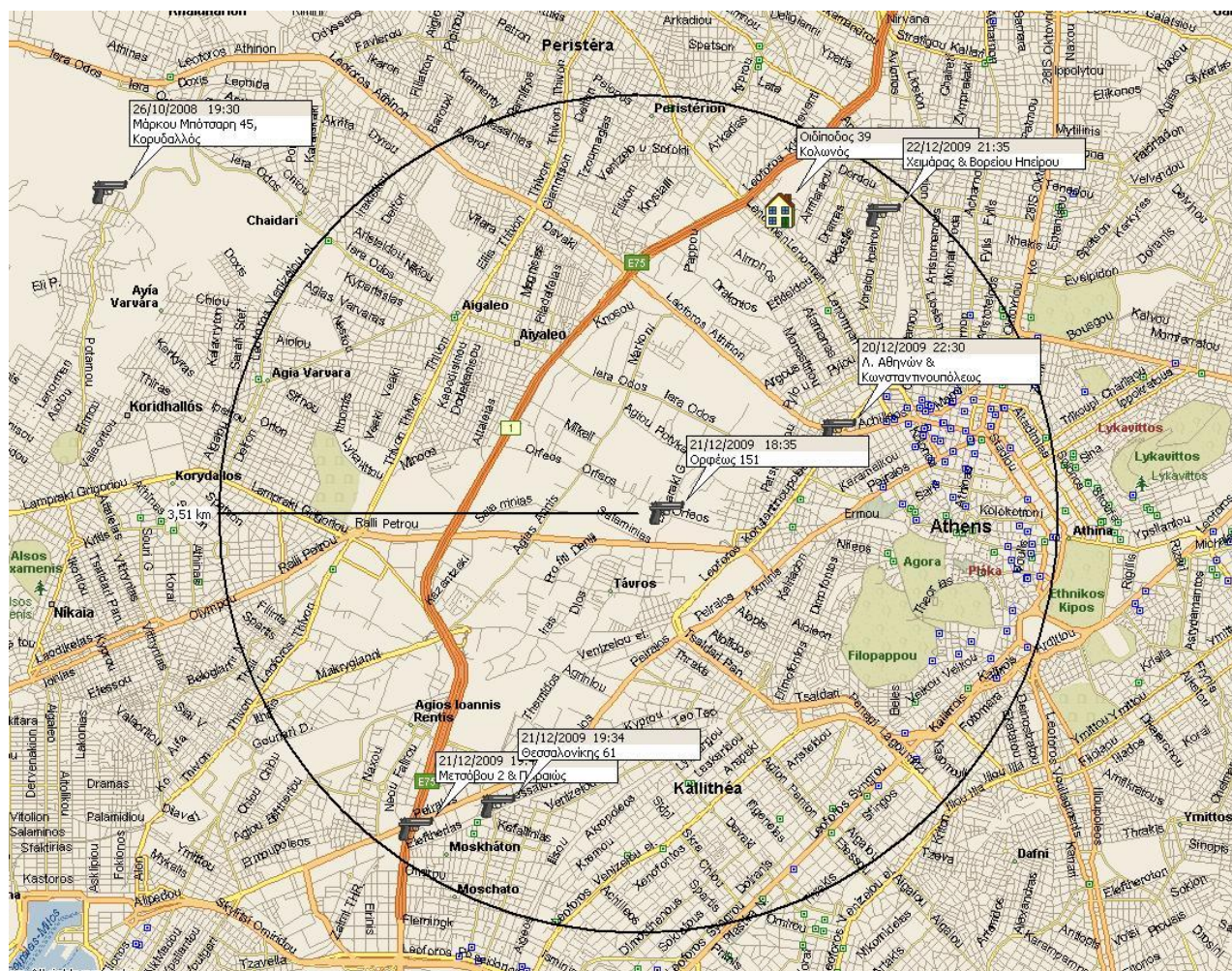
Ο Αστυνομικός Διευθυντής Ιωσήφ Καμπανάκης σκιαγράφησε το γεωγραφικό προφίλ του «Ελεύθερου Σκοπευτή», σε συνεργασία με τους υπεύθυνους αστυνομικούς που ερευνούσαν την υπόθεση. Όπως ο ίδιος αναφέρει «οι συνάδελφοι που ασχολούνταν με την υπόθεση του “Ελεύθερου Σκοπευτή”, έχοντας δει τα αποτελέσματα της δουλειάς μου από την υπόθεση του “Κατσαβιδάκια”, με εμπιστεύτηκαν. Ήρθαν, λοιπόν, κάναμε τους χάρτες, τους είπα πού να ψάξουν και πέσαμε μέσα. Δεν συνελήφθη λόγω του προφίλ, αλλά λόγω της πληροφορίας ενός πολίτη, αλλά το προφίλ ήταν εξαιρετικά ακριβές. Τους είχα πει να φυλάξουν τις οδούς που μπαίνουν και βγαίνουν από τη λεωφόρο Κηφισού. Τυχαία, το τελευταίο χτύπημα ήταν στον Κολωνό, σε πιο απομακρυσμένη περιοχή, με εντελώς διαφορετικά στοιχεία, αλλά ήταν κοντά στο σπίτι του. Το σπίτι του ήταν στα 300 μέτρα περίπου. Σε αυτήν την υπόθεση υπήρξε μία διαφορετική σχέση με τους συναδέλφους, μια σχέση εμπιστοσύνης. Κατάλαβαν ότι οι υποθέσεις μου στηρίζονταν σε μια λογική⁴²⁷».

Πίνακας 15. Αναλυτικός πίνακας επιθέσεων του «Ελεύθερου Σκοπευτή»

	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΩΡΑ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΜΒΑΝ	ΘΥΜΑ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
6	22/12/2009	21:35	Χειμάρρας & Βορείου Ηπείρου	...	Κολωνός	Αναίτιος Πυροβολισμός	xxxxxx Μαρίκα, γεν. 1962	Διαμπερές τραύμα στην κοιλιακή χώρα. Πλήξη ζωτικών οργάνων (συκώτι, παχύ έντερο)
5	21/12/2009	19:40	Μετσόβου 2 & Πειραιώς	...	Μοσχάτο	Αναίτιος Πυροβολισμός	xxxxxxx Ερμόνη, γεν. 1967	Η βολίδα κτύπησε το πεζοδρόμιο δίπλα
4	21/12/2009	19:34	Θεσσαλονίκης	61	Μοσχάτο	Αναίτιος Πυροβολισμός	xxxxxxxxx Ιωάννης, γεν. 1957	Διαμπερές τραύμα στο αριστερό μπράτσο και πλήξη της αριστερής θωρακικής χώρας. Σοβαρές βλάβες στην σπονδυλική στήλη, νεύρα και αγγεία. Καταστροφή
3	21/12/2009	18:35	Ορφέως	152	Βοτανικός	Αναίτιος Πυροβολισμός	xxxxxx Petar, γεν. 1964, υπήκοος Βουλγαρίας	Τραυματισμός στο δεξί χέρι
2	20/12/2009	22:30	Λ. Αθηνών & Κωνσταντινουπόλεως	...	Αθήνα	Αναίτιος Πυροβολισμός	xxxxxxxxx Rola, γεν. 1993, υπήκοος Αφγανιστάν	Τραυματισμός στον αριστερό βραχίονα και στα πλευρά
1	26/10/2008	19:30	Μάρκου Μπότσαρη	45	Κορυδαλλός	Αναίτιος Πυροβολισμός		Φθορές σε στέγη οικίας

⁴²⁷ Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ. Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

Πίνακας 16. Χαρτογράφηση των επιθέσεων του «Ελεύθερου Σκοπευτή» με βάση την Κυκλική Θεωρία του Canter

Πηγή: Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

3.4.3. Οι προοπτικές στην Ελλάδα σε σχέση με τη σκιαγράφηση προφίλ δράστη.

Σε ότι αφορά στην εξέλιξη της μεθόδου της σκιαγράφησης προφίλ δράστη στην Ελλάδα, ο κος Καμπανάκης αναφέρει σχετικά: «Το θέμα είναι ότι στην Ελλάδα πιστεύουμε ότι δεν υπάρχει λόγος για τη χρήση της μεθόδου της σκιαγράφησης, επειδή δεν έχουμε τα σειριακά εγκλήματα που υπάρχουν για παράδειγμα στις ΗΠΑ. Πιστεύω ότι τα γεγονότα θα οδηγήσουν στην ανάγκη αυτής της μεθόδου όπως στο παρελθόν δημιουργήθηκε η ανάγκη για τους διαπραγματευτές μέσα στην ΕΛ.ΑΣ. Το γεωγραφικό προφίλ μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε σειριακά εγκλήματα. Αποτελεί επιμέρους ενότητα του εγκληματικού ή ψυχολογικού προφίλ. Για να γίνει αυτό πρέπει πρώτα να

δημιουργηθούν μονάδες ανάλυσης σε όλη την Ελλάδα, οι οποίες να έχουν μία κοινή βάση δεδομένων. Οπότε πρέπει να ξεκινήσουμε από τις δομές. Ύστερα θα πρέπει να υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό σε θέματα σκιαγράφησης γενικότερα και κατ' επέκταση και γεωγραφικού προφίλ. Δεν αρκεί, βέβαια, μόνο η δημιουργία μιας δομής ανάλυσης εγκλημάτων, αλλά και η γενική αποδοχή αυτής ως απαραίτητης. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να καθιερωθεί στη συνείδηση των αστυνομικών πρώτα από όλα και έπειτα στους επιστήμονες με τους οποίους θα συνεργάζονται η αναγκαιότητα μίας τέτοιας μεθόδου... Το πιο σημαντικό είναι να υπάρχει άμεση συνεργασία ανάμεσα στον σκιαγράφο και τους αστυνομικούς ερευνητές που θα του δίνουν τα δεδομένα. Η αστυνομία στην Ελλάδα είναι ένας κλειστός οργανισμός και προς τα έξω αλλά και προς τα μέσα. Για το λόγο αυτό, πιστεύω ότι εδώ, στο άμεσο μέλλον, δεν μπορεί να υπάρξει αυτή η σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στους αστυνομικούς ερευνητές και σε έναν πολίτη, ο οποίος, κάνοντας χρήση της εκπαίδευσης και της ειδικότητάς του, θα μπορούσε να τους παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για το προφίλ του δράστη. Επίσης, είναι διαφορετικό να υπάρχει κάποιος εξωτερικός συνεργάτης, από το να είναι ένα τμήμα της αστυνομίας στο οποίο να υπάρχουν κάποιοι πολίτες με τους οποίους όμως ο αναλυτής δεν έχει μία προσωπική σχέση, αλλά μιλάει με τον προϊστάμενο του τομέα. Στη ουσία, ο προϊστάμενος θα πάρει τις πληροφορίες, θα τις δώσει στον συνεργάτη του και εκείνος θα επανέλθει με τα αποτελέσματα μέσω πάλι του προϊσταμένου του, χωρίς να έρθει σε επαφή απευθείας με τους αστυνομικούς ερευνητές. Θα είναι δηλαδή μία δομή ανάλυσης, στην οποία θα εμπιστευτούν τα στοιχεία της υπόθεσης. Θα πρέπει να είναι σίγουροι ότι οι τρόποι που θα χρησιμοποιήσουν θα είναι εχέμυθοι»⁴²⁸.

Η σκιαγράφηση προφίλ χρειάζεται μία διεπιστημονική ομάδα. «Το γεωγραφικό προφίλ εκπονείται συνήθως από αναλυτές εγκληματολογικών πληροφοριών, οι οποίοι έχουν εξειδικευμένη εκπαίδευση στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Η στενή συνεργασία με τους αστυνομικούς που ερευνούν την υπόθεση είναι απαραίτητη, αφού εκείνοι τους παρέχουν όλη την αναγκαία πληροφόρηση και σε αυτούς παραδίδονται οι εκθέσεις ανάλυσης με το γεωγραφικό προφίλ.

⁴²⁸ Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ. Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

Επίσης, οι αναλυτές χρειάζονται τη συνεργασία ειδικών, όπως εγκληματολόγων, ψυχολόγων (ιδιαίτερα των δικαστικών ψυχολόγων, με ειδίκευση στη σκιαγράφιση εγκληματικού-γεωγραφικού προφίλ)»⁴²⁹.

Σε ό,τι αφορά στη δημιουργία μίας ομάδας σκιαγράφησης προφίλ, ο κος Καμπανάκης πιστεύει ότι «το κόστος της δημιουργίας μιας ομάδας σκιαγράφων δεν είναι μεγάλο. Αντιστοιχεί στο κόστος πρόσληψης οποιουδήποτε ειδικού συνεργάτη. Το θέμα είναι η επιλογή των κατάλληλων προσώπων για να στελεχώσουν αυτή την ομάδα. Το κόστος του εξοπλισμού πάλι δεν είναι μεγάλο, καθώς δεν χρειάζονται πολλά εξειδικευμένα μηχανήματα για τη σκιαγράφιση. Επίσης, μπορεί να γίνει χρήση του ήδη υπάρχοντος εξοπλισμού. Αυτό που λείπει είναι οι άνθρωποι με τη συγκεκριμένη γνώση. Αυτό θα είναι και το κόστος. Ο μισθός ενός ανθρώπου, που ούτως ή άλλως τον δίνεις για άλλες υπηρεσίες. Το πρόβλημα είναι περισσότερο βούλησης και νοοτροπίας, παρά οικονομικό», ενώ συνεχίζει «θα μπορούσε μέσα από τα τμήματα εγκληματολογίας, να δημιουργηθούν συγκεκριμένα προγράμματα σπουδών που να αφορούν τη σκιαγράφιση προφίλ και τα οποία να είναι ανοικτά τόσο σε πολίτες όσο και σε αστυνομικούς. Με τον τρόπο αυτό θα υπήρχε ένα φυτώριο αλλά την ίδια στιγμή θα δημιουργούνταν οι σχέσεις εμπιστοσύνης μέσα σε ένα ουδέτερο πλαίσιο και κάτω από τις ίδιες γνώσεις. Δυστυχώς, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ενδιαφέροντος ούτε της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά ούτε και της αστυνομίας»⁴³⁰.

Όπως είδαμε και στο αντίστοιχο κεφάλαιο, το γεωγραφικό προφίλ δράστη χρησιμοποιείται ήδη σε πολλές χώρες, στο πλαίσιο των ερευνών ποινικών υποθέσεων και τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για την έρευνα.

«Στην Ελλάδα που δεν έχει ομοιογενές φυσικό περιβάλλον ή πληθυσμό, ο σκιαγράφος είναι ο πλέον ικανός να αναδείξει τις διαφορές αυτές, να τις μετρήσει και να τις χρησιμοποιήσει κατάλληλα για τη δημιουργία του ζητούμενου προφίλ. Μπορεί να μπει στη λογική δηλαδή του ότι “έχω έναν άνθρωπο ο οποίος εγκληματεί και παράλληλα εμφανίζει και αυτά τα χαρακτηριστικά”. Το βασικό δεν είναι να γνωρίζει εκ των προτέρων τα πάντα σε σχέση με κάθε διαφορετικότητα, αλλά το πού θα αναζητήσει και με ποιο τρόπο θα χρησιμοποιήσει αυτή τη γνώση.

⁴²⁹ Καμπανάκης Ι., «Το Γεωγραφικό Προφίλ Εγκληματία στην Αστυνομική Έρευνα ή Τεχνικές Εκτίμησης της Βάσης του Άγνωστου Σειριακού Εγκληματία», δημοσιεύτηκε στην *Αστυνομική Ανασκόπηση*, Μάιος-Ιούνιος 2011, τ.267, 18-20.

⁴³⁰⁴³⁰ Αστυνομικός Διευθυντής ΕΛ.ΑΣ Ιωσήφ Καμπανάκης, συνέντευξη Απρίλιος 2010, Αθήνα.

Θεωρώ ότι είναι άμεση ανάγκη, αν όχι η σύσταση ομάδας σκιαγράφησης, τουλάχιστον η δημιουργία ομάδας ανάλυσης, στην οποία να υπάρχει τουλάχιστον ένας επιστήμονας σχετικός με τις μεθόδους σκιαγράφησης προφίλ.⁴³¹»

Σίγουρα, όπως και στις περιπτώσεις του ψυχο-κοινωνικού προφίλ, έτσι και στο γεωγραφικό προφίλ, υπάρχουν υποθέσεις σκιαγράφων που εκ των υστέρων αποδεικνύονται λανθασμένες. Όπως αναφέρει και ο κος Καμπανάκης: «Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί ν' αναδειχθεί ως χρήσιμο εργαλείο έρευνας σε συγκεκριμένα εγκλήματα και με συγκεκριμένους σειριακούς δράστες. Η συνεχώς αυξανόμενη επιστημονική έρευνα στο συγκεκριμένο πεδίο μπορεί να βελτιώσει τη γνώση μας για τη γεωγραφική συμπεριφορά των σειριακών εγκληματιών, έτσι ώστε να παράγονται περισσότερες έγκυρες εκτιμήσεις και προβλέψεις στο μέλλον»⁴³².

⁴³¹ *Ibid*

⁴³² Καμπανάκης Ι., «Το Γεωγραφικό Προφίλ Εγκληματία στην Αστυνομική Έρευνα ή Τεχνικές Εκτίμησης της Βάσης του Άγνωστου Σειριακού Εγκληματία», δημοσιεύτηκε στην *Αστυνομική Ανασκόπηση*, Μάιος-Ιούνιος 2011, τ.267, 18-20.

Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα

Παρά την προφανή του δημοτικότητα, η σκιαγράφιση προφίλ του δράστη μιας εγκληματικής πράξης δεν έχει ακόμα αξιολογηθεί επιστημονικά, τόσο εννοιολογικά όσο και ως ανακριτικό εργαλείο.

Η ανακριτική αυτή τεχνική στηρίζεται στην παραδοχή ότι οποιοσδήποτε εισέρχεται σε έναν τόπο εγκλήματος «θα πάρει κάτι μαζί του και θα αφήσει κάτι δικό του πίσω»⁴³³. Έτσι, οτιδήποτε μπορεί να εντοπιστεί και να συλλεχθεί στον τόπο του εγκλήματος, αξιοποιώντας παράλληλα τις αρχές της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας ή της εγκληματολογίας, που σχετίζονται με τις φυσικές αποδείξεις, χρησιμοποιείται για να δώσει μια εικόνα του δράστη του εγκλήματος. Αυτό που πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι η μέθοδος αυτή δεν επιλύει άμεσα ένα έγκλημα υποδεικνύοντας το δράστη, όπως πολλοί λανθασμένα πιστεύουν, αλλά αποτελεί ένα ανακριτικό εργαλείο που μπορεί να φανεί χρήσιμο στους αστυνομικούς ερευνητές, συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα ανακριτικά εργαλεία.

Έχοντας ήδη αναφέρει τις μεθόδους και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται στη σκιαγράφιση, είναι εμφανή τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και οι αδυναμίες της ανακριτικής αυτής μεθόδου, έξω και πέρα από τη διαστρεβλωτική εικόνα που εμφανίζεται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και σε ανεκδοτολογικού τύπου αυτοβιογραφίες κάποιων πρώην αστυνομικών ερευνητών⁴³⁴.

Στη μελέτη αυτή έγινε μια προσπάθεια αξιολόγησης της σκιαγράφησης προφίλ δράστη από τις ρίζες της έως και σήμερα. Σημαντική υπήρξε η προσπάθεια ορισμού της μεθόδου σκιαγράφησης, εξετάζοντας τις διαφορετικές προσεγγίσεις και τους διαφορετικούς εννοιολογικούς προσδιορισμούς. Υπήρξε εκτενής ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, προσπαθώντας να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα σε σχέση με την εγκυρότητα, τη χρησιμότητα και τη δεοντολογία της σκιαγράφησης προφίλ του δράστη εγκληματικών ενεργειών, σε ποινικές έρευνες και το τι μπορεί να σημαίνει αυτό για την ψυχιατρική, την ψυχολογία, τις κοινωνικές επιστήμες και το δίκαιο. Οι κυριότερες προσεγγίσεις της σκιαγράφησης, όπως απορρέουν από τη βιβλιογραφία αλλά και από τις συνεντεύξεις, είναι η προσέγγιση Ανάλυσης του Τόπου του Εγκλήματος, που χρησιμοποιεί το FBI και η ολλανδική αστυνομία, η Κλινική προσέγγιση, που τη συναντήσαμε στη Μεγάλη Βρετανία και το Βέλγιο, η στατιστική

⁴³³ Davis J.A., *Criminal Investigative Analysis: Selected readings in criminal and psychological profiling*, unpublished paper, San Diego C.A., 1994.

⁴³⁴ Ainsworth B.P., *Offender Profiling and Crime Analysis*, Devon, Willan Publishing, 2001, σελ. 5.

προσέγγιση ή Ανακριτική Ψυχολογία, όπως δημιουργήθηκε και εφαρμόζεται από τον David Canter και η σκιαγράφηση γεωγραφικού προφίλ δράστη, το οποίο συναντάται σχεδόν σε όλες τις χώρες που μελετήσαμε και στην παρούσα διατριβή γίνεται ιδιαίτερη αναφορά για τη χρήση του στην Ελλάδα.

Διαχωρίζοντας τις διάφορες μεθόδους σκιαγράφησης προφίλ του δράστη εγκληματικών ενεργειών, γίνεται μια προσπάθεια αξιολόγησής τους όσον αφορά στην εγκυρότητα, τη χρησιμότητα και την ηθική διάστασή τους. Αν και οι άμεσες αξιολογήσεις της σκιαγράφησης στη συναφή βιβλιογραφία είναι περιορισμένες, η σύγκριση των τριών προσεγγίσεων μάς δίνει τη δυνατότητα να απομονώσουμε κάποιες ομοιότητες και κάποιες διαφορές.

4.1. Εγκυρότητα

Σε σχέση με την εγκυρότητα η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή, εάν η σκιαγράφηση προφίλ αποτελεί αποδεδειγμένα επιτυχημένο ερευνητικό εργαλείο, τότε θα πρέπει να είναι γενικά αποδεκτή, δεν επαληθεύτηκε.

Η δημοτικότητα της μεθόδου της σκιαγράφησης, όπως διαπιστώνεται από τον αριθμό των αστυνομικών που ανατρέχουν στο FBI ή σε άλλους σκιαγράφους, εμφανίζεται συχνά ως κριτήριο για την επιτυχία της. Ομοίως με τη δημοτικότητά του ένα ακόμα θετικό μέτρο είναι η ανάπτυξη και άλλων τομέων του έργου της αστυνομίας. Πράγματι, η μέθοδος της σκιαγράφησης προφίλ αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς. Η ΜΕΣ στο FBI περιλαμβάνει πλέον έναν αριθμό άλλων κέντρων όπως το Εθνικό Κέντρο για την Ανάλυση Βίαιων Εγκλημάτων. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Ένωση Αξιωματικών της Αστυνομίας περιέχει ένα επιμέρους τμήμα το οποίο εξειδικεύεται στην σκιαγράφηση προφίλ εγκληματικών, ενώ στην Αυστραλία η Εθνική Μονάδα Αστυνομικής Έρευνας διεξάγει μελέτες δημιουργώντας μία βάση δεδομένων για βίαια εγκλήματα και υπηρεσίες σκιαγράφησης προφίλ .

Ωστόσο, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, υπάρχουν ελάχιστες δημοσιευμένες μελέτες αξιολόγησης που να αναφέρονται στην εγκυρότητα των προαναφερθέντων μεθόδων σκιαγράφησης .

Σύμφωνα με τον Bruggeman «Το πρόβλημα με την εγκυρότητα της σκιαγράφησης προφίλ είναι ότι δεν μπορείς να βρεις υλικό μέσα από τις αστυνομικές πηγές που να αποδεικνύουν επιστημονικά τον τρόπο με τον οποίο καταλήγουν στο προφίλ. Οι περισσότερες αστυνομικές υπηρεσίες δεν είναι ιδιαίτερα ανοιχτές στο να μιλήσουν για τη σκιαγράφηση προφίλ. Για παράδειγμα προσπαθήσαμε να μιλήσουμε μαζί τους για

τη σκιαγράφιση προφίλ με βάση τη φυλή και κατά πόσο χρησιμοποιείται στην αστυνομία και δεν βρήκαμε ιδιαίτερα πρόθυμους ακροατές. Το άλλο θέμα που προκύπτει είναι ποιος σκιαγραφεί το προφίλ, πια είναι η εκπαίδευση του, γιατί θεωρείται ειδικός για να το κάνει, πια είναι τα όρια του κοκ. Η σκιαγράφιση δεν έχει συγκεκριμένη μέθοδο και δεν είναι διαφανής. Οπότε πως μπορεί κάποιος να θεωρηθεί ότι μπορεί να το κάνει και ότι το κάνει καλά;» και συνεχίζει «οι σκιαγράφοι στην αστυνομία δεν μπορούν να κάνουν σκιαγράφιση προφίλ ανθρώπων γενικά. Κανονικά πρέπει να γίνεται μόνο στα πλαίσια μιας αστυνομικής έρευνας. Για παράδειγμα, έχεις μία σειρά από βιασμούς, ο σκιαγράφος θα προσπαθήσει να φτιάξει το προφίλ του δράστη χρησιμοποιώντας στοιχεία τόσο από το τόπο του εγκλήματος όσο και από τις μαρτυρίες των θυμάτων. Εάν δηλαδή είναι ψηλός ή κοντός, εάν είναι σωματώδης ή όχι, πως κατάφερε να ακινητοποιήσει τα θύματα του, εάν μίλησε, τι είπε κλπ. Έπειτα να προσπαθήσουν να προσεγγίσουν όσο το δυνατό περισσότερο το δράστη μειώνοντας τη λίστα των υπόπτων. Η σκιαγράφιση προφίλ παραβάτη δεν είναι παρά μια από τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται, όπως για παράδειγμα τα αποτυπώματα ή το γενετικό υλικό. Το πρόβλημα είναι ότι στις αστυνομικές αρχές δεν είναι όλοι εκπαιδευμένοι για να το κάνουν αυτό, οπότε μπορούν να χρησιμοποιούν τη σκιαγράφιση προφίλ χωρίς να έχουν την παραμικρή ιδέα για το πως αυτή πρέπει να γίνει ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο έγκυρη. Αυτή η συμπεριφορά βέβαια έχει κινδύνους τόσο για την αστυνομική έρευνα όσο και για τους πιθανούς υπόπτους ».

Η έλλειψη εμπειρικών αξιολογήσεων οφείλεται είτε στο γεγονός ότι δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί αρκετές μελέτες είτε επειδή οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τη μέθοδο αυτή είναι διστακτικοί στο να αποκαλύψουν τις τεχνικές τους. Το κρίσιμο ερώτημα που πρέπει να τεθεί είναι «ποιος είναι ο στόχος της σκιαγράφισης προφίλ του δράστη;». Μόνο οριοθετώντας τις εμπλεκόμενες μεταβλητές μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα είμαστε ικανοί να μετρήσουμε εμπειρικά την επιτυχία ή την αποτυχία της μεθόδου ως ανακριτικό εργαλείο, το οποίο έχει τη δυνατότητα να:

- Δείξει μια νέα κατεύθυνση στην αστυνομική έρευνα όταν αυτή έχει βρεθεί σε αδιέξοδο.
- Προσφέρει συμβουλές με βάση τις μεθόδους και τεχνικές της ψυχολογίας, κατά τη διάρκεια ανακρίσεων.
- Προσφέρει συμβουλές για την αντιμετώπιση των μαρτύρων και των θυμάτων κατά τη διάρκεια μιας δίκης.

- Δημιουργήσει συστηματοποιημένα αρχεία άλυτων υποθέσεων και να τα επεξεργαστεί.

- Επανεξετάσει τις ανακριτικές διαδικασίες και τη συλλογή στοιχείων.
- Βοηθήσει στην ανάλυση των ενδείξεων μετά τη σύλληψη κάποιου υπόπτου.
- Τροφοδοτήσει τις ψυχολογικές και εγκληματολογικές θεωρίες με νέα δεδομένα.

Μέχρι αυτά τα ενδεχόμενα οφέλη της σκιαγράφησης να ελεγχθούν αυστηρά, το ασφαλέστερο που μπορούμε να πούμε είναι ότι κάποιοι σκιαγράφοι είναι πιο ακριβείς από κάποιους άλλους. Ωστόσο, πάρα τα μειονεκτήματά της, η μέθοδος αυτή μπορεί να παρέχει βοήθεια όταν οι συμβατικές ανακριτικές μέθοδοι έχουν φτάσει σε αδιέξοδο.

4.2.Χρησιμότητα

Σε σχέση με τη χρησιμότητα της μεθόδου η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή η σκιαγράφηση προφίλ δράστη μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συγκεκριμένες μορφές εγκλημάτων, επαληθεύτηκε από την παρούσα μελέτη.

Όπως σημειώθηκε και νωρίτερα, η σκιαγράφηση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για εγκλήματα όπου υπάρχουν στοιχεία ψυχοπαθολογίας στους δράστες, όπως για παράδειγμα στις δολοφονίες με ακρωτηριασμούς. Στις περιπτώσεις δε των σεξουαλικών εγκλημάτων, η χρησιμότητα του προφίλ οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη πολλών πειστηρίων, από τα οποία μπορούν αν συλλεχθούν πληροφορίες. Για να ακρωτηριάσει κάποιος ένα σώμα και να αφαιρέσει όργανα από αυτό, θα πρέπει να περάσει αρκετό χρόνο στον τόπο του εγκλήματος. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στον σκιαγράφο να μελετήσει τυχόν στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη. Αντίθετα, η μέθοδος της σκιαγράφησης είναι λιγότερο χρήσιμη στις περισσότερες μορφές εγκλημάτων κατά της περιουσίας και σε εγκλήματα που σχετίζονται με εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών. Αυτό διότι τα περισσότερα εγκλήματα κατά της περιουσίας, όπως διαρρήξεις και κλοπές, εκτελούνται σε μικρό χρονικό διάστημα, ενώ οι δράστες συχνά μεταμφιέζονται ή φορούν γάντια και φεύγουν σχεδόν αμέσως για να αποφύγουν τη σύλληψη. Ως εκ τούτου, παραμένουν πολύ λίγο στον τόπο του εγκλήματος για να αφήσουν στοιχεία ενδεικτικά της προσωπικότητάς τους. Σε εγκλήματα που σχετίζονται με ναρκωτικές ουσίες, η συμπεριφορά, λόγω πιθανής εξάρτησης, καλύπτει πολλές φορές τα πραγματικά υποκείμενα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη, καθιστώντας τα συμπεράσματα που μπορεί κάποιος να εξάγει από τον τόπο του εγκλήματος μικρότερης σημασίας

Ομοίως, η σκιαγράφιση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε περιπτώσεις σειριακών εγκλημάτων, όπου υπάρχουν πολλοί τόποι εγκλήματος, από τους οποίους μπορούν να προεκτείνουν και να συγκρίνουν τα δεδομένα. Φυσικά, αυτό αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της σκιαγράφισης προφίλ ως εργαλείο σε υποθέσεις που οι έρευνες έχουν καταλήξει σε αδιέξοδο. Ωστόσο, πολλές φορές, η σκιαγράφιση προφίλ απλά επεκτείνει τις παραδοσιακές μεθόδους της αστυνομίας. Για παράδειγμα, σε κάποιες υποθέσεις στην Ολλανδία στις οποίες συντάχθηκε προφίλ του δράστη, η αστυνομία είχε ήδη ανακαλύψει κάποια από τα χαρακτηριστικά που αναφέρονταν στο προφίλ.

Εκεί που οι σκιαγράφοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επιτυχία είναι στο να παρέχουν πληροφορίες για τη γραμμή της ανάκρισης ή την προσέγγιση του υπόπτου από τη στιγμή που έχει συλληφθεί. Αυτό μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία εάν τελικά η υπόθεση καταλήξει σε δίκη. Όσον αφορά στην παρουσία σκιαγράφων ως εμπειρογνώμονες σε δίκες, δεν υπάρχουν προς το παρόν περιπτώσεις κατά τις οποίες το προφίλ θεωρείται αποδεικτικό στοιχείο. Έχουν στο παρελθόν υπάρξει περιπτώσεις, κυρίως στις Η.Π.Α., όπου οι σκιαγράφοι κατέθεσαν σχετικά με την ψυχική κατάσταση του κατηγορούμενου, αλλά όχι ως ειδικοί σε θέματα προφίλ.

Ένα προφίλ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ενισχυτικό στοιχείο ή ως έμμεσο αποδεικτικό στοιχείο και δεν χρειάζεται να αποδειχθεί πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας. Μπορεί, επίσης, να παρέχει στοιχεία για το χαρακτήρα του δράστη, αν και πρέπει πάντα να έχουμε κατά νου ότι στηρίζεται στις πιθανότητες και όχι σε αποδείξεις.

Όσον αφορά τη χρησιμότητα της σκιαγράφισης προφίλ για την επίλυση εγκλημάτων, οι περισσότεροι σκιαγράφοι δηλώνουν ανοικτά ότι η μέθοδος αυτή δεν δημιουργήθηκε για να καθοδηγεί την αστυνομία στη σύλληψη των δραστών αλλά αποτελεί απλώς ένα ακόμα ανακριτικό εργαλείο. Σχετικά με τη χρησιμότητα της σκιαγράφισης ο Bruggeman υποστηρίζει «Η σκιαγράφιση προφίλ είναι ένα εργαλείο το οποίο είναι σημαντικό όταν χρησιμοποιείται σωστά και για τους σωστούς λόγους. Δεν μπορείς να σταματήσεις την αστυνομία από το να σκιαγραφεί το προφίλ ανθρώπων. Όχι μόνο αφού ένα έγκλημα έχει συμβεί. Πρέπει να ελέγχουν, να παρακολουθούν να επεξεργάζονται... Η σκιαγράφιση λίγο ή πολύ υπάρχει σχεδόν σε κάθε αστυνομική επιχείρηση. Η αστυνομία χρειάζεται το εργαλείο αυτό. Το βασικό πρόβλημα είναι που βρίσκονται τα όρια της χρήσης τους και υπό ποιες συνθήκες χρησιμοποιείται. Οι τεχνικές μπορούν να μαθευτούν αλλά τα όρια δεν έχουν αναλυθεί επαρκώς».

Είτε τελικά είναι επί της ουσίας χρήσιμη είτε όχι, η αύξηση της χρήσης της μεθόδου της σκιαγράφησης αποτελεί σαφή ένδειξη της αντίληψης για τη χρησιμότητά της. Είναι επίσης σαφές ότι σε πολλές χώρες η αστυνομία είναι πεπεισμένη για τη χρησιμότητα της μεθόδου αυτής στις έρευνές τους. Αυτό που είναι λιγότερο σαφές είναι τα όρια δεοντολογίας και ο έλεγχος της ενδεχόμενης κακής χρήσης της σκιαγράφησης προφίλ στην ανακριτική.

4.3.Δεοντολογία

Σε σχέση με τη δεοντολογία η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή η σκιαγράφηση προφίλ δράστη έχει κανόνες που συνιστούν τη δέουσα επαγγελματική συμπεριφορά των επαγγελματιών του κλάδου και αντανakλούν το κοινό αίσθημα περί σωστής άσκησης του επαγγέλματος, δεν επαληθεύεται από τη δική μας έρευνα.

Δυστυχώς, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις στη συναφή βιβλιογραφία που δείχνουν πως οι σκιαγράφοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά από τις αρχές επιβολής του νόμου, ως μέσο παγίδευσης υπόπτων. Οι Wilson and Soothill εγείρουν κάποια σημαντικά ερωτήματα σε σχέση με την «καταλληλότητα ή την αξία της διαδικασίας», στην κριτική τους για την προβληματική χρήση του ψυχολογικού προφίλ στην περίπτωση του Colin Stagg. Όπως ήδη αναφέραμε στο σχετικό κεφάλαιο, στην περίπτωση αυτή το προφίλ είχε δημιουργηθεί από τον Paul Britton και ταυτιζόταν σχεδόν απόλυτα με τον ύποπτο Colin Stagg. Ωστόσο, προκειμένου να εξασφαλίσει αποδεικτικά στοιχεία επαρκή για την καταδίκη του, η αστυνομία με τη βοήθεια του Britton χρησιμοποίησε μία μυστική αστυνομικό για να παγιδεύσει τον Stagg.

Παρ' όλα αυτά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το πρόβλημα στην περίπτωση αυτή σχετίζεται περισσότερο με τις αρμοδιότητες του κάθε επαγγελματία και λιγότερο με δεοντολογικά θέματα της ίδιας της μεθόδου. Ωστόσο, θα πρέπει να είναι σαφή στους εμπειρογνώμονες τα όρια της χρήσης της μεθόδου. Η υπόθεση Stagg δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να καταδικάσουν συλλήβδην όλες τις προσπάθειες σκιαγράφησης προφίλ, ακόμη κι αν η προσπάθεια της μυστικής αστυνομικού να παγιδεύσει τον ύποπτο στηρίχθηκε στις υποδείξεις ενός σκιαγράφου.

Η υπόθεση του «Δολοφόνου Γιαγιάδων» στην Αυστραλία –όπου έξι ηλικιωμένες γυναίκες δολοφονήθηκαν στο Σίδνεϊ– δυσφήμησε επίσης τη μέθοδο της σκιαγράφησης και έγειρε ερωτήματα σχετικά με τη δεοντολογία της μεθόδου. Στην περίπτωση αυτή, δημιουργήθηκαν περισσότερα του ενός προφίλ του δράστη και όλα απέτυχαν να υποδείξουν την ηλικία του, προσδιορίζοντας ότι είναι στα τέλη της εφηβείας του και

στις αρχές των 20 ετών. Ο δράστης τελικά συνελήφθη και αποδείχθηκε ότι ήταν σχεδόν 60 ετών. Οι αστυνομικές αρχές είχαν ήδη χάσει πολύτιμο χρόνο αναζητώντας κάποιον πολύ νεότερο.

Ωστόσο, η κριτική σε σχέση με τη δεοντολογία της μεθόδου της σκιαγράφησης είναι άρρηκτα δεμένη με την κριτική σε σχέση με την εγκυρότητα και τη χρησιμότητά της. Το βασικότερο πρόβλημα παραμένει ότι δημιουργεί έναν πλούτο πληροφοριών αλλά μπορεί να είναι ανακριβής σε σχέση με τα βασικά χαρακτηριστικά του δράστη, καταλήγοντας έτσι συχνά οι αστυνομικοί ερευνητές να «βλέπουν το δέντρο και να χάνουν το δάσος» ή, ακόμα χειρότερα, μπορεί να δημιουργήσει στερεότυπα παραβατών που θα οδηγήσουν σε παράνομες συλλήψεις.

Τέλος, σε πολλές περιπτώσεις, βασίζεται σε στοιχεία από ήδη καταδικασμένους εγκληματίες και όχι από αυτούς που δεν συνελήφθησαν ποτέ, έτσι τα δεδομένα μπορούν να είναι εντελώς λανθασμένα.

Τα επιχειρήματα αυτά εμφανίζονται συχνά σε σύνδεση με την υπόθεση Colin Stagg και εγείρουν θέματα δεοντολογίας. Είναι σημαντικό, όμως, να σημειώσουμε ότι η σκιαγράφηση προφίλ δεν είναι λιγότερο ή περισσότερο αντιδεοντολογική σε σχέση με άλλες ανακριτικές μεθόδους. Το βασικό στοιχείο είναι το πώς χρησιμοποιείται η μέθοδος –και κάθε άλλη τεχνική– σε κάθε περίπτωση, το οποίο είναι σημαντικότερο από μια συνολική εκ των προτέρων εκτίμηση της δεοντολογίας της.

Ωστόσο, ως ανακριτική μέθοδος, η οποία χρησιμοποιείται για την επίλυση σοβαρών εγκλημάτων, προσφέρει μια διαφορετική προσέγγιση και μια διορατικότητα που οι παραδοσιακές ερευνητικές τεχνικές δεν διαθέτουν.

4.4. Σκιαγράφηση προφίλ δράστη και ανθρώπινα δικαιώματα.

Αν και η συγκεκριμένη εργασία είχε ως θέμα τη σκιαγράφηση προφίλ παραβατών ως ανακριτική τεχνική κατά τη διάρκεια της έρευνας έγινε σαφές ότι υπάρχουν διαφορετικά είδη σκιαγράφησης προφίλ, όπως για παράδειγμα προφίλ με βάση τη φυλή, την εργασία, την εκπαίδευση κλπ. Ένα από τα ερωτήματα των ημερών, το οποίο τίθεται στην επιστημονική κοινότητα, είναι εάν τελικά η σκιαγράφηση χρησιμοποιεί τα σωστά φίλτρα και διαδικασίες ώστε αφενός να γίνεται αποδεκτή και αφετέρου να είναι συνεπής με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι πρώτα απ' όλα θέμα δημοκρατίας το κατά πόσο η σκιαγράφηση προφίλ πρέπει να γίνεται αποδεκτή και με ποιους περιορισμούς σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο Bruggeman επισημαίνει ότι «οι κυβερνήσεις πρέπει να συνειδητοποιήσουν τι ακριβώς σημαίνει το προφίλ στην πραγματικότητα και μετά να

προσπαθήσουν να το ελέγξουν τη χρήση του, είτε στις δημόσιες υπηρεσίες όπως η αστυνομία είτε στις ιδιωτικές υπηρεσίες όπως για παράδειγμα εταιρείες ιδιωτικής ασφάλειας. Όσον αφορά την αστυνομία πρέπει στην ουσία η υπηρεσία να εξετάζει πρώτα το προφίλ του αστυνομικού που θα αναλάβει αυτό το έργο για να κρίνει εάν έχει τις ικανότητες για αυτό. Χρειάζεται επίσης να υπάρχει μεγαλύτερη προσοχή και μεγαλύτερη διαφάνεια στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται η σκιαγράφιση προφίλ. Πιστεύω ότι δεν υπάρχει διαφάνεια στον τρόπο με τον οποίο χειρίζονται την τεχνική αυτή και αυτό επειδή οι άνθρωποι το θεωρούν κάτι για το οποίο δεν χρειάζεται να διαμαρτυρηθούν. Εάν ρωτήσεις τους περισσότερους θα σου πουν ότι προτιμούν να θυσιάσουν λίγη από την ελευθερία τους για να νιώθουν πιο ασφαλείς. Αυτό που δεν καταλαβαίνουν είναι ότι τα όρια είναι δυσδιάκριτα και αυτή δεν είναι μια τεχνική που χρησιμοποιείται μόνο στους «κακούς» παραβάτες. Για να φτάσουν στη σύλληψη ενός υπόπτου, έχουν αποκλείσει πολλούς άλλους, οι οποίοι έχουν σκιαγραφηθεί πολλές φορές εν αγνοία τους».

Σήμερα συζητείται έντονα στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το πόσο μακριά μπορεί να φτάσει η χρήση της σκιαγράφισης προφίλ και τα όρια που πρέπει να βρίσκονται ανάμεσα στην ασφάλεια, την αστυνομική πρακτική και τον ιδιωτικό βίο και φυσικά πάντα υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως αναφέρει ο Bruggeman «είναι δεδομένο ότι η χρήση προφίλ σημαίνει σε κάποιο βαθμό παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Αν και η σκιαγράφιση προφίλ παραβατών χρησιμοποιείται για να αναγνωρίσουμε πιθανούς παραβάτες και συλλέγονται στοιχεία κυρίως για τον τόπο δράσης, κατοικίας, εργασίας κλπ. πολλές φορές συλλέγονται και στοιχεία σχετικά με το φύλο, τη φυλή την ηλικία. Εκεί είναι και η λεπτή γραμμή. Το πόσο μακριά μπορείς να πας με τη σκιαγράφιση προφίλ ώστε να μην καταπατήσεις τα δικαιώματα του ανθρώπου. Μη φτάσουν από τη σκιαγράφιση με βάση το έγκλημα και τον τόπο του εγκλήματος στη σκιαγράφιση με βάση τα εξωτερικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα στο προφίλ με βάση τη φυλή» .

Τέτοιου είδους φυλετικά προφίλ εμφανίζονται έντονα στην Ευρώπη δημιουργώντας ανησυχία για το κατά πόσο γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα κυρίως των μεταναστών και προσφύγων. Αν και δεν αποτέλεσε μέρος της παρούσας μελέτης, το θέμα της σκιαγράφισης φυλετικών προφίλ αναφέρθηκε από όλους τους συνεντευξιαζόμενους. Αποτελεί κατάφορη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εγείρει ερωτήματα τόσο για τη χρησιμότητα και την εγκυρότητα της μεθόδου όσο και για τη δεοντολογία των σκιαγράφων. Ο Bruggeman θεωρεί ότι «η σκέψη πίσω από

αυτό είναι ότι με τη χρήση της σκιαγράφησης προφίλ εθνικότητας, περνάμε από τον όρο μετανάστευση στον όρο εγκληματική μετανάστευση (cr-immigration). Δυστυχώς στην Ευρώπη βλέπουμε πολλά πολιτικά κόμματα να είναι υπέρ αυτής της προσέγγισης, για παράδειγμα στην Ολλανδία το κόμμα του Wilders, στο Βέλγιο το VB στη Γαλλία η Le Pen και φυσικά στην Ελλάδα η Χρυσή Αυγή. Όλοι αυτοί ισχυρίζονται ότι όλοι οι μετανάστες είναι εγκληματίες και πρέπει να τους συμπεριφερόμαστε ως τέτοιους. Αυτή η μορφή προφίλ η οποία κατηγοριοποιεί ομάδες του πληθυσμού δεν είναι συμβατή με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το ερώτημα είναι μέχρι πιο βαθμό επιτρέπεται στην αστυνομία να το κάνει αυτό, να σταματάει ανθρώπους και να τους ψάχνει ή να τους ανακρίνει με βάση την εθνικότητα τους. Βέβαια αυτό είναι συνδεδεμένο με την εκάστοτε πολιτική».

Στην προσπάθεια να αναδειχθεί στην παρούσα έρευνα η σχέση της σκιαγράφησης προφίλ δράστη με τα ανθρώπινα δικαιώματα, η σκιαγράφηση φυλετικού/εθνικού προφίλ εμφανίστηκε ως μείζον θέμα των κοινωνικών και νομικών επιστημών.

Αν και αποτελεί αντικείμενο διαφορετικής μελέτης εγείρει μεγάλα επιστημονικά ερωτήματα και δίνει το έναυσμα για μελλοντική έρευνα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Μονογραφίες

- Adler R.J., (2004) *Forensic Psychology: Concepts, Debates, and Practice*, Willan Publishing.
- Ainsworth P.B. (2000), *Psychology and Crime: Myths and reality*, Harlow, Longman.
- Ainsworth P.B. (2001), *Offender Profiling and Crime Analysis*, William Publishing, USA.
- Alison L. & Canter D. (2005), “Rhetorical Shaping in an Undercover Operation: The investigation of Colin Stagg in the Rachel Nickell murder enquiry”, In L. Alison (Ed.), *The Forensic Psychologist's Casebook*, Cullompton, Willan.
- Alison L. (2005), “From Trait-Based Profiling to Psychological Contributions to Apprehension Methods”, In L. Alison (Ed), *The Forensic Psychologist's Casebook*, Cullompton, Willan.
- Bandura A. & Walters R.H. (1963) *Social Learning and Personality Development*, New York, Holt, Rinehart & Winston.
- Bandura A. (1977), *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs N.J., Prentice-Hall.
- Beck J.P., O’Sullivan B.J. & Ogilvie A.B. (1989), *An Australian Violent Criminal Apprehension Programme: A feasibility study*, National Police Research Unit, Adelaide.
- Ben-Sasson H.H. (1976), *A History of the Jewish People*. Harvard University Press
- Blaauw E., Ferenschild K.C.P.M., Koppen P.J. van & Sheridan L.P. (2002), “Gedragskundige Daderprofilering”, In: Koppen P.J. van, Hessing D.J., Merckelbach H. & Crombag H.F.M. (red.) *Het Recht Van Binnen: Psychologie van het recht* (pp. 217-235), Deventer, Kluwer.
- Booth M., (1997) *The Doctor, the Detective & Arthur Conan Doyle: A biography of Arthur Conan Doyle*, Hodder & Stoughton, London, England,
- Brantingham P.I. and P.J. Brantingham (1981), *Environmental Criminology*, Beverly Hills, CA Sage.
- Britton P. (1997), *The Jigsaw Man*, Bantam Press, London.
- Brussel J. (1968), *Casebook of a Criminal Psychiatrist*, Bernard Gels, New York.
- Burr G. (1898-1912), *The Witch Persecutions*, in translations and reprints from the original sources of European history, vol. 3, no. 4, Philadelphia, University of Pennsylvania History Department.

- Canter D. & Alison L. (2000), *The Social Psychology of Crime: Groups, teams and networks*, Aldershot, Ashgate.
- Canter D. (1994), *Criminal Shadows: Inside the mind of the serial killer*, Harper Collins, London.
- Canter D. (2005), *Mapping Murder, Walking in killers' footsteps*, Virgin Books, London.
- Canter D. and Youngs, (2009), *Investigative Psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*, Wiley, Chichester.
- Christiansen K.O. (1977), "A Preliminary Study of Criminality Among Twins", In S. Mednick and K.O. Christiansen (eds) *Biological Bases of Criminal Behaviour*, New York, Gardner Press.
- Coleman Cl., & Norris Cl. (2000), *Introducing Criminology*, William Publishing, Devon, UK.
- Collins Randall, (1994) *Four Sociological Traditions: Selected readings*, Oxford University Press,
- Conan Doyle A., (1893), *The Memoirs of Sherlock Holmes*, Watson and Holmes in "The Crooked Man" Doubleday.
- Conan Doyle A., (1887), *A Study In Scarlet*, Ward Lock & Co, United Kingdom,
- Conan Doyle A., (1890) "The Sign of the Four" *Lippincott's Monthly Magazine*, United Kingdom.
- Copson G. (1995), *Coals to Newcastle? Part 1: A study of offender profiling*, (Paper 7), London, Research Group Special Interest Series, Home Office.
- Douglas E.J. and Olshaker M., (1996), *Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*, Pocket Books, New York,
- Douglas J.E., Burgess, A.W., Burgess A.G., & Ressler R.K. (1997), *Crime Classification Manual*, San Fransisco, Jossey-Bass.
- Dugdale R.L. (1877), *"The Jukes": A study in crime, pauperism, disease and heredity; also further studies of criminals*, G.P. Putnam's Sons.
- Durkheim E. (1951) (1997), *Suicide: A study in sociology*, The Free Press.
- Ebisike N., (2001), *An appraisal of Forensic Science Evidence in Criminal Proceedings*, Greenway Press, London,
- Ebisike N., (2007) "The Use of Offender Profiling Evidence in Criminal Cases", *Theses and Dissertations*, Paper 23,

- Evans S. P.; Skinner K., (2000) *The Ultimate Jack the Ripper Sourcebook: An illustrated encyclopedia*. London: Constable and Robinson
- Evans S.P., Rumbelow D., (2006) *Jack the Ripper: Scotland Yard investigates*, Stroud, Sutton Publishing, Gloucestershire.
- Eysenck H.J. (1977), *Crime and Personality*, London RKP 3rd edition.
- Eysenck J.H. and Gudjonsson H.G. (1989) *The Causes and Cures of Criminality*, Plenum Press, New York,.
- Fosbroke G. (1914), *Character Reading Through Analysis of the Features*, G. P. Putnam's sons.
- Freud S. (1962), *Three Essays on the Theory of Sexuality*, trans. James Strachey, New York, Basic Books.
- Geberth V.J, (1983), *Practical Homicide Investigation: Tactics, procedures and forensic techniques*, Elsevier, New York.
- Gibson M., (2002) *Born to Crime: Cesare Lombroso and the origins of biological criminology*, Praeger Press,
- Goddard H. H. (2000), *The Kallikak Family*.1920, North Strafford, NH, Ayer Company Publishers.
- Goffman E (1963), *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*, Prentice-Hall.
- Goring Charles B., (1972) *The English Convict: A Statistical Study*, London: H.M.S.O., 1913, επανέκδοση, Montclair, New Jersey: Patterson Smith.
- Gross H. (1893), *Handbuch für Untersuchungsrichter, als System der Kriminalistik*, Madras, G. Pamasawmy Chetty.
- Gudjonsson G. (1992), *The Psychology of interrogations, Confessions and Testimony*, John Wiley & Sons, London.
- Harris T., (1988) *The Silence of the Lambs*, St. Martin's Press, United States,
- Holmes R.J. & Holmes S.T. (1996), *Profiling Violent Crimes: An investigative tool* (2nd ed.), Thousand Oaks CA, Sage.
- Howitt D. (1998), *Crime, the Media and the Law*, Chichester, Wiley.
- Howitt D. (2002), *Forensic & Criminal Psychology*, Harlow, Pearson.
- Jackson J., Van Hoppen P.J. & Hebrink J. (1993), *Does the Service Meet the Needs?*, Netherlands Institute for the Study of Criminality, Amsterdam.
- Jackson J.L. & Bekerian D.A., *Offender Profiling: Theory, research and practice*, Wiley, Chichester, 1997.

- Kamen H., (1997) *The Spanish Inquisition: A Historical Revision*, Weidenfeld & Nicolson, UK
- Kendell C., (2010) *Jack the Ripper - The Theories and The Facts*, Amberley Publishing,
- Klausner Lawrence D. (1980), *Son of Sam: Based on the authorized transcription of the tapes, official documents and diaries of David Berkowitz*, ed. McGraw-Hill.
- Kramer H & Sprenger J. (1971), *The Malleus Maleficarum*, reprint, New York, Dover.
- Kretschmer E. (1931), *Physique and Character*, International Library of Psychology, Routledge.
- Lange J.S. (1931), *Crime as Destiny*, London, Allen and Unwin.
- Langer W. (1972), *The Mind of Adolf Hitler: The secret wartime report*, Basic Books, New York.
- Levinson Hugh, "A Dark Lie through the Ages," BBC News, January 23, 2004.
- Loeber R. and Farrington D.P (2001), *Child Delinquents: Development, intervention and service needs*, Thousand Oaks, California, Sage, Eds (contains an executive summary by the editors, pp. xix - xxxii),
- Loeber R. and Farrington D.P. (1998), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk factors and successful interventions*, Thousand Oaks, California, Sage Eds (contains an executive summary by the editors, pp. xix-xxv).
- Loeber R. and Farrington D.P. (2011), *Young Homicide Offenders and Victims: Risk factors, prediction, and prevention from childhood*, New York, Springer.
- Lombroso C., (2002) *Ο Εγκληματίας Άνθρωπος*, μετ. & ερμηνεία Άννινος Μπ., εκδ. Κάκτος, Αθήνα
- Lycett Andrew, (2007) *The Man Who Created Sherlock Holmes: The Life and Times of Sir Arthur Conan Doyle*, Free Press
- Marriott T., (2005) *Jack the Ripper: The 21st Century Investigation*, London, John Blake
- Martin F. (1987) *The Crimes, Death and Detection of Jack the Ripper*, Vermont: Trafalgar Square.
- Marx and Engels (1998) *The Communist Manifesto*, introduction by Martin Malia, New York, Penguin group, p. 35.
- Mather C. (1689), *Memorable Providences, Relating to Witchcrafts and Possessions*, Boston, N. England, ed. R.P.
- Merton Robert K. (1968), *Social Theory and Social Structure*, 1968 enlarged ed., New York, NY, US, Free Press.

Michelangelo Delfino and Mary E. Day (2008) *Death Penalty USA 2005 -2006*, MoBeta Publishing

Miller D., (1982) *The Individual and the Social Self: Unpublished essays by G. H. Mead*, University of Chicago Press,

Nickell J., Fischer, J.F. (1999) *Crime Science: Methods of Forensic Detection*, University Press of Kentucky.

O'Connell J. and Soderman H. (1936), *Modern Criminal Investigation*, edited reprint Funk & Wangalls, New York.

Olby R.C. (1966), *Origins of Mendelism*, New York, Schocken Books.

Park W., *The Truth About Oscar Slater*, Psychic PR, UK, 1926

Powell W. (1971), *The Anarchist Cookbook*, New York, L. Stuart.

Quivy R. & Van Campenhoudt L. (1995), *Manuel de Recherche en Siences Sociales*, Dunod, Paris.

Ressler R.K. & Shachtman T. (1992), *Whoever Fights Monsters*, Pocket Books, New York.

Ressler R.K., Burgess A.W. & Douglas J.E. (1992), *Sexual Homicide: Patterns and motives*, New York, The Free Press.

Roth N., (1995) *Conversos, Inquisition, and the Expulsion of the Jews from Spain*, Madison, WI: University of Wisconsin Press,

Rumbelow D. (1988), *The Complete Jack the Ripper*, Penguin, London.

Schurman-Kauflin D. (2005), *Vulture: Profiling Sadistic Serial Killers*, Universal Publishers, Boca Raton,

Shaw Clifford R. & McKay Henry D. (1942), *Juvenile Delinquency in Urban Areas*, Chicago, University of Chicago Press.

Shoham S., (1980) *The Mark of Cain: The Stigma Theory of Social Deviance and Crime*, Oceana Publications, New York & Israel Universities Press, 1970. 2^η έκδοση University of Queensland Press, Queensland,

Simmel Georg (1950), *The Sociology of Georg Simmel*, Compiled and translated by Kurt Wolff, Glencoe, IL, Free Press.

Sutherland E., *Principles of Criminology*, 4th ed. Philadelphia, J.B. Lippincott.

Sugden P., *The Complete History of Jack the Ripper*, Constable & Robinson Ltd., 2002

Thrasher F. (1927), *The Gang: A study of 1.313 gangs in Chicago*, University of Chicago Press.

- Tonry M., Ohlin L.E. and Farrington D.P. (1991), *Human Development and Criminal Behaviour: New ways of advancing knowledge*, New York, Springer- Verlag.
- Turvey B. (2008), *Criminal Profiling: An introduction to behavioral evidence analysis*, 3rd ed., Academic Press, San Diego, CA.
- Weber M. (1978), *Economy and Society: An outline of interpretive sociology*, USA, University of California Press.
- USA, 1978.
- Wilson C. & Seaman D. (1992), *The Serial Killers*, Cox and Wyman, London.
- Wilson C. and Damon W., (2003) *Written in Blood: A history of forensic detection*, Carroll & Graf Publishers, New York,
- Worthman C. & Loftus E. (1992), *Psychology*. McGraw-Hill, New York.
- Youngs D. & Canter D. (2009), *Investigative Psychology: Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action*, John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom.

Απόρα

- Akers R., (1996) “Is Differential Association/ Social Learning Cultural Deviance Theory?”, *Criminology*, 34, σελ. 229-247
- Bar-on M.E., Broughton D.D., Buttross S., Corrigan S. et al. (2001), “Media violence”, *Pediatrics*, 108(5), pp. 1222-1226.
- Bennell C., Snook B., Taylor P.J., Corey S. & Keyton J. (2007), “It’s not Riddle, Choose the Middle: The effect of number of crimes and topographical detail on police officer predictions of serial burglars’ home locations”, *Criminal Justice and Behavior*, vol. 34, p.123.
- Bohman M. (1995), ”Predisposition to Criminality; Swedish adoption studies in retrospect”, in *Genetics of Criminal and Antisocial Behaviour*, Ciba Foundation Symposium 194, Chichester, Wiley.
- Brunner H.G., Nelen M., Breakefield X.O., Ropers H.H. & van Oost B.A. (1993) “Abnormal Behavior Associated with a Point Mutation in the Structural Gene for Monoamine Oxidase A”, *Science*, 262, pp. 578-580.
- Burgess A.W., Hartman C.R., Ressler R.K., Douglas J.E. & McCormack A. (1986), “Sexual Homicide: A motivational model”, *Journal of Interpersonal Violence*, 1 (3), pp. 251-72.
- Canter D. (1989), “Offender Profiles”, *The Psychologist*, 2(1), pp. 12-16.

- Canter D. & Heritage R. (1990), "A multivariate Model of Sexual Offence Behaviour: Developments in offender profiling", *Journal of Forensic Psychiatry*, 1(2), pp. 185-212.
- Canter D. & Larkin P. (1983), "The Environmental Range of Serial Rapists". *Journal of Environmental Psychology*, vol. 13, pp. 63-69.
- Canter D. (1993), "The Environmental Range of Serial Rapists", *Journal of Environmental Psychology*, vol. 13.
- Canter D. (2000), "Criminal Shadows – Inner Narratives of Evil", *Authorlink*, pp. 77-104.
- Canter D., Coffey T., Huntley M. & Missen C. (2000), "Predicting Serial Killers' Home Base Using a Decision Support System", *Journal of Quantitative Criminology*, vol.16, pp. 457-478.
- Caspi A, McClay J, Moffitt TE, Mill J, Martin J, Craig IW, Taylor A. and Poulton R (2002), "Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children", *Science*, 297:851-854.
- Collins Randall (1994), "Four Sociological Traditions: Selected readings". Oxford University Press.
- Copson G., Badcock R., Boon J., & Britton P. (1997), "Editorial: Articulating a systematic approach to clinical crime profiling", *Criminal Behaviour and Mental Health*, 7 (1), pp. 13-17 (p.13).
- Coser A. L. (1957), "Social Conflict and the Theory of Social Change", *The British Journal of Sociology*, Vol. 8, No. 3. Sep., pp. 197-207.
- Curry G.D. & Spurgel I. (1988), "Gang Homicide, Delinquency and Community", *Criminology*, V. 26, pp. 381-406.
- Davies A., (1992) "Rapists Behaviour: A Three Aspect Model as a Basis for Analysis and Identification of a Serial Crime", *Forensic Science International*
- Davis D. & Follette W.C., (2002), "Rethinking the Probative Value of Evidence: Base rates, intuitive profiling, and the "postdiction" of behavior", *Law and Human Behavior*, v. 26
- Davis J.A. (1994), "Criminal Investigative Analysis: Selected readings in criminal and psychological profiling", unpublished paper, San Diego, CA.
- Dietz P.E. (1985), "Sex Offender Profiling by the FBI: A preliminary conceptual model", in *Clinical Criminology*, eds M.H. Ben-Aron, S.J. Hucher & C.D. Webster, M & M Graphics, Toronto, pp. 207-219.

- Douglas E.J. and Munn C., (1992) "Violent Crime Scene Analysis: Modus Operandi, Signature, and Staging", *61 FBI Law Enforcement Bulletin*, 1 - 10
- Douglas E.J., Ressler K.R., Burgess W.A., and Hartman R. c. (1986) "Criminal Profiling from Crime Scene Analysis"; *Behavioral Sciences and the Law*, Volume 4, Number 4, σελ. 401-421
- Eck J.E. and Weisburd D. (1990), "Crime and Places in Crime Theory", In Eck & Weisburd, *Crime and Place*, Crime Prevention Studies, vol. 4 Monsey, NY, Criminal Justice Press, pp. 1-34.
- Egger A.S., (1999) "Psychological Profiling: Past, Present, and Future"; *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Volume 15, Number 3, 242-261
- Elliot F. A. (2000), "A Neurological Perspective of Violent Behaviour", In D.H. Fishbein (Ed.), *The Science, Treatment, and Prevention of Antisocial Behaviors: Application to the criminal justice system* (pp. 19-1 to 19-21), Kingston, NJ: Civic Research Institute.
- Els Hupkes (2000), "De Kleine Britt, Het Leven na de Overval", 1e druk, uitgeverij Bert Bakker-Amsterdam.
- Farahany N. A., Bernet W (2006), "Behavioural Genetics in Criminal Cases: Past, Present and Future", *Genomics, Society and Policy*, Vol. 2, No. 1, pp. 72-79.
- Fink, Arthur E. (1962), "Causes of Crime: Biological theories in the United States", New York, A.S. Barnes, c1938, pp. 79.
- Geberth J.V., (1995) "The Signature Aspect in Criminal Investigations", *Law and Order*, Volume 43, Number 11, November
- Goodwill A. & Alison L. (2005), "Sequential Angulation, Spatial Dispersion and Consistency of Distance Attack Patterns from Home in Serial Murder, Rape and Burglary", *Psychology, Crime & Law*, vol.11, pp. 161-176.
- Gregory S. et al. (7th May 2012), "The Antisocial Brain: Psychopathy matters – a structural MRI investigation of antisocial male offenders", *Archives of General Psychiatry*, a JAMA Network publication.
- Grubin D., (1995) "Offender Profiling"; *Journal of Forensic Psychology*, Volume 6, Number 2, 259-263
- Gudjonsson G. H. & Copson G. (1997), "The Role of the Expert in Criminal Investigation", In J. L. Jackson, & D. A. Bekerian (Eds.), *Offender Profiling: Theory, research and practice* (pp. 61-76), Chichester, Wiley, p. 69.

- Hazelwood, R.R. & Douglas, J.E (1980) "The Lust Murderer", *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49(3), pp. 18-22.
- Jackson J. L. & Bekerian D. A. (1997), "Does Offender Profiling Have a Role to Play?" In J. L. Jackson, & D. A. Bekerian, *Offender Profiling: Theory, research and practice* Chichester, Wiley, pp. 1-7.
- Joseph J. (2001), "Is Crime in the Genes? A critical review of twin and adoption studies of criminality and antisocial behaviour", *The Journal of Mind and Behavior*, 22, pp. 179-218.
- Kocsis R. (1996), "Criminal Personality Profiling: Features of arson in Australia", *MA Criminology Thesis*, Bond University.
- Koppen P.J. van, de Poot C.J. & Koppen M.V. van (2001), "Domicilies van de Delinquent Duiden: Geografische daderprofilering in de praktijk", In: de Poot C.J., en Malsch M. (red), *Bivakmuts, Politiepet en Toge: Wisselwerking tussen criminaliteit en rechtshandhaving*, Den Haag, Boom, pp. 79-98.
- Laurence E. Cohen and Marcus Felson (1979), "Social Change and Crime Rate Trends: A routine activity approach", *American Sociological Review*, 44 (4), pp. 588-608.
- Lucy J. (1995), "Offender Profiling: What is it and what does it have to offer?", unpublished paper, School of Law, Flinders University.
- Lynch I. & Dale A. (1994), "Profiling the Burglars", *Police Review*, 102, pp. 18-19.
- McCann J.T., (1992) "Criminal Personality Profiling in the Investigation of Violent Crime: Recent advances and future directions", *Behavioral Sciences and the Law*, vol. 10, σελ. 476
- Megargee E.I. (1982), "Psychological Determinants and Correlates of Criminal Violence", In *Criminal Violence*, eds M.E. Wolfgang & N.A. Weiner, Sage, Beverly Hills.
- Milgram S. (1976), "Environmental Psychology: People and their physical settings", 2nd ed. Holt, Rinehart and Winston, New York, USA, ch. *Psychological Maps of Paris*, pp. 104-124.
- Miller D (1982), "The Individual and the Social Self", unpublished essays by G. H. Mead, University of Chicago Press.
- Moriarty J. (2001), "Wonders of the Invisible World: Prosecutorial syndrome and profile evidence in the salem witchcraft trials", *Vermont Law Review*.
- Muller A.D.,(2000) "Criminal Profiling Real Science or Just Wishful Thinking?", *Homicide Studies*, Vol. 4, No. 3, August 2000, Sage Publications, Inc.

- Murav H. (2000), "The Beilis Ritual Murder Trial and the Culture of Apocalypse", *Cardozo Studies in Law and Literature*.
- O'Toole M.E., (1999) *Criminal Profiling: The FBI uses criminal investigative analysis to solve crimes*, Corrections Today, Vol. 61, No. 1, February,
- Ogan J. & Alison L., (2005) "Jack the Ripper and the Whitechapel murders: A very Victorian critical incident", in *The Forensic Psychologist's Casebook, Psychological profiling and criminal investigation*, William Publishing, UK
- Pinizzotto A.J. & Finkel N.J. (1990), "Criminal Personality Profiling: An outcome and process study", *Law and Human Behavior*, 14(3), pp. 215-233.
- Pinizzotto A.J. (1984), "Forensic Psychology: Criminal personality profiling", *Journal of Police Science and Administration*, 12(1), pp. 32-40.
- Price W.H., Strong J.A., Whatmore P.B. and Mc Clemont W.F. (1966), "Criminal Patients with XYY Sex-Chromosome Complement", *The Lancet*, 1, pp. 565-566.
- Ressler R.K., Burgess A.W., Depue R.L., Douglas J.E. & Hazelwood R.R. (1985a), "Classifying Sexual Homicide Crime Scenes", *FBI Law Enforcement Bulletin*, 54(8), pp. 12-18.
- Ressler R.K., Burgess A.W., Douglas J.E., Hartman C.R. & D'Agnostino R.B. (1986), "Sexual Killers and their Victims: Identifying patterns through crime scene analysis", *Journal of Interpersonal Violence*, pp. 1.288-308.
- Ressler R.K., Douglas J.E., Groth A.N. & Burgess A.W. (1980), "Offender Profiles: A multidisciplinary approach", *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49(9), pp. 16-20.
- Risinger D.M., and Loop, L. J., (November 2002) "Three Card Monte, Monty Hall, Modus Operandi and 'Offender Profiling': Some Lessons of Modern Cognitive Science for the Law of Evidence", *24 Cardozo Law Review*
- Rossmo D.K. (1995), "Overview: Multivariate spatial profile as a tool in crime investigation", In C.R Block, M. Dabdoub & S. Fregly, *Crime Analysis Through Computer Mapping*, pp 65-97, Ουάσινγκτον DC, Police Executive Research Forum.
- Rossmo K. (1997), "Geographic Profiling", In J. L. Jackson & D. A. Bekerian (Eds.), *Offender Profiling: Theory, Research and Practice*, pp. 159-175, Chichester, Wiley.
- Rushton J.P. (December 2004), *Genetic and Environmental Contributions to Pro-Social Attitudes: A twin study of social responsibility*, Proc. R. Soc. Lond. B 22, vol. 271, no. 1557 2583-2585
- Tehrani J. & Mednick S. (2000), "Genetic Factors and Criminal Behavior. Federal Probation", 64, pp. 24-28.

Theories of Social Conflict Annual Review of Sociology Vol. 4, (August 1978), Volume publication date, σελ. 291-315,

Tita G, Jacqueline Cohen and John Engberg (2005), “An Ecological Study of the Location of Gang ‘Set Space’”, *Social Problems*, Vol. 52, No. 2, pp. 272-299.

Walters G.D. (1992), “A Meta-Analysis of the Gene-Crime Relationship”, *Criminology*, 30, pp. 595-613.

Wilson P. & Soothill K. (1996), “Psychological Profiling: Red, green or amber?”, *The Police Journal*, January, pp. 12-20.

Winerman L. (2004), “Criminal Profiling: The reality behind the myth”, *APA Monitor* - Volume 35, No. 7 July / August Forensics Edition.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Μονογραφίες

Craib I., (2000), *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία. Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, μετ. Τζιάντζη Μ. – Λέκκας Ε.Π., Επιστημονική επιμέλεια Λέκκας Ε.Π., Β' έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Innes B. (2004), *Το Προφίλ του Εγκληματικού Νομ*, Κοχλίας, Αθήνα.

Lefebvre H., (1985), *Κοινωνιολογία του Μαρξ*, μετ. Αναστασιάδης Τ., Επιμέλεια Τσαούσης Γ.Δ., Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη Gutenberg, Αθήνα.

Lombroso C. (2002), *Ο Εγκληματίας Άνθρωπος*, μετ. & ερμηνεία: Άννινος Μπ., εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

Αλεξιάδης Σ. (2003), *Ανακριτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Αλεξιάδης Σ. (2004), *Εγκληματολογία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Αντωνοπούλου Ν. Μ., (1991), *Θεωρία και Ιδεολογία στη Σκέψη των Κλασσικών της Κοινωνιολογίας*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Βαθρακοκοίλης Α., (2001), *Εγκληματο – λογικά, Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόπου αντιμετώπισης του*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Γραμματικάκης Γ., (2010) «Νέες τάσεις διερεύνησης του οργανωμένου εγκλήματος: η ανάλυση εγκληματολογικών πληροφοριών σύμφωνα με την θεωρία των κοινωνικών δικτύων», Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Μ.Π.Σ. Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπιση της.

Δασκαλάκης Η., (1985), *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Ζαραφωνίτου Χ., (1998) *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

- Κυριαζή Ν. (1998), *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Κουράκης Ε.Ν., (2005), *Συμβολές στη μελέτη της ανακριτικής*, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Λυδάκη Α. (2001), *Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας*, 1η έκδ. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- Πανούσης Γ. (2007), *Φυσιогνωμική. Μια σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Τσαούση Δ.Γ., (1987), *Η κοινωνία του ανθρώπου, Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, 4^η έκδοση, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα
- Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., (1984), *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ι. Ιακ. (1985), *Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ι. Ιακ. (1990), *Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Τεύχος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φαρσεδάκης Ι. Ιακ. (1996), *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χαΐδου Α. (1996), *Θετικιστική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χαρατσής Ε. (2005), «Ανάλυση Εγκληματικής Συμπεριφοράς – Μέθοδος σκιαγράφησης της εγκληματικής προσωπικότητας», στο Κουράκης Ν., *Συμβολές στη Μελέτη της Ανακριτικής*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Άρθρα

- Καμπανάκης Ι. (2011) «Το Γεωγραφικό Προφίλ Εγκληματία στην Αστυνομική Έρευνα ή Τεχνικές Εκτίμησης της Βάσης του Άγνωστου Σειριακού Εγκληματία», δημοσιεύτηκε στην *Αστυνομική Ανασκόπηση*, Μάιος-Ιούνιος, τ.267, σελ. 18-20.
- Λαμπρόπουλος Β. (2007), «Με Καθυστέρηση 18 Μηνών Συνέλαβαν τον «Κατσαβιδάκια». Είχαν ξεχάσει στα συρτάρια το δείγμα DNA του δράστη», *Το Βήμα*, 24 Ιουλίου.
- Μαρούλη Μ. (2007), «Ποιος είναι ο Έντουιν Σάδερλαντ», *The Art of Crime*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματικών Ερευνών, 5^ο τεύχος, Ιούνιος.
- Συκιώτου Α. (2011) «Παραδόσεις Ανακριτικής_8_Ενδείξεις Συλλογή Ενδείξεων», *Ιστολόγιο Εγκληματολογικών Επιστημών*.

Ιστοσελίδες και ηλεκτρονικά τεκμήρια

<http://ftonnaer.bravehost.com/art/Interview%20282,%20geographic%20pofiling.htm>

Access December 2011

<http://ftonnaer.bravehost.com/art/Interview%20282,%20geographic%20pofiling.htm>

Access December 2011

http://www.avro.nl/tv/programmas_a-z/opsparing_verzocht/

Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050

<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

Published online 30 October 2009, *Nature*, doi:10.1038/news.2009.1050

<http://www.nature.com/news/2009/091030/full/news.2009.1050.html>

<http://www.sigmalive.com/news/scitech/488100>

The George Edalji case, *The Chronicles of Sir Arthur Conan Doyle*, from

http://www.siracd.com/life_case1.shtml

The Oscar Slater case, *The Chronicles of Sir Arthur Conan Doyle*, from

http://www.siracd.com/life/life_case2.shtml

BBC News. (2002, October 30), 'Cracker' misconduct charge dropped. Retrieved March 27, 2008, from BBC News Web site:

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/2377235.stm>

<http://www.archivfuerkriminologie.de/>

<http://www.uni-graz.at/kriminalmuseum/>